

A person is walking away from the viewer through a heavy rain. They are holding a large, light-colored umbrella. The person is wearing a dark coat and dark boots. The background is a dark, rainy street with blurred lights and other figures in the distance. The overall mood is somber and atmospheric.

Imre Siil

LÜHIROMAAN
JA KARUSED
LOOD

LÜHIROMAAN JA KARUSED LOOD

Imre Siil

**LÜHIROMAAN JA
KARUSED LOOD**

Eesti Keele Sihtasutus 2014

Raamatu väljaandmist on toetanud
Eesti Kultuurkapital

Toimetanud
Külli Habicht

Kujundanud
Merle Moorlat

Autoriõigus
Imre Siil ja
Eesti Keele Sihtasutus 2014

ISBN 978-9985-79-567-5

Trükitud
AS Pakett trükikojas

SISUKORD

Väike karune lugu

7

Elu parimal aasal

39

Sõge soomuk ja kaabliuss

163

Doominoefekt

195

VÄIKE KARUNE LUGU

1.

Vaevalt sa seda varakevadist päeva mäletad, mil su vanaisa rängast Siberi vangipõlvest tagasi jõudis ning teile esimest korda külla tuli. Sa oled proovinud mälu pingutada ja mõnikord isegi tundnud, et üks ülimalt põgus pärastlõunane hetk, mil te kõik koos – vanaisa Richard, ema, isa ja sina – Viljandi maanteed mööda kiirel käigul kiriku poole kõnnite, on tõepoolest kuskile ajukääru sügavusse pidama jäänud ning annab isegi veidike vaadelda: lund seal enam kusagilt ei paista, kuid ilm näib pika talve järel olevat ikka kõle ja tuuline; vanaisa suure tolmutantli hõlmad lehvivad astumise taktis nagu tuult püüdes ühele ja teisele poole, laperdavad laias kaares ning võib-olla riivavad õrnalt sindki; sinu kõrval teisel käel jalutab su ema, niisamuti tolle aja tavalises helepruunis tolmutantlis, millel vöö kõvasti kokku tõmmatud, ja ega õigupoolest su isagi oma uhkes mootorratturi nahkjopes just väga kaugel ei peaks liikuma. Sa ise oled kurguni kinni nõõbitud sooja kevadpalitus, hallikas soni sügavale pähe surutud, jalas on sul uued paeltega kingad ja käe otsas kõlkumas kaisukaru.

Just niimoodi võib sind näha vanaisa ja ema vahel kõndimas ühel vanal fotol, mille su isa oma uue FED-aparaadiga üles võttis – arvatavasti just tema, sest teda ennast selle pildi peal näha ei ole. Küll on ta aga oma saksapärase moega nokamütsi ja kirsasaabastega olemas mõnel teisel samal või järgmisel päeval tehtud pildil, seismas endast pikema, vangilaagri kannatuste järel ometigi täiesti sirgeseljaliseks jäänud Richardi kõrval, või siis toetumas võrriks kutsutud mustale mootorrattale, millega ta tööl käis ja mis käimalöömisel alati hirmsat sinist suitsu välja ajas. Need fotod on ilmselt ema tehtud, ehkki sa tahaksid sedagi mäletada, et mõnikord pisteti aparaat ka sulle pihku ning näidati, kuidas pildi tegemiseks tuleb ühe silmaga läbi tillukese

akna sihtida ja samal ajal auguga nuppu vajutada. Vanaisa kannab kõigil ülesvõtetel soliidset veluurkaabut ning vaatab oma ümarate prillide tagant lahke muigega pildistaja poole. Võib-olla ajas teda muhelema see, kuidas sina oma teist silma püüdsid vägisi kinni pigistada, aga sellega kunagi päris hästi hakkama ei saanud.

Küllap sa selle foto järgi oma esimesest kohtumisest vanaisaga teadki, nii nagu on fotod kinnistanud muidki selgemini meeles olevaid hetki sellest ajast, mil te elasite alles masinatraktori jaama kontorihoone kolmandal korrusel madalate vineerlagedega ärklikorteris. Teie poole pääses teise korruse koridori kaudu ja kitsast puutreppi mööda. Trepp oli järsk ning kui sind kaenla alt ei toetatud, tuli sul sealt lausa käpuli üles ronida. Allaminek oli veelgi viletsam, sest siis pidi hämaruses kinga- või sandaaliniina ettevaatlikult alumist astet kobama, tonksima igaks juhuks ikka mitu korda ühele ja teisele poole, enne kui sai kindel olla, et kandev pind on olemas ning jala võib rahumeeli maha panna. See oli ohtlik ka. Korra üksinda õue pürgides libisesid sa mitu astet allapoole, klammerdusid trepi ääre külge ega julgenud end kukkumise hirmus enam üldse enne liigutada, kui hoidjatädi Minni appi tõttas.

Poolpimedas trepikojas juhtus alatasa ehmatavaid lugusid, sest seal meeldis su isale oma iseäralikke nalju teha. Näiteks pani ta pähe papist jänese- või ahvimaski ja hüples loomade häáli jäljendades kükakil ringi. Esimest korda sedasi tembutades kohutas ta su nii ära, et sa hakkasid nutma ning pugesid ema mantli alla peitu. Isa võttis siis kähku maski peast, kargles oma ehtsa olemasolu näitamiseks veel niisama siia-sinna ja püüdis valju naeru saatel oma rotipojukest lohutada, sina aga tihkusid sellegipoolest edasi ega saanud mitte kuidagi hirmust jagu. Nõnda ei jäänudki isal muud üle, kui toas ära käia ning su kallid karumõmm voodist kätte tuua. Sa surusid mõmmiku pehme kere kõvasti oma põse vastu, hoidsid tast kahe käega kinni ja ootasid kangelt ema kõrval seistes, millal nuuksed järele annavad.

Isa proovis sind mõnikord hiljemgi üllatada, ehkki muretsev ema teda kindlasti keelas, aga õnneks sa neid teisi kordi vist jällegi väga täpselt ei mäleta. Ju ei olnud need siis ülearu hullud üritused või olid sa hakanud isa rohkete vempudega juba harjuma – eks ta olnud nooremast peast üldse üks kõva naljamees. Tihti peale õnnestus tal ka su ema

ootamatult rabada ning ta õige põhjalikult välja vihastada. Siis proovis isa ise kaisukaru olla, mõmises emale külje alla tükkides ja teda ninaga nügides või matsutas maialt huuli, nagu tahaks talle lohutuseks musu pakkuda. Tavaliselt andiski ema seepeale järele, kuigi musi isa iga kord ka kätte ei saanud.

Karust oli alati kasu. Sa olid üksvahe päris kindel, et seesama lõtvade jäsemete ja nätskeks lutsitatud kõrvadega mõmmik, mis sul vanaisa kõrval käies kaasas kõlkus ja mille isa sulle tookord trepikojas pihkude vahele pistis, aitas oma salapärasel kombel ära hoida kõiksugu äkilisi õnnetusi, mis oleksid muidu võinud sind ja su lähedasi tabada ning teie pere päikselist elu masinatraktorijaamas Georg Otsa mahedate raadiolaulude või Sibula-Koni dueti – „nii hea on olla siin” – erksa lõõritamise keskel segada. Sellepärast ei tahtnudki sa kunagi temast väga kaua lahus olla. Ta oli peaaegu alati kaasas, kui sa õue läksid, istus hiirvaikselt liivakasti serval su mängimist vaadates ja lasi end mõnikord ka liivavedamise veoauto puust kastis sõidutada. Kolmerattalisega kihutama sa karumõmmi siiski ei võtnud, sest jalgratta peal ei olnud teda kuskile panna, aga sa seadsid ta enne iga sõitu maja seina äärde pingile istuma ning vaatasid järskude kurvide võtmise eel ikka sinna-poole tagasi, et tema mustadest klaassilmadest nõusolekut välja lugeda. Mõnikord, kui su sõiduriist pöördel väga külje peale kaldus, selle kolmas ratas juba õhku kippus tõusma ja kukkumise oht päris lähedal oli, tundus sulle, et karuke teeb pingil mingeid päästavaid liigutusi, tõrjub sinu liigset hoogu ning aitab nõndaviisi tasakaalu jälle kätte saada.

Pärast asja uurides selgus, et ta oli ennast tõesti kõvasti pingutanud, pingilt maha kukkunud ning maja seina äärde võililled vahele väsinult lebama jäänud. Keegi muu ju teda maha ajada ei saanud, seda sa teadsid, sest teisi lapsi käis teie hoovis kaunis vähe. Ainult mõnikord peale koolitunde tuli kääksuvast aiavärvast sisse Endla, kes elas paar maja edasi, ja veelgi harvem astus läbi väike vagur Piret koos oma vanaemaga.

Endla käis juba teist aastat koolis, seepärast oli tal ka alati kollaste triipudega koolimüts peas. Talle meeldis hoovis ringi tuisata, haarata jooksu pealt sul kätest kinni ja keerutada sind enda ümber ringiratast nii, et su jalad õhku tõusid. Vastu sa sellele väntsutamisele ei sõdinud,

kuigi vahel tahtis toit kõhust välja tulla ja pea läks uimaseks. Tiirlemine oli veel sellepärast huvitav, et pärast seda sai natuke aega naljakalt tuikuda nagu külajoodik Anton, kes aia ääri pidi kõndis. Kui Endla koju läks, keerutasid sa samamoodi ka oma plüüskaru, kuni sul pea jälle uimaseks läks ning te mõlemad rohu peale maha potsatasite.

2.

Mõmmikuga käisite te tavaliselt igal pool koos, nii teisel pool teed Pireti vanaema juures piima järel kui ka linnas hambaarsti juures.

„Kas me väikesele mesikäpale täna juua anname?” küsis Pireti vanaema, kui valget vahust piima sorinal mannergusse valas. Mõnikord ütles ta, et pani karu osa juba sinna ära, nii et kuhigi peal. Siis tuli ääreni täis mannerguga hästi ettevaatlikult koju kõndida, sest värske piim võis kaane vahelt välja loksuda ja edasi mitte ainult teele, vaid teinekord ka puhaste sukkade peale tilkuda. „Jälle on meie piimamehel valge rida järel,” ütles ema, kui sind tulemas nägi. See tähendas, et tal tuleb vana kaltsuräbal märjaks teha ning sellega trepikoda tervenisti üle tõmmata.

Hambaarstile andsid sa saunatagusest lepikust korjatud sinililled üle nii viksi ja paluva naeratusena, et sul lubati mõmmik hambaarstitoolile kaasa tirida ning teda kogu ravitsemise aja süles hoida.

„Küll see karukene lapse valu ära võtab,” ütles arstitädi lahke arusaaja häälega.

Eks ta muidugi võttis ka, igatahes sina olid selles kohe päris kindel. Vähemalt ei kartnud sa kõrisevat ja vinguvat puuri enam nii palju, et poleks julgenud suud lahti teha, kannatasid selle vastiku hammaste surkimise virisemata ära ning sülgasid täismehel kombel kulmu kipra kiskudes puurimispuruse tati keele pealt otse süljetopsi. Paar korda käis küll äge valusurtsakas su lõugadest läbi, sa võpatasid üleni ja pitsitasid nagu abi paludes karu karvaseid jalgu, kuid peagi oli kõik möödas: hammas puhtaks puuritud ning plomm hambaauku ära pandud, ilma et sa oleks pidanud ainsamatki piiksatust tegema. Sellest oli pärast hea kodus rääkida.

„Oleks kõik lapsed nii tublid nagu sina, mis siis viga hambaid ravida,” kiitis ka arstitädi, kui su uksest välja bussi peale saatis.

Bussis sõitsid sa karuga kahekesi, aga bussipeatusse pidi ema vastu tulema. Sa oleks osanud ise ka koju minna, nii suur poiss olid sa juba küll. Liinibussid peatusid linna poolt tulles pealegi otse teie maja ees ja sul poleks olnud vaja isegi üle maantee minna. Ema oli aga kindlalt lubanud, et ta sind enam üksi tulema ei jäta. Tal oli selleks ka põhjendus varnast võtta. Eelmine kord hambaarsti juurest tulles juhtus nii, et sa jäid bussi loksumise saatel magama ja ärkasid alles siis üles, kui konduktori kopikaraske rahakott su nina tonksas. Arstitädi oli talle andnud selge õpetuse, millal üks vapper väikemees peab oma kaisukaruga maha minema, ja see oli su tookord ärakadumisest päästnud. Poleks konduktoritädi sind tähele pannud ega togima tulnud, oleksid sa edasi sõitnud, sattunud võib-olla mõnda suurde võõraste linna, kaugele paika, kus sind keegi poleks tundnud, sinust mitte kui midagi aru saanud ega osanud sind enam tagasi koduteele juhatada.

See oleks olnud kole lugu küll, selle peale ei tahtnud sa mõeldagi. Üksinda võõras kohas on väga halb olla, sest ükski inimene ei oska arvata, kes sa selline oled. Kurjad koerad võivad igal ajal kallale tulla ja miilits paneb su lõpuks vangi. Karumõmmist ei ole seal palju abi: miilitsamees kahtlustab, et see on varastatud ning võtab hulkuva lapse käest karu jõuga ära. Niimoodi oli Endla rääkinud, ja tema neid asju teadis – ta oli ükskord tädiga linnas käies poodide aknaid vaatama jäänud, tädi silmist kaotanud ning õnnetult ära eksinud. Vangikongi teda esialgu ei pistetud, aga tädi oli temaga kõvasti pahandanud, öelnud sisinal, et teine kord võib veel palju hullemini minna. Igasugu pasatskid võtab miilits kohe kinni ning siis juba pääsu pole. Vanglas antakse ainult leiba ja vett, oli Endla sulle rääkinud, moosisaiast ja limonaadist ei või unistadagi. Kommi saab vaid siis, kui keegi külla tuleb, et kosti tuua.

Vanaisa Richardil oli Siberis muidugi veelgi viletsam. Seal ei antud mõnikord mitu päeva üldse süüa. Siberis oli ka väga külm olnud. Vanaisa rääkis, kuidas vangid ennast üksteise vastu litsusid, et vähegi sooja saada. Miilitsad käisid seal püsside ja kaigastega ringi ning neil olid ka tigidad lõukoerad, kes inimese kohe lõhki rebisid. Hulk mehi löödud vigaseks ja lastud maha.

„Surm käis kogu aeg kannul,” ütles vanaisa, aga isa keelas tal sellest rohkem rääkida.

„Ega siis laps pea kõigest aru saada,” arvas isa häält maha surudes. Vanaisa oligi seepeale tükk aega vait.

„Mis neist asjust üldse enam rääkida,” rapsas ta siis ühekorraga. „Aga seda ära unusta, kuidas Aino otse koduaias peenarde vahelt kinni võeti. Seoti nõoriga bussi taha ja lasti tolmus läbi terve küla kuni vallamajani joosta.”

Väikese vahe järel käratas veel palju kõvemini peale: „Neetud kom-mud!”

Sellest ei saanud sa tõesti hästi aru, aga sulle tundus, et vanaisale toodi kostiks viletsaid komme. Siberis ei olnud vist ka kommid kuigi magusad, kui neid seal üldse anti.

„Ära sa nii kõvasti karju, mõni veel kuuleb,” manitses ema vanaisa Richardit.

„Mis minusugusel siin enam peljata, mina olen oma istumised juba ära istunud,” lõi vanaisa käega. „Aga teie olete nüüd nendega ju mestis, eks teie pea muidugi oma pealekaebajaid ja miilitsaid kartma,” lisas ta veel juurde.

Kõik see tuli sul tolmulõhnases bussis meelde. Hirm oli ka sinu sisse pugenud: miilitsat sa kartsid, Siberisse ei tahtnud sattuda ja seepärast otsustasid silmi üldse mitte kinni lasta. Ronisid bussi tagumise istme peale, paar astet põrandalt üles – seal sai omaette olla ja ümberringi kõike hästi uurida. Küünitasid isegi tagumisest sinakast kumeraknast vaatama, kas keegi on jälle nõoriga järel, kuid bussi taha tolmu sisse hästi ei näinud. Tagumine iste oli pealegi palju pehmem kui eesmised. Buss loksus kruusateel alati päris kõvasti, aga tagaistmel pani see sind ainult mõnusasti kiikuma. Seal oli ka tükk maad soojem kui ees, sest kuskilt istmepragude vahelt tuli leiget õhku aina juurde.

Bussi viimases otsas jagus kohti küllaga ning sa võisid karumõmmi omaette istmele sättida. Kõrvalt sai ta sind ka une vastu võitlemisel paremini silmas pidada. Teda tuli peale suuremaid raputusi ainult natuke kohendada, et ta külili ei vajuks.

Bussi mootor undas kogu aeg, aga sellest polnud midagi. Sul oli isegi põnev kuulata, kuidas huugamine läks kord kõvemaks ja siis jälle vaibus – autodega mängides oskasid sa seda suuga ise täpselt järele teha. Akendest paistsid rohetama hakanud põllud ja võserikud, vastu tuli

vankrit vedav hobune. Tagumised küljeaknad olid natuke küll porised, see segas vaatamist ja pani silmi kissitama.

Esialgu läks sõit hästi, sa olid virge ja ajasid iga teeäärse maja peale kaela õieli, et näha, mis neis hoovides toimub, aga pikapeale hakkasid silmad pinevast vahtimisest häguseks muutuma, hägused silmad omakorda kinni vajuma ning pehme soe öötsumine ajas ka haigutama. Mööda libisesid Keigamäe uhke tamm, ilma tiibadeta veski selle taga ja suur sinine Koorjärv all oru põhjas. Buss sõitis aeglaselt mäest alla ning tegi järve otsas kiiksatades peatuse. Punase rätiga naine läks maha ja üks eit, kes kepiga bussi pörandat kopsis, tuli tema asemel peale, see on sul selgesti meeles, kuid seda, kuidas buss ukсед uuesti kinni sussitas ja liikuma hakkas, et kaarega ümber järve sõita, sa enam ei mäleta.

See, kes järgmisena su silme ette ilmus, oli lõbusasti kudrutav ema. Ta sakutas sind õrnalt juustest ja tõstis siis kõrgelt istmelt maha.

„Poiss alles sügaval unehõlmas, ei seisa õieti püstigi,” naeris ema, kui sind pinkide vahelt välja talutas. Ka bussijuht muheles, võttis soni peast ning lehvitas teile ukse vahelt järele.

Sa olid ikkagi magama jäänud, lasknud Une-Matil endale kavalalt ligi hiilida ja uneliiva silma visata, nii et arugi ei saanud. Sellepärast oli tõesti hea, et ema vastu tuli. Ei saa ju iga kord konduktori peale lootma jääda – temal piletite müümise ja raha lugemisega nagunii palju tegemist, vaat et jääb sõidu ajal isegi kurnatult tukkuma. Samamoodi oli lugu karumõmmiga, ka tema võis korraks suigatada ja kõik ära unustada.

Aga kuhu oli karukene üldsegi jäänud, hakkasid sa virgudes ringi vaatama. Kaenlas sul teda polnud, sest unise peaga ei taibanud sa teda pingilt kaasa haarata, ka ema käes ei olnud midagi näha. „Mõmmi!” hüüdsid sa äkitselt ja tormasid tagasi bussi poole. Buss seisis õnneks endise koha peal, ukседki olid veel lahti.

„Mis meil mureks, väike seltsimees?” küsis bussijuht.

„Mõmmi,” ütlesid sa uuesti ja tahtsid jala trepiastmele upitada, aga suure ähmiga löid põlve vastu ukse teravat äärt ära, nii et silme ees läks mustaks. Sa pörkusid hädiselt tagasi ja oleksid võinud isegi bussi ratta alla kukkuda, kui ema poleks sinust kinni haaranud.

„Kas lapsel on midagi kadunud?” küsis bussijuht uuesti. Nüüd tuli ka priske konduktoritädi lähemale, pani kõhu peal rihma otsas kõl-

kuva rahakoti klõpsuga kinni ja kummardus üle käsipuu imestunult sinu poole.

„Kaisukaru otsime, ei tea, kus ta selle ära kaotas,” ütles ema. Sina ei tahtnud karu kadumisest midagi kuulda, rabelesid ema käte vahel edasi ja proovisid kibeda põlvevalu kiuste hakata jälle bussi ronima. Sa olid kindel, et karu istub endistviisi tagumisel istmel, nina targalt püsti, või on siis lihtsalt pikutama vajunud ja uurib valvsalt bussi tuhmi lage. Tahtsid ta kiiresti ära tuua, enne kui buss ukсед suleb ning koos karuga minema sõidab.

„Kaame's perrä,” ütles bussijuht tõredalt, tõusis rooli tagant üles ning läks tahapoole.

Ema ei kannatanud enam su rabelemist välja.

„Mine siis kah,” ohkas ta, kui sa vigisedes uuesti üles ronima hakkasid, lükkas sind tagant ning tuli ise järele.

Kolmekesi vaatasite te bussi tagumise istme hoolikalt üle, uurisite ka istmete vahesid ja pingialuseid, aga karust polnud jälgegi. Ainult käed läksid istmevahede surkimisest mustaks ja puhtad linnariided võtsid bussipõrandalt hulga tolmu külge. Lõpuks tuli paks konduktorgi appi, kõndis istmete vahel tähtsalt edasi-tagasi, kohendas rinnal piletirulle ja vaatas moepärast ringi, kuid nägemata midagi sellist, mis otsijaile huvi võiks pakkuda, vangutas vaid etteheitvalt turtsatades pead ning läks oma kohale tagasi.

„Ei ole siin öhkagi,” lausus ta ees konduktoritoolil istet võttes.

Sina ei saanud kuidagi aru, kuidas su hea kaaslane võis nõndamoodi kaotsi minna. Sul oli hästi meeles, kuidas sa teda viimati istme peal kohendasid, tema jalgu paremini laiali sättisid ja lõpuks talle veel pai ka tegid. Mis sest, et sa pärastpoole olid magama jäänud, ega siis karu saanud ometi ilma sinuta minema kõndida. Kui ta oli tahtnud sind kuidagi aidata, näiteks su äratamiseks suuri jõupingutusi teinud ja pingi pealt maha sadanud, nagu ükskord hoovil juhtus, siis pidanuks ta ju bussipõrandal pinkidealuses tolmus vedelema. Mida muud võinuks veel arvata? Kas oli keegi su karu ära varastanud?

Bussijuht ei mallanud enam kauem oodata.

„Hiljaks hakkame jääma,” ütles ta pahuralt, andis signaali ja nii tuligi teil bussist ilma mõmmikut leidmata välja minna.

„Mis sa tõnnid,” noomis ema, „ise juba suur poiss, aga käib kaisu-karuga ringi nagu mõni väike tita.”

Ka tädi Minni ütles sedasama, kui sa talle nukralt oma karukese imelikku kadumist kurtsid.

„Ega siis mõmmikud ja nukud meesterahvale sobi,” kinnitas ta, „mees peab ise saama vapraks ja vägevals nagu karu, küll siis keegi talle ükskord kaissu poeb.”

Vaprust sinus oli, seda tahtsid sa hambaarsti meenutades rääkida, aga sa ei saanud hästi aru, kes see karumehele niimoodi kaissu tikub. Tädi Minni tähendas siis selgituseks, et eks see mõni kena neiu ikka ole, kuidas siis muidu.

„Mis joru sa seal lapsele ajad!” hüüdis äkki teisest toast ema, kes oli seda juttu pealt kuulanud.

Sinul ei olnud parasjagu mingit tahtmist võõrast plikat kaissu võtta, isegi mitte siis, kui keegi oleks proovinud sinu äsjase vapruse tõttu pugema hakata. Sina oleksid tahtnud ainult põse vastu oma mõmmiku pehmet nagu suruda, jalad konksu tõmmata ning raske päeva järel magama jääda.

3.

Und aga õhtul voodis ei tulnudki, oli ainult kurb ja üksildane olla. Ema oli lubanud sulle lohutuseks nupuga saiu teha ja neile ka haruldast kaneeli peale riputada, aga millal ta ükskord võis küpsetama hakata, polnud veel sugugi teada. Ema oli lubanud veel Pireti külla kutsuda, et te saaksite koos mängida, ometi ei olnud kummastki lubadusest praegu abi ega leevendust. Sa kobasid pimedas igaks juhuks madratsi ääri pidi, et äkki on su armas sõber mingi ime läbi juba tagasi tulnud, voodisse pugunud ning oma tavalise koha padja serval sisse võtnud, aga kedagi su kõrval polnud. Ka isa ei olnud veel koju tulnud. Hilja peale jäi ta tihti, ehkki jõudis enamasti ikka enne kohale, kui sa magama läksid.

Ema oli tädi Minniga teises toas, kus raadio vaikselt mängis. Toa uks oli praokile vajunud, selle vahelt tungis sisse lambivalguse kitsas jutt. Hele triip läks sirgelt üle vaiba kapi ukse peale välja ning katkes laenurgas ära. Voodi kägises, kui sa ennast valguse poole pöörasid, kiginat ja kiginat tekkis ka niisama külje peal niheledes.

„Nüüd see vist tulebki,” kostis äkki ema hääle ja raadio keerati kõvemaks. Sealt kuulutati välja soovikontsert, seejärel teatati, et soovilaulud lähevad endise masinatraktoriijaama ja vastse tootmiskoondise töötajatele. Kohe kõlas ka su isa nimi. Tema oli insener ning soovis koos traktorist Eldur Lepikuga Sookülalt laulu „Vanad sõbrad”.

Muusika pandi kohe valjusti käima, ent vaevalt said mehed raadios hoogsa lauluviisi üles võtta, kui keegi hääle jälle maha keeras.

„Vaata siis nõndaviisi,” lausus ema, „või et saigi Raimond oma loo raadiost kätte, päris esimesena ja nimeliselt kohe. Neilt olla mineva nädal küsitud, Raimond pani ka end kirja. Näis siis, millal ta nüüd ise koju jõuab – lubas ainult natukese aega istuda ja varsti tulema tulla.”

„Ei tea midagi, kas see pidu neil niipea ära lõpeb,” kahtles tädi Minni. „Vana direktor on kõva viinanina, laskvat tihtipeale hommikuni välja nii mis mürtsub.”

„Raimond on meil õige pehme loomuga,” ütles ema, „hakkab veel võtma ja sõidab jälle kuskil Paluka kurvis võssa. Mõni võib tal ümber keerutama kah hakata, poeb aga külje alla ja ongi varsti kaisus. Üks teeb siin kontoris talle ammu silma, küll ma neid lehtsabasid juba tean. Richard, näe, ise vana mees, aga Siberis lasi sihukesel endale kaissu pugeda, ei saanud enam mitte ilma olla. Oma kadunud naine läks õige ruttu meelest. See küll Raimondile ei meeldi,” teadis ema, „Raimond ütles kohe, et on vastu.”

„Mis me neist Siberi hädadest räägime,” ohkas tädi Minni, „eks neil olnud asumisel kahekesi kergem, võisid teineteist lohutada ja toetada. Elu peab ju kuidagi edasi elama. Last on ka nii kahju vaadata, kui ta kaisukaru taga nutab.”

„Lohutajaid ja kaissupugejaid leidub igal pool, ajavad külge nigu takjad, kõik puha omakasu peal väljas,” seletas ema. „Poiss peab ilma ära harjuma,” ütles ta veel, kuid edasi enam nii hästi kuulda ei olnud, sest keegi kõndis ukse juurde ja tõmbas selle tasakesi kinni.

Sina said nüüd teada, et vanaisal oli isegi Siberis keegi kaissu võtta. Kaisukarudel tavaliselt lehtsaba ei olnud, aga see võis olla ka mõni teine loom või koguni lind. Piretil näiteks oligi peale kaisunuku veel ilma tiibadeta kaisupapagoi. Kes see vanaisal tegelikult seltsiks oli, polnudki ehk nii tähtis, peaasi et aitas tal sealt külmast Siberist kurjade vangla-miilitsate käest pääseda ning elusalt ja tervelt koju tulla.

4.

Kaisukaru oli sul samamoodi aidanud talvel ellu jääda. Ema ütles, et see oli ikka päris ime, kuidas sa sellest õnnetusest terve nahaga pääsesid. Ta oli isegi nutnud, kui sind silla otsas seismas nägi ja su juurde tõttas.

Esialgu oli ta jooksnud sinna, kus traktor jääst läbi vajus. Sellest polnud enam muud näha, kui vaid korstna ots, mis jäätükkide vahelt välja ulatus. Puukoormaga saan oli kalda ääres külili, jalast pidi juba veeski. Osa lühikesi palke oli välja pudenenud ja hulpis koos jääga voolus ringi. Traktorit juhtinud Lepiku Eldur hoidis neist jääaugus lobistades kinni, ta oli vee all kabiinist välja roninud ja ootas, et keegi kõieotsa heidaks – muidu libises ta jääservale pürgides iga kord uuesti tagasi. Mehed olid hakkamas küll ja rabelesid häälekalt saani ümber, aga kulus ikka tükk aega, enne kui kõis koorma küljest lahti saadi ning viimaks ka jääaugu keskele visati. Traktorist krabas selle siis kähku pihku ja teised tõmbasid ta kaldale. Seal ta karjus inetult, et kuradi külm on raisk, ning paterdas tilkuvate riietega Sooküla poole minema.

Sina oleksid võinud niisamuti vee alla sattuda, traktori kabiini kinni jääda ning ära uppuda nagu Tartu sugulane Rein, kes Emajõel paadiga ümber läks ja kelle surmast kodus tihti räägiti. Et sa ime läbi pääsesid, seda arvasid pärast kõik – isa, ema ja tädi Minni –, ainult et nemad mingit ettekuulutust ei uskunud, manasid vaid üksmeelselt Elduri ääretut rumalust.

Alguses polnudki mingit ohtu aimata. Isa oli su raiesmikul lihtsalt traktoristi kõrvale istmele tõstnud ning öelnud, et tuleb pärast ise järele. Kabiinis oli nagunii ruumi vähe, sinna oli laotud kotte ja tööriistu, ka mõned vatijoped olid istme peale visatud.

Põrisev traktor hakkas puid täis laaditud saani üle lumevälja tasapisi teele vedama. Sinul oli põnev kõrvalt jälgida, kuidas Sooküla Eldur

kange liigutab ja suur masin selle peale alati õiges suunas keerab. Traktorit hüüti Jossiks ning sellel käis juhtimine hoopis teistmoodi kui autol. Kui sa onu Eldurilt selle kohta kõva selge häälega küsisid, võttis ta su korraks sülle, lasi labakutes käed kangidele panna ja endaga koos võimsat masinat juhtida. See oli palju keerulisem kui autorooli keermine.

Enne silda pidid sa oma kohale tagasi pugema, sest onu Eldur seletas, et nüüd tuleb tal vana Jossiga rohkem tegemist: puukoormaga traktor on silla jaoks liiga raske, seepärast olevat palju kindlam koormaga otse üle jõejää tee peale välja pörutada.

Sina võtsid mõmmi jälle sülle ja sättisid end kangide imepärast liigutamist vaatama, kuid juba õige pea, veel enne kui traktor jõe äärde jõudis, tundsid, kuidas karuke su käte vahel nõksatas. Näis, nagu oleks ta proovinud traktorist välja hüpata. See ajas sulle hirmu nahka. Enam ei tahtnud sa edasi sõita, isegi mitte siis, kui jälle saaks juhikange tõmmata. Mõmmik oleks justkui ette öelnud, et nüüd tuleb kähku pageda. Nii sa hüüdsidki onule, et lasku sind aga kohe maha.

Sooküla Eldur ei teinud esmalt kuulmagi. Sina hõikasid veel kord valjusti ja hakkasid juba ise ust kangutama. Alles siis pidas mees traktori kinni. Ta hurjutas sind natuke, ütles, et isa käskinud poisi koos puudega koju viia, kuid siis, nähes, et mingi kange kartus on su enda võimusesse võtnud ja karjumist sa niisama järele ei jäta, ronis lõpuks pahaselt ägisedes traktori lindi peale, õngitses su kabiinist välja ja tõstis maha.

„Vaat kus ikka veider poisiklutt,” imestas ta, lükates sind ettevaatlikult lindi äärest kaugemale.

„Kõnni siis jossijorsile järele, kui sa sõita ei taha, aga vaata, et sa kuskile ära ei kao,” manitses ta veel ning kiikas tagasi, kas teisi ka juba tulemas on.

Sina ei hakanud enam kedagi ootama ega ringi vahtima, vaid tormasid läbi lume eemale, jooksid nii kiiresti, kui jalad võtsid. Lumi oli paks, aga see ei seganud sind sugugi. Karu lohises jalgupidi järel ning nägi lõpuks välja nagu väike lumememm.

Alles silla peal jäite te mõlemad seisma. Sealt oli hea vaadata, kuidas traktor musta suitsupilve õhku paiskas, torinal liikuma hakkas ja koh-

makalt jõe le ukerdas, saan kuulekalt järel. Keset jõge jõudnud, vajus Joss nina ees läbi jää ning sukeldus mulksti vette. Kostis kõva susinat ja pahinat, masin vajus aina sügavamale ja sügavamale ning kadus viimaks üleni vee alla ära.

Kõik jäi järsku vaikseks, kuulda oli ainult Sooküla Elduri puristamist. Varsti kostsid ka meeste hüüded.

„Kus poiss jäi?!” karjus keegi, aga isa see küll ei olnud. Tema jõudis kohale palju hiljem, vaid natuke aega enne ema, kellele oli vahepeal juba sõna saadetud.

Mehed jätkasid jõekaldal rabelemist, sina aga võtsid mõmmiku kõvemini kaenlasse ja vaatasid seda kõike rahulikult pealt. Sind oli silla peal juba märgatud ega arvatud enam, et sa oled kabiini jäänud või nii-sama jäisesse vette ära uppunud. Ainult ema ei teadnud seda veel, kui ta jõe poole jooksis. Talle oli suure ehmatusega seletatud, et traktor viis poisi jää alla.

5.

Karumõmmiga koos oli sul alati hästi läinud. Nüüd, kus teda enam abiks polnud, võisid asjad hoopis teise pöörde võtta. Pimedas toas enne magamajäämist ei tahtnud sa kurjadele ähvardustele ja suurtele ohtudele enam mõelda, aga hommikul ärgates tulid need jälle meelde. Miski polnud enam päris endine, seda tundsid sa kohe. Juba valguski, mis aknakardina vahelt tuppä immitses, oli kahvatu ja pahur, just nagu oleks sinna tigidust sisse puistatud või nagu passiks kuskilt selle tagant üks salaliku pilguga elukas. Ainsamatki päikesekiirt ei olnud näha. Sa tõmbasid ninaga õhku – lootsid kaneelilõhna tunda, et ehk on ema juba saiu küpsetama hakanud –, aga kahjuks ei paistnud köögis midagi teoksil olevat. Õhus oli ainult une umbset haisu. Äsjase apla saianeelatus järel vaevas su kurku ka kõva joogijanu.

Hüüdsid ema, siis tädi Minnit ja korra igaks juhuks veel isa, kuid vastust ei tulnud kelleltki. Midagi polnud parata, sa pidid paljajalu üle külma põranda kööki minema, pliidi ääres puudekasti otsa ronima, et kopsik üles otsida, ja ise ämbrist joogivett võtma.

Köögi ümmargusel laual akna all seisis väike säbruline poolenisti täis pudel. See tegi su uudishimulikuks. Sa küünitasid üles, said selle pihku ja hakkasid korki lahti kangutama. Ninna löi hapukat vinet. See tuletas meelde äädikat, mida süldi peale valati, aga mida sina polnud kunagi mekinud, sest lastel ei lubatud sülti äädikaga süüa. Nii hea lõhn sel teadagi polnud kui kaneelil, aga proovida oleks tahtnud ikka.

Äädikas nägi välja nagu vesi, ainult kõrvetas natuke, kui seda jõid. Sa olid jalgupidi laua peale roninud, ehkki seda poleks tegelikult tohtinud teha, istusid selle servale akna alla ja kummutasid kogu pudeli tühjaks. Suhu jäi imelik mõru maitse. Akna alt sõitis mööda pruunikas Pobeda ja keerutas enda järel üles tolmu – küllap vist sellepärast

tunduski, nagu oleks suu ka kuivaks muutunud. Vihma polnud enam ammu sadanud, sa hellitasid juba lootust, et varsti lubatakse sind jälle uute kingadega õue minna. Paeltega kingad klõbisesid toredasti kõnnitee kiviplaadidel, niimoodi oli tõesti uhke kõndida. Viimati näitasid sa seda vanaisale, kes sind kiitis ja tubliks poisiks nimetas.

Siis hakkas kõht haiget tegema. Sa silitasid seda mõlema käega, ümisesid isegi kiirmus-kaarmus-harakale-haigus, aga valu ei andnud järele. Järgmisena tahtsid sa mömmiku oma kõhu peale panna, see oleks ikka pidanud aitama, aga uue valuga sähvatas sulle meelde, et abimeest enam ei olegi. Pettumus tegi kõhuvalu veelgi hullemaks ja äkki ei teadnud sa enam üldse, mida edasi teha.

Õnneks tuli tädi Minni trepikojast sisse. Ta vaatas su virilat nägu, pani siis tähele tühja äädikapudelit ning hüüdis:

„Issand jumal, mis sa oled teinud! Laps on äädika ära joonud!”

Hoidjatädi võttis otsemaid suure kopsikutäie vett ja käskis sul selle vägisi sisse juua. Niipea kui üks kopsikutäis oli läkastades alla neelatud, pakkus ta kohe teise. Kõht sai kõvasti vett täis, aga valutas ikka edasi.

„Nüüd hakkame hoolega oksendama,” ütles tädi Minni, võttis kapist pesukausi ja toppis sulle näpud suhu. Oksendamine oli vastik. Öökimisel tundus, nagu tahaks kõht tervenisti välja tulla, okse haises ning selle sees ujus üks porganditükk, mille sa olid öhtul kogemata tervenisti alla neelanud. Õnneks andis kõhuvalu peale oksendamist järele, hommikusöögi järel kadus ka halb maitse suust.

„Poleks tädi Minni õigel ajal tulnud, oleks äädikas su kõhtu augu põletanud,” pahandas ema.

„Selle kätte võib äragi surra,” lisas tädi Minni omalt poolt juurde, aga ema ei lasknud tal edasi rääkida.

„Mis sa siis jätad äädikapudeli laua peale, kust laps selle kohe kätte saab,” hakkas ta hoidjatädiga pragama, „ega siis poiss seda tea, mis pudelis sees on.”

6.

Kuigi tädi Minni oli su ära päästnud, jäi ta pärastlõunal otsekui karistuseks oma väikese hooletuse eest auto alla. See oli muidugi väga ülekohtune ja sulle tundus, nagu oleksid sa selles kuidagimoodi süüdi. Poleks karu sinu unise hooletuse pärast kaduma läinud, oleks autoavarii saanud kergesti ära hoida. Karu oleks õigel ajal korra nõksatanud, nii nagu ta traktori peal tegi, sina oleksid seda märganud, aknale pörutanud ja otsekohe tädi Minnile hüüdnud, et ettevaatust, auto ju tuleb.

Emal ei olnud sind sel päeval õue lasknud, oli sundinud hoopis iga natukese aja tagant morssi jooma ja peale klaasi tühjendamist alati küsinud, ega poju kõhuke ometi valuta. Et mitte kogu aeg niiviisi edasitagasi toa ja köögi vahet joosta, tõid sa viimaks oma vihiku ja pliiaatsid kööki kaasa ning istusid ümmarguse laua taha joonistama. Ka pissile oli köögist lähem minna.

Parajasti joonistasid sa üht suurt Jossi-traktorit, kui akna tagant hakkas kostma karjumist. Emal kiskus pitskardina ühe ropsakuga kõrvale ja kolksas pea vastu aknaklaasi. Sina ronisid jälle lauale, peaaegu unustades, et seda ei tohi teha, aga asi näis seekord väga tõsine, karjumine tuli kuskilt üsna lähedalt bussipeatuse juurest ning muidu poleks sa sinna alla tee peale näinud.

Bussipeatuse sammastega putka ees seisis suur rohekas veoauto, mida kaks meest püüdsid kastist kinni hoides edasi tõugata. Selle tagumiste rataste all teekruusal oli keegi siruli maas ja kisendas hirmsa häälega. Näha olid ainult sukkades jalad, kuid aimata võis ka seda, et sellel naisterahval on seljas mustad rõivad nagu tädi Minnil, kes oli läinud surnuaeda sugulaste haudu korda tegema.

„Jumal hoidku,” hüüdis ema, „see ju Minni!”

„Tule laua pealt maha,” käreatas ta sulle ja tormas ise esikunagist mantlit haarates õue. Sina enam lauale ei tükkinud, lükkasid hoopis tabureti akna alla ja ronisid kähku selle peale. Taburetil püsti seistes võis samuti veoautot ja selle ümber käivat sebmist näha, kuigi katuse äär jäi poolenisti ette. Minni-tädi oli ikka auto all, aga ei karjunud enam. Varsti laotas ema oma mantli teepervele, mehed roomasid koos sinu hoidjatädiga autokasti alt välja ja tõstsid ta sinna peale.

Tädi Minnit lamamas nähes tundus sulle, nagu oleks kõhtu uus piste sisse lõõnud. Hea oleks olnud jälle mõmmiku abil seda vaigistada, aga midagi polnud parata, karu polnud kuskilt võtta nagu ennegi. Nii sa seal enda ja teise valuga võideldes seisid, kuni suurte punaste ristidega kiirabiauto kohale jõudis ning tädi Minni peale korjas.

Õhtuks ta koju ei tulnud, ema ütles, et Minnil on jalaluu katki ning ta jäeti haiglasse ravile.

„Kuidas ta ometi niimoodi teele koperdas,” imestas isa, „suurt autot on ju kaugelt näha.”

„See oli vilets autojuht,” arvas ema, „inimesele otsasõidu eest tuleks ta kohe kinni panna.”

„Viljandi mees oli,” ütles isa, „kaubabaasi Molotoviga. Küll nüüd miilits klaarib.”

„Sa pead ise ka hoolikam olema,” tähendas ema, „alles sa sõitsid oma võrriga võssa.”

7.

Järgmisel päeval juhtus veel üks õnnetus. Äärepealt oleks see tabanud sindki. Isa oli võrri toetanud maja seina äärde, seal see seisis ja püsis ilusti püsti, aga niipea kui sina hakkasid sadulasse ronima, kaldus järsku külje peale. Kedagi ei olnud enam asju tasakaalu ajamas nagu varem, pink, kus karumõmm su tegemisi tavaliselt pealt vaatas, oli täiesti tühi, ja nõnda ei saanudki võrr pidama jääda – kõikus teine natuke nagu midagi kaaludes, võttis siis kursi valele poole ning prantsatas raskelt maha. Vaevu jõudsid sa eemale hüpata.

Mootorratta alt oleks olnud sama raske välja pääseda nagu auto alt, aga võib-olla ehk raskemgi, sest auto ju ümber läinud. Seda arvas ka Endla, kes sinu juurest hoovist läbi astus, külili olevat tsiklit takseeris ja seda natuke liigutas. Tema seda üles tõsta ei jaksanud, kuigi kangutas mõlema käega nii lenksust kui ka sadulast, proovis lausa mitu korda täie jõuga sikutada.

Sedapuhku polnud sul tuju ennast keerutada lasta, sest oli karta, et pahandus ei jää tulemata. Emale sa midagi ei rääkinud, aga kui isa koju tuli, pinnis ta kõik välja ja kurjustas – eks oli ju võrri summuti külje pealt mõlki läinud. Valus laks jäi sul ometi saamata. Hoopis isa sai ise ema käest pahandada.

„See su enda lohakus puha,” sõneles ema teda varrukast sakutades, „hea veel, et midagi hullemat ei juhtunud. Vaat kui oleks Minnile lisaks su oma laps kah veel haiglasse sattunud! Mis sa jätad tsikli niiviisi ripakile! See võib igauhele peale kukkuda, hoovi peal liigub ikka rahvast ringi.”

Isa ei öelnud rohkem midagi. Ta läks juba ema jutu ajal suurde tuppä, puges kirjutuslaua taha ja hakkas seal nohinal paberitega krabistama. Isa oli kogu õhtu nii vait, et jättis sulle isegi muinasjutu luge-

mata. Ema tõi väikese Muki raamatu talle otse laua peale, tema aga ei teinud sellest väljagi, lajatas ainult oma pappkausta kinni ning kobis raadio kõrvale tugitooli.

Nii pidid sa jälle üksi voodisse heitma. Natuke aega paistis veel valge luik seinavaiba hämaral järvel, siis tõmmati toauks kinni ning seegi seltsiline kadus pimedusse.

Seekord ei tulnud sul vähemalt pikalt nukrutseda. Uni astus lahkelt ligi, surus pehmelt su laugudele ning võttis päevasündmustest räsitud lapse hellalt oma hõlma. Ei sa kuulnud enam seda, kuidas isa rohesilmse raadio nuppe kruttides kaugetest jaamadest mõne malbe õnnelaulja üles leidis, ega ka seda, kuidas ta pärast raadiot veelgi vaiksemaks keerates ning teistele lainetele siirdudes hirmsa kahina ja kärina seest mingite võõramaiste jaamade sõnumeid katsus püüda.

Emale see ei meeldinud. Ta ärritus alati, kui isa raadio liiga varasel tunnil kahisema pani, tiris su endaga kööki kaasa ning lõi kõik ukсед vahelt pauguga kinni.

„Sina ära sellest midagi räägi, et ta neid kuulab!” manitses ema ükskord tädi Minnit, kes köögi taga kubrikus oma koikul sukka kudus. „See on üks vaenulik värk. Saab see Kondaku Ilse veel haisu ninna, siis mine sa tea. Mineva aasta taheti Leida raamatukogust lahti lasta, polnud ta muud teinud kui Ilsele öelnud, et tuleb ikka laia maailma uudistega kursis olla, muidu jääb silmaring kitsaks. Nüüd ei julge Leida enam üldse raadiot lahti teha, kardab, et äkki käib Ilse akna taga luuramas.” Ema rääkis seda kõike rahutult ringi vaadates, aeg-ajalt midagi kuulatahes ning tühjade kastrulitega pliidiraua õige kõvasti kolistades.

8.

Üldine ärev tunne, mis sind karu kadumisest saadik oli saatnud, ennustas halba. Miski polnud enam kindel, kellegi peale ei saanud loota. Mänguasjade kast pööras end kogu aeg segamini, sest tädi Minnit ei olnud seda korda sättimas, pliiatsitel murdusid söed, aga kellelegi polnud neid teritamiseks anda, saapad läksid alguses valepidi jalga ja paelad pärast jalgu lahti võttes umbsõlme, jalgratas tõmbas pikade pükste sääre keti vahele ja määris selle koledasti ära – seega võis igal hetk karta, et midagi hullu on juhtumas.

Endla tuli peale kooli sinu juurest hoovilt läbi ja viis su käest kinni hoides jalutama, väravast välja ristmikule, kuhu sa üksi poleks kunagi tohtinud minna. Kõigepealt läksite tema kollase majani, siis keerasite kooli poole ning kõndisite kuni kooliaiani, kus Endla näitas, millise peenra eest tema peab kevadel hoolitsema hakkama. Sinna pidi külvatama peete, porgandeid ja kaalikaid. Endla rääkis veel, et teeb ka koju ühe peenra, sest tahab kõige rohkem hoopis herneid kasvatada – need on ju suvel head magusad võtta. Endla polnud kade, lubas sullegi herneid pakkuda.

Tüdrukut kuulates läks su tuju veidi paremaks, isegi päike sirutas korra oma kiired süngete pilvede vahelt välja. Ainult et seekord olid need imelikku punast värvi, panid koolimaja valgeks lubjatud seinad hõõguma ning andsid neile sünge ähvardava tooni.

Siis märkas Endla teisi koolilapsi, jättis sind korra üksinda ja läks nende juurde midagi rääkima. Sulle ütles tagasi tulles, et teised kutsuvad teda ühte kohta kaasa.

„Sind ei võeta, liiga väike oled,” teatas ta, saatis su kraest kinni hoides rutakalt koduvärvani ega tulnud enam sissegi, ehkki sa salamisi lootsid, et saate veel pärast hoovil keerutada. Seejärel kadus koos teistega koolimaja taha.

Sina läksid oma liivakasti ja hakkasid seal kühveldama, valasid liivakasti äärelle vorme, tegid herneste jaoks paar pikka liivapeenart, aga tüdinesid varsti kõigest sellest sunkimisest ära – üksinda ei olnud üldse huvitav, sest oma kätetööd polnud sul nahunii mitte kellelegi näidata. Karumõmm oli meisterdamisi ikka heakskiitva pilguga pealt vaadanud, see süstis tublisti tahtmist juurde ja aitas liivaehitisi veelgi ilusamaks teha. Nüüd ei viitsinud sa enam midagi ette võtta, konutasid ainult ükskõikselt liivakasti serval ja ootasid, millal ema õmblustöökojast koju tuleb. Kükitades hakkas külm ka, aga sa ei kavatsenudki ennast liigutada ega järsust trepist üksi üles ronima hakata – äkki jalg veel libastub ja ongi jälle uus õnnetus käes.

9.

Koridoris aitas ema su saapa umbsõlmed lahti harutada. Ta nägi hammasratta musti torkejälgi pükstel, vangutas etteheitvalt pead ja käskis püksid ära võtta. Need pandi järgmisse pessu. Toas läks ema kapi juurde, et sulle teisi pükse otsida, möödaminnes kohendas ta ka kardinaid.

Just siis see ilmatuma kõmakas käiski. Ema tardus mõneks ajaks akna ette nagu kivikuju, käed ikka kardinate küljes ja pilk õue suunatud, sina aga seisid samal ajal kokkunult ukسلävel, kintsud paljad ning hallikas soni endiselt peas. Terve maja värises, klaasid klirisesid, isegi lamp hakkas laes kõikuma. Igaks juhuks haarasid sa uksepiidast kinni.

„Püha jumal!“ hüüatas ema, leidis sulle kähku kapist püksid ja jooksis koridori.

„Püsi toas!“ andis ta sealt käsu.

Sina tormasid sellesama akna juurde, kus ema oli seisnud, lükkasid tumba lähemale ja turnisid aknalauast kinni hoides ülespoole, et kõike paremini näha, kuigi midagi vaadata ei olnudki. Väljas paistis kõik olevat endine. Ainult seda panid sa varsti tähele, et inimesed hakkasid koolimaja poole jooksmas.

Kõike muud, mis juhtunud oli või mis pärast toimus, tead sa enamasti teiste juttude järgi. Ise mäletad vaid mõnda üksikut hetke, näiteks seda, mil sa jälle keelust hoolimata lauale ronisid, kardina eest ära tõmbasid ning ennast lauanurgale istuma sättisid, et kõõgiaknast pikka matuserongkäiku vaadata. Sind oli sel leinapäeval üksipäini koju jäetud, seega kedagi ju nagunii keelamas ei olnud. Matuseorkestrit ja kolme tumepruuni kirstu, mida mehed kandsid, nägid sa hästi, eriti seejärel, kui nad maja katusenurga alt välja keerasid, niisamuti oli sel-

gesti kuulda kaeblikku pasunapuhumist, mis matuserongiga kaasa läks ning Kirikumäe pool pikkamisi ära kadus.

Vahepeal oli plahvatuse kohta kõik selgeks saanud ja suur kurbus kogu ümbruskonna peale langenud. Ema ütles, et see on üks kole hirmus lugu, kohe nii hull lugu, nagu üleüldse veel olla saab. Siinkandis pole kunagi mitut inimest korraga maha maetud. Ja kõik puha verinoored, päris lapsukesed alles. Tal tulid pisaradki silma, kui nad seda õhtul isaga arutasid.

Hull lugu algas sellest, et kõõgitädi Loreida noorem poeg Villu leidis kuskilt Sooküla tagant võsast sõjaaegse miini, kangutas selle maa seest välja ja tassis salaja koju.

„Kust tema võis teada, mis asjandus see on,” arvas ema. „Tankimiin oli,” täpsustas isa.

Villu olevat proovinud ümmargust miini alguses kirvega avada, aga sellest polevat midagi välja tulnud. Kutsunud siis endast vanema naabripoisi Peetri appi. See soovitanud leitud karpi enne tule peal kuumutada ja alles siis kirvega kallale minna.

„Ei tea, mis tal küll arus oli,” imestas ema.

„Puhas lollus, mis muud,” rehmas isa.

Mindudki siis kooli spordiväljaku taha ja tehtud löke üles. Villu kutsunud oma noorema õe Vilma ning lõpuks veel Endlagi kaasa, öelnud, et ühte suurt saladust avama. Tahtnud ka oma sõpra Jaagupit kutsuda, aga toda polevat koolist pioneerirühma koosolekult ära lastud. Vilmal olevat jällegi külm hakanud, läinud siis koju jakki võtma ning see ta päästnudki.

Poisid olevat plahvatuses kohe surma saanud.

„Pauk oli nõnda kõva, et suur must mullasammas tõusis üles,” teadis ema.

Endla viidud veel kiirabiga linna haiglasse, kõht lõhki ja soolikad väljas, aga tee peal olevat temagi ära surnud.

„Loreida poisil oli käsi otsast ära rebitud,” sosistas ema, arvates vist, et sa ei kuule, „pärast leiti eemalt võsa äärest ja pandi niisama kirstu kaasa.”

„Nagu polekski sõda veel läbi,” ütles isa mornilt, „lapsed saavad minide otsas hukka, muist rahvast ikka Siberis vangis.”

„Hea, et kedagi rohkem kaasa ei võetud,” ohkas ema, haaras sul ümbert kinni ja uuris sind tähelepanelikult, enne kui jätkas.

„Ah et Endla käis veel enne sinuga kooliaias jalutamas,” rääkis ta siis nagu kelleltki kuulnud juttu. „Ütle, kas oli sedasi?” küsis sind kallistades.

Muidugi seletasid sa emale kõik ära, ei unustanud Endla köögivilja-peenrastki jutustada.

„Peame vist Endla eest peenra üles tegema ja sinna lilli istutama,” lausus ema seepeale, „oleks nagu väikeseks mälestuseks.”

„Ei tea üldse, kas meil temast fototki on?” küsis ta isalt.

Isa lubas õhtul peale sööki kunku alla pimikusse minna ja viimased filmid ära ilmutada, aga temagi kahtles, kas ikka on.

Ega olnudki. Nii ei jäänud sulle Endlast meenutuseks muud kui vaid helgelt ähmane ja alatasa hajuma kippuv mõttekujutis teie ühistest rõõmsatest keerutustest väravaesisel hoovil. Hiljem ei tekkinud mällu enam ühtegi teist pilti, mis seda katnuks või varjutanuks, ei tekkinud õnneks isegi siis, kui sa teda viimast korda nägid. See oli just enne suuri matuseid, märjal sombusel päeval, mil ema su pühaderiidesse pani ja Endla juurde koju kaastunnet avaldama viis.

„Jätame nüüd su sõbraga hüvasti,” ütles ema ning andis vesti alla selga uue valge pluusi.

Endla maja ees olid murtud ladvaga kuused ja tubades põlesid küünlad nagu näärde ajal. Kõigi akende ette olid tõmmatud kardinaad, nii et päevavalgust ei paistnud kuskilt sisse. Endla ema ja isa olid mustades riides, teie andsite neile kätt ja Endla isa tegi ühe toa ukse lahti, öeldes:

„Näete, seal tema nüüd lautsil lamab – ei antud meie tüdrukule rohkem aega siin ilmas olla ja toimetada.”

Laual toanurgas lebas tõesti keegi, aga Endla moodi see ei olnud. Nägu oli tal must ja võõras, käed, mis rinna peal koos, olid samuti ime-likult tõmmud. Ainult juuksed helendasid veidi ja tundusid kuidagi tuttavad. Näis, nagu oleks Endlale mask pähe pandud, et sind ehmatada. Mulje oligi kole, sa hakkasid kartma ning pugesid ema selja taha.

Paksus õhus lehvis mädanevat keldrihaisu, mis pani südame pahasti pööritama. Oli raske hingata, suhu tuli vastik maitse nagu oksenduse järel. Ühekorraga tundus kogu see kamber kohutavalt õudne ja sinust käis läbi üks kummaline nõks. Tahtsid kõike unustada, otsekohe siit

välja saada ning ruttu ära minna. See oli peaaegu sama tunne nagu talvel traktorikabiinis, ainult et nüüd olid sa ise kaitsva karu eest, sikutasid ema palitusabast ja nihkusid ukse poole.

Emä minema ei hakanud, vaid astus hoopis surnule lähemale.

„Kena lõbus tüdruk oli,” ütles ta vaikselt, „nii hästi sai läbi kõigiga.” Kurvastav emä kohendas lautsil kuuseoksi, seisis veel natuke aega Endla isa kõrval ja ohkas lõpuks:

„Ei ole meie poisilgi enam head mänguseltsilist.”

Alles siis keeras ta ringi ning päästis su toast välja.

10.

Endla sulle enam kunagi külla ei tulnud, kuigi sa järgmisel päeval peale matuseid väravale jooksid ja lootusrikkalt tema maja poole kiikasid, nagu võiks ta sealt kergel sammul veel kõndima hakata, lõbus naeratus näol ja õlekarva heledad juuksed koolimütsi alt lehvimas nagu ikka. Endla oli olnud lahke kaaslane ning osanud palju imelikke asju ilusasti ära seletada, nii et sinagi kõigest hästi aru said. Seepärast tundsid sa tema järele tükk aega puudust. Ja sedaviisi kõrgelt ringiratast, nagu Endla seda teie hoovil tegi, pole sind mitte keegi teine ei varem ega hiljem mõistnud keerutada.

Endlale oleksid sa edaspidi ka oma karumõmmi imelikust kadumisest rääkinud, aga nüüd polnud enam neid kumbagi. Sõbrustada polnud ühtäkki mitte kellegagi. Koolilastega kaasaminemise keelas ema peale miiniplahvatust karmilt ära ja teistega oli sul nagunii vähe pistmist. Piretiga ei saanud sa neil vähestel kordadel, kui te toas või liivakastis mängisite, kuigi palju rääkida – tema oli sinust veelgi väiksem ega mõistnud targematest juttudest õieti midagi.

Õnneks ei pidanud sa kuigi kaua üksildasena nukrutsema. Nimelt juhtus nõnda, et kaisukaru ilmus sinu juurde õige varsti tagasi, ilmus niisama arusaamatul kombel, nagu ta oli kadumagi läinud.

Rõõm oli teadagi suur, kui sa ühel päikselsel hommikul oma armsa mõmmiku jälle enda kõrvalt voodist leidsid. Ema ei jõudnud seda niisamuti ära imestada, lõi kahte kätt kokku ja arvas, et kindlasti saab ka tädi Minni, kui ta haiglast tagasi tuleb, palju ahhetada. Isa nii väga ei üllatunud, tema arvas, et iseenesest on see asi väga lihtne: kaisukaru kasutas vaid oma ausalt väljateenitud puhkust.

„Suurel Nõukogudemaal, kus kõigil on ühtemoodi võrdsed õigused, peab iga roju saama vääriliselt puhkusega kindlustatud,” ütles ta.

„Ole nüüd ikka,” tõrjus ema, „laps küll kedagi sedaviisi ära ei väsita, et kohe puhkust peab võtma. Sina võiksid ka rohkem pojaga tegelda, mitte kuuris võrri putitada, siis ei oleks poiss alatasa oma kaisukarus kinni.”

Selle etteheite peale isa ei pahandanud. Ta läks hoopis hoogu, rabas ema kaenlasse ja hüüdis:

„Karu on lapse sõber ja naine on inimese sõber, neid tuleb ikka kõvasti kaisutada.”

„Mis jutt see on,” pusis ema vastu, „kas naine polegi siis inimene?”

„Õige,” möönis isa, „naised rajavad meestega võrdselt kommunismihoone aluseid, ehitavad tehaseid ja teid, püstitavad isegi võimsaid hüdroelektrijaamu. Vesi palju jõudu annab, vesi suuri laevu kannab,” kukkus ta äkki luuletust lugema, andis emale musi ning jättis seejärel tema muljumise järele.

„Ära sa oma mõmmikut nüüd enam kuskile kaasa vea, kaob teine muidu veel uuesti ära!” hoiatas ema sind. „Vaata, kui kaua tal aega läks, et meid jälle üles leida. Vaeseke on juba üsna ära kulunud.”

Karumõmm, kui sa teda nüüd lähemalt uurisid, nägi peale eksirännakuid tõesti väsinud välja. Kes seda teab, võib-olla oligi ta pidanud puhkust võtma. Kõige rohkem oli kulumist märgata jalgadel, nagu oleks ta vahepeal üksipäini pika maa maha käinud. Ainult selg oli mõmmikul veel ehtsalt karvane ja kõditas katsudes karuselt kätt.

Kaisukaru tagasitulek lõpetas ettearvatult kõik suuremad õnnetused ja pahandused sinu ümber, kuigi väikesi viperusi tuli aeg-ajalt ikka ette. Edaspidi jäi mõmmik üpris tubaseks, nii nagu ema nõudis, käis ainult paar korda hoovis su toimetusi valvamas ja veetis ülejäänud aja peamiselt väikesel lastelaua pliiatsikarbi kõrval, enamasti liniku peal istakil olles, mõnikord ka selili lamades ja laes kummuvaid lakitud vineerplaate vahtides. Pärastpoole, kui sa teda enam õhtuti voodisse ei tirinud, koristati ta laualt ära ning pandi üles raamaturiigi otsa.

Ometi suutis salapärane karujõmpsik ka kodus paigal olles kõigil tähtsamatel asjadel silma peal hoida. Võib-olla oli tal seal üleval lae all isegi parem sind oma tasasel moel jälgida. Kuhu sa iganes ei läinud või kus sa ka ei käinud, olgu lähemal või kaugemal, üksi või teistega koos – tema pakkus sulle ikka mingil äraseletamatul viisil julgustavat tuge. Sul

oli edaspidi alati päris kindlalt teada, et midagi hullu enam juhtuda ei saa, ükskõik mis üllatused sind ees ei ootaks, olgu siis miilitsa, Siberi lõukoorte või igasuguste molotovide ja josside kurjade kavatsuste tõttu, ning ammugi ei juhtu midagi halba siis, kui sa ise oskad tubli ja terane olla. Selline selge äratundmine tegi lapse meele rõõmsaks ning aitas keeruliste asjadega toime tulla. Näiteks kahe rattalisega sõitma ja koera ujuma õppisid sa peaaegu iseseisvalt, ei kartnud sugugi ei kukkumist ega uppumist.

Vanemad inimesed selliseid lugusid muidugi ei usu, pole mõtet rääkida. Ühe korra sa veel proovisid, kuid ema ütles kohe, et ära sa sellise jutuga kuskile mine. See olevat just nagu ebausk või mingi jumala tunnistamine, aga jumalat ei ole olemas, ei karu, inimese ega roti kujul.

„Nõukogude inimene usub ainult parteid ja Leninit,” naljatas ka isa ning lisas, et tema jumaldab siiski rohkem oma pehmet naisukest ja väikest tragi rotipoega.

ELU PARIMAL AASAL

LÜHIROMAAN

I osa

1.

Vaevaliselt keerab ta end küljele ja piilub ettevaatlikult pead kergitades ringi, et veenduda: tuba on tühi. Ülemäärasest pingutusest ägisedes laseb Rainer valutava pea tagasi vooditekile langeda, vajub jälle lõdvalt selili ning jääb jõllitama ülemise voodi kummis reformpõhja tihedat mustrit. Selle ühetaoline kude mõjub praeguses olukorras kuidagi kergendavalt. Hea on ka toas valitsev kardinatagune hämarus ja vaikus. Igasugust liigset heli või värvi näib esialgu olevat parem vältida – need võivad alles kainenema hakkavat organismi häirida, paisates ta tagasi vastikult lainetavasse joobemudasse. Pea on täis mingit klaasjat ollust, mida ülearu loksutada ei tohi, iga liigutus ja väline mõju võib selle tasakaalust välja viia ning kogu olemise jälle segi pöörata. Uue päeva erksate aistingute vastuvõtmiseks pole ta veel sugugi valmis.

Rainer püüab tasapisi mõtteid koguda, ehkki aju intellektuaalne osa vajab toibumiseks samuti täielikku rahu. Alustuseks proovib ta tasapisi teha lihtsamaid oletusi. Kõigepealt aja kohta: tuppa immitseva valguse järgi võiks ilma kella vaatamata pakkuda, et see on umbes üheksa või kümne ringis. Järelikult on toakaaslased juba ammu hommikust söönud ja loengutesse konspekte kribama läinud. Ainult kolmanda kursuse mees Ats Viirik, kelle voodil ta praegu igapäevastes rõivastes lamab, pole ilmselt veel oma pikkadelt rännakutelt Tartusse tagasi jõudnud. Viirik kedagi oma äärmiselt korralikult üles tehtud asemele lesima ei lubaks, ammugi siis veel kingadega. Viirik on sõjaväes ära käinud ja vooditegemise kunsti esmaklassiliselt käppa saanud mees. Viirik võib seda teistelegi õpetada: vooditekk olgu sile, servad madratsi alla topitud ja lina valge serv padjapoolsest otsast peale käänatud. Viiriku voodis võõras ei aele. Kui see kogemata juhtubki, siis jälgi sellest

ei jää. Muidu esitab Viirik nõudlikke küsimusi nagu mõni muinasjutu karu, kelle sāngi on ilmunud inetu lohk. Viirikul on kõva rusikas, seda on Vene dessandis kaks aastat halastamatult treenitud. Niisuguse mehega vaidlema ei hakata ning tema voodi on alati korras.

Viirikut aga õnneks veel pole. Teise voodit korda teha ning oma koi-kule ronida Rainer praegusel hetkel ei suudaks. Sellele ei tasu mõeldagi. Üksteise peale on kinnitatud kolm reformvoodit ning Rainer kui kõige noorem toaelanik on saanud kõige kõrgema koha, otse lae alla. Sinna võib külje pealt pürgida ainult siis, kui alumised koikud on meestega täidetud, vastasel korral läheb kogu kupatus ümber. Muul ajal saab üles magama minna voodi tellingutaolise otsa kaudu. Esmalt tuleb ronida lauale, astuda teise voodi peatsisse ja seejärel hiivata ennast raudse raami ja lae vahelt läbi. Täpselt samamoodi võimeldes saab ka alla. Otsast ronides lööb tavaliselt pea vastu lage ära ja pealaele tekib lisaks muhule valge laik. Laevärv on selle koha pealt juba kuluma hakanud.

Loodetavasti Viirikut lähemal ajal siiakanti ei ilmu. Selles rahustavas usus tõstab Rainer vasaku käe näo kohale, et igaks juhuks aega kontrollida. Ranne on tühi, harjunud kohal kella pole. Järel on vaid kellarihma õrn päevitusjalg. Isa kingitud eriline käekell, mis ennast ise märkamatult üles keerab, on vahepeal kuskile haihtunud. Kadumise asjaolude kohta paraku midagi ei meenu. Teada on vaid see, et eile õhtul oli kell alles. Vaatas ta seda viimati seitsme paiku, kui Annelinna baari sisse läks, rohkemat praegu meelde manada ei suuda. Ei jaksa ka väga kurvastada.

Rainer toetab ühe jala põrandale, ajab end kogu jõudu kokku võttes küünarnukkide najale ja paneb ettevaatlikult istukile tõustes maha teisegi jala. Silm jääb pidama kingadel, mis tunduvad kuidagi võõrad. Miski on teisiti, miski nagu ei klapi, võib-olla on ta kogemata pannud jalga kellegi teise kingad. Millistel asjaoludel, pole paraku teada, aga eks segase peaga või ette tulla igasugu imelikke seiku. Meenub, kuidas möödunud suvel läks onu Mihkel suguvõsa kokkutulekult ära Raineri kolm numbrit väiksemates kingades, seda enne järgmist hommikut tähele panematagi. Olevat olnud ainult raske jalast kätte saada. Rainer omakorda pidi koju minema onu suurte kamassidega lööberdades ja neist alatasa välja astudes. Läks terve nädal, enne kui onu Pärnust jala-varje vahetama tuli, niikaua pidi Rainer rihmikutega läbi ajama.

Kingad jalas paistavad siiski olevat omad, kuid nendega on toimunud oluline muutus. Rainer silmitseb kirsipunaste jalanõude narmendama kulunud ninasid ja mõtleb, mismoodi see võis küll juhtuda. Nagu oleks vahepeal asfalti küntud. Keegi on ilmselt ta ühiselamusse lohistanud, aga aruannet selle kohta üheski ajusopis säilinud ei ole. Mälestused katkevad varsti pärast seda, kui ta ümber Annelinna keskuse baari tuikudes ringe jooksis, hirmsasti ponnistades, et umbe läinud pead natuke selgemaks saada. Värske õhk tegi alguses head, ent peagi hakkas süda veelgi hullemini läikima. Oksendas siis punasest telliskivist hoone nurga taha, sai nagu veidi kergendust ja üritas otsekohe baari tagasi komberdada – kahju oli palju raha maksnud kokteili järele jätta.

Edasi läheb pilt järjest ähmasemaks. Tuleb vaid meelde, et ülbe paks šveitsler oli ta sisse lasknud, seejärel keegi teda baaripuki otsa ronimisel kaenla alt toetanud ja kohe ka uue kokteili ette pannud. Tol hetkel oli veel kakskümmend viis rubla, neli viimasest stipist üle jäänud viiekat mantli ühes ja viis kortsus üherublast teises taskus alles. Ta oli surunud käe parempoolsesse taskusse, et raha võtta, ehkki õigupoolest poleks kokteili enam tahtnudki. Midagi muud meelde ei tule. Mantlitaskud on ka tühjad. Rainer kobab kõik sopid läbi, kuid tulutult. Isegi armetuid sandikopikaid ei ole järel. Järgmise stipini jääb peaaegu kolm nädalat ja tema on jäänud täiesti kuivale. Näpud absoluutselt põhjas. Sellist asja pole kunagi varem juhtunud.

Rainer uurib uuesti oma äralõrtsitud kingi. Need on tegelikult täitsa uued, ehkki nende praeguse väljanägemise järgi on seda väga raske arvata. Möödunud nädalal Tartu kaubamajas sattus juhuslikult peale, kui kaup toodi, rüseles otsekohe karbivirnani ja leidis imekombel täpipealt paraja numbri. Poleks esimese raksuga õiget karpi kätte saanud, oleks võinud ilmagi jääda, sest juba proovimise ajal seisis üks turjakas mees visalt ta kõrval, pärides salakavalalt, kas poiss ikka võtab need jube kobakad kotad ära. Raha taha õnneks asi ei jäänud, sest just samal päeval oli stippi jagatud. Eelmisest stipendiumist jäänud kaheksa rubla ja emalt saadud kümnekas kah veel tagavaraks. Ei pidanud kaupa pooleks tunniks kinnigi panema, et rutuga kuskile raha lunima minna. Nii häid kingi pole tal veel kunagi olnud – välismaa toodang, ehtne Ungari kraam. Kui oivaliselt istusid kohe esimesel proovil jalga, kui elegantselt

ja soliidset igast küljest läikisid. Ta oli erutusest päris higiseks läinud, ei tahtnud uskudagi, et nõnda vingelt veab. Eks oligi viimane aeg jala-varje vahetada, sest vanade taldu oli juba kaks korda parandatud, teine kord koguni kaheksakümne kolme kopika eest.

Nendesamade tuttuute simmidena pöörutas ta ka kodualevi poole, kui kooliaegne ansambel kokku kutsuti. Naaberküla rahvamajas tuli pidu ja klassivend Peeter oli oma majanaabri Helduriga, kes iga nädal kaubaautoga Tartu ja teiste linnade vahet sõidab, talle ühikasse sõna saatnud, et laupäeva õhtul võiks vanad pundimehed ennast üle tüki aja jälle kodukandis näidata – saavat soojenduseks tinistada ja pealekauba ehk veel mõne kümneka ka. Kooli lõpetamise järel olid nad ainult ühe korra koos käinud, alevi klubis veidi harjutanud, et kokkumäng päriselt ära ei ununeks. See oli septembri alguses, just enne seda, kui kogu mehhanisaatorite kursus kaheks nädalaks kolhoosi lõpututele poripõldudele kartuleid võtma saadeti. Vana kahekümnevatine võimuvärgindus oli juba siis jupsinud, aga Peeter arvas, et saab selle igati timmilt korda.

Kõik poisid tulid kohale, isegi Vahur ajas end sealt ülemere Saaremaalt, kus ta kutsekoolis käib, üleüldiseks üllatuseks välja. Seega ansambel täies koosseisus ja endises ilus, nii et võinuks vabalt kogu repertuaari ette kanda. Kui alevi klubist pillidega küla poole sõideti, püsis meeoleu veel kõrgel – hoolimata sellest, et katsetamise ajal oli võimendus mitu korda väga imelikult krääksatanud. Peetrist õhkas ülimat optimismi ja teda usuti ikka endiselt. Kuulutused olid aegsasti mitmesse kohta välja pandud, saal tuli rahvast pilgeni täis, töötas tulla igati menukas tantsuõhtu.

Esimene lugu saigi enam-vähem korralikult ära tehtud, teise algus ka, aga siis hakkas viltu vedama. Võim tõmbas äkki nagu mingi vingu peale, fussi ühenduse juurest lõi üles sahmaka sädemeid, käis paar teravat praksatust ning oligi kogu krempel vaga. Ainult mikrofon töötas veel. Esialgu prooviti trummi, klaveri ja lauluga edasi teha, lootuses, et Peeter putitab karbi jälle üles, aga ei ühti. Kidradest ei tulnud enam halli piuksugi. Saalis hakati vilistama, asi kippus järjest piinlikumaks kätte. Peeter sudis ja urgitses tehnika kallal, keel suust väljas, käis isegi paar korda mikrofoni ees vabandamas ja haledaid lubadusi

jagamas – kuni läks lõpuks ka ise totaalselt lühisesse. Viskas järsku võimendi kaane nurka, jooksis vandudes lava taha ning kadus. Rainer võttis end viimases hädas kokku, laulis üksinda, ilma saateta trummi lüües ära ühe kuulsa Creedensi loo, millele oli ise eestikeelsed sõnad kirjutanud, üürgas samas vaimus lisaks veel paar omaloodud laulugi, kuid rohkemaks ei olnud ka tema suuteline. Rahva silme all oli pealegi üpris vilets niimoodi abitult keset lava passida. Vändati siis eesriiete ja rahvamaja juhataja lubas etteheitvalt käsi laiutades maki välja otsida – nii-öelda olude sunnil, parema puudusel. Ümberringi irvitati vastikult. Mis muud kui täielik läbikukkumine.

Silmad häbi täis, viidi pillid klubisse tagasi ning hajuti laiali. Kõik said aru, et enam ei kutsu keegi neid mängima. Ühesõnaga, vana hea koolibändiga on lõpp. Selle tõsiasja mõistmine keeras tuju nii kuradima sandiks, et ei tahetud isegi kuskile istuma minna, nagu muidu peale mängu tavaks. Vahur kirus, et saab veel kutsekoolist põhjuseta puudumise pärast käskkirja, teised ei kostnud poolt sõnagi. Peeter ka end näole ei andnud, oleks saanud vähemalt tema peale viha välja valada.

„Ah, tühja sest,” lõi Vahur lahkumisel otsekui lohutuseks käega, „võtavad mu nagunii varsti Vene kroonusse.” Talle ei paistnud see kauge kutsekool eriti meeldivat, kahetses, et oli isa pealekäimisele järele andnud ja Saaremaale läinud. Ise ihkas ta arhitektuuri õppida.

Rainer oli mõelnud pärast esinemist Katrini juurest läbi astuda. Peetri teada elavat Katrin ikka kodus, sõitvat iga päev Tallinna vahetega kavatsevatki ühikatuba võtta. Igatsus tüdruku järele oli Tartu päevil uuesti välja löönud, oleks tahtnud kas või niisama lobiseda ja tasapisi tundeid soojendada, aga sel masendaval hetkel keset muusikute kuulsusetut lõppu näis, nagu ei oskakski ta enam millestki rääkida. Totter oleks olnud luhta läinud kontserdi pärast kaevelda, ajada süü viletsa tehnika kaela, ennast ja kogu punkti haletseda. Lihtsalt piinlik ja armetu. Katrin mõistnuks teda lohutada küll, selle poolest on ta väga eriline tüdruk – teist sarnast silmapiiril polegi –, aga näe, ei suutnud mees end kokku võtta.

See painav mõte ähvardab Raineri sisemise tasakaalu jälle paigast nihutada. Ei peaks end igasuguste igatsustega vaevama, leiab ta, küll

aeg kõik iseenesest paika seab. Katrinist võib muidugi pikapeale ilma ka jääda, sest juba paar kuud pole õnnestunud temaga kokku saada. Paljugi, mis selle ajaga võib juhtuda. Tüdrukul on oma peda-koolis kindlasti uusi suhteid tekkinud, mõni mees hakkab tasahilju külje alla tükki ja ühekorraga ongi asjad sedapsi. Võib-olla oleks just sel õnnetul õhtul läinud korda leida Katriniga mingi hingeline kooskõla, luua edasiseks läbikäimiseks kindlam alus, süstida mõlemasse uut usku. Möisapargi kohisevate puude all, kus vanad laternad tekitavad tiigiveele lootusrikkalt helendavaid valgusesaarekesi, oleks ehk taas jõutud magusate suudlusteni, oleks pärast koos voodissegi poetud, nii nagu tookord kooli lõpupeo järel.

Rainer tunneb järsku teravalt, et pole veel sugugi valmis tüdrukut kellelegi teisele loovutama. Ta püüab end selle kinnituseks ägedalt püsti ajada, aga ootamatu kiresööst võtab kogu järelejäänud energia ning jaks saab jälle otsa. Silmitseb veel kord oma kriibitud ninadega kingi, laseb ahastusel paisuda ega avalda mitte mingisugust vastupanu, kui lõtv keha tagasi Viiriku asemele vajub. Pikali on ikkagi parem. Järelikult tuleb esialgu jääda lesima, lamada selili nagu mardikas ja oodata kannatlikult niikaua, kuni kergemeelselt sisse võetud mürgid organismis lahtuma hakkavad. Kõige etem on püsida liikumatult nagu laip.

Mälus elustuvad veel mõned sündmused: kodust läbi minemata ronis ta alevis Tallinna bussi peale, kindla plaaniga linnas kohe ümber istuda ja Tartusse tagasi sõita. Buss ajas tagumises otsas hirmsasti gaasivingu sisse, aga akent lahti kangutada polnud võimalik. Uut kohta otsides komberdas ta ettepoole, sai esiratta peale kunagisele üksikule konduktoritoolile istuma ning pani silmad kinni, proovides kõiki peas hulpivaid raskeid mõtteid eemale tõrjuda. Väljas oli nangunii juba kott-pimedaks läinud. Bussi ekslevalt hüplevad tuled valgustasid auklikku kõrvalist teed, õhtune liin läks alevist linna suure ringiga.

Äkki käis imelik mütakas. Buss pidurdas järsult, nii et Rainer pidi istmelt maha kukkuma. Pea kolksas valusasti vastu nikeldatud käsi-puud, õlakott, mis tal alati kaasas oli, lendas trepikäigust uperkuuti alla. Kui ta ennast istmele tagasi hiivas ja muhku hõõrudes ringi vaatas, torkas kohe silma suur ämblikuvõrgutaoline valge sõõr esiakna keskel. Miski oli ilmselt aknasse lennanud.

Bussijuht lõi ukسلöötsad lahti ja tormas välja. Reisijad hakkasid samuti ukse poole liikuma, et olukorra tõsidust hinnata. Uuriti tähelepanelikult bussi külgi ja eriti esiotsa, sest sinna paistis olevat tekkinud mitu värsket mõlki.

Kummalisel kombel vedeles bussi ees paar kummisäärikuid. Üks säarik oli asfaldile pikali kukkunud, teine seevastu seisis sealsamas kõrval ilusti püsti. Vaadati kord ühele, kord teisele poole, aga bussi-tulede valgusvihust kaugemale polnud kuigi palju näha. Bussijuht otsis üles kaasaskantava lambi, ühendas selle kaitseraua alla pistikusse ning hakkas pikka juhet rabistades lahti harutama. Valgusjuga libises üle kraaviperve, tuues nähtavale kõrget koltunud heina ja üksildasi raagus puid, mis kasvasid välja salapärasest madalast võserikust.

Siis hüppas bussijuht koos lambiga üle kraavi, vaatles maadligi kummardudes mingit tumedat tompu ning hüüdis: „Tulge kähku siia!”

Kaks meest kargasidki talle järele. Tükk aega sebiti võsa ääres, valgus hulpis siia-sinna, seejärel tulid kõik tagasi. Juht istus bussi trepile ning ohkas raskelt. Oli selgesti näha, kuidas tema lampi hoidev käsi värises.

„Noh, mis siis on?” küsisid reisijad ärevalt.

„Paistab, et elumärki enam ei anna,” ütles üks meestest, kes bussi-juhiga kaasa oli läinud.

„Laip mis laip,” sõnas teine kindlalt.

Seepeale oldi tükk aega liikumatult wait. Valgusjugades bussi ees tantsisid kurba surmatantsu mõned hilised putukad, ühtegi autot teel ei liikunud. Jahedus ja niiskus hakkasid sügavamale ihusse tungima, ka hinge imbus tasapisi mingit sünet kõhedust. Selle õhtu ebameeldivad üllatused ei tahtnud kuidagi lõppeda. Rainerile näis korraga, nagu juhiks kellegi kuri käsi teda täna mingi piiri poole, mille taga võib oodata veelgi hullemaid vapustusi, mille taga ei ole mitte midagi muud, kui vaid hukatus ja kadu. Üksik püstine kummisäärik süvendas seda jubedat tunnet veelgi.

„Mis nüüd edasi saab?” päris keegi vanem naine peale pikka pausi.

See lihtne küsimus vabastas rahva tardumusest. Hakati end aeglaselt liigutama ja bussi tagasi ronima. Juhtunu üle vaikselt arutades imestati eriti selle üle, kuidas võis õnnetuse ohver oma kummikutest nõnda puhtalt välja lennata – just nagu olnuks need mitu head numbrit ta jalgaðest suuremad.

„Äkki oli mees tee peal ees,” vangutas bussijuht arusaamatult pead ja kordas seda riimis lauset ikka ja jälle uuesti nagu mingit mantrat. Reisijad ei üritanudki teda lohutada. Varsti tuli paar veoautot, need peeti kinni ja bussijuht sõitis ühega neist kaasa. Läks terve tund, enne kui saabus kiirabi. Siis jõudis kohale miilits ning lõpuks ka teine buss, mis tulpinud reisijad Tallinna viis.

Oli juba liiga hilja, et Tartusse sõita. Viimane kiirbuss oli läinud ja Rainer jäi mõtisklema, mida võõras linnas peale hakata. Võinuks küll veel öise rongi peale pürgida, aga õigupoolest ei kippunudki ta nii väga sinna Emajõe Ateenasse tagasi. Pidi ta üldse minema seda va virtsahvti, seda põllumajanduse mehhaniseerimist õppima. Ei tea mis hull mõte talle küll suvel pähe kargas. Kogu abituuriumi jooksul oli ta olnud enam-vähem kindel, et astub konservatooriumisse, kas komponeerimisse või näitlemisse, see tähendab lavakunsti erialale. Kõik oli peaaegu selge, segas vaid pidevalt painav hirm Vene kroonu ees. Küllap just sellesama normaalse mõttetegevust halvava kartuse tõttu saigi viimaks hoopis EPA-tee ette võetud, ikka seepärast, et raudkindlalt sisse saada ning sõjaväeteenistus võimalikult kaugele edasi lükata.

Raineri meelest oli Vene sõjavägi peaaegu sama hea kui Siberi vangilaager, kus ta vanaisa oli veetnud viisteist ränka aastat. Vanaisa juttudest, mida pika pinnimise peale mõnikord kuulda sai, koorus välja põrgulik maailm, kus süütut inimest ühest otsast keedeti, teisest külmutati ja keskelt niisama piinati. Süüa polnud õigupoolest midagi – eks vanema surnudki taigas asumisel nälga. Kümneaastaselt üksi jäänud väike isa pidi Uuralite taga lastekodus toidujäätmeid kerjama või suvel rohtu ja saepuru näsima, et hing sisse jääks. Rainer oli juba koolipoisina võtnud endale pähe teha mistahes Vene värgiga nii vähe tegemist kui võimalik, isegi käekella keeras ära Eesti ajale. Komsomolist hoidis ka niikaua eemale, kuni koolidirektor ta punasele vaibale kutsus ja leebete ähvardustega mõista andis, et tõrkuja elu võidakse ka aina helgemaks muutavas maailmas väga kibedaks muuta. Tüllil minna ja koolist välja visatud saada Rainer ei tahtnud. Nii kõva mees kui Viirik, kes olevat keskkooli vihaga pooleli jättnud, kui neil jõulude aegu kirikus käimine ära keelati, ta igatahes polnud. Aga võib-olla Viirik vaid luiskas – ei viitsinud lihtsalt õppida. Õhtukoolis sai ju hulga lõdvemalt läbi, kuigi

sealt oli ka palju raskem kuskile kõrgemasse kooli sisse saada. Viirik, näe, ei saanudki, tuli EPA-sse alles peale sõjaväge nullkursuse kaudu.

Oleks vist pidanud ikka kontsi proovima, hakkab uus kahetsus Raineri mõtteis vinduma. Äkki oleks õnneks läinud. Seda muret nagu ta isal, et rahvavaenlase poega igale poole õppima ei lasta, tal ju pole – aeg on ikka nii palju edasi läinud. Nüüd aga jända igasuguste külvikute, kultivaatorite ja äketega, tao pähe tüütuid tugevusõpetuse valemeid, mida vilistades ja susistades kõnelev puruvana õppejõud vaevaliselt tahvlile sikerdab, uuri traktorite mootoreid, kombainide ülekandemehhanisme ning tuhni pealekauba veel mullas ka, nagu oleks eluaeg ainult sellest unistanud. Kutsumust põllumeheks saada tal aga ei ole ega ilmselt tulegi, seda oli Rainer seal Tallinna bussijaama räpasel pingil istudes veel kord selgesti mõistnud. Ja kellele üldse seda maad harida või loomi kasvatada? Nagunii viiakse kogu saak ära Venemaale, et kustutada vennasrahvaste lõppematut nälga. Eestisse jäävad ainult sabad, sarved ja sõrad. Mõnikord pole poes saada tavalist vorstigi. Mis rõõmu sellest tööst niimoodi on.

„Lõbusamalt, sõbrake, võta lõbusamalt, misasja sa norutad,” oli keegi talle keset neid heitlikke mõtteid seljale patsutanud. Rainer tundis mehe otsekohe ära – see oli Reigo, kellega nad kevadel ansamblite ülevaatusel juhuslikult tuttavaks olid saanud. Perekonnanime Rainer ei teadnud.

Reigo otse pakatas energiast. Tal oli kavas linna peale tiirutama minna, kuskil baaris paar korralikku surakat teha ja hiljem mõne naisega kokku saada. „Küll me ka sulle kedagi leiame,” kinnitas ta Rainerile uljalt. Paistis olevat laia joonega elumees, firmakad seljas, botased jalas – poest juba selliseid ei saa. Rainer oleks tahtnud umbes samasugune välja näha, rinna hoogsalt ette lüüa, kõike ebameeldivat unustades pealinna lõbusasse ellu sukelduda. Traagiliste sündmuste rida oli viinud ta peaaegu meeletehete piirile, kiskunud hingepõhjast välja sinna peidetud mustad murekamakad, nüüd võinuks kas või vahelduseks kergemale lainele üle minna. Ehk saab siis, kui korralik tuulutus läbi tehtud, mõnes asjas palju paremini selgust ja valgust.

Reigol paistis olevat kõikjal sõpru ja tutvusi, igatahes polnud talle mingiks probleemiks vastu ööd mõnda kõrtsi sisse saada. Temaga kaa-

sas käies ei küsitud Rainerilt restorani ukstel passigi, ehkki muidu pidi ta alatasa, vahel koguni kinos oma õiget vanust tõestama.

Kungla baaris tellis Reigo neile mõlemale ette Vana Tallinna ja Sovetskoje šampusega kokteilisegu ning hakkas siis ennast ohtralt kiites pajatama, mismoodi ta kuulsate bändide asju on ajanud, kuidas tuntud muusikutega mööda suurt kodumaad ringi möllanud ja igal pool vägevalt laineid löönud. Kõlasid sellised nimed nagu Boris Lehtlaan, Tõnis Mägi, Urmas Alender ning kõigi nende kohta oli tal varuks mingi seikluslik lugu, milles tema, Reigo, isiklikult osaline oli olnud. Rainer polnud alguses päris kindel, kas see kõik, mis talle enesekindlalt ette kanti, on ikka päris tõsi, aga kui pärastpoole üks esinemise lõpetanud restoraniorkestri mees Reigo juurde semulikult juttu puhuma tuli, muutus ta umbusk kiiresti aukartuseks. Telliti veel mitu kokteili ja Rainer leidis joogikõrsi imedes kergendusega, et asjad siin sügisestel nukral maal polegi enam nii hirmus hullud. Masendus hajus suminal kuskile baari roosasse hämarusse, elul tundus jälle olevat mekki ning näis, et kõigist hädadest on võimalik kuidagi üle saada. Reigo lubas ka nende õnnetule bändile edaspidi mõne korraliku etteaste sättida – see polevat üleüldse mingi märkimist vääriv probleem. Linna koolides peetavat iga nädal tantsuõhtuid ja maal käivat kolhooside lõikuspeod mühinal kuni aasta lõpuni välja.

Üsna rõõmsas tujus läks Rainer korraks tualetti, jättes Reigo järjekordse tuttavaga vestlema. Lauda tagasi tulles kavatses ta neid esinemise võimalusi pisut konkreetsemalt edasi arutada, pärida võib-olla sedagi, kust saaks soodsalt ühe korraliku võimendi hankida, aga et Reigot polnud parajasti läheduses näha, jäi ta esialgu niisama istuma.

Peagi selgus, et pole ka Raineri riidest kotti, mis oli punasele diivanile vedelema jäänud. Rahvast oli baaris küllalt, aga keegi ei teadnud Reigost ega Raineri asjadest mitte kui midagi. Kotis olid lisaks vaevaga hangitud Läti deodorandile, vanale laulusõnade vihikule ja hõredapiisele kammile kahjuks ka EPA roheline tekk, üliõpilaspilet ja pass. Nüüd ei saa enam Tartusse poolt piletitki osta, oli Rainerile esimese ehmatusega pähe turgatanud. Koos selle mõttega tundis ta rasket lööki, mis järsku laupa tabas, just nagu oleks buss hooga otsa sõitnud. Peas hakkas miski lainetama, süda läks pahaks ja samal ajal näis, et maa-

pind libiseb kiiresti jalge alt ära. Ta haaras lauaservast, otsekui kartes võssa lendamist, hoidis end ühe käega kramplikult kinni ning massee-ris teisega kukalt, kuni ebameeldiv tunne veidi järele andis.

Raha oli õnneks taskus alles. Rainer ei osanud selle üle õieti rõõ-mustadagi, maksis kõik Reigo tellitud joogid masinlikult kinni ja võt-tis endale oma kehvast olukorrast selgelt aru andmata, justkui mingis meeltesegaduses veel ühe kokteili. Peagi aga ilmnes, et rutakalt sisse imetud kange jook teeb enesetunde üksnes kehvamaks. Teda haaras uus lainetushoog, kõrvus huugas ja peast kippus kaduma viimnegi mõistuseraas.

Järgmine mälestus ilmus vaimusilma ette just nagu kuskilt kõrvalt vaadates: ta nägi ennast kondamas mööda vihmamärga Tallinna, otsi-mas mingeid teid või tänavaid, aga kuhu need pidid viima, polnud enam sugugi teada.

Seejärel avastas end lapsevankris, jalad üle ääre rippu. Kummalisel kombel oli ta sattunud ühe suure maja trepikotta, mida valgustas vaid hägune pirn. Arvatavasti oli tundnud meeletut väsimust, võtnud esi-mese ettejuhtunud vähegi kõlbuliku aseme ja üritanud seal natukene tukkuda. Vankri kast oli väga kitsas. Keha oli sinna nõnda tihedalt sisse surutud, et ei saanud õieti liigutadaagi. Kõrge vanker kõikus, kui ta välja ronida püüdis, tekkis tõsine oht, et see läheb otsekohe ümber või veereb trepist alla, põrutades ta jälle uimaseks. Lisaks hakkas ajus vasardama mõte, et äkki satub keegi peale, kutsub miilitsa ja ta viiakse sidrunkollases autos sireenide huilgamise saatel kainestusmajja. Kus siis selle häbi ots, pärast ei julgeks kooli ega koju nägugi näidata. Hirm tagant piitsutamas, pusis ta vaikselt edasi ning olles viimaks oma järje-kordsest Prokrustese süngist kuidagiviisi välja ukerdanud, põgenes võõrast trepikojast ummisjalu.

Väljas hahetas juba. Oli röske ja jahedavõitu, aga tunda see eriti ei andnud. Järsku kargas Rainerile pähe, et hommikul peab ju loengusse minema. Tuli kiiresti Tartusse tagasi jõuda, seega hakata kohe bussi-jaama otsima – ehkki esialgu ei suutnud ta sedagi taibata, millisesse linnaossa on sattunud või kuhupoole üldse peaks suuna võtma.

Bussi peale ta mingil seletamatul viisil siiski sai, aga õige liin see iga-tahes polnud. Ärkas hoopis Viljandis, enesetunne teadagi maru räbal.

Komberdas valest bussist välja ja pani iiveldust tõrjudes tähele, et Tartu kiirbuss keerab parasjagu jaama sisse. Järgnevalt avastas end juba Emajõe sillal, kõndimas ühe pooltuttava agronoomi kõrval Annelinna suunas ja pidamas otse tänaval pikki intensiivseid vestlusi üpris ohtlikel sotsiaalsetel teemadel.

Edasisest on vaid mõningaid katkendlikke pilte. Eelkõige meenub see, et keegi küsis talt kogu aeg raha, ikka viis rubla ja jälle viis rubla, ning lubas nii joogid kui ka söögid kähku lauale tuua. Kas ka tõi, selle kohta täpsemad andmed puuduvad.

Praegu ei ole küll mingit söögiisu, nendib Rainer endistviisi selili voodil lamades. Suus on paha maitse ja ainuüksi mõte toidust tekitab pöörivat tülgaust. Niisamuti ei taha ta üldse alkoholi peale mõelda. Iial ei võta enam napsu, lubab Rainer, mitte ainumastki tilka. Saaks sellest ilgest seisundist ainult kuidagimoodi üle, oleks edaspidi täielik karsklane. Kõik muud asjad sätiks ka kenasti korda: läheks Katrini juurde suhteid klaarima, teeks kindla plaani järgmisel aastal konservatooriumi astuda, otsiks ansamblile mõne viisaka võimendi, et ükskord uuesti publiku ette astuda. Seepeale natuke tegusamaks muutudes tahab ta igaks juhuks kella vaadata, aga kõik kadumised tulevad uuesti kibedalt meelde ning käsi langeb jõuetuna alla. Viirik pole ikka saabunud, mõlgutab ta uimaselt, ehk lastakse veel siinsamas all magada. Läheks pea ometi selgemaks, siis vaataks, mis elust edasi saab.

Raineri pilk liigub justkui mingit uut pidet otsides üles toalaele. Seal hakkab silma punane täpik, mis tasapisi tema poole liigub. Ilmselt on mõni lutikas jälle toimetama hakanud ja voodil lamava isiku oma sihi-kule seadnud. Rainer tahaks tõusta, et vastiku vereimejaga midagi ette võtta, enne kui see kallale tuleb – neid elukaid on siin ühikas arvutl hulgal laiaks litsutud –, aga niipea kui ta ennast liigutada proovib, hakkab terve lagi koos õela putukaga kõikuma. Voodigi ei püsi enam paigal. Ei aita muu, kui silmad jälle kinni pigistada ja surnut teeseldes vaguralt oodata, kuni olukord veidi rahuneb.

Seekord ei pea Rainer kuigi kaua kannatama, sest väsimus veereb rutjuva raskusega talle peale nagu lai randaal või külvirull. Uni võtab kiiresti võimust ja lutikatel on tükiks ajaks vaba voli noore üliõpilase joovastava verekokteiliga maiustada.

2.

„No olid sa, mees, alles kapsas, kui agronoomid su kohale lohistasid,” kuuleb Rainer läbi une tuttavat häält ja lööb silmad lahti – aga ainult selleks, et need kohe pettunult kinni panna: voodi kõrval seisab laia suuga irvitav toakaaslane Priit Paalo.

Rainer on just äsja näinud kummalist und ega saa selle imepärasest mõjust veel lahti:

talvel kodualevi lähedal suusatades üritab ta pääseda kõikjalt avaratelt lumelagendikelt ründavate jäiste iilide käest, leiab ühe vaevumärgatava suusajälje ja hakkab mööda seda laskuma sügavasse jõe-orgu. Ootamatult avaneb talle seal varasuvise lopsakusega õitsev luht. Selle ilmingu üle sügavamalt juurdlemata jätkab ta jõe äärt pidi oma retke – ikka mööda ette antud jälgi, ikka keppidega kordamööda hoogu andes –, ja suusadki libisevad pehme tuule käes hällivas kõrges heinas edasi üllatava kergusega. Päike hellitab teda oma kuldsete kiirte embuses, tuju läheb kiiresti paremaks ning kartus, et suusarada juhib ta tagasi kärekülmale talvisele põllule, hakkab samuti lahtuma.

Ta on olnud juba üsna kindel, et saab kesk lõhnavaid lilli ja rõõmsalt laperdavaid liblikaid veel pikalt ringi suusatada, nautida ühe sooja suvepäeva sumisevat vaikust ja saada osa selle jumalikult õnnestavast rahust. Ei ole olnud tunda muret kadunud asjade, tegemata joonestus-ülesannete või ahistava militaarse tuleviku pärast, ei ole ette näha üldse mitte mingisugust vajadust imepärasest orust lahkuda ning kõledasse argipäeva tagasi tulla, ammugi mitte selleks, et oma tõredate toakaaslastega kohtuda.

Paalo astub akna juurde ja tõmbab triibulised kardinad paari rop-suga eest.

„Kui Viirik tuleb, siis sa alles saad!” hoiatab ta öelalt.

Tuppa voogab suurel hulgal sügisese pärastlõuna kõledat valgust. Selle räige pealetükkivus pühib kaunid kujutluspildid kiiresti kõrvale ja sunnib unerähmaseid silmi kissi kiskuma. Pole midagi parata, Rainer peab oma õnnelootust heistanud unenäoaasa lõplikult maha jätma.

„Siin on jõe rõve hais,” hüüatab nüüd Paalo, kes on hakanud mööda tuba ringi rahmeldama, kapiuste ja toolidega kolistama ning üritab juba ka akent lahti kangutada. Paalo õpib teisel kursusel maaparandust, hoopleb tihtipeale oma kõrgetes ametites olevate vanematega ja kahtlustab Rainerit, et see käib tema välismaa deodorantide kallal matti võtmas. Korra oligi Rainer üht laua peale jäetud lõhnapurki nuusutanud, prooviks endale ka surtsu kaelale särgikrae alla pritsinud, aga rohkem pole ta neid puutunud. Paalol on paraku hea nina. Ta tundis oma lõhna õhtul, kui Rainer magamaminekuks riidest lahti võttis, eksimatult ära, ja heidab seda talle nüüd alatasa ette. Lisaks arvab Paalo, et Rainer on tema Philipsiga salaja habet ajanud. See on muidugi täiesti vale. Rainer saab oma Minskis toodetud punase masinaga, mis küll pikemaid udemeid katkuma kipub, enam-vähem hakkama ning kõrvalist abi ei vaja. See-eest on ta Paalo Soomest pärit kallist riistapuud näinud sirisemas Viiriku karvasel lõual. Viirikut Paalo muidugi süüdistada ei julge.

Ennasttäis maaparandajal – mudapumbal, nagu neid vahetevahel kutsutakse – on tüserik keha ja laialivalguv nägu, kuid naistele paistab ta meeldivat, võib-olla nendesamade välismaiste aroomide pärast, mis mitme meetri peale levivad. Rainer on näinud teda mitu korda mingite ülesmukitud tüdrukutega linna vahel jalutamas või Werneris kohvikulatriis mehkeldamas – kusjuures Paalo teda siis ära tunda ei tahtnud –, ja nagu sellest veel vähe, pidanud olema tahtmatuks tunnistajaks ka toakaaslase voodirõõmudele.

See juhtus kord ööl vastu pühapäeva: Paalo vajus mingi näitsikuga tuppa, mässas sellega terve öö ega pannud kõrgel lae all pesitsevat toakaaslast tähelegi. Rainer oli tol korral lootnud veeta ühiselamus rahuliku nädalavahetuse, omaette vaikselt puhata ja raamatuid lugeda, aga Paalo polnud sugugi koos teiste toakaaslastega koju sõitnud, nagu varem lubas. Paalo koht on muidu kolmekordse nari teisel koikul, otse Raineri all, kuid näitsikuga heitis ta samale alumisele Viiriku asemele, kus Rainer nüüd olude sunnil lamab.

Alguses nahistasid nad üsna vaikselt ja nari eriti ei kõikunudki, kuid mida edasi, seda ägedamalt kiputi armuasju ajama. Naisterahvas hakkas imelikult kiunuma, Paalo mõrises loomalikult ning Rainer pidi nende ägedate rabeluste ja rütmiliste liikumistega, mis allpool järgmiste tundide jooksul ette võeti, paratamatult kaasa minema. Voodi õõsus ja värises nagu laev tormisel merel, aeg-ajalt lõi kellegi küünarnukk või jalg paugu seinale pihta ja see pani kogu kaadervärgi veelgi hullemini rappuma. Rainer proovis küll sõrmedega vastu lage ja küünarnukiga seinale toetades ülemääraseid võnkumisi vähendada, kuid palju abi sellest polnud. Väikeste vaheaegadega kestis kirglik möll varavalgeni välja, alles siis jäädigi magama. Õnneks ei pidanud Rainer ennast hiljem võõrale naisterahvale näitama, sest lõuna paiku, kui ta päris viimase peal hädaga ärkas, oli plats juba puhas. Viiriku ase paistis samuti korras olevat, vähemalt pealt vaadates. Paalo oli oma voodisse kobinud ning põõnas seal nagu õige mees kunagi.

„Kas sa peaparanduseks õlut tahad?“ küsib Priit Paalo äkki ootamatu lahkusega, õngitsedes oma kadestamisväärselt uhkest diplomaadikohvrist välja roheka pudeli. Rainer ajab end istukile, heites kaalutleva pilgu õlle poole, kuid ütleb mõne hetke pärast kindla „ei“ – ainuüksi mõte sellest joogist tekitab uut iiveldust. Käeseljale tekkinud punetavaid lutikahammustusi kratsides tunneb ta siiski kergendusega, et üldiselt pole enesetundel nüüd väga vigagi. Imeline unenägu näib olevat paranemisele tee kätte näidanud, ainult pea valutab veel natuke.

„Ise tead,“ ütleb Paalo, paneb pudeli keset lauda ja lubab minna alla puhvetisse, et pista lõunaks nahka paar vesist sardelli. Hüdraulika seminar olevat ära jäänud, aga linna ei viitsi enam sõita, jagab ta sedapuhku erilise hoolega selgitusi.

Paalo ei jäta oma vaevatud toakaaslast lahkudeski rahule. „Eks Viirik või ka varsti välja ilmuda,“ kordab ta õelat hoiatust.

Rainer tõmbab vooditeki sirgeks, topib selle ääred madratsi alla ja klopib igaks juhuks padjagi kohevaks. Nüüd on Viiriku voodi sile küll. Toavanem Eduard Vassilevski ei salli samuti korratust, leierdades pidevalt, et enne loengutesse minekut olgu asemed sama hästi üles tehtud nagu Viirikul. Lihtne öelda, aga proovigu ise üleval lae all voodiriietega õiendada. See on omaette kunst, sest toetada pole ennast kuskile. Isegi

mõni kahemeetrine korvpallur ei ulatuks nii kõrgele. Kõigega tuleb otse nari peal olles hakkama saada, sättida voodit ja hoida end ühtaegu alla kukkumast või pead vastu lage ära löömast.

Vassilevski on Viirikust üsna heal arvamusel ega ole vist üldse aru saanud, et see teda kavalalt narritab. Peipsi äärest pärit aeglasel ja rahulikul toavanemal on välja kujunenud oma kindel magamamineku rituaal: öhtul enne voodisse heitmist keerab Eedi tekiääre koos linaga kolmnurkselt üles, ringutab ägisedes ja istub voodiservale, et siis sügava mõnuohkega, selg ees, asemele pikali vajuda. Seda hetke on Viirik koos teise kursuse zootehniku Lembit Valuojaga vahetevahel kurjasti ära kasutanud. Valuoja magab teisel koikul Vassilevski kohal ja Viiriku õhutusel on ta sealt ülevalt Vassilevski linade vahele saiapuru visanud – just parasjagu siis, kui toavanem selili voodile langeb, tekinurka endale suure kaarega peale tõmmates.

Vaene Eedi ei ole suutnud kuidagi taibata, kust need tüütud purukesed tulevad. Ta on hakanud oma linu enne magamaminekut äärmise põhjalikkusega kontrollima, kuid seda suurem on olnud tema imestus, kui ebamugavat kihelust tundes on tulnud õige pea uuesti üles tõusta ja peenikest rämpsü voodist välja pühkima hakata. Ühel öhtul õnnestus seda vingerpussi koguni mitu korda läbi mängida. Teised toelanikud on seni suutnud naeru pidada, aga iga korraga on Vassilevski rahutu nihelemine ja umbusklik voodipuhastus läinud aina naljakamaks. Rainer kardab, et varem või hiljem purtsatab mõni neist kogemata naerma.

See ei pruugi aga sugugi hästi lõppeda, sest on ju üldiselt teada, et flegmaatilised mehed vihastavad küll harva, kuid see-eest põhjalikult. Ägedushoos võivad nad teise inimese lausa maha lüüa. Rainer mäletab kooliajast oma klassi kõige suuremat poissi Arnoldit, keda hüüti Kohmaks. Kohma-poiss lasi vahel end tükk aega narrida, sest uimane ja kohmakas ta ju oligi, aga kui viimaks ärritus, siis tuuseldas narritajat nii, et see veel kaua mäletas. Ükskord näiteks pistis Meeluka Reinu peadpidi sügavale peldikupotti ja solgutas teda seal terve pika vahetunni. Rein pidi pärast minema tiigiäärde pead pesema, sest jõleda haisu pärast ei tahtnud enam keegi talle lähedale minna.

Rainer peab nüüd samuti sammud kempu poole seadma. Häda annab ennast järjest teravamalt tunda ja pestagi oleks juba vaja. Deodorant on

kadunud, halbu lõhnu pole saanud peletada – nõnda ei julge tööpoolest varsti enam progressiivse inimkonna palge ette astuda. Paalo on seekord ka justkui teise muret aimates oma kallid lõhnaveepudelid hoolikalt sahtlitesse ära peitnud. Kõige rohkem tahaks suud loputada, see tundub lehkavat peaaegu sama hullusti nagu Meeluka Reinu juuksepehmas.

Tuikava pea pärast järsemaid liigutusi vältides vahetab Rainer kahet-susväärselt ära trööbatud kingad toatuhvlite vastu, võtab kapist käte-rätiku ja astub koridori.

Köögi ja pesuruumide poolt kostab õrna viiulimängu, seejärel lööb ninna vänge kärsahais. Ilmselt on Mihkel Lankots, andekas pillimees, kes metsanduse asemel võiks nagu Rainergi õppida hoopis konserva-tooriumis, seal tõsisemalt toimetama hakanud. Ta on lõpetanud muu-sikakooli ja tema viulikunst on otse imetlusväärsel tasemel. Ühel öhtul andis Lankots köögis terve filharmooniaväärilise kontserdi. Algul natuke klassikat, pärast peamiselt populaarseid kergeid lugusid mängi-des näitas ta üles sellist hämmastavat virtuoossust, et tulevastel põllu-meestel jäi suu ammuli.

Rainer pole veel aru saanud, mispärast Mihkel EPA-sse tuli. Võib-olla samuti kartusest sõjaväe ees, kuigi paberitega muusikutel olevat seal päris hea põli. Tõsi, viiuli saatel vist Nõukogude armees ei marsita, aga asi see mõni muu sõjaväeorkestrisse sobiv mänguriist siis käsile võtta pole. Näiteks Rainer ise on ansambelis lisaks trummidele ka kla-verit klimberdanud. Ehkki ta lapsepõlves õpitud mänguuskustest pole nüüdseks enam kuigi palju järel, on mõne lihtsama looga peale väikest harjutamist õnnestunud päris hästi toime tulla.

Kui Rainer karastavatest veeprotseduuridest värskemaks muutunud ilmel kööki kiikab, on Mihkel viiuli juba kõrvale pannud ja sööma asu-nud. Õhk ta ümber on praadimisest sinitiine.

„Tule siia, võta ka!” hõikab Mihkel kutsuvalt ja noogutab keset lauda viiuli kõrval seisva panni poole, kus aurab hulgaliselt kartuleid. Rainer astub ligi, napsab ühe pruuniks kõrvetatud viilaka moepärast näppude vahele, kuid sööma ei hakka. Peas veel keerutab, südames läigatab, õiget isu pole ikka tekkinud.

„Ära häbene,” julgustab Mihkel, „kartulit on siin küllaga. Lase aga hea maitsta!”

„Mul ei lähe praegu eriti sisse,” tunnistab Rainer ausalt. Õnneks ei pea ta oma loobumist pikemalt põhjendama, sest samal hetkel astub kööki veel kaks ühikaelanikku, kes otsemaid käe panni poole sirutavad.

„Võtke aga võtke, see teie oma kartul,” utsitab Mihkel ka neid tagant. „Ärge ainult viiuli peale rasva ajage.”

„Kuule, ütle, miks sa üldse siia EPA-sse tulid,” küsib Rainer nüüd ruttu ära oma ammu keelel olnud küsimuse ja jääb siis Mihklile otsa vaatama. Laua teises otsas kartulit nosivad poisid näivad samuti vastust ootavat, sest keegi neist ei lausu pideva matsutamise sekka sõnakestki.

„See on see paik, kus ma tahaksin veeta oma elu parimad aastad,” viskab Mihkel pateetiliselt nalja ning jääb seejärel käsipõsakil mõttesse.

„Miks ma tulin Eesti Põllumajanduse Akadeemiasse?” kordab ta Raineri küsimust nagu kirjandi teemat vaagides. Siis vaatab kätega kartuleid suhu toppivate kaasüliõpilaste poole, krimpsutab vastumeelselt nägu ja osutab sõrmega ühele neist, pärides omakorda:

„Kuule, Ants, ütle parem sina, miks sa tulid siia metsameheks tudeerima.”

Ants ei tee küsimusest väljagi, üritab vaid praepannilt uusi kartuli lõike kahmata. Seda nähes tõmbab Mihkel panni enda poole ja käsutab:

„Ütle enne, muidu kartuleid ei saa!”

„Kuhu ma muidu oleksin pidanud minema,” kostab nüüd Ants, otsest vastust siiski andmata. „Hea, et üldse sisse sain, tänavu oli ju metsandusse ilgelt kõva konkurss.” Ta paistab seega olevat Mihkli kursusekaaslane. Võib-olla on seda teinegi poiss, keda Rainer veel ei tunne.

„Ah, mis te, mehed, jamate,” ütleb see teine kohe. „Kutsusin Antsu kaasa ja muudkui aga tulime. Mulle see metsniku elu igatahes meeldib. Mõnus on laantes uidata. Ja Antsule rääkisid ka augu pähe. Kuule, Mihkel,” pöördub ta seejärel viiuldaja poole, „sa ju ise ütlesid ükskord, et su vana sõber Erlend olevat sindki pannud tõemeeli metsade järele igatsema.”

Erlendit Rainer teab. Septembri alguses said nad juhuslikult ülikooli kohvikus kokku ja jutt hakkas kohe laabuma. Erlend rääkis kõrgelennuliselt metsade hurmavast üksindusest, laante lahkest laulust ja muust

sellisest, ning andis ühtlasi vaikselt häälel, peaaegu sosistades mõista, et pöörab ennast maa- ja metsausku nagu vanad eestlased. „Paganad oleme me siin kõik, mets ongi meie õige kirik ja koda,” seletas ta Rainerile. Nad on hiljemgi neist asjust rääkinud, nii omavahel kui ka ühise tuttava Jaanus Pilviste juures.

„Einojah, Erlend muidugi, kes siis muu,” kinnitab Mihkel ja lükkab praepanni järsu küünarnukiliigutusega poiste ette. „Tema mu siia metsade uhkesse sammassaali mängima vedaski.” Seejärel kargab muusikamees ootamatult laua tagant üles, haarab ühe käega viiuli, teisega aknalauale visatud poogna ning marsib kiirel sammul köögist välja.

Ants kehitab Lankotsi äkilise meelemuutuse peale õlgu, aga söömist ei katkesta. Teine poiss, kes on järelikult ka metsanduse esimeselt kursuselt, hakkab vaikselt naerma.

„Mul on sellest pidevast kääksutamisest juba villand,” lausub ta Raineri poole vaadates. „Räpane esteet sihuke! Toas tahtsime tal selle ära keelata, ainult Erlend oli vastu.”

„Einoh, hästi mängib,” mühatab Ants, „aga loengutes teda näha pole. Pooled praksid ja kontrolltööd ka tegemata, pikad sabad igal pool taga. Halb lugu, kui praktikume vahele jäetakse, seal aidataks ta vähemalt järje peale. Muidu jääb rongist päris maha. Mis ta üldse EPA-sse tuli, kui oskab ise nii hästi pilli mängida.”

„Kursusejuhendaja seletas täna, et võlgnikele lähenetakse diferentseeritult,” öiendab teine tähtsalt. „Kui on näha, et mees tahab tööd teha, aga ei tule objektiivsetel põhjustel toime, siis antakse talle ikka aega, kui aga on tegemist hoolimatuse või lihtsalt laiskusega, siis on parem, kui tast üldse lahti saadakse. Head metsameest sellisest nangun ei tuleks.” See on ilmselt jälle vihje Lankotsile.

„Kursajuss, tead, rääkis veel, et eelmisel aastal olevat kellegi epaka isa tulnud Tartusse poega otsima, lootnud, et saab ta koolist lihtsalt kätte, aga poisiraiska loengutel ei olnudki. Siis sai isa kokku teaduskonna sekretäri ja kuulis, et poisil on uue sessi eel veel mitu eelmise sessi võlgagi kaelas. Käratand siis tolele sekretäri: „Te oleks võinud talle ometi öelda, et ta need kuramuse eksamid ära teeks!””

Ants purtsatab oma jutu peale naerma, nii et kartulipudi suust lendab, ka tema kursusekaaslane mõkitab tasakesi kaasa.

„Totakas,” teatatakse seejärel, arvatavasti kellegi isa silmas pidades. Ütleja võtab uue kartulitüki, kuid kohe seda suhu ei pane – ta kummardub ühtäkki allapoole, tõmbab sealt ninaga õhku ja müksab siis oma kaaslast õlaga.

„Kuule, mees, su sokid haisevad,” nuriseb ta, „see rikub ju söögiisu ära.”

„Mis sa jamad, kurat, ma lasin neil kaks päeva akna all seista, enne kui uuesti jalga panin,” nügib Ants vastu.

„Ega sokid seismisega puhtamaks lähe. Kui sa oma sokke korralikult pesema ei hakka, viime su vägisi keldrisse duši alla nagu Meerpalupoisi. See sunnik hakkas üleni ilgelt haisema, polnud end paar kuud üldse kasinud.”

„Ah, jäta oma lollused!” kostab Ants selle jutu peale.

Rainer ei lausu midagi. Poistele moepärast noogutanud ja pihus soojendatud kartulitüki juba niigi üleajavasse prügikasti poetanud, kõnnib ta koridori hallil reliinil susse libistades tagasi oma toa poole. On ikka igasugu kujusid siia kokku voorinud, mõtleb ta tüdinult. Mõne mehega ei ole kohe miskit mõistlikku rääkida.

3.

Peale lõunat on ühiselamu koridorides juba rohkem rahvast liikvel, sest loengud hakkavad läbi saama. Teinekord ei viitsita enam pärastlõunastesse praktikumidesse minnagi ja jäädakse niisama ühika peale kondama. Vanematel kursustel pole õhtupoolikuti üldse mingeid õppusi, nemad on oma praktilised tarkuseivad juba kätte saanud ning võivad rahulikult lõpueksamiteks valmistuda – või siis niisama oma kursuse- ja diplomitööde kallal nokitsedes aega viita. Igatahes Pääsukese Väino ja Sambliku Martin, kes elavad Raineri toa vastas otse üle koridori, konutavad pärastlõunasel ajal üsna tihti ühiselamus.

Nende kahe viienda kursuse mehega on Rainer saanud päris heaks sõbraks. Esimene kontakt tekkis juba siis, kui ta septembri alguses oma asju ühikasse tassis. Martin aitas tal kohvri üles kanda ning hõikas pärast ka lahkelt teed jooma. Varsti kutsuti teda jälle külla ja edaspidi, eriti peale kolhoosi kartulivõttu, hakkas ta aina sagedamini vastastoas käima. Oma toakubrikus pole tal nagunii eriti asu ning nõnda on koridori teisel poolel veedetud mõnikord terve õhtu – mitte üksnes mõtteid või muljeid vahetades, vaid ka joonestusi tehes ja koduseid ülesandeid lahendades.

Väino ja Martini pool on ruumigi rohkem. Neil ju kogu elamine kahe peale. Lõpetajate tuppä kedagi nooremalt kursustelt lisaks ei panda, see olevat komsomolikomitee tasemel, kuhu Väinogi kuulub, kohe täiesti ametlikult kokku lepitud. Enda juures ei saa Rainer alati koolitükke teha, sest laudade taga on ainult neli kohta. Tuleb oodata, kuni mõni tool vabaneb, või ronida üles oma asemele lugema. Kirjutada on lae all rätsepaistes paraku üpris tülikas ja joonestada ei õnnestu seal mitte sugugi. Õhk läheb kõrgel ka jube paksuks, kui tuba rahvast täis.

Rainer paneb pesuasjad ära kappi ja koputab siis prooviks vastastoa uksele. Esialgu ei vasta keegi. Küllap on veel liiga vara, mõtleb Rainer, kõik loengud ei pruugi veel läbigi olla. Väino istub mõnikord ka õige pikalt raamatukogus, sest tal on käsil suuremat sorti teaduslik uurimus sotsialistliku elulaadi eelisest. Milles need seisnevad, pole veel täpselt teada, kuid Väino loodab peale lõpetamist filosoofia kateedri juurde aspirantuuri saada ja samal teemal terve kandidaaditöö kokku panna. Ehk siis midagi selgubki.

„Kõigepealt tuleb uskuda, et sotsialistlik ühiskonnakorraldus ongi etem kui mõni teine,” on ta ise öelnud, „siis saab selles ka teisi veenda. Paremat maailma me ju alles rajame ja vaja on veel väga palju väga tõsist tööd, et midagi head ära teha.”

„„Sellist maad siin ilmas teist ei leidu, kus nii vabalt hingata võib rind,”” on Martin seepeale itsitades deklameerinud. Tema erinevalt Väinost parteilane ei ole ja võib endale seetõttu rohkem vaimukusi lubada.

Väino on üritanud ka Rainerit partei- ja komsomolitööle meelitada, öeldes, et igal pool muudkui kurdetakse üliõpilaste passiivsuse üle, aga keegi ise kaasa lüüa ei taha.

„Eelmisel õppeaastal korraldati mitmes teaduskonnas üsna ulatuslik ankeet, kus üliõpilased avaldasid arvamust õppimise ja ühiskondliku eluga seotud küsimustes,” rääkis ta ükskord nagu koosolekut pidades, „aga kogu see komsomoliorganisatsiooni jaoks väga väärtuslik materjal on kahjuks seisma jäänud. Ankeet on läbi analüüsimata ja järeldused tegemata. Sina oled meil hakkaja komnoor, saaksid ehk ka appi tulla ja selle tähtsa töö lõpule viia. Siis võidakse sind isegi teaduskonna büroosse valida.”

Rainer hakkas seepeale juba rahutult mõtlema, kuidas lahkest pakumisest viisakalt ära öelda, ei pidanud aga oma suureks kergenduseks suudki lahti tegema, sest sõbramees Martin vangutas otsekohe pahaselt porisedes pead ja asus teda kindlameelselt kaitsma.

„Ole nüüd ikka mõistlik, kulla mees,” manitses ta Väinot, „ära koorma noort inimest üleliigsete ülesannetega!” – ja seletas selle ametlikku tooni jälgendades:

„Vaadake, asi on ju ikka sedasi, et kõrgemas koolis on üliõpilase esmaseks ülesandeks heaks spetsialistiks saamine, see tähendab maks-

maalse põhjalikkusega erialaste teadmiste omandamine. Ei maksa iga-suguste kõrvaliste asjadega vähendada seda tõenäosust, et meie noo-rest sõbrast kasvaks üks korralik mehhanisaator-kultivaator.”

Väino proovis siis muidugi vastu vaielda, rääkis jälle nõukogude üli-õpilaste ühiskondlikust aktiivsusest ja puha, kuid Rainerit pole ta sest-saadik oma komsomolijuttudega enam tüüdanud.

Koridori teise otsa avara akna taustale ilmub järsku Priit Paalo hästi äratuntav kogu. Ülbe mudapumba jässakas keha hakkab otsekohe raskel sammul lähenema ja seda nähes kaob Raineril igasugune isu oma tuppä tagasi minna. Ta võtab esialgu uuesti suuna köögile, kuid teeb siis pettemanöövri, lükkab äkilise õlanõksuga lahti hoopis pöörd-ukse, mis viib teise trepikotta, ning tõuseb trepil pikki samme võttes kiiresti korruse jagu ülespoole.

Ühiselamu viiendal korrusel on erinevatesse tubadesse majutatud roh-kesti Raineri kursusekaaslasi. Neid on seal koos nii kahe- kui ka kolme-kaupa ja üks suur tuba on lausa tervenisti noori mehhanisaatoreid täis löödud. Viies voodi on selles toas paigutatud viisakalt akna alla, mitte kolmandaks nariks teiste peale nagu Raineril. Oleks ju võinud omade keskele sattuda, kahetseb Rainer, saanuks ehk parema voodikohagi. Nüüd ole vanade olijate lükata-tõugata ja lae all täitmatute lutikate imeda.

Kursusekaaslaste toa uks on seekord paakil. Järelikult võib sinna ka vabalt, ilma koputamata sisse astuda. Lähemal vaatlusel selgub, et kinni ei saagi seda praegu panna, sest keegi on vahepeal märatsenud ja piida keskelt pilbasteks lõhkunud. Juhtunud on see ilmselt õige hiljuti. Nädala alguses, kui Rainer siin viimati külas käis, oli kõik veel täiesti tipp-topp korras.

Rainer poetab end ettevaatlikult üle läve, püüdes ust enda järelt harjumuspärasel viisil kinni suruda. See ei taha enam õnnestuda, uks vajub käatsatades endisesse asendisse tagasi ja sissepääs jääb ikka kõigile valla. Paremat tulemust ei anna ka uus viisakusest ette võetud katse. Toas näib parasjagu olevat mitu poissi ning Rainer laiutab otse-kui vabandust paludes nende kõigi poole käsi.

„Ära näe vaeva,” ütleb keset tuba seisev Aivar Siimusk, kes on üht-aegu nii mehhanisaatorite toa kui ka terve nende kursuse vanem. Käes on tal poolenisti tühjaks joodud Žiguli-õlle pudel, mida ta rääkides loksutab. „Vamps, raisk, lammutas selle ukse eile täitsa laiali. Tõmbas õõ läbi ringi, kaotas võtmed ära ega saanud sisse. Kedagi polnud ühikasse ka jäänud.”

„Sa kuradi kõss,” tonksab suur vanem nüüd sassis voodil põõnutavat süüdlast, kel ülakeha paljas ja jalaski ainult lühikesed valgetriibulised spordipüksid, „tukkunud siis niikaua kusagil nurgas, kuni teised tagasi tulevad, mis sa, raisk, siin lõhkuma kukkusid.”

Hääletooni järgi otsustades suur purustustöö Siimuskit siiski eriti sügavalt ei häiri. Vamps ehk Vambola saab asjast hästi aru, hakkab valjusti naerma ja seletab läkastades:

„Kus ma siis pidin minema, kui asi oli vaja lõpule viia. Kuradi türamüra, terve õõ jamasin selle meditsiinikooli õhvaga, ei tahtnud jälle anda. Küll ikka pipardas, puts, ja ise veel nii kole. Aga ma ei jätnud ka enam järele. Jootsin teda hommikuni, raisk, siis tulime siia ja tegime selle naksti ära. Vaeva küll palju, aga, näe, ikka kätte sain!”

Vambola hirnatab oma jutu lõpuks, rögiseb rahulolevalt ja liigutab jalgevahet sügades paljaid varbaid. Sokid vedelevad tal keset põrandat, püksid lebavad voodi all tolmus, sealsamas tolkneb ka üks upakil king. Vamps on Paaloga päris paras paar, mõtleb Rainer, kuid Vambola suhtes siiski samasugust vastumeelsust ei tunne. Vamps on erinevalt Paalost laheda loomuga, alati sõbralik, ei kipu kunagi asjata norima. Hea semu, ainult suu on tal nagu tsipake ropuvõitu.

Aivar, kes on vahepeal oma õlle vahule loksutanud, pöörab nüüd pilgu Raineri poole ja pärib tõsiselt, otsekui peaks ta kõigi eest vastutust kandma:

„Kuhu siis sina täna kadusid? Elektri praksis vana juba uuris su järele, sul ju kõik katsed tegemata. Kirovetsiga jäi sul kah sõitmata.”

Rainer lööb muretut olekut teeseldes käega ja mõtleb, kas üldse tasubki poistele kõigest sellest, mis vahepeal juhtunud, pikemalt rääkida. Kojulohistamist pole nad vist õnneks näinud. Loll lugu, ja eks Vamps latraks oma tahumatul viisil kindlasti kohe kõigile edasi. Raha peaks küll kelleltki natuke küsima, kuigi sellega on ehk veel aega. Võib-

olla saab kõigepealt Väinolt või Martinilt laenata, nemad juba kuskile kellama ei lähe.

„Ah, ei olnud mul midagi, käisin ainult vana bändiga proovi teemas,” kohmab Rainer igaks juhuks, et asi selgem oleks.

Seletust peetakse ilmselt ammendavaks, sest keegi talle rohkem küsimusi ei esita. Rainer ei kipu ka ise midagi lisama, kuigi mõni sündmus tundub tagantjärele mõeldes juba üsna naljakas – näiteks kas või see võõras trepikojas lapsevankris magamine. Säherduse looga saaks rahvast lõbustada küll. Aga las see kõik veel olla, antagu segastele asjadele aega veidi settida. Pealegi on aknalaua külitav siilipäine Andrus Leemet jõudnud seltskonna suurema tähelepanu juba endale tõmmata, hakates valjul häälel vestma, kuidas tal diskol ühe ülikooli totsiga kohe klappima hakkas, kuidas nad sealsamas rekvisiitide laos kiire tihi tegid ning pärast veel terveks ööks ülikooli ühikasse mäsutama läksid. Olevat olnud mingi füüsik või keemik, hästi ilusa kehaga ja kõvasti särtsu täis.

„Täiesti erakordne leid,” hindab Leemet, „täitsa romantik kolm. Sihukese netiga võiks edaspidi isegi pikemalt jätkata. Ainuke häda, et ta kursakatel, mingitel pagana keemikeridel oli voodi all terve tünn puhast piiritust ja see viskas mul pildi vahepeal täiesti tasku. Pärast põlnd piigaga enam seda õiget tõuget.”

Leemeti jutustus tekitab palju suuremat elevust kui Vambola oma, ka teised üritavad samal teemal sõna võtta. Kõigil paistab olevat varuks mõningaid hoogsaid naistevallutusi, millega sõprade ees hoobelda. Siimusk pajatab, et tema käinud pühapäeval Liipris, see tähendab raudteejaama restos sanga panemas ja tabanud seal nurgalauas ühe uppunud pilguga kaunitari:

„Oli mingi poemüüja – koosnes nagu kõigest, mis letitaguseid pidi liigub. No küll oli end ikka üles löönud, raip. Muidugi ei istunud ta üksi, aga polt paistis tal olevat jäle molkus. Ootasin siis, kuni see vää tal vitsa viskama taarus ja astusin ligi. Ütlesin, et olen ta kaaslaste hea tuttav või umbes nii. Eit tilgutaskah omalt poolt mingit teksti ja oli kohe täitsa sapsu täis. Samas tuli polt tagasi ja sihtis mind kuradi vae-nulikult. „Tere, vana paks,” ütlesin talle ja astusin igaks juhuks paar sammu eemale. Mõtlesin, et sabistab mulle midagi toorelt vastu, et

lähme kohe nurga taha klaarima või midagi sellist, aga see tüüp ainult inises natuke ja vajus toolile laiali. Tots välgutas silmi, sisistas ta peale ja tuli kohe põnt-põnt-põnt minu manu. Vaimsele tasemele ei pidanud end eriti sundima, aga see-eest tegime õhtul tema juures kubrikus päris põhjaliku turnee.”

Kellegi kotist õngitsetakse välja paar uut õllepudelit, tõmmatakse need ilma avajata osavalt lahti ja lastakse eri suundades ringi käima. Rainer otsustab tasakesi välja hiilida, enne kui pudel temani jõuab, sest õlut ta ei taha ja naiste teemal pole tal ka millegagi kiidelda. Sellest, kuidas tal Katriniga voodis oli, ei kavatse ta küll kellelegi rääkida. Ega seal õigupoolest palju juhtunudki, sest Katrin tõrjus vaikselt kõiki ta katseid rindadest allpool midagi puudutada ja tema ei hakanud ka jõuga peale käima. Oleks ihanud küll pisut edasi minna, silitada hellalt kõiki sooje erutavaid kumerusi ja hakata ka muid naisterahva asju lähemalt tundma õppima, aga väikese rabeluse järel tehti talle ühemõtteliselt selgeks, et selleks korraks aitab.

Võiks ju mõne loo välja mõelda, kaalutleb Rainer, võib-olla teevad nõndaviisi teisedki poisid, aga milleks tal seda praegu vaja peaks olema. Vaevalt et tema peale hakataks siis suurema imetlusega vaatama. Vambola oma naisemurdja looga küll ta silmis midagi juurde ei võitnud, pigem vastupidi. Peaks nagu tundelisem olema, kui tüdrukuga koos ollakse, peaks ikka mingi stiili säilitama. Vägisi ei ole sugugi ilus, see võtab õige mõnu ära, mis sest, kui plika lõpuks järele annab.

Poisid on jutuhoos ega tee Raineri lahkumisest väljagi. Ainult kordamööda kõhtu ja kubet sügav Vambola viitsib talle teise käega lõdvalt järele viibata. Ega selles toas palju muud juttu olegi, mõtleb Rainer, padratakse ikka enamasti naistest ja labrakatest, vahel sekka ka autodest või muust liikuvast tehnikavärgist. Muidu on kõik toredad sellid, pole suuremat midagi ette heita, aga rääkida ei oska nendega nagu õieti millestki. Alguses oli vähemalt põnev, sest nii otsekoheseid armulugusid polnud Rainer varem kuulnud. See oli hoopis midagi muud kui tavaline koolipoiste ärplemine. Mõnel mehel paistis naistega kohe päris ehtsaid kogemusi olevat – ja mitte ainult omavanuste tüdrukute, vaid isegi abielunaistega –, küll oli seda tehtud voodis, küll autos või otse köögilaua peal, aga pikapeale on kõik hakanud korduma. Peo-

panemise jutud on ka alati ühtemoodi: kes kui palju juua jaksas, kes näoli rosoljesse kukkus või takso paksult täis oksendas. Selles mõttes oleks ta enda viimane seiklus muidugi väga hästi lisanduseks sobinud. Esimest korda oleks saanud vestlusringis ausalt, ilma midagi eriliselt juurde luuletamata sõna sekka öelda. Aga ikkagi, milleks?

Hoopis rohkem ühist kõneainet on Rainer leidnud Jaanusega, kelle juurde ta nüüd tolmust koridori pidi sammud seabki. Viienda korruse tagumisest otsast kostab hästi võimendatud sügavat bassi ja pole erilist kahtlust, et need tümpsuvad helid tulevad just Jaanuse toast. Järelikult on mees ilusti kohal, kuulab vägeva stereokombainiga mõnda uut plaati ja teeb samal ajal oma imelikke joogaharjutusi. Jaanus Pilviste õpib metsandust nagu Erlend, kes maa- ja taaraususe sekka vahel ka idamaisest meditatsioonist udutab, aga ühel kursusel need kaks siiski pole – ehkki paistavad päris tihedalt läbi käivat. Jaanus on tegelikult aasta vanem.

Ukse taga tunneb Rainer ära ka muusikapala: see on kindla peale Pink Floyd'i „The Dark Side of the Moon”. Suurepärane lugu ja üldse üks oiuline plaat, igaüks tahaks seda endale, kui ainult oleks kuskilt saada. Jaanusel on vedanud, tema ema töötab ETKVL-i kaubandusvõrgus ja tal on igasuguseid sidemeid, mille kaudu head-paremat hankida. Heliplaat kääb Jaanus ise ärikatega muu defitsiitse kraami vastu vahetamas.

Jaanusel on kõik olemas, aga tema ei tee sellest mingit erilist numbrit nagu Priit Paalo. Vastupidi, lahkesti on ta lubanud Raineril oma plaate kuulama tulla ja olnud valmis neid isegi välja laenama. Ainuke häda, et Raineril pole plaate kuskil mängida. Tal on kodus Daina makk ja plaatide jaoks vaid iidse Latvia raadio sisse klapi alla ehitatud monogrammofon, millega uuemaid stereoplaate üldse kedrata ei tohi. Vana nõel rikub need ära, tehes stereo lamedaks ja kaotades seega suure osa muusika avarast kõlailust ja ruumiefektidest – lisaks muidugi veel kõigele muule helipuhtust rikkuvale kriipimisele. Väärt ansambli, nagu näiteks Pink Floyd'i puhul oleks sellest eriti kahju. Rainer polegi seetõttu hakanud Jaanuselt midagi lunima.

Kuu pimedama poole muusikaga ei peaks aga mitte kuidagi kokku käima hele valgusjuga, mille päike äkki ühiselamu hämarasse koridori

heidab, seda terava nurga all peaaegu poolde sügavusse valgustades. Tolmukübemed tormavad kohe oma kaootilisele tantsule, hõljutavad ja keerutavad end Jaanuse toast tulevate rütmide taktis ringi ning Rainerile tulevad süngemate või helgemate helikäikude kiiret vaheldust kuulates korraka meelde nii mõrtsukbussi laternate vihus surmahirmus rabelevad putukad kui ka unenäos üllatuslikult ilmunud suvine õnneaas. Ukse taga seistes näib nüüd, nagu pääseks ta Jaanuse tuppa astudes ära kõigi nende hädade käest, mis teda viimasel ajal kimbutavad, nagu võiks oma probleemide eest ühte lahkesse hubasesse oasi peitu pugeda ja kõik mured unustada. Jaanuse juures on alati olnud meeldiv käia, seal tunneb ta end sama hästi nagu Väino ja Martini seltis. Nii siin kui ka seal leiab keset karmi ühikaelu ikka natuke sooja vastutulelikkust, lahket mõistmist ning saab tõsiste raskuste korral ehk väikest abigi.

Muusika on üsna vali ja Rainer ei ole päris kindel, kas ta koputust ikka kuuldakse. Pole ka teada, kas mees oma meditatsiooni sügavustes üldse suvatsebki midagi tähele panna. Hiiglaste kasvu Jaanus Pilviste elab toas täiesti üksi ning teeb seega mis tahab. Tema toakaaslased on kõik endale üürikorteri leidnud ja ühiselamust välja kolinud, kuid jätnud ühtlasi oma koha üles ütleмата. See tähendab, et ka uusi asukaid nende asemele tulemas ei ole. Ongi igatpidi oma tuba ja oma luba.

Veidi oodanud, paotab Rainer ust. Selgub, et sedapuhku toa peremees joogaasendit sisse võtnud pole. Ta istub niisama grammofoni kõrval tugitoolis ja on spirituaalsete mõttemõlgutuste asemel süvenenud hoopistükkis suurde atlasse. Külalist märgates sirutab Jaanus käe välja, keerab Pink Floyd'i vaiksemaks ja kutsub seejärel Rainerit sõrmega lähemale.

„Vaata, Rainer-poiss,” ütleb Jaanus Pilviste mingi pühaliku helinaga hääles, „nii nagu kõigest sellest maailma suurest müra ja miljonite hääle metsikust kaosest sünnib vahel juhtumisi suurepärase, lausa oivalist muusikat, nii on meilgi nüüd tekkimas üks üsna ilus plaan.”

Ta paneb näpu keset Aasia kaarti ja seletab edasi: „Mina olen jõudnud väga selgele aratundmisele, et ükskord tuleks ikka kuskil budistide juures ära käia. Tuleks minna kas Nepaali või Tiibetisse, või kui sinnakanti ei saa, siis vähemalt kusagile lähemale, ütleme näiteks Altaisse.

Igal juhul on mul vaja vägevaid mägesid, sest seal on su ümber hoopis teine aura. Siin tasase madalikumaa võserikes ei saa seda õiget tunnet kohe mitte kuidagi kätte.”

Jaanus keerab atlase lehte, silmitseb tähelepanelikult järgmist kaarti ja jätkab:

„Sinuga koos võiksim e alguses näiteks Riiga minna, kuna seal on mul üks tuttav, kes peaks oskama meid õiges suunas edasi juhatada. Aega on meil vähe, sest tema on sihuke mees, et võib ühel hetkel ootamatult ära kaduda. Pidime alguses koos Erlendiga sõitma, aga see sell teatas mulle nüüd, et tema on läinud lõplikult maausku. Mäed teda enam üldse ei huvitagi.”

„Mul ei ole ju raha,” sõnab Rainer kähku ning ohkab tahtmatult. Sest kui hoolega järele mõelda, on tema asjad ikka tõepoolest kehvasti. Tartust ei pääse ta veel vist nii peagi minema. Raha pole, dokumente ka pole – kuhu sa niimoodi lähed.

„Ära sina, mees, üldse muretse,” ei lase Jaanus oma kõrgelennulisel meeolul langeda. „Küll mina juba maksan. Saad ennast veidi tuulutada, sõnnikuhais ongi sulle juba kõvasti külge hakanud.”

Rainer jääb nõutult mõttesse. Kohe ära öelda nagu ei tahaks, kui teine lahkelt kaasa kutsub, aga õigupoolest pole suuremateks aktsioonideks praegu erilist viitsimist. Pealegi oleks vaja õppima hakata, muidu on väga raske uuesti järje peale saada. Sabad juba igal pool taga nagu viuldaja Lankotsil.

Jaanus keerab muusika taas kõvemaks, lastes kuulsal ansamblil järjekordse loo maha mängida – juhuslikult räägib see samuti rahast –, kuid pärast erutava mündikõlinaga rikastatud meloodia üleminekut järgmiseks süvamõtlikuks palaks tõstab ta helipea plaadilt äkiliselt üles.

„Tead mis,” lausub ta, „mul on täna linnas veel üks kokkusaamine. Sina võid siin muidugi muusikat edasi kuulata, kui soovid, pane ainult pärast võti üles ukseliistu peale.”

Rainer on pakkumise eest tänulik, aga raputab siiski pead. Üksi konutada ta praegu küll ei tahaks, meel ju niigi nukker. Ka süüa oleks vaja otsida, sest kõht hakkab tasapisi õõnsaks tõmbuma. Vähemalt eilsest saadik pole midagi hamba alla saanud. Ega eilse kohtagi täpsemalt tea. Võiks ainult arvata, et kui juhuslikult midagi maopõhja saigi, siis

on see sealt juba ammu välja öögitud. Jaanusel tavaliselt toas toitu varuks pole. Tema käib alati väljas söömas, sageli isegi restoranides. Tal ju raha küllalt.

„Nii et sea end siis valmis,” kordab Jaanus ennast minekule sättides, „varsti paneme Riia poole minema.”

Rainer noogutab igaks juhuks, kuid võtab seda lihtsalt kui üht suvalist kaugemat plaani, millega ei pea veel tõsisemalt tegelema. Esialgu ei kavatse ta küll kuskile kaugemale loksuma hakata. Jaanuse joogandusest ei oska ta ka midagi tõsisemat arvata. On küll korra proovinud temaga koos hingamisharjutusi teha, aga sellega siiani piirdunudki. Sügavast sissehingamisest ja õhu pahinal väljapuhumisest hakkas ainult pea ringi käima.

4.

E nne oma tuppa minekut koputab Rainer prooviks uuesti vastastoa uksele. Seekord hüütakse ta sisse. Martin Samblik on kohale jõudnud, istub nagisevas toolis televiisori kõrval ja silmitseb üht kõvaks kuivanud leivakannikat nagu Hamlet pealuud.

„Mis me siis sellega peale hakkame?” küsib ta tervitusele vastamata. „Kas viskame kohe ära või ootame veel veidi.”

„Ootame ikka, kuni hallitama läheb,” annab Rainer naljaviluks head nõu.

Martin puhkeb seepeale valjusti naerma ja heidab leivakannika laua alla prügikasti. Kükatab siis televiisorialuse riiuli ette, tõstab sealt välja veel mõned leiva- ja saiajäänused ning saadab needki sama teed.

„Eesrindlik mõte,” kiidab ta Rainerit, „kattugu kõik üleni hallitusega, et poleks piinavalt kahju asjatult äravisatud toitainete pärast.”

Suurpuhastust jätkates leiab Martin Samblik kaustade vahelt ühe väikese konservikarbi. Võõrkeelsete kirjadega ovaalne karp on mõlemalt poolt kummis.

„Välismaa kaup, isa Poolast tõi, proovime õige, mis värk see on,” ütleb Martin. Ta otsib sahtlist välja lihtsakoelise avaja ja torkab selle äkilise liigutusega otsapidi konservi kaane sisse.

Otsekohe sööstab karbist välja pikk peenike juga, nagu oleks valge niit sirgelt üles tõmmatud. See ulatub koguni laeni, joonistades sinna paar laialivalguvat jutti. Tuba täitub terava kalaträáni haisuga.

„Sa vahi, kus annab alles survet,” imestab Martin, kuid jätab edasise avamise siiski kohe katki, lastes konservil maha rahuneda.

„Tuleb vist pärast kõögi prügikasti viia,” teatab ta seejärel karbiprao vahelt välja imbutud vedelikku nuusutades, kirtsutab nina ning annab

pearaputusega selgesti mõista, et väljamaa väärt konserv on sellega lõplikult kõlbmatuks kuulutatud.

Rainer vaatab Sambliku koristustööd kahetsusega pealt, sest kõht hakkab muutuma järjest nõudlikumaks. Plaani, kuidas raha hankida või süüa saada, paraku ikka veel pole. Ta on seni oodanud seda ülevat hetke, mil organism jälle korralikult funktsioneerima hakkab, mil mõtted uuesti paika loksuvad, igapäevane normaalne ajutegevus taastub ning inimene taas täisväärtuslikuks ühiskonnaliikmeks muutub, ega ole uimase peaga söandanud midagi otsustavat ette võtta. Hädapärast võiks muidugi minna kööki istuma – eks teiste laualt ikka üht-teist pudeneb, kuid veelgi etem oleks natuke raha laenata ja siirduda otse-joones kuskile sööklasse, et manustada üks tõsine keha turgutav ja uut elujõudu andev kõhutäis. Jaanuselt unus raha küsimata, tema oleks, vaatamata oma suurtele sihtidele, kindlasti midagi andnud. Kodu peale ei saa ka enam lootusi rajada, sest koju sõiduks peaks ikkagi laenama ja emalt sai niigi alles kümme rubla võetud. Rakverre isa otsima minna oleks jälle liiga keerukas ettevõtmine, ka selle retke õnnestumises võiks tõsiselt kahelda. Isa pole Rainer keskkooli lõpetamisest saadik näinud.

Enne kui ta jõuab välja mõelda, kuidas Martinile oma suurt viletsust seletama hakata, lendab uksest sisse Pääsukese Väino. Tavaliselt üsna tõsise olemisega mees näib sedapuhku olevat hoopis teises meeleolus, hüüab juba mantlit seljast võttes Rainerile tervituseks „ohohoo, keda ma näen!” ja oma musta paberimappi lauale visates puhkeb ilma nähtava põhjuseta laginal naerma.

„Ära pane tähele,” ütleb Martin justkui ainult Rainerit silmas pidades, „Väints hakkab meil naist võtma.”

„Mis sa räägid!” imestab Rainer siiralt nagu mõni tädi, kuid taibates, et see võib ka nali olla, küsib kindluse mõttes üle:

„Kas peabki juba õnne soovima?”

„Ära usu hullu juttu,” naerab Väino edasi, „mitte midagi pole veel juhtunud.”

„Kui enne istus see mees ilusti raamatukogus, siis nüüd käib ta töisel ajal kohtamas,” jätkab Martin Samblik muhedal ilmel ja nuusutab oma näppe. „Elulaad on tal põhjalikult muutunud. Mees on üldse kuidagi imelik, itsitab omaette ega saa tihti peale aru, mida talle räägitakse.

Võiks tõesti karta, et õnnetus on juba ukse ees ja varsti saame pulmi pidada.”

„Kade oled või, mis?” torkab Väino poisikeselikult vastu. Martin raputab seepeale oma pikki rasvaseid juuksesalke, kratsib end ja maigutab suud. Näib, nagu kaaluks ta pingsalt mingit sobivat vastulööki, kuid ei suuda seda kuidagi leida.

Rainer pole Väino naissuhetest midagi kuulnud, ta pole selle peale mõelnudki. Mõlemad, nii Väino kui ka Martin, on jätnud pigem mulje rahulikkude ajaveetmist eelistavatest vanapoistest, kes tahavad pikalt-laialt maailma asju arutada ega lase mingitel sädistavatel ja kirevate sulgedega peibutavatel naisolevustel oma tundeid kuumaks kütta. Nüüd tuleb välja, et see mulje on olnud petlik: ei ole need lihtsad maised kired neilegi võõrad. Vaat kui võtabki Väino veel enne kooli lõppu naise ja kolib sellega kokku, näiteks ühiselamu alumisele korrusele, kus on üliõpilaste peretoad. Siis pannakse tema asemele siia mõni uus mees, või tuleb neid koguni mitu. Nii võib üks mõnus oaas siit ühikast kiiresti kaduda.

Rohkem sel tundlikul teemal siiski ei räägita. Väinol paistavad olevat mõttes hoopis muud asjad: ta hakkab rõõmsa õhinaga seletama, kuidas õnnestus kateedritega kokku leppida, et võib oma elulaadi uurimistöö otse diplomitööks ümber vormistada, sidudes selle kolhoosi- ja sovhoosiasulate planeerimise ning väljaahitamisega. Maakorraldusest, mida Väino ja Martin õpivad, polevatki muidu niisama lihtne otse sotsiaalteadustesse üle hüpata. Aga valdkond pidavat iseenesest olema väga põnev, igatahes palju laiem ja huvitavam kui lihtlabaste maakorralduslike probleemidega jändamine.

Martin Samblik kursusekaaslase tuhinast ja põnevatest väljavaadetest vaimustusse ei satu.

„Vaata, mina olen vabale ajale orienteeritud passiivse elulaadiga mees,” teatab ta peale pikka vaikimist surmtõsiselt, otsekui oleks leidnud kõigele ammendava vastuse. „Nii et ära sa mind küll sellesse jamasse tiri. Ja üleüldse, lähme parem välja sööma, sest vats lööb juba õnnetult pilli.”

Väino laseb naerul jälle valjusti kõlada, ent tõmbub siis samuti tõsiseks, võtab mõtlikul ilmel laua taga istet ja hakkab lehitsema oma mapist välja pudenenud märkmikulehti.

„Midagi siin toas igatahes lehkab,” pomiseb ta mõne aja pärast hajameelselt. Rainer ja Martin vaatavad teineteisele otsa, kuid kumbki asja selgitama ei kipu.

„Sööma võiks minna küll,” teatab Väino seejärel, pööramata vängele träänihaisule rohkem tähelepanu.

Martin haarab sellest mõttest viivitamatult kinni, plaksutab käsi, kuulutab uuesti oma suurt nälga ja pakub söögikohana välja Võidu söökla. Alumise puhveti hüdsardellidest ta enam ei hoolivat – neid jõledusi olevat juba mitu päeva järjest pruugitud. Niisiis vaja kindlasti linna minna. Kolmas mees kutsutakse ka kaasa.

Rainer annab nüüd endale aru, et käes on hetk, mil ta peab oma keerulise olukorra sõpradele lahti seletama. Kauem ei anna enam viivitada.

„Teate, mehed, mul on praegu sedamoodi, et on tekkinud mõningaid akuutseid probleeme,” teeb ta sissejuhatuseks üsnagi ebamäärase avalduse. Sealjuures peab ta jälle oma lutikahammustusi hõõruma, sest kasvav erutus paneb need veelgi rohkem sügelema.

„Või nii,” ühmab Väino, „lase aga tulla. Ei tea, mis sul siis äkitselt nii akuutset on?”

Teiste küsivate pilkude all jätkab Rainer häbelikult juba hoopis selgemate seletustega. Püüdes kõige ebameeldivamatest kohtadest võimalikult kergelt üle libiseda, kannab ta sündmuste õnnetu käigu üksikasjalikult ette. Ainult selle, kuidas ta ühiselamusse tagasi toodi, jätab mainimata, sest seda ei tea ta isegi.

Elu näinud vanemad üliõpilased kuulavad teda vaevumärgatava muigega, kuid mingite nokkivate kommentaaridega õnneks lagedale ei tule. Küll aga ilmutatakse otsekohe tänuväärselt asjalikkust:

„Kui nõndaviisi, siis peaks hakkama mõtlema, kuidas raha teenida,” ütleb Väino ja laksab oma paberitega vastu lauda.

Martin teatab seepeale, et tema võib esialgu kolm rubla laenata, rohkemat tal praegu käepärast polevat. Väino lubab teise kolm otsa panna, ent alustab otsekohe ka kasulike nõuannete jagamist. Näljahädalistele tulevat anda ikka kõigepealt õng, mitte kala.

Kõige lihtsamaks lahenduseks peab ta ajutist öötööd raudteejaamas. Seal olevat alati kandvaid käsi vaja ja kõik soovijad võetavat vastu. Tema

ise olevat paar aastat tagasi käinud vilja- ja väetisekotte laadimas ning saanud sellega päris hästi hakkama. Kurnavat küll hirmsasti ära, kuid palk tulevat ka korralik – seda muidugi vaid juhul, kui võhma jätkub. Öise rügamise puuduseks peab Väino aga järgmisel päeval ilmnevat rasket, otse maadligi litsuvat väsimust, mis hakkab tõenäoliselt takistama aktiivset õppetööst osavõttu. Uni tulevat loengus maru kergesti peale. Tema hakanud ükskord isegi norskama ja vihastanud geodeesia õppejõu põhjalikult välja. Pärast olevat olnud väga raske usaldust taastada.

„Siis saab veel minna turuvarblasena kolhoosi,” arendab Väino oma soovitusi edasi. Igal hommikul korjavad kolhooside ja sovhooside bussid töölesoovijad turuhoone juurest peale ja toovad öhtuks jälle tagasi. Kontingent olevat väga huvitav, endistest vangidest kuni raskelt jooma hakanud dotsentideni. See moodus pakub lisaks teenitud heale rahale – mõni kolhoos maksvat ikka väga heldelt – ka suurepäraselt põllumajanduslikku praktikat ja avardab ühtlasi tulevase põllumajandusspetsialisti professionaalset silmaringi. Kuid häda on jällegi selles, et pikki päevi põllul veetes jääb õppimine unarusse.

Kolmanda abinõuna soovitab Väino ajalehtedele nuppude treimist. Tulevat leida mingisugune huvitav aktuaalne sündmus, näiteks spordivõistlus, kust võtab osa tuntud sportlasi, elusate kirjanikega kirjanodusõhtu või siis vähemalt mõne isamaasõja veterani austamine, käia kohapeal vaatamas ja saata artiklid kõigile rajoonilehtedele laiali. Mõni neist ikka avaldatakse, seega on paar-kolm rubla, heal juhul isegi viis jälle garanteeritud.

„Raskel hetkel abi saamiseks võiks üliõpilane pöörduda ka komso-moliorganisatsiooni poole,” lisab Martin omapoolse nõuande, kuid ei suuda ise selle peale tõsiselt jääda. Ta hakkab naeru pugistama ja tõmbab endale tati kurku, nii et teistel tuleb tükk aega ta rögistamist kuulata.

„Ah sa vanakurat küll,” laksab Väino äkki endale otsaette, „unustasin ju täiesti ära: EPA leht kuulutab varsti välja suure luulevõistluse. Kõik epakad võivad osa võtta.” Teda olevat möödunud nädalal konkursi žüriisse kutsutud ja ta olevat lubanud ka positiivselt selle peale mõelda.

„See, tead, on väga kindel ots,” jätkab ta. „Peaauhind on neliküm-
mend rubla, terve kuu stipp, teine koht kolmkümmend ja isegi kol-
manda eest saab veel viisakalt kakskümmend viis rubla kätte. Võib-olla
antakse ka paar kümnerublast ergutusauhinda.” Loomulikult on see
suur hulk raha.

„Kuidas siis on, kas sa luuletada oskad?” küsib Väino Raineri käest.

„Luuletused varastati tal ju ära,” sekkub kõnevõime tagasi saanud
Martin.

„Need olid põhiliselt laulude sõnad,” parandab Rainer, „aga ma olen
teinud mõned päris luuletused ka.”

„No näed siis,” rõõmustab Väino, „loe aga ette, vaatame, kas kõlba-
vad. On sul need peas?”

Rainer pole selles päris kindel, kuid lubab oma ajupuntras veidi
sorida. Pingutus kannabki kohe vilja, sest meelde tuleb üks üsna asja-
kohane värss:

„Mul aega pole,
kuid küllalt raha,
või pigem –
vähe raha
ja aega küllalt mul,
sest oleks raha,
ma aja parseldaksin maha
ja ajapuudusel
ma kulutaksin nagu hull.

Ei jätku aega
ja ei jää talletada raha,
ja midagi kui üldse alles jääb,
siis selle hoidmiseks ei anta aega,
ei saa sest raha
ning elu läheb jälle ilma kõigeta.”

„Väheke segane, aga siiski päris aktuaalne, just nagu üliõpilaste elust
maha kirjutatud,” arvustab Väino. „Kas mõtlesid ise siinsamas välja?”

Martingi oletab, et need salmid on otse käigu pealt tehtud ja kajastavad üpris tabavalt autori kõikuvat meeleseisundit.

Rainer raputab pead. Täpsemalt ta selgitada ei malda, sest mälus pressib juba peale üks teine luuletus, mis tekkis nagu iseenesest ühel keskkooli lõpetamisele järgnenud erakordselt kirkal päeval. See tuleb meelde teda tollal üleni haaranud ahistavaist kammitsaist vabaks pääsemise ja kõigi teede avanemise võimsat tunde puhangut ning tahab seetõttu tervenisti ettelugemist. Võib-olla aitab luuletus nagu ilus unenägugi kehva meeleolu parandada:

„Maailm kaunis on mu ees,
ma astun rohus, märjas kasteveest,
ja kuldseid helgeid kiiri päike kallab
nüüd minu juurde hommikusse alla.

Kaob minu laugeilt une viimne raas,
päev tööderohke mindki ootab taas
ning kaasa tema tukslevasse ellu,
ma võtan hommikärksa mõttekillu.

Oh, värske reibas õhusõõm,
mu hinges kasvab püsimatu lõõm.
See mured justkui kaugemale lööks,
ma astun päeva, saatjaks elurõõm.

Jõudnud päev on uus,
pea algab askelduste kuum,
kuid kaasa tema tukslevasse ellu,
ma võtan hommikupuhta mõttekillu,
imekauni unistuste killu.”

Luuletuse kõlavalt ette kandnud, Rainer vakatab ning jääb häbelikul ilmel istuma. Rohkem terviklikke värsse parasjagu pähe ei karga. Kuskil mälusoppides on kindlasti midagi kõlbulikku peidus, aga see tahaks juba põhjalikumat taastamist ja ülesilumist. Algas tuleb meelde,

ülejäanu vajub justkui mingit kooshoidvat vormi kaotades laiali. Nagu üleküpsenud seen, mida puudutada ei tohi. Hetkeks vilksatanud reibas meel hakkab ka jälle hajuma.

„Väga tore, väga tore,” kiidab Martin seekord otsesõnu, „läheb aga järjest paremaks. See on juba nagu mõõdukalt optimistlik ja ühtlasi sotsrealistlik. Sellest võib täitsa asja saada.”

„Sepista veel paar tükki samas vaimus juurde, siis saad vähemalt kolmanda koha kätte küll,” arwab Väino luuleproovi kokkuvõtteks. Ta töötab nüüd ka ilmtingimata žüriisse minna, et garanteerida noorte poeetide mõõduvõtmisel tõeliselt kunstiväärtusliku loomingu võidulepääs.

„Nõukogude põllumees vajab lisaks materiaalsele väärtustele ka korralikku vaimutoitu, vajab head sotsialistliku realismi vaimus loodud tõsimeelset luulet,” viibutab ta nõudlikult näppu ega naeragi.

„Kõige parem olekski luuletused adresseerida otse sihtgrupile, see on kindel edu pant,” soovitab Martin, seletades seejärel pikemalt:

„Kirjuta üldpealkirjaks „Luulet põllumeestele”, või siis veelgi kitsamale rühmale mõeldes näiteks „Luulet zootehnikutele”, „Luulet mehhanisaatoritele” ja nõnda edasi, nii nagu on avaldatud luuleraamat neile, kes luulet üldse ei loe. Vaata, kui ilusasti kirjutas omal ajal Feliks Kotta: „Ja kergelt hingas ruuna rind.” Luuletus peab olema kergesti lahti mõtestatav, lihtsalt avatav nagu mõni konserv. Või võtame veel zootehnikutele: „Sead rasvased ja roosad, emased ja isad, neil loppusid kui lotid rasked piimanisad.” Vaat see on juba klassika! Võid luuletada ka sotsialistliku elulaadi eelistest, näiteks sellest, kuidas kolhoosis traktoristid töö ajal vabalt viina võivad kulistada, mis peaks kapitalistlikus ühiskonnas olema täiesti võimatu. Väino annab sulle siis raudselt esikoha.”

„Ära nori, ma annan noormehele lihtsalt head nõu,” mängib Väino solvunud, kuid hakkab seejärel jälle lõbusalt mügisema. Ka Rainer ei pane sõbralikku tõgamist pahaks.

Siis manab Väino näole asjalisema ilme ja sõnab:

„Martin tahab meile ilmselt öelda, et inimesed muutuvad tundlikumaks ja ka luulele vastuvõtlikumaks, kui puutuvad kokku vaatepiltidega, mis on nende hingele omased. Nii et mingi tõetera selles jutus isegi on.”

„Kui sa hästi luuletad, võid veel noorte autorite koondisse ehk Tartu NAK-igi saada,” jätkab Martin Rainerit innustades. „Seal ju ilusaid noori poetesse nagu lillekesi peenral õitsemas, igatahes on, mida noppida. Väino käis neile üksvahe silma viskamas, ei saanud pärast õieti undki. Etles siin pool ööd hirmsas armuvalus, kurivaim, muudkui õhkas ja deklameeris oma nāruseid salme ega lasknud korralikel inimestel magada.”

„Kas sa kirjutad siis ise ka luuletusi,” küsib segadusse sattunud Rainer Väinolt.

„Usu nüüd jah hullu hundi juttu,” tõrjub see, „ma käisin paaril NAK-i luuleõhtul niisama kuulamas. Kui päris aus olla, siis mina saan ilukirjandusest üldse järjest vähem aru. Ei suuda nagu süveneda, ei suuda kirjanduslikku teksti enam päris hästi lahti mõtestada. Imelik küll,” imestab Väino ka ise, „kirjandus ei anna mulle tunnetuslikult kuigi palju uut, ainult loogiline arutelu pakub veel huvi. Minu luulemeel hakkab vist vaikselt känguma.”

„Kuulge, mehed,” muutub Martin jälle otsustavaks. „Jätkem nüüd see filosoofiline jura! Hakakem aga minema, söökla poole sammuma! Ja sulle, noormees,” vaatab ta Raineri poole, „käristame tänase õhtusöögi erandlikult välja. Vaat nii!”

Rainer noogutab varmalt. Nõnda lahket pakkumist ei osanud ta küll oodata. Nalja pärast püüab ta veel idamaise sügavusega koogutada, tahtes nõndaviisi oma erilist tänu ja rõhutatud alandlikkust demonstreerida, kuid aega vigurdamiseks ei anta. Toas läheb järsku hirmus kiireks, sest Martin käsib kõigil hiljemalt kahe ja poole minuti pärast linnasõiduks valmis olla.

„No näe, siin see noor rebane meil patseeribki,” ütleb toavanem Eduard Vassilevski, kui Rainer mantli võtmiseks ja jalatsite vahetamiseks korra oma tuppa on astunud. „Koristama on vaja hakata, mis sa siin niisama jolgud. Kamber on ju täitsa segi pööratud.”

„Ma alles möödunud nädalal koristasin,” vaidleb Rainer ägedalt vastu, sest Eedi jutt tundub praegu täiesti ülekohtune. Toal pole tege-

likult häda midagi, see näeb välja üsna samasugune nagu tavaliselt. Lauad on peaaegu puhtad, vaid üks sirkel, arvutuslükati ja rauasaelehtedest ehitatud võimas veekeetja ehk elektritraktor vedelevad kahe pooltühja teeklaasi kõrval. Tolmu on nagunii terve ühikas täis, seda ei tasu täheleghi panna.

„Vahel võiks ikka mõni teine ka midagi teha,” jätkab Rainer vastuvaidlemist. Näiteks parasjagu aknaalusel öökapil istuv Paalo Priit, kes pole enam ammu lillegi liigutanud. Seda Rainer muidugi välja ei ütle.

„Viiriku kord on,” täpsustab toavanem, „aga teda praegu ei ole. Sina ju magasid enne Viiriku asemel, nüüd on ka sinu kohus tema asemel koristama hakata.”

„Väga õige,” lööb sekka melioraator Paalo. „Võta aga lapp kätte, muidu räägime Viirikule kõik ära. Siis sa alles saad siin puhastada ja koristada, otsid kõik lutika- ja rotipesadki välja!”

Näib, et toavanem on oma veidra kalambuuriga loonud mingi uue koristussüsteemi. Paraku on sellest väga raske aru saada. Vaid Paalole näib kõik olevat täiesti selge. Aga võib-olla aetakse ka niisama lolli lora, pannakse lihtsalt pada, et narritada üht vaest ja õnnetut esmakursuslast.

Rainer otsustab neist vastikutest nõogetest mitte välja teha ega ütle enam ühtegi sõna vastu. Säherdune irisemine on juba ammu ära tüüdanud. Aga see on õige, et Viirikuga ei ole tõesti mingit nalja, sel mehel võib pähe lüüa igasugu jaburaid ideid. Septembris, kui teised kartulipõllul küürutasid, olevat ta käinud kolhoosi sealaudas talitajanäitsikuga nihverdamas ja avastanud seal põrandarestide alt kümneid rotipesi. Võtnud siis labida kätte ja peksnud kõik need elukad järjest surnuks. Pärast jahvatanud rotilaibad searoka sisse – sead olevat mõnuga matsutanud. „Dessant, teate, teeb alati puhta töö,” resümeeris ta ise seda lugu rääkides.

„Noh, kas tervis on nüüd parem?” küsib Eedi pealtnäha osavõtlikult, kuid teeb siis teise vastust ära ootamata kohe uue järelduse: „Pole sul häda midagi, võid lapi kätte võtta küll.”

Rainer peab ka seekord targemaks reageerimata jätta, ehkki vastaline meel hakkab ta sees jälle rahutult kobrutama. Mõni tüüp käib juba ammu närvidele. Tahaks teha ühe terava torke, tahaks vihaseks protes-

tida – aga teadagi pole sel tegelikult mingit mõtet. On juba ette selge, et see lisab ainult õli tulle, tekitab uut ja paksu pahandust. Alles möödunud nädalal oli neil Eediga tüli toalauale unustatud räpase taldriku pärast. Raineri oma see polnud, aga selgus, et toavanem Vassilevski võib mõnikord olla sama kiuslikult järjekindel nagu Priit Paalo. Argumenteeritud vastuväidetest hoolimata vingus ta visalt niikaua, kuni Rainer kööki läks ning taldriku puhtaks pesi. Rainerile tundub koguni, et sel pikaldasel mehel on hakanud tema vastu mingi seletamatu vimm tekkima.

Igasugustest ülearustest emotsioonidest sihipäraselt hoidudes paneb Rainer oma vileda mantli selga ja surub uute kingade paelu sidudes maha ka järjekordse kahetsushoo: kui miski on mokas, siis on see mokas, ja pole tõesti enam midagi teha. Hea, et need vähemalt kanda kõlbavad.

„Kuhu sa lähed?” hõikab Paalo akna alt. See on jälle mõeldud pilkamiseks: „Ära siis nina nii hullusti täis tõmba, enam me sind sedasi sisse ei lase.”

„Kuskile sa ei lähe, kurat, enne kui kamber korras,” käratab Vassilevski. Ta hakkab kurja näoga ukse poole liikuma, arvatavasti kavatsedes pagemistee sulgeda, kuid Rainer on kiirem – libistab end kähku välja, kargab paari sammuga üle koridori ja tormab ilma koputamata vastastuppa sisse. Väino ja Martin on seal juba minekuvalmis, mantlid seljas ja teklidki pähe sätitud.

„Mis tuli sul nüüd takus on?” küsib Martin. „Kas kõht on nii tühjaks läinud?”

Rainer ohkab, aga kaeblema ei hakka. Ainuke mure, mille ta teatavaks teeb, on see, et temal pole enam mingit teklit pähe panna. Aknast vaadates paistab ilm olevat üsna tuuline ja muid mütse tal ka varuks ei ole.

„Säändseid murumütsikesi on meil siin hulgi,” teatab Martin reipalt, lööb lahti välisukse juures oleva riidekapi ning õngitseb selle ülemiselt riivililt välja peaaegu uue väljanägemisega rohelise tekli. Sel pole isegi nokk kulunud.

„Vello oma,” seletab ta, „jättis maha, kui EPA-st jalga lasi. Ega ta vist seda eriti kandnudki, tema oli rohkem nagu korporatsioonimees. Tal

oli isegi vanaisa korbitekkel alles, käis sellega uhkeldades ringi. Fraternitas Tartuensis,” hääldab Martin püüdlilikult.

„Kodanlik igand,” mühatab Väino, aga nagu ta muigvel näost aru võib saada, ei mõtle ta sellega midagi tõsist.

Rainer paneb võõra tekli pähe. See on väikesevõitu, istub pealael nagu tordikarp ja jätab kandjast kindlasti ka totra rebasliku mulje, ent käib hädapärast küll. Ilmad lähevad järjest jahedamaks ja muud peakatet, kui üks õhuke kolhoosi künnivõistluste nokats välja arvata, tal tõepoolest tagavaraks pole. Kui vaid tuul seda uut tordikat peast ära ei viiks.

Rebasteks löömise traditsioon on küll üks vilets igand, leiab Rainer, hakates Väino ja Martini järel treppide poole lõntsimas. See annab mõnele vanemale üliõpilasele hea ettekäände nooremate kallal lihtlabaselt ülbitseda. Aga muidu võis kunagine korporatsioonide värk päris huvitav olla. Vanaisalt on ta tollaste suurejoonelist tseremooniade ja rituaalide kohta üht-teist kuulnud, samuti on räägitud seda, et korbirahvas hoidis omavahel kindlalt kokku ning üksteist toetati ka edaspidises elus pärast ülikooli. Korporatsioonidesse olid kuulunud Raineri mõlemad Siberisse saadetud vanavanemad, nii vanaisa kui ka vanaema. Vanaemal oli küll olnud eraldi mingi naistekorp, aga teineteise juures olevat üsna tihti pidudel käidud. Imekombel sõja üle elanud vanas fotoalbumis on ilusaid pilte, kus mõlemad keset lõbusat seltskonda oma teklitega poseerivad. Kahju, et enam midagi sellist ei lubata.

„Kuhu see Vello siis läks?” üritab Rainer trepikojas endise tekliomaniku kohta veel midagi järele uurida. Vastust ta kohe ei saa, sest treppidel on parajasti käimas suur rahvasteränne, millesse kõik paratamatult sukelduma peavad. Osa üliõpilasi saabub tüdinud nägudega oma praktikumidest või seminaridelt, tuues palitute ja jopede küljes ühiselamu higiumbsesse õhustikku kaasa sügisõhtu karget hõngu, teine osa, kes on end vähem ära kurnanud või kiiremini ümber lülitanud, suundub linna peale õhtut veetma, hõlmad uute elamuste ootel juba uljalt laiali löödud, ning samal ajal hulgub ühiselamut pidi kas puhvetis käies, tuttavate tubade vahel seerides või lihtsalt niisama kooserdades ringi veel terve plejaad särgiväel ühikaelanikke, kes sisse või välja tõttava seltskonna meelehärmiks tuhvleid lohistavad, uimaselt jalus tolknevad ja oma aeglusega kõigil mademetel ummistusi tekitavad.

„Mis sa enne Vello kohta küsisid?” võtab sellest sagimisest esimesena välja pääsenud Martin all fuajees jutu jälle üles.

„Et kuhu ta siis EPA-st läks, see korbimees?” kordab Rainer.

„Usuteadusse läks, Tallinnasse konsistooriumi, kuigi ise jumalat ei usu,” tuleb Martinilt nüüd üpris imelik vastus.

„Miks ta siis ei usu,” õiendab Väino selle peale. „Sa ära üldse loragi. Uuris ju kogu aeg oma piiblit, see oli tal vahel isegi padja all.”

„Ei ta usu,” jääb Martin endale kindlaks. „Tal olid mingid hoopis muud unistused. Mees tahtis vist lihtsalt hingerahu leida.”

Väljas on juba hämarduma hakanud, aga tuul on siiski endistviisi vali. See keerutab kord rahutult ringiratast, kord puhub igast suunast korraga, kiskudes metsikus mänguhoos puudelt lehti, lennutades neid laias kaares läbi pargi, üle teede ja tänavate ning kuhjates need lõpuks majade või aiaplankude kõrvale suurtesse hunnikutesse kokku. Ühiselamu välisukse ette varjualusesse on samuti kogunenud kirju lehelasu, millest kõigil tuleb sahinale läbi kahlata.

„Täna öösel võib kraad juba nulli langeda,” arwab Väino õhtutaevast vaadates. Lumelõga pole loodetavasti veel tulemas. Tugev tuul on kogu päeva hallilt pilvitanud taeva peaaegu lagedaks lõõnud ja vaid mõni üksik loojanguvalguses hõõguv pilveräbal lipendab veel ööd ootavas laotuses.

Läbilõikavaid iile trotsides hakatakse liikuma bussipeatuse poole. Täpselt nagu kardetud, lendabki Raineri laenatud tekkel peanupu otsast minema. Ta tormab sellele mööda ühiselamu akendelust muru järele, saab paari pika hüppe järel lehehunniku seest kätte ja keerab enne uut pähelitsumist kunstnahnkse siserandi välja, et edaspidi parem pidamine oleks.

Vana kivimüüri ääres bussipeatuses on pisut vaiksem, ehkki lehti lendab sinnagi. Viienda liini valget bussi ei tule õnneks kaua oodata. Üks on küll peaaegu nina alt ära läinud – oleks ehk jõudnudki, kui poleks pidanud teklit taga ajama –, aga teist on juba õige varsti näha raudtee poolt Betooni tänavale välja keeramas. Bussid sõidavad õhtuti ikka kahekaupa, sest juhid tahavad ringide vahepeal koos kaarte taguda. Tagumine pooltühi buss sõidab esimesele kiiresti järele ning alla linna jõutakse peaaegu ühel ajal.

5.

Bussi pealt tullakse maha raekoja platsi lähedase pompöösse avaliku käimla juures. Tuul pole ka all-linnas palju vaiksem. Rainer on bussis tekli nahkääre tagasi sisse keeranud, kuid see maksab ennast otsekohe kätte – peakate läheb jälle oma teed. Hea veel, et tänavale autode ette ei lenda. Pole niisiis parata, seekord tuleb leppida ebasoliidselt ümber pea hoidva ja kolpa pitsitava pruuni randiga, sest muidu müts oma õigel kohal paigal ei seisa. Teklit kogu aeg kätega kinni hoida pole ju kuigi mugav. Jääb ainult üle loota, et ehk ei tule sel teekonnal vastu ülearu palju tuttavaid.

Hoiukassa nurga juures, just enne raekoja poole keeramist, teatab Martin peaaegu sosinaks summutatud häälel: „Näe, Villem Ernits!” – ja osutab siis punase tule all tänavat ületavale väheldasele vanamehele, kes nappi valgust trotsides püüab käigu pealt ajalehte lugeda. Mehel on seljas pruunikas tolmumantel, mis tundub talle liiga suur, ka rasked sarvraamidega prillid hoiavad ta kõhnast näost eemale ning näib, nagu võiksid need iga hetk ninalt maha libiseda.

„Tead, see mees on ehtne täiskarsklane,” poetab Väino susinal läbi hammaste ja vaatab tähendusrikka pilguga Rainerile otsa.

Rainer saab aru küll, millele tahetakse vihjata, aga pahaks ei pane. Eks ta olegi juba lubanud joovastavatest jookidest edaspidi kaugemale hoida, hästi need talle igatahes ei mõju. Endiselt ei taha ta isegi õllele mõelda.

Alati karske Villem Ernits sammub ümbritsevatele ohtudele tähelepanu pööramata rahulikult üle tänav, ajaleht ikka silme ees, ning kõnib siis häirimatult edasi Kaarsilla poole.

„Käib mööda sisseharjunud rada, ei pea mitte vaatamagi,” kommenteerib Martin. „Ja kui palju kordi veel on see vana mees siitsamast Kivi-

silda mööda üle Emajõe läinud,” jätkab ta heietavalt, „kui palju Tartu ajalugu seal temaga koos minema kõnnib.”

„Kivisild oli uhke küll,” arwab ka Rainer, „kahju, et seda uuesti üles ei ehitatud.” Ta mäletab hästi vanaisa kurtmist, et koos Kivisillaga, mille punaarmee õhku lasi, kadus ka vana hea Tartu. Puruks pommitati nii ilus Vanemuine kui ka vanaisa enda juugendstiilis maja. Ei olevat linna äragi tundnud, kui Siberist tagasi tuli, ei tahtnud enam Tartus eladagi. Viisakat tööd talle ka ei pakutud, pidi oma hea ülikooliharidusega kuskil juurviljalaos kaste kokku lööma.

„Kaarsillast on saanud juba Tartu uus sümbol,” leiab Väino, kui rae-koja platsi äärt pidi minekule pöördutakse.

„Inimene harjub kõigega,” ütleb Martin ükskõikselt, „isegi punaste vereimejatega.” Ta sügab end käigu pealt ja täpsustab: „Ma mõtlen muidugi lutikaid.”

„Nojah,” mühatab Väino, „keda siis veel võiks mõelda.”

Viltuse apteegihoone juures tormab neile nurga tagant hirmsa hooga vastu kaks kassi, kes näivad omavahel pidavat halastamatut võitlust. Nad kargavad teineteisele tigeda kähina saatel turja ja jooksevad siis peaaegu kõrvuti edasi teise nurga taha.

„Neile on vist apteegist kassiviina ostetud,” arwab Martin.

„Kuule,” pöördub ta äkki kelmikalt Raineri poole, „kas tead, mitmendale sambale EPA peahoone juures palderjani pannakse, et linna kassid kokku tuleksid?”

Rainer mõtleb natuke, aga ei oska ära arvata. Peahoonel on vist kaheksa sammast, nende hulgast ei mõistaks ühtegi välja valida.

„Üheksandale,” teatab Martin võidurõõmsalt, kui Rainer on nõutult õlgu kehitanud. „Lenini ausambale loomulikult. Sinna on oktoobripühadeks ikka kasse kokku meelitatud.”

„Jäta oma lora,” ütleb Väino, „sellist tempu pole enam ammu tehtud. Võib-olla peale sõda jamati, aga mitte oktoobripühadel, vaid Lenini sünnipäeva aegu.”

Väinol on Martinile varuks ka üks konkreetne etteheide:

„Ise sa ei viitsi paraadidel käia, mina pean sinu asemel lippu tassima. Tõmbas end pühadeks nii täis, et nägi jälle oma rohelisi mehikesi. Ja veel imetleb siin Ernitsat!”

Rohelistest mehikestest, kes pealegi olevat olnud veel sarvilised, on Martin ise korra rääkinud. Need ilmunud talle tuppa pärast mitme-päevast viinavõtmist. Deliirsed elukad istunud eredalt hiilates kardina-puul, hüpanud sealt aeg-ajalt ka voodipäitsisse ning ehmatanud tollase neljanda kursuse üliõpilase nii ära, et tema alkoholipruukimine katke-nud kohe mitmeks kuuks.

Sedapuhku ei lase Martin ennast millestki häirida, näitab järgmise tänavanurga juures piimapoe peale ja jutustab, kuidas selle ees olevat kehvad sõjajärgsel ajal suhkrut müüdud. Tollane täitevkomitee esi-mees Bronislav Vorse tahtnud ülbelt ette trügida ja karjunud müüjale: „Tehke teed, laske mind ette, ma olen Vorse!” Müüja polevat teda pör-mugi kartnud, hõiganud aga julgelt vastu: „Ole sa vorse või perse, sabas pead sa ikka seisma.”

Rainer naerab, ehkki on seda juttu juba kuulnud. Üks õppejõud rää-kis. Muidugi mitte loengus, vaid kolhoosis kartulivõtmise ajal – Tartu linnafolkloori näitena, nagu pärast pehmendavalt öeldi. Tegelikult ole-vat sabatajad ise Vorse korrale kutsunud. Põlluservas kartuleid küp-setades jutustati veel teisigi samasuguseid naljalugusid. Näiteks olevat keegi sõjaveteran Tiigi saunas dušijärjekorras eesõigust nõudnud ja lubanud isegi oma tunnistust näidata. Kus see tunnistus sul on, küsi-tud, pees või.

Raekoja kõrvale Võidu söökla ette jõudes tabab näljast kolmikut ebameeldiv üllatus: sööklas on kell kolm inventuuri alustatud.

„Kui kell kolm alustati, võiks õhtuks juba valmis olla,” nuriseb Väino.

Martin silmitseb nõrдинud ilmel raekoja uste kõrval lehvivaid puna-lippe ja esitab veel ühe mõistatuse: „Kas teate, mis vahe on pioneeril ja pelmeenil?”

Pelmeenist mõeldes nõriseb Raineri suu sülge täis, nii et ta peab klõnksatusega neelutama. Väino laiutab etteheitvalt jorisedes käsi, mis-peale Martin oma viktoriini kiiresti lõpetab, vastates ise:

„Pelmeeni peab keetma, aga pioneer on alati valmis.” Naerda selle peale keegi ei viitsi.

„Aitab näljast,” hüüatab Väino, „süüa tahaks, seltsimehed.”

„Võtame siisamast raekoja apteegist paar pulka hematogeeni,” nalja-tab Martin ikka edasi, „see kustutab esmase nälja ja tugevdab verd.”

„Võib-olla tuleks sulle apteegist hoopis mingit rohtu osta,” lajatab Väino, „hakkaksid vähemalt normaalset juttu rääkima.”

„Mõned kohe mõtleavad endale haigusi välja, et saaks aga rohtu sisse võtta,” ei jäta Martin oma veiderdamist. „No mis haigusega ma peaks siis sinna minema?”

„Kuulge, aitab nüüd küll, lähme minu pärast kas või Temposse,” püüab Väino juttu õigesse sängi tagasi juhtida.

„No tead, Temposse nüüd ka ei hakka minema,” ütleb Martin teistele otsa vaatamata, pilku üles raekoja torni poole suunates, kuid arutleb siis hoopis mõistlikumalt edasi: „Aga Relss on jälle liiga kaugel. Parem juba Puki baari või hoopis Humalasse, seal saab päris korralikult mäluda. Viimati olid prisked kapsarullid, ainult mingi rubla kolmkümmend. Mul on üks kelder tuttav, saame ehk tagant sisse.”

„Ja ei mingeid liialdusi,” lisab ta hetke pärast, „kõige rohkem kolm kannu.”

Väino näib olevat nõus, aga Rainer annab ettevaatlikult mõista, et ei viitsiks ikka õllekasse minna. Pole veel eriti hea olla ja õlut nagu ka ei tahaks. Kallivõitu on nagunii. Läheks siiski Temposse, kui see veel lahti on, või ülikooli kohvikusse, sealt peaks alati midagi hamba alla saama.

Martinit see jutt ei kõiguta, mees näib olevat taas otsustavust täis. Ta sügab ennast järelemõttlikult, võtab siis taskust rahakoti ja õngitseb sealt välja kolm rubla.

„Väga õige lähenemine, noormees,” kiidab ta isalikult ning ulatab rahatahe Rainerile. „Sul pole tõesti praegu vaja elutõega rohkem rinda pista ega karmi joomaurkasse kaasa tulla. Mine parem kuskile kohvikusse näkitsema. Küllap asjad tasapisi laabuvad, ära nii hirmsasti põe.”

Väino esialgu raha ei paku, kuid laseb enne lahkumist kuuldavale mingi ebamääraselt lohutava või julgustava väljendi, mis kõlab umbes nagu „küll me pärast midagi välja mõtleme”. Osavõtlikkusega üle pingutamata pööravad mõlemad end otsekohe minekule, hakkavad astuma peaaegu ühte sammu ja kaovad üha kiireneval marsil tänavanurga taha.

Vinge tuul krahmab vanade majade vahele ripakile jäänud esmakursuslasest kõvasti kinni, kisub jälle ta rohelist mütsi ja sakutab ka mantlisiile, justkui tahtes parastades midagi mõista anda. Üksindus

teeb tõesti meele nukraks, muremõtted ronivad uuesti pähe, küllap olnuks ikka parem Väino ja Martini seltsis kuskile sooja kõrtsinurka pugeda. Kogu välise maailma üldist kõledust tunnetades väristab Rainer õlgu ning aevastab äkitselt. Vali aevastus kajab üle raekoja platsi, selle peale hakkab kuskil kaugemal üks koer haukuma.

„Seal sa mul oledki!” hüüatab korraga keegi Raineri selja taga ja pruunis nahkjopes väike mees jookseb temast padinal mööda.

Raekoja nurga tagant ilmub nähtavale hundikoer. See liputab lähenevat meest märgates saba, haugatab veel kord ja hüppab talle rõõmsalt vastu. Kui nad on kokku saanud, võtab mees koera järel lohisevast nõõrist kinni, tõmbab looma oma jala kõrvale ning nemadki lähevad üheskoos edasi, kadudes hämarusse mattuval tänaval peagi vaataja silmist.

Rainer oma sõpradele siiski järele ei torma, ehkki veel jõuaks. Ta sätib oma sammud hoopis teises suunas, longib Toome-poolse tänavanurgani ja võtab kursi otse ülikoolile.

6.

Tänavalaternad süttivad peaaegu ühekorraga just selsamal minutil, kui Rainer ülikooli peahoone eest mööda kõnnib. See tundub kuidagi tähendusrikas. Rainer jääb hetkeks seisma ja vaatab: valged sambad paistavad kahvatu lambivalguse käes koguni vägevamad kui päeval. Veelgi enam, osaliselt pimedusse peituv hoone ilmutab ennast üldse kuidagi teisiti – ülikool näib järsku salapärase ja raskesti ligipääsetava kantsina. Ometi on sel ühtaegu ka kummaliselt külgetõmbav võlu, mis pakub ebamääraseid, kuid sellegipoolest üpris erksalt sirendavaid väljakutseid. Rainerile tundub, nagu peidaks suur maja endas hoopis köitvamat maailma kui see, mis teda Tartus senini on ümbritsenud, nagu oleks kuue võimsa samba ja auväärsete paksude seinte taga pulbitsemas seninähtust palju huvitavam, sündmusterohkem ja sisukam üliõpilaselu, täis nii sügavmõttelisi diskussioone ja kõrget vaimulendu kui ka ajaloolisi traditsioone austavaid tseremooniad, soliidset välja- peetud pidustusi ja nooblit ajaveetmist. Üksluisse õli-, raua- või mullalõhnalise argipäeva asemel on seal mõistust ja hinge rikastavate kogemuste pidev voog ning sihipärasele eneseteostusele tiivustav rõõm.

Rainerile tuleb taas meelde tema kitsaid kingi proovinud onu Mihkel, kes armastab tihtipeale rääkida inimese enesearendamise ja eneseteostuse vajadusest. Ta olevat sellepärast ka ise aeg-ajalt ameteid vahetanud, olnud õpetaja, treener ja natuke aega koguni laeva peal madrus.

„Inimene ei tohi lasta end suruda olude ahtasse sängi, vaid peab individuaalsete võimete täieliku rakendamise nimel püüdlema aina edasi,” on onu peolauas mõne tubli sugulase saavutusi kiites deklareerinud, et seejärel tervisepitsi tõstes hüüda:

„Võtame oma võimete kohaselt, võtame oma vajaduste järgi!”

Onu oli noorena olnud hea sportlane, spordiühingute meister klassikalises maadluses, tahtnud elu tervenisti spordile pühendada – saada vabariigi koondise treeneriks, et eestlasi Palusalu ja Kotka järel uute olümpiavõitudeni viia –, ent olles veidi aega peda-koolis kehakultuuri õppinud, muutis järsku meelt, võttis käsile inseneriteadused ning kui oli polütehnilisest instituudist diplomi kätte saanud ja tehasesse tööle läinud, hakkas ülikooli kaugõppes õppima veel psühholoogiatki – sest Tartu ülikool mõjuvat nii pagana õilistavalt. Nüüd on ta Pärnus ühe eksperimentaaltehase peainsener, pidavat varsti isegi direktorikoha üle võtma.

Võib-olla oleks pidanud ise ka hoopis siiasamasse õilistavasse ülikooli üritama, mõtleb Rainer, jälgides nüüd ülikooli vanast kohvikust väljuvaid lõbusas meeleolus üliõpilasi. Kõigil neil on peas uhked sini-punavalged teklid. Kohviku massiivne uks kolksatab nende taga raskelt kinni ja ühiseid naerurõkatusi kuuldavale laskev noortesumm hakkab liikuma otse Raineri poole.

Rainer rabab endal kiire tõmbega EPA rohelise tordikarbi peast ning libistab selle mööda mantlikülge selja taha justkui talumats mõisahärrat nähes. Ta ei teagi, miks ta seda teeb. Võib-olla sellepärast, et on kuulnud, nagu võiksid pidutsevad trüükad saata epakate suunas kergesti teele üleolevaid repliike või isegi pilkeid. Kas epakad on siis millegi poolest kehvemad, tõstab pisike trots Raineri hinges pead, kuid ta surub selle äsjase suurejoonelise ülikooliilmutuse tõttu kiiresti maha. Olgu mis on, aga parem endale siinkandis mitte üleaurust tähelepanu tõmmata. Üksi ülikooli kohvikusse minnes on targem murumütsikesed alati aegsasti põue peita.

Riidehoius topib Rainer oma peakatte nobedalt mantlivarrukasse, ehkki ülikooli teklid ripuvad täiesti vabalt nagikonksude küljes üleriie peal. Keegi teda tähele ei pane, inimesi fuajees ringi liikumas pole. Kohvikumajas on sel õhtul üldse üllatavalt vaikne.

Lohku kulunud astmeid pidi üles teisele korrusele tõustes tunneb ta vastu hoovavat kohvi ja suursuguselt mõnusa äraolemise hõngu, mis annab ka tundmustele hoopis teistsuguse käigu. Aja vool otsekui aeglustuks, kõike lõdvestades ja maha rahustades ning võttes tulijalt ära igasuguse tahtmise veel kuskile edasi kiirustada. Isegi tühi kõht ei lähe enam nii väga korda. Siin vanas kohvikus saab ülikooli erilisest õhk-

konnast vähemalt natukenegi osa, mõtleb Rainer. Nähtavasti seetõttu ongi siin nii hea käia – nagu lastaks tal piiluda sisse üht ihaldusväärset varakambrit varjava ukse vahelt, nagu lubataks vähemalt korraks kii-gata üle selle kuldse läve. Talle tuleb uuesti meelde oma kummaline unenägu, ootamatu sattumine talvetuisu keskel hoopis teise maailma, sellele imepärasele aasale, kus kaunite lillede keskel tekkis nii hea ja õnnestav tunne. Suuski jalast ära võtta seal siiski ei saanud, sest tema sellesse õitsvasse maailma ju päriselt ei kuulunud.

Rahvast on kohvikus vähe, vabu laudu seega rohkesti ja otse kellegi kõrvale pugema ei pea. Rainer kolib oma kohvi ja võileibadega suurde piklikku saali akna alla. Lauaklaasil on küll mõnest eelmisest külasta-jast jäänud kuivanud kohvi laik, kuid häirida ta ennast sellest ei lase, paneb tassi pruunikale plekile täpselt peale ja puhub ka saiapuru selle ümbert kaugemale. Palju ebameeldivam on see, et peale kuhtunud kilu- ja vorstivõileibade ei ole puhvetis enam mitte mingisugust muud toitu järele jäänud. Isegi kõik Moskva saiad ja korbid on seekord ära söödud, rääkimata õunakookidest. Nälginud inimene tahaks turgutu-seks kõhusoppi ikka midagi sooja, kas või omlettigi, aga kus sa sellega – kokad on oma töö tänaseks juba lõpetanud. Ainult poolkövu võisaiu oleks veel võtta. Hea, et vähemalt kohvigi soe on.

Alumise korruse söökla pannakse õhtuti varakult kinni, nii et sealt ei saa ka midagi. Muidu oleks sellest küll palju kasu, sest üliõpilastele tehakse ikka päris head ja odavat toitu. Ülikooli sööklas saab viimases hädas ilma rahatagi kõhtu täita. Kõigil laudadel on vabalt võtta leiba ja kapsa- või porgandisalatit, ning kui jaksab veel nelja kopika eest keefiri juurde osta, siis on juba täiesti piisav lõunasöök käes. Nähtavasti sedasi tulebki edaspidi talitada, leiab Rainer. Ei tasu ennast ka lausa kõrvuni võlgadesse mässida.

Tuttavaid näha ei ole. Eespool akna all ja ühtlasi teise saali viiva ukse-ava kõrval sumiseb laua ümber mitu noormeest, ilmselt kõik ülikooli omad. Nende vastas kõrge ukse juures lobisevad kohvitasside taga kaks piigat ja kamina kõrval istub raamatut lugedes veel keegi hallipäine soliidses ülikonnas mees, võib-olla koguni mõni ülikooli professor.

Üks neidudest tundub uuel vaatlusel nagu mingil moel tuttav, ent selle oletusega Rainer edasi tegelda ei saa, sest poiste laua juures plak-

satab ehmatava pauguga lahti šampusepudel. Kork lendab kõrgele lakke ja – ennäe nalja! – pudelgi läheb oma teed. See kukub kellegi käest kolinal maha ning hakkab parketil ringiratast keerlema, samal ajal laias kaares vahtu välja ajades. Üleannetu roheline pudel meenutab Rainerile raketti, mis justkui üritaks kõigest väest õhku tõusta, kuid ei suuda sellega vaatamata oma heale tahtele ja suurele püüdmisele mitte kuidagi hakkama saada. Paar poissi lükkavad toolid kolinal eemale ja laskuvad kükki, üritades keerutajat taltsutada. Aga võta näpust – see ei mõtlegi ennast kätte anda, libiseb neil osavalt sõrmede vahelt ära ning pritsib nad veel lisaks vahuse joogiga üle.

Kui pudel lõpuks kätte saadakse, pole sealt enam kuigi palju klaasi-desse kallata. Kõik naeravad lõbusalt ja üks poiss läheb tilkuvaid käiseid raputades puhveti poole, nähtavasti uut šampust tooma. Tagasi tuleb ta kaltsuga, mille tagant väikese hooke-pookuse järel ilmub välja koguni kaks korgitud pudelit.

See ajab kõik veelgi valjemini naeru lagistama. Kalts visatakse põrandale loigule peale ja hõõrutakse seda jalaga nagu tvisti tantsides. Võib-olla tahetakse nõndaviisi kõita ka piigade tähelepanu, kuigi need ei paista kõrvallauas toimuvast väljagi tegevat: istuvad väga korralikult, seljatuge puudutamata justkui esimese klassi lapsed ja kummarduvad ainult aeg-ajalt laua kohale, et mingeid äärmiselt olulisi asju arutades üksteisele paremini kuuldavad olla. Vähemalt nii võiks nende tõsise keskendumise järgi arvata.

Rainer jätab kuiva leiba ja mõtleb, et ülikoolis võiks psühholoogiat või filoloogiat õppida küll. Konkurss nendele erialadele on muidugi kohutavalt suur ja sissesaamine väga kahtlane, aga üks tõsine pingutus võib mõnikord ju ka head vilja kanda. Suur risk tasub mõnikord ennast ära. Armetu on sedasi maadligi pööreldes nagu äsja nähtud vahuveinipudel oma soovide suurt vahtu välja pritsida, ükskord peab ikka midagi põhjalikumat ette võtma. Ega siis konservatooriumisse väiksem konkurss ole, seal on kindlasti veelgi vähem kohti ja neile kohtadele arvatavasti veelgi rohkem tahtjaid.

Poisid asuvad jälle vahuveinipudelit avama, aga seekord ollakse ettevaatlikumad ning mingit õnnetust ei juhtu. Seltskond on muutunud juba üpris häälekaks. Käratsemine siiski teisi kohvikukülalisi ei sega,

hääled, naer ja juhuslikud hõiked hajuvad suures ruumis ühtlaselt laiali, kaotavad niiviisi oma teravamad toonid ning kõik jääb enam-vähem viisakuse piiridesse.

Rainer silmitseb uuesti tüdrukuid ja leiab taas, et ühte neist, kel heledamad juuksed, oleks ta tõepoolest nagu kuskil varem näinud. Millegipärast tundub see kena nägu kuidagi koduselt lähedane, justkui ammu omaseks saanud, ning sellest äratundmisest läheb ka hing arusaamatul kombel soojaks.

Nüüd püüab ta manada vaimusilma ette Katrini nägu. See ei taha aga niisama lihtsalt õnnestuda. Ehedalt ta silme haardes olev heledapäine neid hakkab järjest rohkem mällu sööbima ning varjutab juba kujutlusi. Tüdruk on tõesti väga armas, leiab Rainer, tajudes, kuidas südagi rinnas kiiremini põksuma hakkab. Ta tahaks äkki väga kuulata tüdruku häält, õppida tundma selle kõla ja toone, ent paraku ei anna poiste pidev jömin selleks mingit võimalust. Ühtegi neidude kõnekatket ei õnnestu nii kaugel eristada.

Heledapäine tüdruk vaatab vilksamisi Raineri poole, nagu oleks ta järsku avastanud poisi uuriva pilgu. Rainer tunneb ennast teolt tabatuna ning pöörab pea häbelikult akna poole. Selle taga on pime, kuid tumedalt klaasilt peegeldub vastu saali valgest marmorist kamin. Kaminaplaadi keskel seisab vaas pruuniks kuivanud lillekimbuga ja selle kõrval nikerdustega lauakell, mis ei käi. Õnnis vaikelu, mõtleb Rainer, päris ehtne natüürmort, aeg võib siin kohvikus tõesti lausa peatuda.

Ta piilub silmanurgast uuesti neidude poole. Nähes, et need tegelevad ainult üksteisega, tõstab ta kohvitassi nina kõrgusele ja imetleb selle varjust heledapäise neiu elegantseid käeliigutusi, millega see oma juttu saadab või juukseid näo eest kõrvale heidab, naudib säravat, otse claudiacardinalelikku naeratust, mis näoilme mõistagi veelgi kaunimaks teeb, paneb tähele, et neiukesel on kombeks pidevalt tikksirge seljaga istuda ning tassi sangast kinni hoides väikest sõrme välja sirutada. Selles kõiges on midagi väga veetlevat.

Kamina kõrval raamatut lugev auväärne seltsimees, kes ei ole seni teinud ühtegi häält, kõhatab järsku summutatult ja tõuseb püsti. Pikemaks ta sellest ei lähe, oma lühikestel jalgadel seistes näib ta täpselt sama suur kui kohvikutoolil istudes. Mees suleb raamatu, poetab selle

vastastoolil lahtiselt vedelnud portfelli, klõpsab lukud kinni ning sanga enesekindlalt pihku haaranud, sibab kiiresti minema.

Otsekui oleks see olnud mingiks märguandeks, lahkuvad kohe seejärel ka mõlemad neiud. Uksel vaatab heledapäine tüdruk uuesti ootamatult Raineri poole, pilgus mingi nukker küsimus või leebe etteheide, ja kuigi see hetk, mil ta silmad üle Raineri libisevad, on hästi põgus, on Raineril seda ometi raske unustada.

Poisid pidutsevad edasi, kuid nende hääled on muutunud veidi tasasemaks. Rainer on oma võileivad ära sünnud, kohvigi peale joonud ja jääb nüüd uneldes istuma. Äsja nähtud kaunis neid ei lähe meelest, tema silmavaade hakkab painama. Tuleks kindlasti veel kord kokku saada, mõtleb Rainer. Või peaks juba praegu püsti hüppama, trepist alla jooksuma ja mingil ettekäändel juttu tegema, ärgitab ta end. Ehk on nad tõepoolest kunagi varem juba kohtunud ja tüdruk isegi mäletab seda. Äkki just selleks vaataski ta ükselt niimoodi tagasi.

Rainer siiski midagi ette võtta ei jõua, sest saali kõrge uks avaneb otsekohe taas, lastes kohviku parketile astuda ühel pikka kasvu meeste-rahval.

„Aah!” häälitseb Rainer robinal sisse sadanud tulijat tunnistades üllatunult, sest seekord on tegemist küll hästi teada ja tuttava inimesega – uus kohvikukülastaja pole keegi muu kui kallis sõber Jaanus Pilviste. Jaanuski avastab saalist pilku üle lastes Raineri ega suuda seepeale hüüet tagasi hoida:

„Einoh, seda ma arvasin! Siin sa mul siis lõpuks oledki.”

Poistekamp pöörab korra päid, seletades mõne hetke neid mõlemat, kuid midagi huvipakkuvat täheldamata jätkab viivitamata oma häälekat pidutsemist.

„Kas sa siin üht portfelliga kääbikut nägid?” sisistab Jaanus Pilviste kohe esimese asjana, kusjuures ta silmad läigivad mingis imelikus erutuses. Rainer kinnitab seda, mispeale Jaanus kummardub talle veelgi lähemale ning küsib sosinal:

„Ega ta siin sinuga mingit tegemist ei teinud?”

Rainer raputab imestunult pead.

„See mees on nuhk,” teatab Jaanus lühidalt, jäädes põnevil teise reaktsiooni ootama.

Rainer kohkub veidi, kuid püüab siiski näidata end normaalse tasakaaluka inimesena, kehitades vaid korraks õlgu.

„Kust sa tead?” küsib ta.

„Pole tähtis,” sõnab Jaanus salapäraselt, „aga hoiu sellest tüübist alati hästi kaugele.”

Jaanuse pilk on nõudlik ja Rainer noogutab lubadust andes. Õnneks ei ole ta ühegi kahtlase mehega siin kohvikus juttu ajanud, ei nüüd ega varem. Aga seda on ta küll kuulnud, et anekdootide või muude riigivastaste juttude rääkimise pärast on ülikoolidest isegi eksmatte saadud. Järelikult peab keegi tõesti pidevalt nuhkima, salaja pealt kuulama ja kaebama. Seega pole siinkandis sugugi ohutu, alati tuleb olla ettevaatlik, vaadata, kes läheduses on, ja pidada keel parem targu hammaste taga. Eks Sambliku Martingi, kes armastab igasugust kahtlast nalja visata, peaks end avalikes kohtades rohkem vaos hoidma.

„Tead sa, mees,” ütleb Jaanus nüüd hoopis teist juttu tehes, „ma ajasin sind mööda linna taga nagu segane. Pidime ju hakkama koos Riiga sõitma. Rongi väljumise aeg on varsti käes ja sina oled kuskile uttu tõmmanud.” Nõrdimust väljendades ringutab Jaanus laialt käsi ning laseb need siis raske kopsatusega lauaklaasile langeda.

Asjade nõnda kiireks käiguks pole Rainer aga endiselt valmis, Jaanuse ettevõtmine on ikka liiga äkiline. Alles sai siin igal pool ringi ratutatud, pole veel jõudnud hingegi tõmmata.

„Kuule, ma nagu ei tea,” alustab Rainer ebalevalt, sihtides lauanurka klaasi sisse tekkinud pragu ja püüdes sealjuures mõtteid koguda, kuid Jaanus ei tee teda kuulmagi. Ta kargab äkiliselt püsti, jookseb müdinal puhvetisse ning tuleb sealt mõne hetke pärast tagasi hunniku võisaiadega.

„Ma toon kohvi ka,” ütleb ta, „sööme kõhu siva täis ja paneme nagu niuhti minekit. Aga enne, tead,” tõstab ta nimetissõrme üles, „enne on mul veel üks plaan.”

Jaanus vaatab saalis ringi ja ta silmadesse ilmub jälle mingi imelik läige. Kohvi järel ära käinud, pakub ta ka Rainerile võisaia ning seletab siis vaikselt kähiseval häälel, kätega mõlemalt poolt suud varjates:

„Tead sa, ma olen juba ammu tahtnud üle Kaarsilla kaare käia. See tuleb nüüd tingimata ära teha, sest kes teab, millal uus võimalus tekib. Võib-olla ma ei tulegi niipea Tartusse tagasi.”

Ta võtab käed suu juurest ära ja jätkab jälle pühalikuks muutunud häälel:

„On käes aeg virguda, ennast kõigest lahti raputada ja teele asuda. Mina olen nüüd selleks absoluutselt küps. Tee sina ka üks mehetegu, eks ole, võtame õige kätte ja ronime kasvõi korraks sinna üles!”

„Ma ei tea,” kõhkleb Rainer taas, kuid Jaanus ei pööra sellele mingit tähelepanu. Ta kugistab oma saiad kiiresti alla ning viimase kohvilonksuga korralikult suud loputanud, kargab jälle püsti.

„Lähme aga lähme, muidu me rongile ei jõuagi,” ütleb ta jõulisel, vastuvaidlemist mittesallival toonil, mispeale ka Rainer oma viimase saiatüki suhu paneb, käed ruttu purust puhtaks hõõrub ja tooli lauast eemale lükkab. Pole enam aega kohvitilkagi peale rüübata, nüüd tuleb toitu käigu pealt mäluda ja kuivalt alla neelata.

Neelamine seekord hästi ei õnnestu. Tainaplöga jääb suulakke kinni, põrub sealt kurku, ajades hirmsasti läkastama, ning juba alla fuajeesse jõudnud Jaanus peab seepeale uuesti trepist üles tõttama, et oma hingevaakuvat kaaslast matsuvate seljahoopide abil surmasuust päästa. Paari minuti pärast saabki raginal õhku ahmiv Rainer nii elukui ka liikumisvõime tagasi, kuid siis ei malda tema suur abiline enam oodata: sammhaaval talutamise asemel haarab ta teise jõulise võttega kaenlasse ning tassib nagu puunoti riidehoidu. Vastutõrkumisest pole mingit kasu.

7.

Nõnda asutaksegi teele. Jaanus lööb riidehoius rohelise tekli häbenemata pähe ning Rainer teeb tema järel sama. Nagunii pole praegu kedagi nägemas. Pimedas ei märgataks ka mütsi nahkset ranti, mille Rainer taas välja keerab. Tuul on õnneks vaibunud, aga kui läheb sillal ronimiseks, nagu karta võib – „sul tuleb mind seal veidike assisteerida”, on Jaanus öelnud –, peavad tübeteikad igal juhul kõvasti peas olema.

Pikkade sammudega Kaarsilla poole leekides räägib Jaanus, et nende kursuselt on juba mitu meest üle sillakaare käinud. Üks pidi juua täis peaga äärepealt alla kukkuma, aga teised said tast imekombel kinni ja tõmbasid tagasi. Miilitsaga peab samuti ette vaatama, sest keegi olevat pärast kaareületust koguni trahvi saanud. Ja mõni olevat isegi pokri pistetud. Kui miilitsat märgatakse, peab kaarele pikali heitma ja niikaua vaikselt lamama, kuni oht on möödas. Muud hullu ei olevat midagi, võib-olla ainult jäise pinna korral kippuvat see värk natuke ris-kantseks.

Rainer püüab oma nobeda kaaslasega kõigest väest sammu pidada, saadud info sügavamaks mõtestamiseks ega järelduste tegemiseks pole tal esialgu mahti. Operatsiooni olevat Jaanuse arvates õigem alustada teiselt poolt jõge, see tähendab, et tuleb ronida Kaunase restorani poolt raekoja platsi poole, ja seepärast kõnnitakse kõigepealt niisama normaalselt üle silla.

Sillalt vaatab Rainer all pimeduses voolavat Emajõge, milles veikleavad petlikult linnatuled. Sünge vesi tekitab üpris kõheda tunde. Kukumine oleks isegi sellelt kõrguselt rohkem kui õudne. Külmas vees ja üleriietega on ka väga raske ujuda, pealegi kannab jõevool inimest kogu aeg kaasa. Rainer mäletab hästi, kuidas ta kord Lätis Koiva jões

ujudes hätta jäi. Läks Eesti poolt sisse, aga vool oli nii metsikult kiire, et tagasi enam ei pääsenud ja lõpuks õnnestus alles tükk maad eemal Läti poolel välja ukerdada. Eestisse saamiseks tuli kallast pidi terve kilomeeter joosta, enne kui rahulikuma koha leidis. Veed olid siis aga suviselt soojad.

Silla otsas jääb Jaanus seisma, pomiseb midagi omaette ja käsib seejärel Raineril ronida üles sillakaareseisele platvormile. Teisi inimesi läheduses pole, hetk näib olevat igati sobiv. Suur abimees haarab jälle pikema jututa ta ümbert kinni ja tõstab kõrgemale, nii et Raineril polegi eriti raske ennast kaare peale hiivata. Jaanus aga saab tänu oma korvpallurikasvule ja hüppevõimele ka ise suurepäraselt hakkama. Ta viskub üles nagu Jaak Lipso ning Raineril jääb üle ainult moepärast jopevarrukast kinni haarata.

Jaanus pürib aga kohe edasi ülespoole, sõpra täie enesestmõisteta-vusega kaasa hõigates. Tuleb niisiis järgneda, järelemõtlemiseks ei anta enam sugugi aega. Õnneks on sillakaare pind palju laiem, kui eemalt vaadates võiks arvata. Pooleldi kummargil ja pooleldi käpukil tõustakse peatumata aina kõrgemale ning peagi ollaksegi tasasel tipul väljas. Seal ajab Jaanus end täies pikkuses püsti. Ta sirutab ka käed laiali, nagu oleks kavas jõe kohale lendu tõusta. „Ohohohoo,” hüüab ta uljalt, „aeg on virguda, kirgastuda ja teha õigeid tegusid. Aitab umbsest piinlemisest, persse see kõik siin all, mina lähen nüüd igatahes edasi! Välja udust ja kaosest, ees on uus ja selge rännutee, ma olen vaba mees, ohohohohoo!”

Rainer ei julge enam Jaanuse poole üles vaadata, sest pea kipub ringi käima nagu hommikul Viiriku voodis. Ta kükitab ja püüab end turvaliselt keset kaart hoida, mõeldes, kuidas siit võimalikult kähku alla saada. Ülestulek läks küll lihtsalt, vaid paaril korral hakkas jalg kahtlaselt libisema, ent allaminek on hoopis teine asi. Kõrgelt kaarelt oleks muidugi ilus valgustatud Tartu linna imetleda, tuulgi ei sega enam, aga paraku on sünge jõe kohal vaigistamatu kartusevärin ihu sisse pugenud ning sügisõhtu karge õhk annab sellele vaid hoogu juurde. Neid võidakse ka iga hetk kaare tipus tähele panna, eriti kui seltsimees Pilviste samamoodi edasi kisendab, ja siis on teadagi kuri karjas.

„Kuule, ma lähen nüüd alla,” ütleb Rainer vabandavalt. Jaanus laskub samuti kükki, aga ainult selleks, et võtta jalgu ristates sisse joogalik rät-

sepaiste. Mees paistab sättivat end põhjalikumale meditatsiooniseansile, järelikult pole üldse teada, millal ta maha tulla kavatseb. Rainer hakkabki teise vastust ära ootamata, selg ees, alla kobima, nühkides oma jalavarje nagu suusatades vastu sillakaare betoonrada. Kulunud ninaga kingade siledad tallad tikuvad nüüd veelgi rohkem libisema, liikuda tuleb tasapisi ja ülima ettevaatusega. Käed on samuti vaja appi võtta.

Laskumine nõuab nii palju vaeva, et alla jõudes pole ihuvärinatest enam midagi järel. Selg tundub olevat hoopis higiseks läinud. Suuremat tähelepanu ei ole ta õnneks äratanud, vaid üks eidekest käevangus talutav kühmus vanamees heidab ükskõikse pilgu, kui mingi tudengihakatis ennast silla otsast maha libistab – eks ole siin nähtud igasuguseid, ütleb tema väsinud ilme.

Jaanus jääb sillakaarele veel tükiks ajaks tollutama. Istub nagu Buddha-kuju, mõtleb Rainer tüdinult, on vist rongileminekugi unustanud. Peaasi, et ei hakka jalga kaela taha panema, nagu ta Erlendi jutu järgi ükskord ühikas olevat teinud, muidu roni veel uuesti üles teda aitama. Jaanus polevat jalga enam ise tagasi saanud, palunud abi ja karjunud jubedalt, kui seda üle pea ära kangutati.

Tähele pole teda seni pandud, või vähemalt ei ole sellest probleemi tehtud. Tumemat tompu kõrgel kaare keskel oleks tänavalt näha küll, kui ainult osataks vaadata. Inimesi on aga liikvel vähe ja kes see pime-das ikka asja eest, teist taga üles vahib. Korra sõidab küll teiselt pool jõge sillast mööda siniste vilkuritega auto, kuid see keerab õnneks pargi juurest vanalinna sisse ning teist korda enam välja ei ilmu.

Jaanus Pilviste võib ikka igasuguseid imelikke asju teha, arutleb Rainer. Erlend teadis rääkida, et eelmiste maipühade aegu olevat Pilviste saabunud ühiselamusse üleni punastesse lipukangastesse mässituna. Tõmmanud koduteel majadelt viis riigilippu ära. Vedas tõesti, et vahele ei jäänud või keegi kaebama ei läinud, muidu oleks võinud väga suur pahandus tulla. Teine kord vastu ööd linnast tulles olevat Jaanus jällegi püüdnud katseliselt kindlaks teha, kuivõrd vastutulelikud need pealtnäha lahkend tartlased ikka tegelikult on. Olevat koputanud mõne juhuslikult valitud maja uksele ja palunud luba suures hädas tualetti kasutada. Üks kord vist isegi lubatud, muidu olevat aga uks ta nina ees vihaselt kinni löödud.

Kui Jaanus lõpuks sillakaarelt raekoja poole alla tuleb, on Raineril uuesti kõhe hakanud.

„Täna öösel paistab tõesti päris külmaks minevat,” ütleb ta kaaslastele, kellel ei paista olevat küll häda midagi.

„Nüüd on viimane aeg rongi peale minna,” arvab Jaanus kella vaadates.

Raineri vasak käsi teeb samuti harjumuspärase kellavaatamise nõksutuse, kuid saab siiski pidama. Kella oleks vahel ikka väga vaja, mõtleb Rainer, ja uutesse ohtlikesse seiklustesse oleks igatahes parem mitte sattuda. Kaarsillale ronimine oligi täiesti üleliigne, kuigi sellega saab teinekord vähemalt natuke hoobelda. Ta otsib sõnu, et hakata Jaanusele oma muresid ja kõhklusid seletama, tahab teha lõplikult selgeks, et temast seekord reisikaaslast pole, kuid just siis kõlavad raekoja tornikella löögid.

„Raekoja kell, kurask, on järel,” siunab Jaanus. „Petab niimoodi ausad inimesed ära.”

„Näe, buss on juba ees,” hüüatab ta siis ja pistab otsemaid punuma.

„Tõmbame aga peale, Rainer-poiss, jõuab küll!” hõikab ta jooksu pealt tagasi vaadates ning Raineril ei jää jälle muud üle kui järele lipata. Hea, et kuukaart pluusitaskusse alles jäi, sähvatab ta peas vaid üks mõte, kui nad õhku ahmides viienda liini bussi peale ronivad. Jaanuse järel on ta ennast peaaegu oimetuks kapanud, aga vähemalt bussisõitu võib nüüd võtta rahuliku südamega.

Elevil Jaanus vajub bussiistmele ja hakkab kohe seletama, et sild on ikka üks vägev sümbol – see märgib üleminekut vanalt uuele. Kaarsild olevat nagu osa suurest õpetuse rattast ehk ümbersündide ja igavese ringkäigu rattast, seal üleval olevat väga hea keskenduda ning mõtelda uue täiuslikuma eluviisi peale. Rainerile toob see jutt meelde Pääsukese Väino, kes samuti tegeleb parema elulaadi otsimisega, aga temal on vist natuke lihtsam, sest talle näib olevat ette antud, et see saab olla ainult sotsialistlik või kommunistlik. Paljud otsivad mingit uut ja helgemat elu, püüavad leida oma õitsvat aasa – praegune kõle äraolemine ei kõlba õieti mitte kellelegi.

„Kas sa tead, milline ülev tunne mind valdas, kui ma istusin seal kõrgel kaarel ja heitsin pilgu üle tuledesäras linna,” kõneleb Jaanus Pilviste

ülespuhutud toonil. „Tundus, et mina olen tühistest askeldusest, kogu sellest jaburast väiklasest jahmerdamisest kõrgemal, et see kõik ei lähe mulle üldse enam korda. Oleks tahtnud kohe lendu tõusta ja mägede poole minema hõljuda. Mägesid on ikka vaja, mees, mägedes on seda õiget aurat ja võimu, eks ole,” patsutab ta Rainerit seljale. „Kõrgemat vaadet elule on vaja, vaat mis!”

Oleks võinud siis juba kohe Riia kaudu edasi lennata, mõtleb Rainer vaikselt muiates, kuid ilma suurema irooniata, sest Jaanuse vaimustuses on ka midagi innustavat ja kaasakiskuvat. Võib-olla peaks tõesti võtma jalad selga, asuma temaga koos tee elule uut ja kõrgemat vaadet otsima. EPA-sse ju nagunii pidama ei jää, see on üsna selge.

Rainerile tuleb meelde, kuidas akadeemia esmakursuslaste avaaktusel käskis dekaan neil vaadata kõigepealt oma paremal ja siis vasakul käel istuvat kaaslast ning võtta teadmiseks see karm tõsiasi, et vähemalt üks kolmest seda kõrgkooli ei lõpetata. Rainerist paremal pool istus tulevane kursusevanem Aivar Siimusk, kelle tahtes EPA lõpetada ja põlluharijaks hakata pole küll mingit põhjust kahelda, ning vasakul reibas Andrus Leemet, kes paistab samuti hakkamist täis olevat. Leemeti pea löikab hiilgavalt, matemaatikas ja elektrotehnikas pole talle kogu kursusel vastast. Järelikult on siis just tema, Rainer, see kõlbmatu kolmas vennike, kel nagu muinasjutus tuleb varem või hiljem oma teed minna. Paremal siis juba kohe – milleks veel venitada, milleks piinelda ja oma kannatusi pikendada. Kaugelt lumiste mägede vahelt ei saaks ka sõjavägi teda kätte, eriti siis, kui üle piiri kuskile Nepaali või Tiibetisse putku pääseks.

Sedasorti mõtteid mõlgutades laseb Rainer Jaanusel raudteejaamas neile mõlemale Riia piletid ära osta. Platskaardivagunis on hilisõhtul vähe rahvast, vaid üks mustlase moodi pikkade süsimustade juustega naine viskab oma kompsud sama alumise nari peale, millel Rainer istub, ning potsatab ka ise sinna. Käes on tal mingi pudel, mille ta tahaks nähtavasti lauale panna, kuid et aknaalused kohad on juba hõivatud, tõuseb ta uuesti püsti ja tatsab vagunit pidi edasi. Peagi tuleb ta kompsuhunniku järele, teatades puhtas eesti keeles, et ruumi on vagunis küllaga. Temast jääb latrisse heljuma imelik võõramaine lõhn.

„Hea, et see mustlane siia ei jäänud,” pomiseb tusaseks tõmbunud Jaanus.

„Riia linnas kõnnivad rohelised kärbsed lae peal,” ütleb Rainer, tundes äkki tarvet reisikaaslast millegagi lõbustada. Talle on pähe turgatanud üks mälestus ammusest Turba pioneerilaagrist, kus enne magamajäämist vaieldi selle üle, kes öösiti norskab. Rainer arvas, et tema küll ei norska, kuid üks poiss, kes oli varemgi teda narritanud, ütles öelutsedes, et Rainer mitte ainult ei norska, vaid ka oigab unes ja kiristab pealekauba veel jubedalt hambaid, sest tal on ussid kõhus.

„Ise sa ulud ja räägid unes,” torkas Rainer tookord vastu.

„Mida ma siis räägin?” tahtis teine kohe teada.

Rainer polnud magaja suust muidugi midagi kuulnud, seepärast leiutas ta lakke vaadates tobeda lause „Riia linnas kõnnivad rohelised kärbsed lae peal”.

„Keegi mind ei uskunud, hakati hoopis üksteise võidu pakkuma igasuguseid mõttetusi, mida mina võiks unes rääkida,” lõpetab Rainer oma loo.

„Mulle pioneerilaagris ei meeldinud,” teatab Jaanus virilalt. „Neid lõputuid rivistusi ja lipuheiskamisi, igasugu raporteerimisi ja marssimisi ei jõudnud ära kannatada. Ja pidevalt tuli kellegagi kakelda. Ainult see oli hea, et süüa sai korralikult.”

Rainer arvab seepeale, et praegu on söögiga igatahes kehvasti. Köht kumiseb, sest on seest absoluutselt õones. Öises rongis võiks vist ainult teed tellida, suupistet pole kuskilt võtta. Hommikul Riias peaks kohe mõne toidubaari või söökla üles otsima.

„Läti toit on imeliku maitsega,” iriseb Jaanus jälle. „Restoranis saaks ehk midagi paremat.”

„Restoranid pole vist hommikuti lahti,” tuletab Rainer meelde. Igatahes Tartus avatakse need heal juhul alles üheteistkümnest.

Rong on kolksudes Riia poole teele asunud. Juba sõidetakse üle Riia maantee viadukti ja siis libisevad mööda Tammelinna individuaal-elamud, mille akendes paksude kardinatega põlevad hubased tuled. Rongis on jahe. Jaanus hiivab end ülemisele narile, tõmbab seal jope üle pea ja proovib magama jääda. Rainer üles ei kipu, suurtest kõrgustest on tal villand, kuid väikese arupidamise järel võtab siiski kingad jalast ning ronib samuti teisele korrusele. Platskaardis tundub all kuidagi ebakindel, ka soojust on üleval rohkem. Tekli jätab ta igaks juhuks

pähe ja mantli selga. Linade vahele pole enam mitu ööd saanud. Võib-olla annaks siingi linad ja teki tellida, aga Jaanusel ei paista selliste mugavuste vastu praegu huvi olevat. Küllap ongi uute teede otsingul tarvis muutuda askeetlikumaks, harjuda vähenõudliku või isegi lausa spartaliku eluviisiga. Kui ikka und on, siis käib padja eest käsivarski.

Rainer paneb silmad kinni ja kohe tuleb meelde kohvikus nähtud ilus rühikas neidis. Tema pilgus oli tõesti midagi erilist. Ilmtingimata tuleks kohtuda ja rääkida, niipea kui vähegi võimalik. Võiks arvata, et tüdruk õpib ülikoolis, sest vana kohviku avaras saalis näis ta ennast tundvat üsnagi koduselt. Käib seal ehk iga päev peale loenguid kohvitamas.

Ega tahakski nii väga kuskile kaugemale kaduda, loksutab rong Raineri mõtteid jälle teise suunda. Aastakese peaks EPA-s vastu küll, seejärel võiks juba ülikooli astuda. Siis pääseks sellele toredale neiule hõlpsamini lähemale. Ehk saab nende sisseastumiseksamitega ka kuidagi hakkama, ehk läheb taas õnneks. Õigem oleks ikka Tartusse pidama jääda.

Vastukaaluks proovib Rainer mõtelda veel Katrini peale, temaga voodis veedetud erutavatele hetkedele, soojadele kallistustele ja suudlustele, ent kõik jääb kohe sinnapaika – vagun hakkab kiirel sõidul pehmemalt hallitama ja hoopis uni võtab vapra ränduri oma magusasse embusse.

8.

Rainer ärkab keset ööd selle peale, et keegi teda õlast kõvasti raputab.

„Ärka üles, Rainer-poiss, ärka!” kostab kõrva ääres Jaanus Pilviste ärev hääl.

Ehmatusega nariservale istukile hüpanud, näeb ta öölambi kahvatus valguses enda ees Jaanuse sassis pead.

„Nad on mu täiesti paljaks varastanud,” ütleb Jaanus haledalt, „ainult saapad leidsin üles.”

„Kes varastasid?” ei saa Rainer aru. Ta uni on ebamugavale asendile vaatamata olnud hea ja sügav. Põsele on valgunud ila, mida ta püüab ära pühkida, teise käega samal ajal silmanurgast rähma hõõrudes. Äratu on olnud liiga järsk.

„Ma ei tea, kes,” ägab Jaanus, „võib-olla mustlased.”

Rainer püüab ennast une rüpest lahti raputada ja mõtteid koguda. Kõhedavõitu tunne on. Rong paistab edasi liikuvat, vagun koliseb ja kõigub pidevalt. Aknataguses pimeduses vilksatab vahetevahel mõni üksik tuluke, muud näha ei olegi.

„Mis sul siis kadunud on?” proovib Rainer hakata kuidagimoodi probleemile lähenema, ehkki parema meelega heidaks ta uuesti pikali ja suleks mõnuga silmad.

„Kõik on läinud, rahakott ja kõik, mis seal vahel oli.”

„Kas pass ka?” taipab Rainer nüüd täpsustada. Asi hakkab jälle tõsiseks muutuma. Nii tuleb ta endagi täbar olukord, mis on vahepeal jäänud kiiresti rulluvate sündmuste varju, taas uue hooga meelde. Une ajab see igal juhul ära.

Jaanus istub raskelt ohates maha, millest võib järeldada, et ka dokumendid on läinud. Siis aga hakkab ta vastu ootusi hoopis tasakesi

naerma ning ütleb, et tunneb ennast nagu Jorh Aadniel Kiir, kes tahtis Venemaale mõisavalitsejaks sõita.

„Kuidas on läti keeles *ukradeno*?” küsib ta.

„Limps-lumps, saldejumps,” kostab Rainer naaberrahva isevärki keelt järele aimates. „Kas me oleme juba Lätis?”

„Valmieras oli just peatus, siis ma üles ärkasingi. Jope lukk oli lahti ja põuetaskud tühjad. Ülearu kaua sai korruga magatud, liiga sügav uni oli. Kurat, ma olin nii kohutavalt väsinud,” kirub Jaanus ja vajub raskelt ohates lavatsile.

Lõpuks saab Rainer ka Jaanusele oma asjade kadumisest rääkida. See käibki nüüd nagu lohutuse eest. Kogu pikka sündmusteahelat ta ette ei kanna – sel pole praegu ka erilist tähtsust – seletab vaid, kuidas paar päeva tagasi Tallinna sattus ning loeb ükshaaval üles kõik kotti jäänud dokumendid ja muu kraami.

„Ah et nii, et sul pole ka enam midagi,” muutub Jaanus Rainerit kuulates rõõmsamaks. „Kaks ilma dokumentideta eesti meest keset ööd rongis võõral maal, ja pileteid ei ole ka ette näidata.”

„Mul on kaks rubla ja Tartu bussi kuupilet,” sõnab Rainer muiates, kuid mida edasi teha, ei oska ta praegusel hetkel küll arvata. Väljas on pime ja ilmselt ka päris külm, nii et kole oleks tundmatus kohas välja hüpata. Aga kui peaks tulema piletikontroll, viidaks nad kindlasti miilitsasse ja midagi head sellest paberiteta ränduritel oodata poleks. Võib-olla heidetakse isegi vanglasse, kahtlustades näiteks, et mingid retsidivistid on kuskilt põgenema saanud. Istu siis Läti vangimajas koos jõhkrate kurjategijatega, lase ennast mõnitada ja tätoveerida. Kogu elu on niimoodi rikutud, märk jääb alatiseks külge.

„Vilets lugu jah,” kinnitab Jaanus. Ta tõmbub laua taha narinurka, vajub röötsakile ja haarab kahe käega peast kinni. Naerutuju paistab nüüd olevat täiesti kadunud. Veidi aega kõssitades rongi ühtlast rattarütmi kuulanud, ajab õnnetu mehekolakas end uuesti sirgu.

„Tead sa, Rainer-poiss,” ütleb ta otsustavalt ja pörutab rusikaga lauale, „tead, mis me nüüd teeme. Mina oma teekonda niisama lihtsalt nagu Jorh katki ei jäta. Riiani venitan ikka välja, eks seal siis paista. Aga sina mine parem kohe tagasi. Raha teeme pooleks, sa võid ju tee peal hääletada ka. Õhtuks oled kindlasti Tartus, eks ole.”

Rainer ei oska ka uue plaani kohta midagi öelda, aga talle tundub, et Riiga kaasa minna tõesti ei tasu. Milleks ta üldse lasi Jaanus Pilvistel end rongile meelitada, mis pagana pärast peab ta kogu aeg nii kergesti järele andma? Ei tulnud Tallinnas Reigoga midagi head välja, ei tule nüüd ka Jaanusega. Jälle vaja hakata Tartusse tagasi pürgima, jälle jääb üks koolipäev vahele. Võtavad viimaks veel stipigi ära, kui loengutes ja praksides ei käi.

Keegi kõnnib klõbistades vahekäiku mööda ja see tekitab Raineris uue hirmutava kahtluse – vaat kui ongi kontroll! Peitu pole ka kuskile pugeda, võiks viskuda ainult põrandale nari alla.

Ähvardavad sammud katkevad õnneks kuskil eemal, nende latri juurest ei möödu kedagi. Varsti kostab rongi vile ning kohe seejärel aeglustatakse käiku. Nähtavasti on tulemas peatus.

Jaanus on sellest samuti aru saanud ja utsitab:

„Sa mine nüüd järgmises jaamas maha. Peatusest võivad kontrolörid peale tulla. Mina hakkan siin rongis jänesehaake tegema, üksinda on see palju lihtsam.”

Siis tuleb talle veel midagi tähtsat meelde ja ta haarab Raineril mantli-hõlmast:

„Anna mulle enne see rubla!”

Rubla Jaanus igatahes saab. Patsutab seejärel Rainerit tänulikult õlale ja ütleb:

„Ole sa meheks, et viitsisid kaasa tulla. Ja pole siin kurvastada midagi. Inimene kulgeb mööda oma keerulisi radu ja mõnikord võib ka selguda, et miski on viltu läinud. Siis tuleb minna tagasi, järele mõelda, mis läks valesti, ja asuda uuesti teele. Ega kõik saagi elus õnnestuda. Kas sa tead, et isegi fotosünteesi kasutegur on ainult üks protsent? Aga olgu mis on, see on küll selge, et kannatusi ei tasu lõputult taluda. Tuleb teha uus valik, tuleb eluteed muuta, leida see õige rada, otsida oma loomulikkude olekut, et oleks kergem siin ilmas hakkama saada. Nii et head teed, Rainer-poiss!”

„Head teed sullegi,” soovib ka Rainer ja asutab end maha minema. Akende taha tumedasse hämusse on ilmunud tundmatu linn: üksikute valgustatud akendega madalad majad, nõrka kollast valgust heitvate tänavalaternate katkelised rivid, punaselt vilkuv raudteeületuskoht ja

sünged laohooned, mis järjest tihedamalt sissesõitu palistavad ega lasegi viimaks enam muud näha.

Vaguni naridel vedeleb üksikuid magajaid. Nende sokkides jalad on sirgus ning ulatuvad nii ülevalt kui ka alt üle ääre vahekäiku. Rainer püüab jalalabadest möödudes pea ära pöörata ja hinge kinni hoida, et juustuhais ninna ei lööks. Halba lõhna kartes ei lähe ta ka vaguni tualetti. Pitsitavast põiest hoolimata on veel lootust niikaua vastu pidada, kuni jõutakse jaama. Sealt leiab ehk mõne parema koha.

Rong jääbki varsti seisma ja Rainer pääseb lõksuks muutunud vagunist välja. Võõras linn, kuhu ta sel varasel hommikutunnil vastu oma tahtmist on saabunud, osutub Cēsiseks. Niisiis Võnnu, ütleb Rainer endamisi, eestlaste suuri kangelastegusid näinud linn. Neid saab siin kohe veel näha. Tema kangelaslikkus seisneb nüüd selles, et ta püüab Lätimaa rõeskes külmas vastu pidada. Kindaidki pole kaasas. Jaamahoone sammaste vahel piinab lisaks üldisele tarretavale kõledusele veel tõmbetuul ja ega ooteruumiski palju soojem ole, ehkki seal eriti ei puhu.

Jaam on peaaegu tühi, kuid ametimehed toimetavad juba üsna usinalt. Lisaks mustas mundris paksule jaamakorraldajale on varakult platsis ka lilla ninaga miilits, kes käsib ühel tukkuma jäänud tokerjal mehel oma jalad istmelt ära koristada. Magama jääda siin ei tohi, iste on istumiseks. Miilitsa silma alt on muidugi igal juhul parem ära saada, mõtleb Rainer, sest mine sa tea, millal korravalvuril võib tekkida tahtmine hakata dokumente kontrollima. Minna pole aga kuskile, söögi-kohadki ei paista veel lahti olevat.

Rainer teeb lõdisedes ringi ümber jaama, kuid midagi huvitavat märkamata kõnnib perrooni pidi edasi. Selle lõppedes avastab ta punasest kivist laohoone, mille väheste akende ees on päikesekujulised trelid, akendevahelisest seinamüürist ulatub aga välja suhisev toru. Torust tuleb leiget õhku, toru ise on päris kuum. Pikemalt aru pidamata liibub Rainer selle vastu, upitab end kõrgemale ja püüab suunata soojust ka mantli alla.

See on suureks kergenduseks, sest külm on hakanud sõna otseses mõttes lausa naha vahele pugema. Saaks siin võimalikult kaua olla, palvetab Rainer. Teda oma mustjashalli palituga ei tohiks pimeduses kuigi

hästi näha olla, loodetavasti sulab ta toruga peaaegu ühte. Oleks vaja niikaua vastu pidada, kuni valgemaks läheb, siis võiks kuskil natuke süüa ja hakata tagasiteed otsima. Õige suund on Valmiera või Valka. Tuleb ikka hääletades sõita, sest raha peab hoidma toidu jaoks.

Mõnda aega lastaksegi tal segamatult toru küljes rippuda. Mööda kolistab üks ülipikk kaubarong, inimesi pole liikumas näha. Külmatunne ihus hakkab järele andma, vaid jalad ei ulatu hästi soojani. Ta tõstab kord üht, kord teist koiba kõrgemale, püüab säärigi kuuma pinna vastu suruda, aga pole kuigi lihtne ennast niimoodi pikka aega kinni hoida – käed tikuvad libisema ja tekib oht selili prantsatada.

Ühe sellise väsitava pingutuse ajal märkab Rainer kedagi lähenemas. See tundub olevat sama tokerjas mehike, keda miilitsamees ooteruumis manitsemas käis. Edasi ta kurivaim ei lähe, toru näib ka teda huvitavat. Tulija astub Raineri juurde, andes õlgu väristades mõista, et tal on külm, ja hakkab läti keeles midagi rääkima.

Rainer laseb mehikesel natuke aega padrata ning raputab siis viisakalt pead. „*Ne ponimaju,*” lisab ta vabandavalt. Kui ikka läti keelt ei mõista, siis pole midagi parata. Tuleb leppida rahvastevahelise suhtlemise keelega.

Selle peale hakkab tüütu mehike, kellel on peas hall soni, seljas sinine puhvaika ja jalas kirsasaapad, vihaselt mõmisema.

„*Nu i bljääd, naahui jobannõi,*” teatab ta Rainerile vastutulelikult vene keeli, pressib end toru vastu, nii et Rainer peab käed selle ümbert lahti laskma, õngitseb taskust välja noa ja tõstab selle tera üles.

Nuga kohutab Rainerit. Ta hüppab soojast torust eemale, keerab end koperdades ja komistades ringi ning kõnnib kiiresti jaamahoone poole. Järele talle ei tulda.

Ilmselt on mehike harjunud selle toru juures käima, peab seda sooja kohta kindlalt enda omaks ega taha võõraid ligi lasta, arutleb Rainer. Võib-olla on ta raudteejaamas tööl, laadib näiteks öösiti kotte nagu Tartu üliõpilased. Või on see hoopis mõni Läti türmist ärakaranud vang, kes samuti miilitsat kardab.

Rainer konutab natuke aega kõledas ooteruumis, otsekui oleks ta kurja mehikesega kohad ära vahetanud, püüab kõva pingi peal isegi veidi aega tukkuda, kuid hirm miilitsa ees sunnib varsti jälle liikuma.

Külm hakkab ka kallale kippuma, nälg õelalt näpistama. Ilmselt tuleb raudteejaam maha jätta ja minna linna peale ringi vaatama – ehk tehakse varsti lahti mõni varane töölissöökla, kus kurnatud rännumees saaks midagi hamba alla pista, ehk leidub kuskil siiski mõni soojem nurgake, kus annaks lõdisemata valge päeva tulekut oodata. Mingeid suuremaid mugavusi ei ole elul siin talle praegu pakkuda, ei tasu üldse lootagi.

II osa

9.

Võnnu all oli ikka pagana külm autot oodata, mõtleb Rainer, lamedes poolpaljalt ülikooli ühiselamutoa voodis ja takseerides ülemise nari lohkus reformpõhja hõredat kudet. Terava nurga alt paistev erk õhtupäike laseb hästi näha ka sellest läbi paistvat roosakat madrat-sit, mille pikkade triipude vahel on rohkesti inetuid pruunikaid laiike. Tuba on esimesel korrusel tänava poole. Aeg-ajalt möödub pärani avatud akna tagant kõva põrinaga mõni buss või auto, kostab kingade kõpse ja uste kolksatusi. Kusagilt kaugemalt kanduvad läbi kuuma õhu laste heledad kilked ja hõiked.

Hea, et sealt üldse tulema sai, meenutab Rainer oma higist kõhtu hõõrudes, mitte keegi ei tahtnud sorgus olekuga noort meest Valmiera tee äärest üles korjata. Liiklejaid oli ka vähe, vahepeal tekkis tükiks ajaks täielik vaikus – nagu oleks jõutud maailma lõppu, kust edasi enam keegi ei lähe. Kulus ikka õige mitu tundi, enne kui õnn jälle naeratas ja üks kiirabiauto ta meeleheitliku käeviibutuse peale seisma jäi. Meditsiinilist sekkumist oleks varsti juba sõna otseses mõttes vaja läinud, sest ilm ei soojenenud sel päeval kohe sugugi. Oli hakanud hoopis lund libletama. Tuul vingus põhjakaarest ja varjuda polnud põldude vahel ka mitte kuskile. Ime, et pärast haigeks ei jäänud. Ainukeseks soojendajaks olid mõtted Mariannest, keda ta just enne teeale asumist Tartus ülikooli kohvikus näinud oli, aga keda ta siis veel üldse ei tundnud.

Ülikooli arstiteaduskonna ühikas siin Leningradi maantee ääres ongi paras koht, et kiirabiga sõitmist jälle meelde tuletada, muigab Rainer endamisi. Ta pidi autos istuma tagapool arsti või sanitari toolil ja hoidma järsematel pööretel kandraami servast kinni. Arstitädi istus ees autojuhi kõrval, valge mütsike peas. See oli suur vedamine, et nad kohe Eesti poole Valkani välja sõitsid, muidu oleks pidanud kuskil

teeotsas lootusetult edasi külmetama. Raha polnud peale Cēsise toidubaaris söömist rohkem järel kui nelikümmend kopikat, sellega poleks jõudnud kuigi kaugele.

Enne linna jõudmist keerati veel sisse väikesse asulasse, kust võeti peale üks hädine vanainimene. Pulstunud hallide juustega vana naine lebas kandraamil ja püüdis Rainerile midagi hädisel läti keelsel pominal seletada – pidades teda võib-olla arstiks. Rainer oli eelmisest kokkupuutest lätlastega Cēsises õppust võtnud, noogutas lahkelt vastu, nagu saaks ta kõigest aru, ümises ja naeratas püüdlikult. Talle endale tegigi see juba nalja.

Läti Valkas haigla hoovil tundus äkki, et autojuht tahab pika küüdi eest ka raha küsida. Seda aimates kangutas Rainer masina ukse lahti, hüppas vene keeles tänu hüüdes kähku välja ning kiirustas läbi avatud raudväravate tänavale. Eakale patsiendile seltsiks olles oli ta omapoolse panuse sõidu õnnestumisse juba andnud, oma võla igati tasa teeninud, seega rohkem ei tohtinuks temalt nõudagi.

Oli ikka üks kummaline reis, mõtleb Rainer, nagu ka mõned muud sündmused enne seda. Jaanus Pilviste, kellega koos ta Riia poole sõitma hakkas, kadus siis kuskile ära – olevat läinud Kesk-Aasiasse mingisse kloostrisse elama. Tartus käinud kuuldavasti veel ainult korra, millalgi talvel, vist oma asju toast ära viimas. Eksmati oli ta juba enne saanud. Veider mees see Pilviste, imestab Rainer, pole teda sellest saadik näinudki. Ju ta siis oma õige tee, uue elu või mingi suurema elumõtte seal mägedes leidis, nõnda nagu igatses.

Loll mõte muidugi ilma raha ja dokumentideta teisega kuskile kaugele kaasa minna, leiab Rainer nüüd, mis tuhin see küll tookord peale tuli. Isegi siitsamast lähedalt Lätist tagasisaamine oli omaette ooper, ilma juhusliku kiirabita oleks ta päris hätta jäänud. Oli peaaegu läbi külmunud, kui peale võeti, varbaid polnud enam tundagi.

Valgast sai õnneks suhteliselt lihtsalt edasi. Läks jalgsi Eesti poole üle ja Tartu maantee bensiinijaama juures pidas noorte näitlejate mikrobuss kohe esimese käetõste peale kinni. Teatrirahvas paistis olevat mingi rändlavastusega ringsõidul, õige mitut televiisorist tuttavat nägu oli näha. Oleks tahtnud nendega jutule saada, rääkida lavakunstikateedris õppimisest, öelda, et on ise samuti kaalunud näitlejaks hakkamist,

aga eriti temast välja ei tehtud. Ainult Peeter Volkonski pakkus suurest plekktoobrist, mis bussis käest kätte käis, õlut lonksata, ja sedagi rohkem pulli pärast. Konks oli selles, et sõidu ajal rappuvas bussis on poolikust toobrist peaaegu võimatu juua, hambad lõgisevad vastu plekiäärt, aga suhu ei imbu suurt midagi. Oleks toobrit rohkem kallutanud, oleks õlu juba vastu nägu ja üle ääre tulnud. Pea ka sisse ei mahtunud, et vahtu lakkuda nagu koer.

Hiljem, kui see EPA ühika köögis jutuks tuli, teadis viiuldaja Mihkel Lankots lavakunstikateedri poistest veel igasuguseid pullitegemise lugusid rääkida. Näiteks olevat üks neist teisega kihla vedanud, et teeb oma suure häda ära otse keset Tallinna Võidu väljakut. Lepitudki siis keskpäevaks kokku ja mindud suure kambaga vaatama. Lubajat ei paistnud aga kuskilt. Löödud juba käega ning tahetud laiali minna, kui äkki ilmunud väljakule sääreväristaja, sadulas lavakapoiss, vana lohvakas kummeeritud vihmamantel seljas. Jätnud oma võrri keset väljakut seisma, nagu oleks mootoril midagi viga, kükitanud selle juurde maha ja hakanud nokitsema. Lai maani ulatuv kummimantel katnud teda igast küljest. Natuke aega sudinud midagi, siis sõitnud minema. Kui vaatama mindud, olevat keset Võidu väljakut olnud värskest aurav junnn. Nii oligi kihlvedu võidetud. Ühiselamu köögis hirnuti selle tembu peale kõvasti, naturalistlikud vigurid noortele põllumeestele meeldisid.

Näitlejate abiga jõudis Rainer juba vastu õhtut Tartusse, isegi viimane söögiraha jäi alles. Seda mäletab ta hästi, sest kunagi varem pole pelmeenid, mis ta tookord Võidu sööklast enne sulgemist sai, nii hästi maitsenud. Mitmepäevase ringihulkumise järel oli tekkinud meeletu nälg, köögitädil oli vist hale teda vaadata, kui ta seal all söökla ukse taga norguspäi seisis – seepärast lasigi pika palumise peale veel viimisel minutil sisse. Mujal oleks õhtusel ajal olnud väga raske nii väheste kopikate eest kõhtu täis süüa.

Hea tunne on üle noatera kuskile sisse saada, mõtleb Rainer ja ajab käed mõnusalet ringutades laiali. Justkui oleks muserdava tormi eest varju alla pääsenud, või sattunud valusalt vinguvate tuulte käest suvisele lilleaasale nagu ühes hästi mällu sööbinud unenäos. Saaks nüüd veel ka ülikooli, *alma mater*'i kaitsvasse rüppe, siis oleks ta tõesti pääsetud. Praegu ripub armeesse kutsumise nüri kirves ikka ähvardavalt

pea kohal. Esimene eksam läks imekombel õnneks, nüüd tuleb korraks hinge tõmmata, et seejärel ennast järgmiseks nii hästi kui võimalik ette valmistada.

Arstide ühikas on suvel vaikne. Ülikooli sisseastumiseksamite ajaks on Rainer saanud omaette toa ja keegi teda segamas ei käi. Ainult palavus teeb päeval liiga – terve see suvi on olnud erakordselt kuum. Lütikad kiusavad samuti, neid pole siin sugugi vähem kui EPA Betooni tänava ühiselamus. Majadki on igati sarnased, tüüpprojekti järgi ehitatud, ühtemoodi punastest tellistest üles laotud inetud karbid mõlemad.

EPA-st äratuleku mõtted keerlesid ta peas juba sügisel, siis kui koos Jaanus Pilvistega Riia poole teele asus. Ega teadnudki tollal, mida õieti tahta või edasi teha, tunnistab Rainer endale nüüd. Algul sai mõeldud konservatooriumile, kuid ilmselt kallutas Mariannesse armumine mõtteid aina enam ja enam Tartu poole. Vahepeal tundus olevat lausa võimatu sellest tüdrukust eemal olla – nii metsiku jõuga oli armastus noorele mehele peale sööstnud ja ta enda võimusse haaranud. See lõppematu igatsus, see pikk piinarikas hingsirutus tüdruku järele oli vaat et hullemgi kui purjusolek – kohati ei saanud ta enam arugi, mida teeb. Mitmed sündmused jäävad tagantjärele üsna ähmaseks, nagu näeks ta neid läbi udu või loori, või nagu oleks kõik toimunud kuskil kaugel kellegi teisega, ja mõnda asja ei mäleta kohe üldse.

See on kummaline maailm, millesse sügavalt armunud inimene satub, mõtleb Rainer. Kui pole ise kogenud, pole seda kannatuste rada läbi käinud, siis ei suuda ka mõista. Hea, et ta on nüüd armuahelatest vaba ning võib jälle normaalselt mõtelda ja tegutseda. Üle poole aasta möödus justkui mingis teises olekus, kus aeg kipub seiskuma või voolab äraarvamatult omasoodu, kus kella olemasolul või selle puudumisel pole suuremat tähtsust, kus päevad jäävad vahele ja terved nädaladki kaovad unustusse, nagu poleks neid üldse olnud. Ei häiri siis rahapuudus, läbi hõreda mantli puhuv külm tuul ega teravalt näkku lööv tuisk. Ükskõikseks jätavad ka lutikaid ja teised tülikad toakaaslased – justkui oleks ta sattunud mingi nõiduse küttesse. Mees toimetab kui zombi või robot, peas vaid üksainus soov, mis kõik teised mõtted enda ümber kõrgepingeliseks induktsioonpooliks mässib: kuidas saaks seda

ainsamat naist, oma väljavalitut, näha ja olla talle võimalikult lähedal. Ainult see –

kui armas ta ikka on, nii väle ja vallatu, kräbe ja lõbus, kuidas küll tahaks ta kinni püüda, suudelda ja kaisutada, hoida käte vahel, vaadata ta suurtesse sinistesse silmadesse, imetleda ta huuli, tedretähniliist ninakest, puudutada käsi, rindu, issand jumal, ta ümaraid, pehmeid rindu, ta jalgadele pea panna, asetada pea otse ta rüppe, haarata ümber niuete, silitada kogu ta keha, siis sõrmed tema omadega kokku põimida, ta juustesse hingata, end lõhnadesse matta – ja niimoodi aina edasi.

Aga mitu korda siis üldse õnnestus Mariannega kokku saada, temaga rääkida, kahekesi koos ringi jalutada, mõtleb Rainer, ajades käe sirgu ja libistades sõrmi üle voodireformi ühetaoliste tihedate traadiahelate. Kui mitu korda sai ta olla Marianne kõrval alates tollest sügisõhtust, mil koos Jaanus Pilvistega kaarsillale ja seejärel Riia rongi peale ronis, kuni suve hakuni välja? Kas oligi üldse mingi armulugu kahe inimese vahel – või oli hoopis tema enda tundeline väljamõeldis, millesse ta end lukustas? Kas polnud Marianne roll vaid temas, Raineris, armastust tekitada, lihtsalt oma olemasoluga siin ilmas, ning jätta ta siis kirgedega üksipäini madistama? Ehk oli tal seda tüdrukut vaja vaid selleks, et loobuda vastuste otsimisest keerulistele küsimustele, millele ta tookord vastata ei suutnud, ning lükata keeruliste valikute tegemine määramata ajaks edasi.

Rainer mäletab, et imekena Marianne hakkas talle kohvikus kohe silma ja püsis erksalt meeles ka kogu ebaõnnestunud Riia-reisi vältel. Kõledates linnades ja maastikel ringi rändamise ajal sai talle täiesti selgeks, et niipea kui vähegi võimalik, proovib ta tüdruku uuesti üles leida. Tahtmine uuesti kohtuda ei kadunud ka hiljem kuskile, pigem vastupidi, hoopis süvenes kogu aeg – Mariannele mõtlemine kujunes siis omamoodi päästerõngaks, mis aitas raskusi taluda ja elusegadikus edasi sumbata.

Kõigepealt andis Rainerile tegutsemiseks indu see, et Tallinnas ära varastatud asjad ilmusid jälle välja. Pärast seda, kui ta oli tihketest pelmeenidest kõhu täis söönud ja ühiselamusse läinud, ootas teda ees suur üllatus – tema kott, kadumaläinud või pihtapandud kott lõsutas all valvelauas ning peale passi polnud sealt midagi puudu. Isegi üliõpilaspileti ja oma õige tekli sai ta tagasi. Keda oleks pidanud selle eest tänama, ei olnud teada. See oli tõeline ime, mis tekitas omakorda õrna usku, et muudki asjad võivad hakata paremuse poole liikuma.

Lootusrikkas meeleolus läks ta kohe järgmisel päeval pärast õhtusi praktikume ülikooli kohvikusse ning ootas seal järjepanu mitu tundi. Tänu Väinolt laenatud kolmele rublale võis ta endale kohvi kõrvale kookigi lubada. Rahvast oli seekord palju, omaette kohta ei õnnestunud leida ja nii pidi ta istuma mingite paberitega sehkendavate noormeeste juurde. Poole kõrvaga lauanaabreid kuulates võis aru saada, et tegemist on ülikoolis kirjandust õppivate üliõpilastega, kes kuuluvad ühtlasi Tartu NAK-i, sellesse ihaldusväärsesse noorte autorite koondisse, millest Samblik oli kunagi rääkinud. Nad uurisid mingeid luuletusi – käsikirju oli laual terve virn –, lugesid neid üksteisele ette ja tahtsid välja valida selliseid, mis kõlbaksid ülikooli ajalehes avaldada.

Pikkade mustjate juuste ja tugevate mustade prilliraamidega poisi nimi jäi talle hästi meelde, sest teda kõnetati tihti – see oli Kajar. Ülejäänud kaks osutusid üpris vastandlikeks tüüpideks: üks neist oli klee- nuke, lühikeste juustega ja rääkis palju, samas kui teine, kogukas ja sasipäine, oli enamasti vait. Esimene oli kõva otsustama, teine andis kergesti järele. Vaid ühe luuletuse eest hakkas suur sasipea ägedalt võitlema – loksutades sealjuures käsikirjadele laraka kohvi –, kuid jäi siiski alla, sest Kajargi arvas, et sihukese asja avaldamisest ei tule nagunii midagi välja. Niipalju kui Rainer aru sai, kirjeldasid vaieldava luuletuse kolm salmi kolme erinevat värvi: esimene sinist, teine musta ja kolmas valget. See oli tõesti kahtlane kombinatsioon. Selle sügavam tähendus oleks kindlasti välja nuhitud ja süüdlased vastutusele võetud. Kinnigi oleks võidud panna. Värvide järjekorra muutmine poleks samuti aida-

nud, ehkki just sellele püüdis sasiseid juukseid katkuv noormees, keda millegipärast kutsuti kunstnikuks, oma argumentatsiooni rajada.

Raineril tekkis korraaks kiusatus lauanaabrite jutuaajamisse sekkuda, pärida neilt alguses viisakalt, millal ta tohiks NAK-i kirjandusöhtule tulla, ning siis sobival hetkel mainida, et kirjutab ka ise vahel natuke laulusalme või muud sellist lihtsamat luulet, kuid otsekohe tärkas tal tõsine kahtlus, kas tema värsid üldse ongi midagi väärt. Väino oli neid küll kiitnud, kuid mis see loeb. Tema pole ju luuletaja, või nagu ta ise ütles, ei suuda kirjandusest enam õieti arugi saada. Laulusalmid pole pealegi üldse mingi näitaja, kui hästi järele mõelda, sest neis tuleb viisiga kokkusobitamiseks teha mõnikord õige veidraid moonutusi. Nii ei lausunud Rainer lõpuks sõnagi.

Noorte luuletajatega ühe laua taga istumisest oli siiski natuke kasu ka, mõtleb Rainer, sest peale seda tegi ta kindla otsuse edaspidi mõnest luulevõistlusest osa võtta. Võistlusel saab esineda märgusõna all ega pea teiste ees sugugi häbenema, kui auhinda ei anta. Siis on hinnang värsisepa loojavõimetele käes ja asi klaar. Mõni rida on tal ju päris kenasti välja kukkunud, näiteks kas või see:

„Tee vaevu veel tolma ja roostes on kased,
aeg selgelt ja vaikselt end voolata laseb...”

Head järke sellele pole ta kahjuks veel leidnud.

Eks voolanudki aeg siis tasapisi edasi ja hilisest sügisest hakkas juba talv saama. Tüdrukut aga ei tulnud ega tulnud, ei tulnud teda kohvikusse sel päeval ega ka järgmisel. Rainer mõtles juba, kust veel võiks otsima hakata, ning kahetses, et polnud üritanud NAK-i kohta midagi täpsemalt järele uurida – ehk arutasid neid tookord kohvikulaua taga samuti luule üle, ehk kuulub ka tema tüdruk nende noorte kaunite poetesside hulka, kes luuleöhtutel roosinupukestena õilmitsevad, kui Sambliku väljendit kasutada –, kuid midagi muud ta siiski välja mõelda ei suutnud, käis ikka endistviisi öhtuti ülikooli ümber tiirutamas ning passis vahetevahel ka vanas kohvikus, kujutades elavalt ette tüdruku saabumist või uneldes sellest, kuidas nad teineteist otsekohe ära tunnevad, kuidas tüdruk teda

seejärel oma õrna käega puudutab ning siis endaga lahkelt kaasa kutsub. Ta istus alati välisukse lähedal, pidas silmas iga sisenejat ja väljujat ning võpatas vähimagi liikumise peale. Igatsus unelmate neidu taas tegelikkuses näha kasvas kogu aeg, vallutas kõik mõtted, muutudes aegamisi lausa painavaks. Katrin ei tulnud enam meeldegi.

Alles mõni nädal hiljem, kui ta üle mitme-setme päeva jälle all-linna oli tulnud ja igaks juhuks ka kohvikusse sisse astus, ilmus juba igitutavaks mõeldud armas näoke jälle ta vaatevälja. Tüdruk istus täpapealt sellesama laua ääres, kus Rainer teda esimest korda tähele oli pannud, lehitses seal vaikselts mingit kaustikut ja näkitses saiakest. Seekord oli ta täiesti üksinda.

Raineri süda tahtis suurest erutusest rinna seest välja hüpata. Kogu keha läks momentaanselt higiseks ja põlved muutusid nõrgaks. Ta oli püüdnud ennast selleks suureks hetkeks igati ette valmistada, kuid ei osanud nüüd midagi teha. Hästi timmitud eelhäälestus oli kadunud, ta oli järsku täiesti oimetu – kõndis alguses tüdrukust mööda puhveti poole, tuli aga kohe tühjade kätega tagasi ja uitas kohvikusaalis ringi, püüdes jätta muljet, nagu otsiks kedagi. Sedapuhku oli rahvast jälle hõredamalt, tagumise seina ääres leidus isegi üks täiesti vaba laud, nii et oleks olnud liiga pealetükkiv minna tüdruku juurde kohta küsima. Mingeid häid põhjendusi ka pähe ei tulnud: me oleme vist kuskil juba kohtunud, te olete mulle oma iluga silma hakanud, ma olen juba ammu tahtnud teiega tuttavaks saada – ükski neist ei kõlvanud.

Rainer otsustas veidike oodata ja käia esmalt puhvetist kohvi ostmas. Puhvetisabas proovis ta leiutada uusi ettekäändeid tüdruku juurde istumiseks, kuid ei suutnud ikka midagi sobivat välja nuputada. Pillas pealegi mitu korda kopikaid maha, pidi neid tolmuselt põrandalt üles korjama ja üle lugema. Üks vaskne viieline veeres kättesaamatult kappide alla, kuhu näpud ei ulatunud, ning sellest oli pagana kahju, sest iga kopikas oli rangelt arvel.

Kui ta saali tagasi tuli, oli tema tüdruku kõrvale ilmunud teine neiu, kes polnud jõudnud veel istetki võtta. Kohe lisandus neile ka kolmas. Võeti laua ümber kohad sisse ja hakati vilkalt sädistama.

Nüüd on täitsa mokas, mäletab Rainer oma tookordset sügavat pettumust. Ta seisis abitult, kohvitass käes, kahe saali vahelises ukseavas

ega suutnud otsustada, kuhu istuda. Väljas sadas paksu lörtsi, tuul kandis aknaklaasidele märgi lumelatakaid ning aknaraamide vahelt kuuldus kõhkluslusi aina süvendavaid vihinaid ja kahinaid.

Tol õhtul sai ta teada tüdruku nime – Marianne. Pika ringivaatamise järel oli ta lõpuks maandunud neidude kõrvallauda, põrmugi hoolimata sellest, et üks sama laua taga ajalehte sirviv habemik ennast häirituna tundis, oli sinna tardunult istuma jäänud ning kuulnud, kuidas nad üksteist lõbusalt hüüdsid. Niisiis Marianne, kordas ta mõttes hellalt, kui ilus on see nimi, kui ilus on öelda *Marianne, Marianne* ja veel kord *Marianne*.

Edasi muutus kõik kuidagi unenäoliseks. Rainer ei oska enam öelda, mida ta seal sõi või jõi või kes ta ümber kohvikus liikusid, kuid hästi on meeles see, kui lummatud ta oma kaunist roosinupukest vaadates oli, millise tähelepanuga jälgis tüdruku iga liigutust ja püüdis sumina seest kaunist häälekõla. Kohvik tundus hubasem kui kunagi varem, saal näis olevat täis üha heledamaks muutuvat päikselist valgust ja selle soojuses oli väga hea olla. Tagantjärele mõeldes oli see kõige õnnelikum hetk, mille ta Mariannega koos veetis, ehkki tüdruk teda sedapuhku märkamagi ei teinud.

Kui Rainer hiljem, pärast tüdrukute lahkumist õue läks, oli lörtsisadu juba järele jäänud. Tuultki polnud enam tunda ning ilm oli muutunud üllatavalt mahedaks. Tähtvere mäest üles kõndides hakkas ta äkki ülemeelikult tembutama, vänderdas kõnnitee ühest äärest teise nagu joobnu, pritsis lumelögast vett laias kaares majaseintele ja huilgas saateks reipaid laulukesi. Oleks hoonetel parajasti punased lipud lehvinud, oleks ta vist mõne neist Jaanus Pilviste kombel kaasa rebinud ning ennast üleni sisse mähkinud.

Ühiselamus ei läinud Rainer enne magamaminekut kordagi oma toakaaslaste juurde. Ta lobises lõbusalt Sambliku Martini ja Pääsukese Väinoga ning, olles keskööl mitmehäälselt norisevasse tuppä hiilinud, ronis käsikaudu, tuld põlema panemata, oma kõrgele laealusele narile. Ronimise ajal puges küll viivuks hinge kartus, et keegi sirutab naride vahelt välja pika kondise käe ja raputab teda õlast, nagu tahaks lubamatust ärkvelunest üles äratada ning ehtsasse julma reaalsusse tagasi kutsuda, et ta näeb enda ees äkki saatanliku õelusega irvitavat Priiti

Paalot või kurja sisinaga sõrme viibutavat toavanem Eedit, kuid hirm läks kohe üle ja voodisse teki alla jõudes ei saanud ta arugi, millal üks ilus unenäomaailm teiseks samasuguseks muutus.

10.

Järgnevatest talvekuudest mäletab Rainer kõige paremini seda, kuidas ta Mariannega esimest korda jutule sai, teda mõnikord ülikooli peahoone ees ootas ja koju saatis. Aga veel enne neid sündmusi kutsus Mihkel Lankots, kellele ta oma varasematest harrastustest, muusika- ja laulusõnade tegemisest oli rääkinud, ta endaga kaasa EPA uhkesse klubisse Kassitoome nõlval, pani suure tühja saali nurgas talle ette paberi mingite satiiriliste palakestega, mida olevat ise Vene ajalehtedest tõlkinud, ja käskis hakata neid valjusti ette lugema. See oli esialgu ainult prooviks. Lankotsil oli suurejooneline plaan esitada järgmisel klubi-diskol üks kunstiline vahepala, kus rahvale pakutaks nõukogude elu kitsaskohti pilavaid nalju ning ta ise mängiks neile iseloomuliku muusikalise tausta loomiseks viiulil omaloodud meloodiaid.

Diskolisi lõbustama pidanud naljatused olid umbes niisugused: „Ivan Petrovitš Sidorov oli kuulnud, et joomine lühendab eluiga. Praktika on tõe kriteerium ning Ivan Petrovitš, otsustanud selle katseliselt järele proovida, ei pannud ühel hommikul hinge alla mitte tilkagi. Ja tõepoolest, päev venis õhtuni piinavalt kaua.”

Või siis tuli tõsise näoga ette kanda lühike informatsiooniline teadaanne:

„Kodanike kaebuste põhjal majavalitsust revideerinud inspektor märkis oma protokollis, et tegelikkuses aset leidnud faktid põhjalikuma kontrollimisel kinnitust ei leidnud.”

Rainerit ennast ajas millegipärast kõige rohkem itsitama üks eesrindlikku tootmistegevust kujutav nupuke:

„Kostroma oblasti Krasnoarmeiski rajooni Krasnoznamenskaja linna suurimas tehases on kõik tööprotsessid täielikult automatiseeritud. Tööpingid võivad töödelda kuni kolme tonni raskuseid metall-

toorikuid. Töölisel pole vaja teha muud, kui toorik tööpingile tõsta ja õigesti paigaldada, ülejäänud operatsioonid sooritab masin juba ise." Rainer kujutas elavalt ette, kuidas mõni õlistes tunkedes sotsialistliku töö eesrindlane abitult kolmetonnise rauajuraka kallal pusib, suur masinavärk ta kõrval kannatamatult hammasrattaid lõgistab, hüdrauliliste kombitsatega ähvardavalt vehib ning hiiglaslikke presse tühja mõttetusega kokku taob.

Diskoõhtul nende naljade peale ei naerdud, kuid ei öeldud ka midagi halba, seevastu Lankotsi kentsakat viiulimängu osatati küll.

„Mis sa, mees, kääksutad, mängi parem kaerajaani," karjuti saalist rämedalt, kui Rainer oma pabereid keerates pausi tegi. Keegi teine nõudis otsekohe jama lõpetamist ja disko jätkamist. Lankots ei paistnud sellest esialgu väljagi tegevat, mistõttu Raineril ei jäänud ka muud üle, kui oma salvavat satiiri edasi lugeda. Parema meelega oleks ta küll juba järele jätnud, sest laval sadade pilkude all oli üpris ebamugav olla. Meelde tuli ka kunagine lörri läinud ansamblimäng, kodukandi rahvamajas kõlanud pilked ja toonane vilets tunne, mis tagatipuks ajas jubedale joomatuurile. Õnneks ei pidanud ta oma kingade kulunud ninasid nüüd diskoliste eest peitma, nagu alguses kartis. Oli need enne Martin Sambliku pruuni kingakreemiga läbi immutanud ning peegli ees erinevate nurkade alt vaadates kindlaks teinud, et väheses valguses ei paistagi paljukannatanud jalavarjud nii väga hullud välja.

Lõpuks sai Lankotsil kõigest villand. Ta pani viiuli käest, viskas end lavale pikali ja hakkas seal väanlema nagu langetõbine. Rainer ehmatas ära, sest talle tundus, et Lankotsil on tõesti midagi viga, kuid rahvale paistis see suurt löbu pakkuvat ning saalis hakati koguni plaksutama. Ilmselt peeti seda nende etenduse puändiks.

„Kas sa ise oled Venemaal käinud?" küsis pärast esinemist üks pika-juukseline noormees, kes oli mikrofoni kõrval tuima näoga kuulanud. Rainer oli käinud ainult Petseris, kooliekskursiooniga kloostrit vaatamas, aga seda ei saanud vist päriselt Venemaa külastuseks lugeda, sest Petseri oli ju enne sõda Eesti linn. Kloostri müüride taga omapead ringi hulkudes oli ta suunataju kaotanud, närvi läinud ja pidanud takso võtma, et leida kusagilt linna keskelt üles kooli veoauto, mille puldaniga kaetud kastis õpilasi tookord ringi veeti. Kuidagimoodi vene keelt

purssides oli ta suutnud oma soovi taksojuhile ära seletada, takso oli seepeale sõitma hakanud, kohe ümber nurga keeranud ning Eesti numbriga veoauto taha seisma jäänud. Sõit läks maksma kakskümmend kopikat. Kõik naersid, et vaat kus uhkeldaja poisinolk, ei viitsi väikeses linnakeses paari sammugi kõndida.

„Mina käisin malevaga Venemaal kosmonaut Gagarini nimelist linna ehitamas,” rääkis noormees edasi, „sellest saaks kah hulga häid nalju teha. Uute majade seinad lainetasid, sest müürsepad olid harva kained, korruste ja akende vahed tulid erinevad, sest alati ei jätkunud telliseid – need kadusid kogu aeg kuskile ära, või siis ei toodud jälle õigel ajal piisavalt segu. Aga plaani pidi ikka kuidagimoodi täitma. Alatasa oli mingi jama. Töödejuhataja sõitis purjus peaga oma külgekorpiga tsikli kanalisatsioonikraavi kummuli ja jäi ise selle alla. Keegi ei pannud seda tähelegi, pool päeva istuti ja kuulati imestades, et kust küll need veidrad karjed tulevad. Alles õhtuks urgitseti mees välja. Tsikkel tõmmati ka üles. Ei paistnud kummalgi midagi häda olevat – Vassili Vassiljevitsš lõi pilli käima ja kimas kohe uue viina järele, et oma õnnelikkude pääsemist tähistada.”

Rainer noogutas tänulikult säärase asjakohase tagasiside peale. Tema loetud naljatused polnudki järelikult päris tuulest võetud, tegelik Vene elu oli kohati veidramgi.

Rohkem keegi arvamust ei avaldanud. Ühtegi head tuttavat ei paistnud ka diskol olevat, et küsida, kuidas nende ühine satiirilise-muusikaline ülesastumine siis õieti välja kukkus. Lankots oli igatahes sügavalt pettunud. Pani pilli kotti ja hiilis kohe minema, lubades edaspidi oma kunstile parema publiku otsida. Rainer tahtis siiski veel klubis ringi tiirutada ning lõdvestuseks veidi muusikat kuulata. Esinemise eel tekkinud higine ärevus hakkaski alles nüüd tasapisi järele andma.

Ta istus saali nurka vanaaegsesse rohelistesse tugitooli, toetas pea seinakatvale pikale sametkardinalale ning jäi vaatama kiirete rütmide taktis hüplevaid ja väänlevaid tantsijaid. Sinkjate laetuledega saalis, mille hämarust läbistas vaid üksik hele prožektorikiir, tekitas ekstaatiline rahmeldamine mulje põrgulikust, otsekui laevahukueelsest agooniast. See tõi taas meelde putukate sügise surmatantsu bussi laternavihus. Polnud mingit soovi lasta ennast eufoorilisse möllu kaasa kiskuda.

Tantsuisu oli täiesti kadunud, ehkki veel disko alguses oli ta pidanud kindlat plaani end pärast esinemist lõdvaks lasta ja üle tüki aja korralikult meelt lahutada. Parema meelega oleks läinud jälle kohvikusse Mariannet ootama, sest ükski teine tüdruk teda siin ei huvitanud.

Korraga köitis Raineri tähelepanu veidralt kekslev paarike diskoripuldi läheduses. Poissi ta ei tundnud, kuid tüdrukus oli midagi väga tuttavlikku.

Raineri süda pidi peaaegu seisma jääma, kui ta ühekorraga aru sai, et see, kes seal vaheldumisi kummargile laskudes ja ennast kaugele taha painutades metsikult vehkleb, pole keegi muu kui tema Marianne. Seda oli EPA klubis raske uskuda, siin polnud nagu selle tüdruku koht. Mariannel olid juuksed sassis ja ta uhkest sirgest rühist, tema rahulikust elegantsist polnud pöörases tantsuhoos peaaegu midagi järele jäänud. Ometi ei teinud see talle põrmugi kahju, ütlemata ahvatlev oli ta ka sellisena. Pigem lisandus tüdruku veetlusele koguni midagi uut.

Nüüd ei hoidnud Rainerit enam miski tagasi, äkitselt tahtis ta iga hinna eest tantsupõrandale pääseda. Ta kargas otsekohe püsti, seiras häbenemata, lausa kikivarvule tõustes Marianne liikumisi ja hellitas samal ajal lootust, et peagi tuleb tantsupartnerite vahetus.

Nii läkski, tüdruk anti järgmise muusikapala järel vabaks ja Rainer tormas kõike muud unustades üle saali, hinged hirm, et äkki hüppab keegi veel ette. Esimesena kohale jõudnud, tegi ta Marianne ees kummarduse ning jäi õhku ahmides ootama, mis edasi saab.

„Teid oli väga huvitav kuulata,” märkis Marianne viisakalt, tundes äsjase esineja kohe ära.

„Kas tõesti?” kohmas Rainer, kuid rohkem midagi öelda ei mõistnud. Mõtted keerlesid ainult selle ümber, kas tüdruk temaga ikka tantsima tuleb.

Marianne lasi ennast meeleldi kaasa kutsuda, tantsuhimu näis tal jätkuvat. Kergel hõljuval sammul hakkas ta poisi ees lava poole kõndima. Seevastu Rainer tundis end tüdruku ihaldusväärses läheduses nagu halvatud: keel ei kuulunud hästi sõna ning jaladki ei tahtnud õigesti liikuda. Need kippusid alatasa teineteise taha takerduma ja komistasid isegi siledal põrandal.

„Kas te mõtlete oma naljakaid lugusid ise välja?” päris Marianne üle õla Raineri poole kiigates.

Tüdruku imeilus naeratus lõi Raineri päris tummaks, nii et ta suutis vaid pead raputada. Ta mõtles paaniliselt, mida vastata, kuid vabama tantsuruumi otsingul satuti peagi otse suure kõlari ette ja seal ei tulnud edasisest jutuajamisest midagi välja. Rainer üritas küll oma naljade vene päritolu lahti seletada, proovis rohmakalt paigal tammudes sama juttu natukese aja pärast veel korratagi, kuid Marianne näitas iga kord kätt kõrva ääres viibutades, et valju muusika sees pole midagi kuulda ja rohkem selle tantsu ajal ei räägitud.

Järgmised paar tantsu pidi Rainer loovutama teisele poisile, kuid Mariannet hetkekski silmist laskmata oli ta varsti jälle õigel ajal jaol. Jõudis end vahepeal kogudagi, püüdis aeglasema muusikapala ajal asjalikumalt vestlust arendada ning uuris kiiresti välja, et tüdruk õpib ülikoolis teisel kursusel juurat.

„Ma muide isegi tean, et teie nimi on Marianne,” ei saanud Rainer seejärel ütle mata jätta. See kõlas uljalt ja enesekindlalt, peaaegu hoop-levalt.

„Kust teie seda teate?” muutus tüdruk äkitselt umbusklikuks ning Rainer pidi kohe kahetsema, et oli olnud nii rumalalt ettevaatamatu. Nime oleks võinud tantsupartnerilt ju alati küsida. Kogu tõtt ei sõan-danud ta siiski kohe tunnistada, pobises vaid, et „kuskilt kõrvalt juhus-likult kuulsin”, ning jäi taas heitunult vait.

„Mida te minust veel teate?” küsis Marianne teravalt, jättes isegi tantsu pooleli.

„Üht koma teist,” alustas kohkunud Rainer, „see tähendab, õieti mitte midagi.” Ta oli tahtnud hakata ennast välja vabandama ja seletama, et Mariannet nähes tundus talle, nagu oleksid nad juba ammu tuttavad, nagu teaks ta temast tõesti nii mõndagi, kuid keeruliseks seletuseks ei antud enam aega.

„Pole vaja mu järel nuhkida,” sähvas Marianne, keeras Rainerile selja ning kõndis tantsupõrandalt minema.

Rainer jäi tantsivate paaride vahele abitult seisma. Oli väga piinlik. Meelde tuli portfelliga nuhk, keda Jaanus oli talle kohvikus näidanud, ning hinge hiilis halb tunne, nagu oleks ta kedagi reetnud.

Parem oleks olnud ikka ausalt ära rääkida, mõtles Rainer hiljem, kui tihedas lumesajus üksi mööda linna hulkus. Mariannele jäi nüüd temast täiesti vale mulje. Oleks pidanud tüdruku kohe üles otsima, tobeda pealetükkivuse pärast andestust paluma ja oma käitumise tege-likke tagamaid veidi rohkem avama, kuid kardetavasti polnud see nii-pea võimalik. Loota võis vaid juhusliku kohtumise peale kohvikus nagu varemgi. Paraku oli nüüd saanud ka selgeks, et väga tihti Marianne seal ei käi. Võinuks veel minna mõnesse ülikoolihoonesse loengute plaani vaatama, et siis õige auditooriumi ukse juures varitseda, kuid semestri lõpus poleks ehk sellestki kasu olnud. Igatahes EPA-s oli juba hakatud arvestusi tegema ja talviseks sessiks valmistuma.

Marianne oli vallutanud kõik ta meeled ja õppimisele oli järjest ras-kem keskenduda. Kuid asjal oli õnneks ka teine pool. Teiselt poolt olid värvikad kujutlused armsast tütarlapsest, kes teda põlluservas toidu-paunaga ootab, kui ta oma tulevases künni- ja külvitöös vaheaja teeb, mõttepildikesed Marianne-taolisest neiu-st, kes punava päikeseloojangu eel kutsuvalt lehvitab, kui võimas kombain viimaseid raskeid viljapäid lõikab, unelmad kaunist naisest, kes lilledesse uppunud maakodu tre-pil traktorilt maha ronivat tolmust ja väsinud mehhanisaatorit vastu võtab ning hellalt embab, teda ka tublisti innustanud. See andis põllu-mehe elule, millest ta muidu poleks sugugi hoolinud, justkui mingi uue mõtte ja sügavama tähenduse, tänu sellele suutis ta sundida ennast käima tüütutes loengutes, jahmerdama praktikumides tundide kaupa igasuguste masinakolakate, mehhanismide, ripp- ja haakeriistadega, tänu sellele sai ta oma kontrolltööd ja arvestused tehtud ning hakkas tasapisi isegi eksamitele mõtlema. Mariannega seotud plakatlikest tule-vikukujutlustest oli tööpoolest kõvasti abi.

Teistele Rainer oma hingekraapivast armuvalust ei rääkinud, kuid Martin Samblik elu näinud mehena vist aimas küll midagi. Polnud ju raske märgata, et naabripoisi mõtted on viimasel ajal tihti väga lao-kil, et see ei suuda ühtegi pikemat juttu korralikult jälgida ning jääb vahel kimpu isegi lihtsatele küsimustele vastamisega, eriti kui temalt midagi äkitselt teada tahetakse. Astus noor sõber mõnikord äraole-vana ühiselamutuppa, istus kirjutuslaua nurgale ja jäi siis sõnatult tuiutama.

„Sa oled nagu Väino, kes vahepeal pruudi järele õhates nii imelikuks muutus, et ei teinud enam ööl ja päeval vahet,” ütles Martin ükskord, kui Rainer talle jälle hajevil pilguga otsa vahtima jäi. „Vaene mees ei saanud magadagi, kirjutas öösiti kirju, oigas ja jooksis välja, et need kohe naisele postkasti sokutada. Kui varavalges tagasi jõudis, oli märg nagu äraetud hobune. Naine elab tal pagana kaugel ka, päris linna teises otsas, kuskil seal Aardla kandis. Aga nüüd, kui pulmad peetud, on Väints täiesti maha rahunenud ega kipu enam kuskile. Ükskord ei läinud isegi siis välja, kui naine teda siin ühikas kutsumas käis.”

„Millal tal siis need pulmad olid?” küsis pikapeale asjast aru saanud ja üllatunud Rainer.

„Paari nädala eest, peale viimast eksamit,” oli Martinil kõik väga hästi teada. „Järjekorrad on pikad, aga ta naise sugulastel on vist õnnepalees tutvusi. Pidud nad ei teinud, registreerisid niisama vaikselt ära. Olevat mõlemad oma passid naise juurde koju unustanud, registreerija küsinud, et kuhu me teil siis selle templi lööme, kas otsaette või? Kihutas kähku taksoga järele, jõudis vaevu enne õiget aega ära tuua.”

„Kas nad siis koos ei elagi?” jätkas Rainer imestamist.

„Väino ütles, et tema koduväiks ei lähe, teeb aga diplomitöö hoobilt valmis ja hakkab kevadel perele korterit otsima,” seletas Martin.

Inimestest on tõesti vahel raske aru saada, mõtleb Rainer küünarnukkidega aknalauale nõjatudes ja Leningradi maantee ääres liikuvat rahvast silmitsedes. Väino polnud talle oma naisevõtust poolt sõnagi kõssanud, ehkki muidu rääkis lähedalt igasugust juttu.

Ega kipuks ka ise südant puistama, arvab Rainer, püüdes ühiselamu aknal kuumale kehale veidi jahedamat tuuleõhku. Kellele ta oleks pidanud sel talvel oma hingevaevusi kurtma minema? Kes teda oleks lohutada saanud? Ainult Mariannega oleks ta tahtnud kõigest rääkida, mis teistel sellega pistmist. Martin oleks ta muidugi lahkesti ära kuu- lanud, mõne reipa naljaga isegi turgutada püüdnud või manitsenud, et ära siis selle tühja pärast ometi jooma hakka, aga muud ei midagi. Jooma ei kavatsenud ta nagunii hakata, sellest lubadusest on siiani raudselt kinni peetud. Suitsetamisega tegi vahepeal küll katset, üritas ennast paar kuud järjekindlalt uimastada, proovides selle aja jooksul ära mitu sorti sigarette – Leegi, Tallinna, Ekstra ja isegi ilma pidurita

Priima, millest tuli pidevalt tubakapuru suhu –, tõmbas ka Belomorka-nali paberosse ning mõnikord isegi vängeid Kuuba sigareid, aga mingit tolku sellest tossutamisest ei olnud, üksnes süda läks alatasa pahaks või hakkas puperdama. Kurk hakkas samuti üha vastikumalt rögisema ja nende näppude otsad, mille vahel sigaretti tuli hoida, tõmbusid ime-likult kollaseks. Sügavamad leevendust suitsetamine ei andnud, ainult rahustas üürikeseks viivuks.

Peale talvist sessi, mis sai vastu tahtmist suurte jõupingutustega ära tehtud, uuris Rainer välja, et juristide loengud toimuvad enamalt jaolt üli-kooli peahoones. Kohe kui uus semester algas, sättis ta ennast loengute lõpuajaks välisukse lähedusse ootele ja jälgis kannatlikult kõiki väljujaid.

Varsti märkaski ta Mariannet teiste üliõpilaste hulgas sammaste ette ilmumas. Osa Marianne kaaslasid hakkas trepil kohe suitsetama, Marianne aga seisis nende kõrval ja kõneles väga elavalt, justkui teisi millelegi üles kutsudes. Tema suitsu ei teinud. Tal oli seljas ilus karus-nahkse kraega pruun mantel ja peas samasugune karvane müts. Tossavatel sõbrannadel nii häid rõivaid polnudki.

Mariannet vaadates hakkas Rainer oma laperdavate kõrvadega nahkset läkiläkit ja viledat palitut häbenema. Palitu oli üsna mitmest kohast, eriti taskute ja käiseotste juurest, silmanähtavalt narmendama hakanud, läinud üleni topiliseks ning üks nööpki oli alt puudu. Parata polnud aga midagi, uuest soojast kehakattest võis sel talvel ainult unis-tada. Rahaasjadega oli ta küll niipalju järje peale saanud, et ei pidanud enam käima ülikooli sööklas paljast kapsast ja leiba sisse ahmimas, kuid peale võlgade klaarimise ressursse millekski muuks ka ei jätkunud. Esimeses järjekorras olekski pigem saapaid vaja läinud, sest kingades hakkasid varbad sageli külmetama. Villased sokid sinna hästi sisse ei mahtunud ja tavalise talveilmaga ajaski ta niisama niidisokkidega läbi, mässides mõnikord vaid natuke ajalehepaberit varvaste ümber. Kõva pakase korral polnud siiski miskit parata, tuli kasutada ka vanaema kootud paksemaid sokke ning onu Mihkli kombel jalad kuidagimoodi kingadesse pressida. Enne ülikooli kohvikusse minekut võttis ta teised sokid peldikus ära ning toppis mantli põuetasku.

Varsti hakkasid suitsetajad kohvikumaja poole liikuma, Marianne läks aga üllatuseks hoopis teises suunas. Nähes, et mitte keegi tüdrukuga

kaasa ei lähe, tormas Rainer talle ise järele. Lumisel tänaval joostes ta libastus, sest kingatallad olid täiesti siledad, kuid jätkas sellest hoolimata ikka meeletus tempos ja sai Marianne juba peale Werneris kohvikut kätte. Hoo pidurdamisega oli siiski nii palju tegemist, et õigel ajal tervitada ei jõudnudki. Marianne ehmatas ohtlikult mööda liugleva poisi peale ära ning hüüdis pahaselt juba enne, kui too, külg ees, pidama sai:

„No mida see siis veel tähendab!?”

Näis, et vestlus jätkub sama teravas toonis nagu tantsupeol. Marianne ei paistnud teda siiski kohe ära tundvat, alles mõningase seletamise peale hakkas tal midagi meelde tulema:

„Või et nii,” venitas ta poissi etteheitvalt vaadates, „või et teie muudkui luurate mu järele.”

Raineri vastu muud huvi ilmutamata astus ta sõiduteelt ära kõnniteele, nagu oleks kartnud uut selja tagant tulevat rünnakut.

Rainer ei saanud enam sõnagi suust. Justkui kana takus, mõtles ta ennast noomides. Tuleks ometi ükskord jutt julgelt üles võtta ja hinge pealt kõik ära rääkida – ei tea ju, millal jälle mõni uus võimalus antakse. Muidu ei tule sellest üldse midagi välja. Igatahes niimoodi ei jõua ta selle tüdruku juures küll mitte kuskile.

„Ma tahaksin väga vabandada,” alustas Rainer hoogsalt, ent takerdus kohe, sest Marianne kõndis kiirel sammul edasi ega teinud teda enam märkamagi. Kui Rainer ettevaatlikult jalgu libistades end jälle tüdruku kõrvale seadis, vaatas see järsku üles Toomemäe poole ning lausus nagu kellelegi teisele:

„Kui kenasti on täna kõik puud härmas.”

Raineri mõtted läksid täiesti sassi. Ta heitis raekoja tagant samuti pilgu Toomemäele, kus öösel sadanud lumi oksil kattis ja puude võrad päikesekiirtes sillerdavaks võluriigiks muutis, ning tundis ühekorraga, kuidas Marianne lähedus sellele puhtale ilule veel midagi väga olulist juurde annab ja kogu päeva otse muinasjutuliselt helgeks teeb. Isegi külmetavad varbad ei häirinud enam. Oleks tahtnud niisama vaikselt tüdruku kõrval edasi jalutada, imetleda ta keha paindlikke liigutusi ja sujuvat kõndi, pühkida ta mantlikrae pikkadelt karvadelt sinna langesnud üksikuid lumehelbeid, oleks tahtnud võtta tal korraks käest kinni ja hoida ta sõrmi hellalt oma pihus.

See viimane soov muutus järjest tugevamaks. Rainer tõmbas külmast hoolimata labakinda käest, et kõiki juhuslikke puudutusi paremini tunnetada, tahtis põimida oma paljad näpud Marianne kullakarva sõrmiku harude vahele ja silitada ta peopesa kindanahka. Oleks tüdruk kõnniteel korrakski libastunud, oleks andnud vähimatki põhjust end toetada või abistada, poleks Rainer suutnud end enam talitseda, oleks tüdruku ahtast käest ilmtingimata tugevasti kinni haaranud ja ta endale lähemale tõmmanud.

Ühtegi põhjust aga ei pakutud. Marianne seisis jalul isegi temast kindlamalt, pürgis aina edasi ja Raineril ei jäänud üle muud, kui labakätte tagasi panna. Rahututes mõtetes, oma saamatust ikka vaikselt põhjates sammus ta varjuna tüdruku järel. Head jutujätku või vähemalt mingit mõistlikku seletust oma veidravõitu käitumisele ei õnnestunud kuidagi leida.

Barclay de Tolli monumendi juures tuli vastu keegi Mariannele tuttav vanem naine, kes teda nähes juba eemalt valjuhäälselt rõõmustas, lähemale jõudes veel terve hulga kileдай imestushüüdeid kuuldavale tõi ja siis kohe midagi pajatama hakkas. Jäädi seisma ning hakati ägedalt žestikuleerides vestlema. Naine pani oma kandekotigi maha.

Rainer tõmbus paar sammu tagasi, sättis end mälestussamba raudtara äärde paigale ning silmitses kordamööda Mariannet ja lumemütsi kandvat suure väejuhi kuju. Tundus küll tobe siin niimoodi passida, kuid ta ei suutnud ka midagi muud teha. Kõik temas tõrkus sellele vastu, et tüdrukule selg pöörata ja minema minna. Ei aidanud isegi arusaamine, et teine temast mööda vaatab – vaatab mööda, nagu oleks ta õhk, vaatab samamoodi kõrgilt üle tema kaugusse nagu Vene feldmarssal kivisamba otsas.

Marianne tähelepanu eest tahtis ta siiski edasi võidelda, isegi kui pidi alguses taanduma. Ajaloost tuli Rainerile nagu lohutuseks meelde, et Barclay de Tolli taganes isamaasõja hakul samuti, oli prantslastega heideldes sunnitud taluma suuri kaotusi ja alandust, kuid jäi lõpuks ikkagi võidumeheks. Kui kaua aga see kõik pidi kestma, enne kui tema, ennast armastuse nimel alandav ja kannatav mees, võinuks hakata rõõmustama kas või tüdruku lahkema silmavaate üle, polnud esialgu veel sugugi teada.

Marianne sai oma jutud tuttavaga räägitud ja rühkis jälle hoogsalt edasi. Rainer tolknes tal järel kuni linnaliinide bussijaamani, kus tüdruk peatuses seisvasse uude kollasesse Annelinna bussi astus ja siis alumisele trepiastmele seisma jäi. Pooleldi juba bussis sees olles keeras ta end ringi ning ütles ukse alla jõudnud Raineri poole vaadates järsult:

„Ärge mul enam järel käige!”

Seejärel astus ta trepist üles ja tõmbus kaugemale bussi sisemusse. Ukse vahelt oli näha ainult tema kohevat karvamütsi. Uutel kollastel Ikarus-bussidel olid avarad aknad, neist oleks olnud hea välja vaadata, kui vaid tihedad jäälilled poleks klaase katnud. Niisamuti oleks väljast võinud jälgida seda, mis toimus bussis, nüüd aga kadus Marianne kohe silmist, kui üks turske mees end ukseavasse ette seadis.

Selleks korraks Rainer loobuski – ei üritanud enam salaja bussi peale ronida, et näha, millises peatuses Marianne maha läheb või kus ta elab, kuigi põgusalt niisugune sõgedavõitu kavatsus ta mõtete suures segadikus siiski vilksatas. Külma tungis jõhkralt peale, tarretas põski ja hakkas juba varvastelegi liiga tegema. Vahepeal polnud ta seda tõsist ohtu üldse märganud. Taevas hakkas tasapisi selginema, õige pea võis oodata veelgi kangemat pakast. Nii sõitiski buss Mariannet kaasa viies minema ja Rainer kõndis läbi lumme mattunud pargi tagasi ülikooli poole, et Werneris või *alma mater*’i vanas kohvikus mõni kuum kohvilonks võtta ning ennast selle abil jähmetusest vabastada.

11.

Nõndaviisi siis Marianne tookord ära läks, ükskõiksena teise kuumalt pulbitsevate tunnete vastu, õnnetult armunud poissi külmalt tõrjudes, mõtleb Rainer augustikuises leitsakus oma ajutise ululuse linoleumil paljajalu ringi kõndides. Bussi aknadki ta ümber olid jäätunud, istus teine seal sees kõrgilt nagu mingi lumekuninganna.

Otsekui oleks tüdruk oma jäist hingust mujalegi levitanud, langes temperatuur sel talvel aina madalamale ja madalamale ning jõudis viimaks välja neljakümne miinuskraadini. Niisugust pakast polnud ammu nähtud. Tänavad jäid tühjaks, liigeldi vaid hädapärast, isegi liinibussid ei tahtnud enam hästi käia. Kui mõni buss juhtuski vahel tulema, siis ei läinud selle lõõtsuksed lahti ja neid pidi jõuliselt kangutama, et kuidagimoodi sisse saada. Praokile kistud uksepooled ei tahtnud ka iseseisvalt sulguda, aga edasi tavaliselt enne ei sõidetud, kui reisijad need jälle kinni suutsid litsuda. Seest oli buss härmatanud nagu mõni ammu sulatamata külmkapp. Radiaatoritest ei õhkunud reisijatele ainsamatki soojaterakest, sest jääkoorik kattis neidki. Majad hakkasid samuti maha jahtuma, öösel tuli voodis eluliselt vajaliku temperatuuri hoidmiseks tekile palitu peale laotada ja päeval omakorda tekk kõigile selga aetud riitele tihedalt ümber mässida. Kohvikutes ei saanud külastajad enam hästi arugi, kas laudade kohal hõljuv aur tuleb kohvist või nende oma suust. Paljud veetorud jäätusid kinni ja mõni söögikoht suleti seetõttu sootuks. Aedades näpistas hoolimatu pakane valusalt paljusid marjapõõsaid ja viljapuid, võttes neilt juba ette ära hulga suvist saaki – suuri maitsvaid musti sõstraid ja karusmarju, sulamagusaid võiploome ja mahlakaid punapõskseid õunu.

Raineril hakkas ka omaenda põllumajandusega asi selgelt ikalduse poole kalduma. Loengutelt ja praktikumidest hangitud teadmiste saak

jäi järjest kesisemaks, õppimise tahe lahtus ning kadus lõpuks püüdmatult kuskile ära. Ta laenas ainult juturaamatuid ja luges neid toas, kui teised koolis olid, või põgenes linna ja tõmbus mõne raamatukogu lugemissaali, kui ühiselamus algas õhtune vilgas elutegevus.

Vahetevahel ta ikka loengutel käis, ehkki konspekteerida viitsis järjest vähem. Suurema osa auditooriumis istunud ajast vahtis vaid hajameelsel pilgul ringi, üritamata vähimalgi määral tungida loengut tuima näoga maha lugevate õppejõudude jutu sisusse, või kujutas ette, kuidas Marianne keset lumevälja oma karusnahkses mantlis kirglikult tantsu keerutab ja seejärel uhkel sammul läbi lume suve poole astub, ees terendamas rümpilvedega ehitud sinine taevas ning selle all laiumas lõputud päikeses õitsevad niidud. Seal ootas Mariannet ees juba tema ise, Rainer, jalas suusad, peas läkiläki ning käes vanaema kootud labakindad – keset lõhnavat lillevälja heidavad nad seljast oma paksud talveriided ning ühes sellega ka kogu selle külma, mis riidevoltide ja nende eneste vahele on pugenud, võtavad end päris alasti ja hullavad teineteist kaisutades kõrges heinas.

Raineri kursusekaaslased ei paistnud loengupidaja jutu mõttega samuti kuigi kaugele kaasa minevat. Tema kõrval istuv Vambola jäi tihtilugu käsipõsakil tukkuma, ärkas aeg-ajalt viivuks ja kirjutas siis kahe une vahel konspekti mõned juhuslikud sõnad. Oli pagana raske ära arvata, mida sealt pärast kokku lugeda võis. Ees alumisel pingil istuv Andrus Leemet joonistas kaustikusse mingeid abstraktseid kujundeid ning paigutas nende vahele rohkesti viisnurkseid tähti, südameid ja irvsuiseid hobusepäid.

Rainerile tundus mõnikord, et ka auväärt lektor ise ei mõtle kuigi palju sellele, mida ta räägib, muudab vaid aastate eest paberile pandud sõnad masinlikult kõneks ja unistab sel ajal hoopis millestki muust, näiteks vaimu virgutavast napsist vanade võitluskaaslaste seltsis või plaskusuutäitega soojendatud kalapüügist vaikse soojärve ääres, või vaheldumisi nii ühest kui ka teisest. Punaseid aineid lugev ja printsiipiaalselt kommunismi poole pürgiv dotsent Tarnasoo, kes sõitis alati hiilgavalt läikima löödud vana Volgaga, nikkelpöder kapotil, ja kellest oli üldiselt teada, et tema juures saab arvestused ära teha konjakipudeli abil, kummardas loengu ajalgi sügavale kateedri alla, otsimaks portfel-

list ühtäkki erakordselt vajalikuks osutunud parteipleenumide materjale. Üles tõustes limpsas ta maial ilmel keelt ja kippus edasi lugedes matsutama, nagu oleks vahepeal üle ta huulte voolanud suhkruselt kleepuv siirup.

„Vist mingi lääge nastoika, Listopad või Solntsedar,” oskas Vambola asjatundlikult selgitusi jagada. Seda viimast, üldjuhul metsikut peavalu tekitavat suslat, pidi aetama naftast ning see olevat Aafrikas kasutusele võetud kolonialistide ja imperialistide käsilaste hävitamiseks.

Konjakiga arvestuse tegemine käis nii, et kogu kursus kogunes kokkulepitud ajaks auditooriumisse. Dotsent Tarnasoo jagas üliõpilastele küsimused kätte, asetas oma võidunud portfelli, mis tal muidu alati kateedri taga maas vedeles, lahtiselt keset lauda ja läks mõneks minutiks välja. Sel ajal toimetas kursusevanem Siimusk korjandusega hantitud pudeli – näo pealt kaksikümmend viis kopikat – sinna nobedalt sisse. Kui dotsent tagasi tuli, heitis ta portfelli vaid põgusa pilgu, litsus selle lukud kinni ning väljus andamit sangapidi kaasa vedades uuesti, sedapuhku juba hulga erksamal astel ja tunduvalt pikemaks ajaks. Loomulikult said kõik arvestuse kohe esimesel katsel ilma suurema pingutusega kätte. Põhiliselt naistest koosnev zootehnikute kursus jätnud aga oodatud pudeli õigel ajal portfelli panemata ning neil olnud ka ainuõige marksistliku maailmavaate selgitamisega seltsimees Tarnasoole suuri raskusi. Mõnelt tulevaselt loomakasvatajalt nõudnud põhimõttekindel parteisõdur isegi verdтарretava pealkirjaga Lenini teose „Materialism ja empiriokrititsism” eelnevat läbitöötamist.

Lugemissaalidest tundus Rainerile kõige etem Toomkiriku varemete sisse ehitatud ülikooli raamatukogu oma, kus sai riiulitest vabalt iga-suguseid entsüklopeediaid, kunstialbumeid ja ajakirju võtta ning kus oli ka soojem ja vaiksem kui mujal. Seal polnud segamas ei kõha rögistavaid räpakaid vanataate, kes ninade tilkudes vanade ajalehtedega krabistavad, ega koolilapsi, kes omavahel kangesti mõtteid tahavad vahetada ning seepärast kogu aeg sisistavad või kihistavad. Enamik lugejaid oli ilmselt ülikoolist. Nad süvenesid tõsiselt paksudesse raamatutesse, tehes aeg-ajalt sügavmõttelisi märkmeid, koostasid sisukaid referatiivseid töid või kirjutasid põhjalikke teaduslikke uurimusi. Selles kõiges oli vana teadustempli väärikat hõngu ja seda oskas Rainer hin-

nata. Ilmaasjata nagu linnaraamatukogus siin ringi ei sagitud, ei üritanud keegi ka endale ülearust tähelepanu tõmmata. Vaid haruharva, kui mõne kaua riiulis seisnud raamatu vahelt sattus lugeja ninna natuke paksemat tolmu, lõhestas mõttetihedat vaikust pidurdamatute aevastuste jada.

Sealsamas endise kiriku võlvide alla ehitatud lugemissaalis kohtas Rainer ühel pärastlõunal uuesti ka Mariannet. Suure külmaga ta tüdrukut väljas passida ei saanud, kuid oli see-eest mitmel korral hiilinnud ülikooli peahoone fuajeesse, kuulatanud nende auditooriumide ukse taga, kus Marianne kursusele juriidilist õpetust jagati, ja piilunud ettevaatlikult nurga tagant, kui loengus vaheaeg tehti või see päris läbi sai. Mariannel oli kursusekaaslaste seltskond alati tihedalt ümber ning ligemale polnud ta seetõttu sõandanud astuda. Alles nüüd oli tekkinud hea võimalus jälle natukene juttu puhuda. Tüdruk oli endale lähene-mise küll viimati ära keelanud, kuid Rainer lootis, et seda ei mõelnud ta kuigi tõsiselt. Paljugi, mis üks kartlik tütarlaps võib peaaegu võõrale poisile enesekaitseks kähvata. See juhtus kindlasti kogemata, sest esi-algne umbusk polnud ehk jõudnud veel päriselt hajuda. Usaldus nende vahel ju alles hakkas tekkima.

Jutlemiseks sobivat aega oodates sättis Rainer end lähimasse lauda Marianne selja taga, jälgis pingsalt kõiki ta liigutusi ning imetles samal ajal noore naise luigeliku kaunidusega kaarduvat kaela, mille krunni seotud juuksed seekord täiesti vabaks jätsid. Vaid mõned kirjud tedretähnide kobarad rikkusid selle ebamaist ilu.

Marianne oli nähtavasti süüvinud õppimisse, istus kaua ühe koha peal paigal ja kirjutas usinasti midagi ühest tüsedast raamatust maha. Küllap valmistas ette referaati, mis tuli mõnel seminaril ette kanda. Rainer ei läinud samuti enam raamatukogu peale ringi luusima. Kogu aeg Mariannet silmas pidades toppis ta kõik enda ette laotatud raamatud riiulisse tagasi, võttis seejärel uuesti tüdruku läheduses koha sisse ja seadis end hüppevalmis, juhuks kui see peaks ootamatult lah-kuma. Rainer oli uurinud vanu Eesti entsüklopeediaid, mida teistes raamatukogudes üldse kätte ei antud, ning vaadanud võrdluseks ka neid uue Eesti Nõukogude Entsüklopeedia köiteid, mida tal ema juu-res kodus polnud. ENE tellimise kviitung oli jäänud isa kätte, paps

ostis need ise välja ja jättis endale. Seetõttu pidi Rainerist koolipoiss keskkooli ajal teadmisi ammutades piirduma vaid tähestiku esimeste tähtedega, mis noore inimese silmaringi laienemist muidugi kahetsusväärselt piiras.

Suurest valvsusest oligi kasu. Keegi Mariannet sedapuhku tülitama ei tulnud ja Rainer tabas teise minekuhetke täpselt ära. Kui tüdruk raamatu sulges ja asju kokku panema hakkas, tõttas tema kohe ülepea-kaela lugemissaali klaasukse juurde ning jäi ootama, et see tüdruku ees viisakalt avada.

Marianne vaatas uksele sebivale noormehele korra otsa, astus lahti löödud uksest trepikotta ning ütles jahedalt, esmakordselt teietamisest loobudes: „Või siis sedamoodi, et sinagi käid siin. Kas tahad mind jälle bussi peale saata?”

„Miks ka mitte, olgu nii,” võttis Rainer kohe üles reipa tooni.

„Alati valmis,” raporteeris ta veel pioneerliku tublidusega.

Niimoodi oligi ta mõelnud – olla Marianne seltsis heatujuline, lõõvalt vaimukas ja mitte lasta end teise juhuslikest meeleolukõikumistest heidutada. See pidi parandama tuhmivõitu muljet, mis tüdrukul näis olevat temast tekkinud, looma talle uue, värske ja huvitava näo. Siis antakse ehk ka kergemini järele, lubatakse end koju saata ega tule-tata mõnda karmi keeldu enam meeldegi. Lootust näis igatahes olevat, sest kõigele vaatamata oli ta nüüd ka sina-tuttavaks tunnistanud.

Marianne teda tõepoolest ei tõrjunudki.

„Lähme siis pealegi,” oli ta muiates päri. Kuigi see oli öeldud mingi halastava alatooniga, otsustas Rainer kindlalt oma suurt eesmärki järgida ja väikestest tõrgetest enam mitte välja teha. Tutvuse alguses võib ikka ebakõlasid tulla, kuid pikemalt koos olles jõuab kõik arusaamatused sõbralikult ära klaarida.

Garderoobis aitas ta Mariannele mantli ilusti selga, kasutades ühtlasi juhust, et nina korra selle karvakraesse suruda ja tüdruku lõhnu mälestuseks endasse tõmmata. Aroom oli kuskilt tuttav, meenutades kõige rohkem Paalo Priidu lõhnaõli.

„Kus siis sina õpid?” päris Marianne, kui nad teele asusid. Pakane oli järele andnud, ilm palju pehmemaks muutunud ja hetkeks tundus koguni, et kevadki pole enam väga kaugel. Rainer seletas, et õpib põl-

lumajandust, kuid lisas kohe nagu vabanduseks, et ega see virtsahvti värk talle eriti meeldigi.

„Mul on plaan ülikooli üle tulla, niipea kui vähegi võimalik,” tegi ta oma kavatsused erutust varjates teatavaks.

„Ah või nii,” märkis Marianne lihtsalt. Mingit imetust tema hääles polnud. Rainer oli juba valmis seletama, mida ta tahaks ülikoolis õppima hakata, ootas tüdrukult vaid mingit küsimust, kuid sedagi ei tulnud.

„Mis sel EPA-l siis viga on?” jätkas Marianne hoopis teise nurga alt. Nad jalutasid Inglisilla alt läbi ja laskusid libedaks kulunud talvist kõnniteed mööda ettevaatlikult alla raekoja poole. Kõrval oleva muusikakooli paakil aknast kostis pasunahääli ja kohmakaid klaverimänguharjutusi. Etüüdi alustati ikka ja jälle otsast peale, kuid millegipärast edasi sellega ei jõutud ning peagi võeti ette hoopis teine pala.

„Ei tea, polegi vist suurt viga, aga tahaks nagu midagi muud,” jäi Rainer nüüd väga ebamääraseks.

„EPA on ju väga tore kool,” teatas Marianne kohe üllatava veendumusega, nagu oleks ta seal ise õppinud. „Maal on vaja tublisid põllumehi, kust kolhoosid neid muidu saaksid.”

Nii tõsise avalduse peale oli raske midagi kosta ja Rainer ainult noogutas igaks juhuks nagu siis, kui ta milleski päris kindel polnud. Kolhoosipõllul müttamise kiitust ei osanud ta Mariannelt küll oodata. Tundus üldse imelik, et tüdruk niisuguste suurte kollektiivsete asjade peale mõtleb. Selle asemel oleks võinud unistada pigem rahulikust perekondlikust nokitsemisest väikese hubase talumaja ümber, mille akendest hoovab öitsvate õunapuude alla värskelt küpsenud saia magusat lõhna, mille läheduses on haljendavatel nurmedel hea kahekesi jalutada, teineteist õrnalt emmata ja tundlikult suudelda.

„Miks sa siis üldse sinna läksid, kui juba ära tahad tulla?” kehtas Marianne arusaamatuses õlgu.

Rainer tundis, et jääb selgitamisega hätta. Sõjaväkke mineku hirmust ei tahtnud ta tüdrukule rääkida, see oleks loonud temast veelgi kehvema pildi – võib-olla arvab Marianne koguni, et Vene sõjavägi on samuti üks tore ja mehine koht –, aga muid põhjusi oli ka raske leida.

Siis tuli talle äkki midagi meelde ning ta lausus kiiresti:

„Ma tahtsin alguses konservatooriumi minna, ainult et sinna ei võeta kõigile erialadele igal aastal vastu.” Väga täpselt polnud ta seda muidugi järele uurinud, aga nii võis tõepoolest ollagi. Seletuseks see igatahes sobis.

„Iga inimene otsib elus oma õiget teed, oma olemise ja elamise parimat viisi,” lisis ta veel Jaanus Pilviste vaimus juurde. Otsekohe tuli ka meelde, kuidas nad olid koos Jaanusega kaarsillale roninud, Jaanus seal oma unistused välja hüüdnud ja seejärel mediteerima hakanud.

Selline julgustükk võiks ehk tüdrukule muljet avaldada, sähvatas Raineri peas äkiline mõte ning käigu pealt leiutaski ta uue seletuse:

„Sügisel sai sinna Kaarsilla kaarele ronitud, sinna päris üles. Seal oli hea mõelda ja kaaluda, mida oma eluga peale hakata. Seal kõrgel tunduski mulle, et kõige õigem tee minu jaoks oleks ülikoolis edasi õppida.”

„Kas sa tahtsid end ära uputada või?” ilmutas Marianne nüüd esimest korda tõsisemat huvi.

„Oh ei, üldsegi mitte. Lihtsalt tundus olevat hea koht, kus elu üle järele mõelda,” kordas Rainer ja tundis end vaatamata kergele luiskamisele hoopis kindlamalt. Päris vale see jutt ju polnudki. Peaasi, et mõjus, et tüdruk talle rohkem tähelepanu hakkas pöörama ja teda enda kõrval ikka sallis. Mõnus oli niimoodi, uhke raekojahoone silme ees, üheskoos Toomemäelt alla tulla. Oleks tahtnud veel pikalt kahekesi edasi jalutada, võtta Mariannel käest kinni ja rääkida temaga ükskõik millest. Kaarsildki paistis korraks majade vahelt. Rainer tundis, et ta oleks valmis uuesti üles sillakaarele ronima, kõrgel Emajõe kohal seekord ka julgelt püsti tõusma ning hüüdma kõigile, et Marianne on kõige ilusam tüdruk kogu Tartus, aga võib-olla isegi kogu Eestis, NSV Liidus ja terve maailmas. Sedasama tahtnuks ta ka Mariannele endale ütelda.

„Ära sa rohkem küll sinna üles roni, see on väga ohtlik,” manitses Marianne justkui noormehe plaane aimates ja tema hääles tundus seekord olevat natuke hoolivustki.

Rainerile näis, et edasi hoobelda poleks kuigi ilus. Ta otsis uut jutujätku, kuid rääkima hakkas hoopis Marianne, kes oli kella vaadanud ja teatas, et peab nüüd ruttu bussi peale minema – õhtul tulevat raamatukogus alustatud referaat veel lõpuni valmis kirjutada. Raekoja kell lõi

viis, ümberringi hakkas tasapisi hämarduma. Kiirendatigi siis samm, kõnniti raekoja tagant läbi ning keerati Barclay de Tolli samba juurest bussijaama poole.

Võitlus jätkub, ma pole sugugi alla andnud, mõtles Rainer ning vaatas väejuhi poole üles, nagu oodates sellelt heakskiitu. Feldmarssal sihtis oma pilku endiselt kuskile kaugusse üle Emajõe, umbes sinnapoole, kus pidi olema Annelinn ja kuhu Mariannegi just valmistus sõitma. Buss oli jälle ees, ootama ei pidanud ja seega taas kauem kahekesi koos olla ei saanud. Sedapuhku olid bussi aknad täiesti läbipaistvad, nii et Rainer võis tänaval seistes vabalt jälgida, kuidas tüdruk istekohta otsib ja seda leidmata käepideme külge klammerdudes seisma jääb. Raineri poole ta enam ei vaadanud, kuid üks oli hea juba seegi, et ta polnud uut kokkusaamist enam otsesõnu ära keelanud nagu eelmine kord. Endaga kaasa sõitma Marianne Rainerit siiski ei kutsunud, ehkki Rainer seda korra ettevaatlikult pakkus.

„Pole vaja, aitab sellestki, et sa mu bussile saatsid,” oli Marianne talle põgusalt kätt lehvitades öelnud.

Raamatukokku tagasi Rainer sel päeval ei pöördunud, ei läinud aga ka ühiselamu umbsetesse ungastesse. Hinges ühtaegu rõõmuvirvendused ja ähmased kahtlused, mida ta endale kuidagi selgitada ei osanud, hulkus ta kogu öhtu Emajõe kallastel, kõndis üle kõigi Tartu sildade – üle jõesse külmunud pontoonsilla, keskse Kaarsilla ja raskete masinate all väriseva Võidu silla – ning kujutas iga kord ette, et silla teises otsas seisab Marianne, kes on ootamatult meelt muutnud, hakanud äkki tema pärast muretsema ja sõitnud kesklinna tagasi, et uurida välja oma tagasihoidliku austaja nimi, enne kui see järjekordsel jõeületusel ennast mõnelt sillalt alla kukutab ning läbi raginal murduva jää kurvameelselt vette vajub.

Seejärel võttis Rainer vastu öhtut sulama hakanud tänavatel ette veelgi pikema matka, marssis pärmitehase kaudu Annelinna, mida ta endamisi juba Mariannelinnaks kutsus, heitis seal igatsemaid pilke suurte kortermajade lugematutesse valgustatud akendesse ja hellitas jälle lootust, et ühekorraga ilmub neist ühe taha armas tüdruk, kes talle lahkelt viipab, akna avab ning kõrgel heliseval häälal enda juurde kutsub. Nii siiski ei juhtunud. Kivi ja betooni vahele surutud nõukogude

inimesed muudkui askeldasid oma köökides-tubades, tegid süüa, kantseldasid lapsi, pesid pesu, lugesid raamatuid ja ajalehti või vaatasid sinakalt vilkuvat televiisorit – seega toimetasid igaõhtusi tähtsaid toimetusi, olid äärmiselt hõivatud ega andnud tühipaljas armuvaevas ringiluusivale noorukile enda hulgast mitte kedagi välja.

12.

Kevad oli juba käes, kui viimaks tuli kauaoodatud kutse Marianne juurde, mõtleb Rainer. Oleks see tulnud varem, oleks ta tundnud end lausa taevasse tõstetuna, muutunud võib-olla isegi ülemeelikuks ja saanud hakkama suurte lollustega. Kardetavasti poleks ta siis enam suutnud oma tundeid peita, oleks end lõpuni avanud, oma hinge Marianne ees lahti löönud, hoolimata sellest, mida tüdruk arvab, ning sattunud nõndaviisi üpris rumalasse olukorda. See oleks võinud kujuneda äärmiselt piinlikuks ürituseks, kinnitab Rainer endale ja talle meenub, kuidas ta kord Mariannega linna vahel jalutas, ühekorraga meeletut vajadust tüdrukut puudutada tundis ning endale millestki aru andmata tal käest kinni haaras. Marianne ehmatas, tõmbas kae nagu mingit nakkust kartes järsult tagasi ja vaatas talle seejärel etteheitvalt otsa. Tema pilgus näis olevat veidi kaastunnet, kuid mitte vähimatki mõistvat poolehoidu. Võib-olla sai Marianne ka aru, mis vaesel poisil südamel on, kuid ühtegi sammu vastu ei teinud – kaasa tundeski ei tahtnud ta järele anda.

Neid mõtteid heietades on Rainer endale särgi selga tõmmanud ja vanad rihmikud jalge otsa torganud, et minna jälle Emajõe äärde kõndima. Toas on läinud talumatult umbseks, veele lähemal on õhku kindlasti rohkem. Võib-olla puhub jõge pidi isegi mahe tuuleke. Ta on kevadest saadik palju kordi neil kallastel sammunud, jalutanud linnast välja kaugele Emajõe luhtadele, ülesvoolu mööda liivasest supelrannast ja selle ümber lagunevatest ehitistest, siis supitehasest ja punakatest liivakoobastest üsna linna piiril, sammunud kord meeli ja mõtteid ähmastavas armuuimas, kord muremõtteis ja valulikus kahetsuses, aga teinekord uidanud ka üsna trotslikult, kiusavatele tunnete vastu hakkamise ja sisemistest painajatest jagusaamise meeleolus. Igatsusest

hingeleevenduse järele on ta otsinud jõe ümbrusest üht aasa, mida talle kunagi unes oli näidatud – mille lõhnavate lillede ja muretult lendlevate liblikate keskele ta lumelagendike jäiste tuulte meelevallast põgenes ning kus talle sooja sumedat vaikust ja jumalikku rahu lubati. Võib-olla saaks ta seal lõpuks võtta jalast ka oma pikad suusad, mida suvisel rohumaal ju sugugi vaja pole, heita minema igasugused vaevahangedest ülesaamiseks tarvilikud abivahendid ja kõndida edasi palja-jalu – vaba mehena, pääsenuna kõigist kannatustest ja hingevaludest. Siis võiks tüütud tundebeemed, kõik kibedad mälestuspudemed kõrvale puhuda, jääda hajameelselt jõeale vaadates unelema ja jätta kogu muu maailma tükiks ajaks sinnapaika. Nõndaviisi on ta mõelnud, tah-tes Mariannet vähemalt korraiski unustada.

„Tule sinagi ülehommeme minu sünnipäevale, kui viitsid,” oli Marianne ühel kevadpäeval Rainerile ootamatu lahkusega öelnud ja hakanud seejärel kiiresti seletama, kuidas tema juurde Anne-linna kohale jõuda. Nad olid talvest saadik nii mõnigi kord koos Marianne kodu poole jalutanud, kuid alati oli tüdruk hiljemalt mikrorajooni esimeste majade juures teatanud, et läheb nüüd üksi edasi – küll oli vaja mõne sõbranna juurest läbi astuda, poodi minna või postkontorisse lipata. Alati leidis tal mingi ettekääne ja Raineri abi polnud nende askelduste juures kunagi vaja läinud. Kas ei tahtnud ta end koos poisiga kodu läheduses näidata, Rainerile oma kodukohta reeta või oli veel mingi muu põhjus – igatahes võimatu oli sellest aru saada. Ükskord aga, kui ta oli Marianne jälle ülikooli kohvikust avastanud, veidi aega tema seltsis istunud ning lootnud pärast veel kaua ta kõrval ringi jalutada, lõppes nende ühine teekond juba peale Kaarsilda. Siis ei vaevunud Marianne isegi seletama, miks pole teda seekord vaja kaugemale saata. Tüdruk läks läbi jõeäärse niiske sumu kiirel sammul Kaunase restorani poole, sulandus selle ukse ees seisvasse rahvasumma ning Rainerile näis, et lasti peagi ka majja sisse.

Rainer polnud kunagi õhtul Kaunase restoranis käinud, sest see oli kulukas ja sinna oli ka väga raske pääseda. Varietee tõmbas rahvast

magnetina ligi, tung oli kõva ja kohad pidi kindlasti mitu päeva ette broneerima. Ukse taga käidi küll niisamagi lootusrikkalt vahtimas, aga sisse said tavaliselt ikka need, keda šveitsler hästi tundis või kes talle korralikult peale maksid. Kõrtsivärkidega hästi kursis olev Vambola teadis rääkida, et ühest või kolmest rublast Kaunase uksele ei piisavatki, koguni viiekas tulevat välja käia, ja isegi siis minevat tihtipeale veel hulk aega, enne kui mõni vaba koht leitakse.

Marianne juurde koju sai ikka pääsetud, kuigi oldud sealgi täielik võõrkeha, mõtleb Rainer taas kord Emajõe poole sammudes. Ka peo-perenaine Marianne näis siis olevat muutunud kellekski teiseks, mingiks puhevil seltskonnadaamiks, kes kõigiga ühtviisi reipalt lobiseda püüdis, kõigile võrdselt naeratusi jagas ja oma naiselikke võluseid näitas.

Marianne teisi külalisi Rainer ei tundnud, kuid need paistsid olevat enamasti kas ta kursusekaaslased või vanad keskkooliaegsed sõbrad. Istuti suurde elutuppa kokku kantud toolidel ja taburettidel, söödi kilu- ja vorstivõileibu ning joodi peale punast hõlguse hõljumiga morssi. Jao-pärast oli kokku segatud veel süütut piimakokteili, igaühele pool klaasi. Veini või õlut kellelegi ei pakutud. Marianne vanemad olid varjunud teise tuppa, kuid käisid siiski aeg-ajalt köögi vahet ja näisid kontrolli mõttes piiluvat, ega noored ometi mingit pahandust tee. Marianne isa olevat ju tähtis linna täitevkomitee ametnik, kes ei saa ka kodus mingit korratust lubada.

Raineriga keegi pikemalt juttu ei rääkinud, ehkki Marianne oli teda tutvustades kelmikalt öelnud, et see tõsine EPA mehhanisaator valdab ühtviisi hästi nii rasket põllutehnikat kui ka kerget huumorit. Üks poiss küsis kohe, kuidas seal EPA-s siis on – aga ta ilmest võis vabalt välja lugeda, et epakad on napakad –, ja teine tundis miskipärast kahtlast huvi, kas Rainer suudaks ka meie kalli Leonid Iljitši kõnepruuki järele aimata. Leonid Iljitši all mõeldi muidugi partei peasekretäri Brežnevit. Rainer kehtas esimesele küsijale õlgu ja raputas teisele pead. Temal polnud kombeks kedagi matkida, ammugi siis irvitada vanadusest nõdra riigijuhi üle, kes kuuldavasti käis veel ainult nõukogude arstiteaduse toel ja elektri jõul, vist laetavate akupatareidega, ega suutnud see-pärast enam korralikult suudki liigutada. See teine poiss tundus üldse kuidagi veider, sest ta hiilis kogu aeg toas ringi, kuulas, mida räägitakse

ja proovis siis ootamatult oma provotseerivaid kommentaare sekka poetada. Oli selgesti näha, et keegi ei viitsi temaga tegemist teha.

Rainer võttis riulitest kunstiraamatuid ja sirvis neid moepärast. Iga tahes tema ei kavatsenud ennast kellelegi vägisi kaela määrida. Vahetevahel heitis ta Ermitaaži imepärase aarete kõrvalt pilgu ka omaenda kalli pärli Marianne poole, hellitades lootust, et ehk tuleb tüdruk varsti tema juurde ja nad saavad mõne napi hetke omaette olla, kuid Marianne käis vaid kõigile ühtviisi külalislahkelt võileibu pakkumas ega osutanud temalegi mingit erilist tähelepanu.

Kui mõned sünnipäevalised hakkasid hüvasti jätma, otsustas ka Rainer ära minna. Kahju oli küll lahkuda, kõik ta sisemuses mässas sellele vastu, aga polnud enam mõtet tuima puuslikuna raamaturiitli juures edasi passida. See jättis üpris totra mulje. Oleks ta vähemalt teadnud, millal ülejäänud külalised jalga lasevad, oleks võinud veel veidi kannatada, et pärast kas või põgusakski silmapilguks Mariannega kahekesi jääda, kuid esialgu tuli külalisi hoopis juurde ja pidu ei paistnud seega sugugi lõpule lähenevat.

Järjekordne saabuja oli lõbus sagripäine vunts, kitarr paelaga üle õla visatud – nähtavasti Marianne tutvusringkonnas hästi tuntud lustimees, keda rõõmuhüüetega tervitati ning kes ka laulu kohe lahti lõi. Kogu seltskond hakkas päid kõigutades ja kätega lapsikult sarvi kujutades „Põdra maja” kaasa jorutama. Marianne kutsus lahkujaidki uuesti istet võtma, kuid Rainer oli juba minemas ega tahtnud end sedapuhku ebakindlana näidata. Marianne teda ümber veenma ei hakanud.

Peomajast väheke maad eemale jõudnud, vaatas Rainer korraks tagasi ja nägi veel üht lillekimbuga külalist paraadnauksest sisse tormamas. Ta ei tahtnud oma silmi uskuda ning arvas, et on õhtuses hämaruses midagi väga valesti näinud – mees seal ukselelvel tundus olevat hämmastavalt palju tema ühikatoakaaslase Priit Paalo moodi. Samal õhtul Paalot ühikas tõepoolest näha ei olnud. Maaparandaja vajus sisse just täpselt siis, kui toavanem Vassilevski oma une-eelset rituaali sooritas, kuid see polnud ka mingi suur ime, millest järeldusi tegema hakata. Paalo tuuritas õhtuti sageli linna peal ringi, saabus mõnikord isegi keset ööd ja harv juhul polnud seegi, kui ta alles varahommikul enne loengute algust tuppä tuiskas, et kiiresti oma rõivad vahetada

ning end käigu pealt kallite lõhnadega üle pritsides kohe jälle minema kihutada. Ennasttäis elumees tõmbas pidevalt ringi, aeles kuskil naistes või möllas ööd läbi joomaurgastes – kes seda täpselt teadis.

Marianne sünnipäeva järel toimus veel üks suur sündmus, kuhu ka Rainer kutsuti. Mariannel polnud sellega mingit pistmist – see oli hoopis ta enda kursusekaaslase Andrus Leemeti pulmapidu. Peigmeest oli õnnitlema tulnud kogu kursus ja paljud imestasid, kuidas see Leemeti-poiss küll nõnda ruttu abielusadamasse jõudis. Ise ta hooples kogu aeg oma suurte vallutustega ning üldiselt arvati, et eks ta üks suur naistemees ja vinge elukunstnik ole, umbes nagu Priit Paalo. Naisi polevat Leemet kordagi ühikatuppa tassinud, kuid enda jutu järgi oli tal alatasa mõni näitsik silmapiiril – enamasti ikka mõni siledam, ikka mõni ülikooli oma –, kelle juurde ta siis ka esimesel võimalusel ja kõike muud sinnapaika jättes tõttama pidi. Nüüd aga polnud peenest ülikooliplikast haisugi. Leemeti kaasaks sai hoopis agronoomiat õppiv punapäine, matsakas ja ka muidu igati maalähedane Helle. Rainer polnud teda varem kordagi näinud. Pakuti, et ilmselt on neil juba tittki tulemas, kuigi pruutkleidi alt veel midagi välja ei paistnud.

Helle isa oli suure kolhoosi aseesimees ja pulmi peeti ka suurelt – kolhoosi klubisaal oli peolaudu tihkelt täis laotud. Lauad olid söögist-joogist lookas, laval mängis kohalik rahvapilliansambel, löödi tublisti tantsu ja tehti ka kombekohast komejanti, milles osalemisest Rainer visalt eemale hoidis. Osa nende kursuse poisse jäi juba enne pruudiröövi purju ja vajus ära, Vambola kukkus sülditaldrikut kaasa tõmmates koguni laua alla. Vaene poiss õngitseti pulmaliste jalgade vahelt küll kiiresti välja, kuid muud temaga peale hakata ei osatud, kui võeti kätest ja jalgadest kinni ning visati nagu mingi räästunud korjus fuajees seisva kõrge võimlemismattide virna otsa. Seal polnud pehmet Vampsi kellelegi näha ja ta võis ennast rahulikult hommikuni välja magada.

Klubi hoovil oli üks jökkis epakas ka suurema pahanduse korraldanud: tahtnud lillevanikutesse mässitud vana pulma-Volgaga sõitma minna, kuid tagurdanud selga kolhoosiesimehe tuttuuele Volgale, mul-

junud seejärel pruudi onu Moskvitši juhipoolset ust ja – nagu sellest ikka veel vähe – murdnud rooli küljest lahti ka pulmamasina käigukangi. Seetõttu tuli keevitaja keset ööd kodust välja ajada ja kolhoosi töökoda lahti teha. Õnneks polnud paharet mitte nende, vaid pruudi kursuselt. Nende kursuse kaks poissi, Viktor Tumbler ja Hannes Kabrits, aga läksid otse keset peolusti omavahel kaklema, sest üks olevat teisele mitu korda naljaviluks „vana lest” öelnud ning teine selle peale nii põhjalikult solvunud, et tõmmanud sõbral kohe valusalt üle tahi. Ise olevat veel enne hoobelnud, et temale hüüdnimed üldse külge ei hakka, ärgitanud, et proovitagu teda ükskõik kuidas kutsuda – tema oma headele kamraadidele küll midagi pahaks ei panevat.

Rainer pulmas napsu ei võtnud, niisutas vaid pruutpaarile kibedat karjudes niisama moepärast huuli. Ta ei läinud ka tantsima, ehkki üle-meelikuks muutunud kolhoosinaised teda kõrvalt kõvasti utsitasid ja püüdsid kaasa tirida, kui ta vahel laua taha üksinda istuma jäi. Kogu seda pulmamelu kõrvalt vaadates võitles Rainer kogu aeg vaikselt omaenda tunnetega, mõtles aina Mariannele ja juurdles selle üle, kuidas armsale, kuid tõrksavõitu tüdrukule lähemale jõuda. Pikkamööda küpses temas järeldus, et ilmselt tuleks ka neil omavahel üks tõsisem tulevikku suunatud jutt ette võtta. Kurnav oli niiviisi pikalt teadmatuses viireleda, käia ülikooli ees huupi passimas ja iga kord mõistatada, kui kaugele tal lubatakse tüdrukuga kaasa jalutada. Ääri-veeri juttudest ja mõistaandmistest polnud Marianne seni välja teinud, aga Rainer tunnistas ka oma süüd, sest polnud julgenud end teise ees siiralt avada. Eks jäi Katrinigagi suhe sellepärast poolele tee, et ta aina kõhkles ja venitas. Järelikult oleks õigeks lahenduseks ikkagi see, kui kõik korraga selgelt välja öelda, kinnitada tüdrukule, et ta temast väga hoolib, teda ausalt armastab ja tahab temaga koos elus edasi minna. Võib-olla on Marianne poisilt juba ammu mingit konkreetsust oodanud, võib-olla on tal kindel vastuski varuks. Äkki tahaks ta hakata ka kohe pesa punuma nagu Leemeti toekas põllutüdruk Helle.

Öösel kolhoosi klubi ees lömmis autosid silmitsedes töötas Rainer endale, et kui Marianne on nõus tema naiseks saama, siis on ka tema nõus põllumajandust õppima ning edaspidi mehhanisaatori tolmu-, õli- ja mürarohket, kuid ometi vägagi tänuväärset ametit pidama. Eriti

kui see Mariannele nii väga meele järele on. Kauni naisega õnnistatud mees klopib end jälle üles, hakkab korralikult loengutel käima ning teeb kõik vanad praksivõlad kiiresti tasa. Siis on ta kõigeks valmis, siis näeb ta enda ees terendamas helget ja majanduslikult kindlustatud tulevikku, sest põllumees on ju põline rikas. Ta lõpetab edukalt akadeemia, hakkab kolhoosi- või sovhoosipõldudel ennastsalgavalt tööd rabama ja teenib juba paari aastaga nii palju raha, et pole mingit probleemi kuskile metsaservale üks kena majake üles lüüa ning sinna sisse oma perele hubane kodu rajada. Sellest saab tema suur siht, sellest saab siis tema õnnis sotsialistlik elulaad. Muud pole enam vaja otsidagi.

13.

Kui rumal ja pime võib ikka üks kõrvuni armunud mees olla, mõtleb Rainer nüüd Emajõe kallast pidi linnast välja kõndides. Öhtusele ajale vaatamata on ujula soojal liival vedelemas veel palju rahvast, ka jões sulistatakse õige vilkalt, nii et mõne laste- või noortekamba ümber vesi lausa keeb. Samamoodi nagu see vesi pulbitsesid kord ka tema tunded – niikaua, kuni tal silmad lahti läksid ja ta sellele kõigele julmalt lõpu tegi. Hing rebenes, haavad, mis jäid, tuikavad siiani, kõigest pole veel päriselt üle saanudki.

Järgmisel nädalal peale Leemeti pulmi jõudis Tartusse esimene tõeline suvesoe. Juba piinlikult hõredaks kulunud mantli võis viimaks kappi jätta ja ka teklit polnud enam vaja tuulekaitseks pähe panna. Ränga talve üle elanud puud, mis kaua vindunud kevades olid kannatlikult õiget stardihetke oodanud – ellujäänud pungi oma vitamiinirohkete mahladega visalt turgutades –, löid nüüd need linnarahva rõõmuks ühekorraga lahti ning mõne päeva jooksul hakkas kogu Tartu linn eredalt rohetama ja õilmitsema. Õide puhkesid niihästi toomingad, pihlakad ja kirsid, kreegi- ja õunapuud kui ka sirelid ja suured kastanid. Sellist üheaegset vägevast õitelahvatusest polnud enam ammu ilma nähtud, isegi vanemad inimesed vangutasid imestades päid. Oldi sattunud justkui keset ülikülluslikku paradiisiaeda.

Ühtlasi tundus, nagu nõrguiks suurest õitemerest välja mingit erilist, otse jumalikku nektarit, mis ületab tunduvalt lihtinimese tavalise vastuvõtuvõime. Joobuti aedadest, parkidest ja ülevalt Toomemäelt hoovavast lõhnade kirjust kokteilist, vajuti murule pikali ja lamati seal mõnda aega oimetuna, nagu oleks mõistus ühtäkki peast kadunud, või siis toimetati ringi otsekui transis, oma tegevusest endale täpselt aru andmata – astuti näiteks äkitselt ükskõik kellele ligi, seletati midagi kii-

resti vadistades ja pudistades ning joosti siis vastust kuulamata edasi. Ka tuttavate vahel toimus teinekord niisuguseid veidraid vestlusi, mida keegi pärast mäletada ei tahtnud, mis tekitasid pisut piinlikkust või mille siira avameelsuse pärast oli hiljem lausa häbi.

Rainer oli samuti imelikus kõrgendatud meeleolus. Nüüd on käes see õige aeg, mõtles ta, nüüd on pikalt pungenud tunnete puhkemise ja uute sihtide seadmise aeg, nüüd tuleb Marianne ilmtingimata üles otsida, talle kõik otsejoones ära rääkida ning seejärel kõhklemata küsida, kas ka tema midagi sarnast tunneb. Ja kui tunneb, tunneb kas või natukenegi, siis võib anda lubadusi juba kogu eluks, töötada olla tema ustav kaaslane ja teha kõike edaspidi just niimoodi, nagu tüdruk soovib. Koos läheksid nad siis otsima üht muinasjutuliselt ilusat lillevälja, seda imelist aasa, mille serval võiks mees naise kätele võtta ja otse hurmavate õite keskele kanda. Seal saaksid kaunid unistused tegelikkuseks, seal oleksid nad kahekesi õnnelikud:

Maailm kaunis on me ees,
me lähme rohus, märjas kasteveest,
ja kirkaid helgeid kiiri päike kallab
siis meie juurde hommikusse alla.

Niimoodi tegi ta oma koolilõpuaegseid salme pisut ringi, et neid tüdrukule õigel hetkel ja sobival viisil ette kanda. Uute värsside loomiseks polnud enam mahti. Palavikuliselt püüdis Rainer neil suure öitsemise päevil Mariannet kuskil linnas tabada, sahmerdas sõgedalt ringi nagu mingist tõvest vaevatu – käis ülikooli auditoriumide hospitalvalgete uste taga, ootas kannatamatult peahoone haiglaselt laiguliseks tõmbuvate sammaste kõrval, seiras seminarka, tuubikumi ja Toome raamatukogu lugemissaale, kuid tüdrukut polnud mitte kuskil. Ka hämara Sophoklese ja vana kohviku teise korruse saalidest ei õnnestunud teda leida. Marianne oli järsku silmapiirilt täiesti kadunud, näis, nagu oleks ta haihtunud kevadvärskesse õielõhnalisse õhku või sulandunud kauni õiena sellesse ennenägematult suurde õitemerre.

Mõned päevad niimoodi asjatult ringi käinud, võttis Rainer südame rindu, ootas ära juurakate loengu lõpu ning pöördus küsimusega ühe

suurte sipelgaprillidega neiu poole, keda arvas olevat Marianne sünnipäeval näinud.

„Marianne või,” venitas see nagu midagi kaaludes, „eks nad vist Tallinna läksid.”

„Kes nad?” küsis Rainer mõistmatult.

„Eks ta ikka oma epakaga läks,” lausus neiu ja vaatas Rainerile prillide taga kulme kergitades otsa, justkui peaks see info juba ammu kõigile teada olema.

Keda selle epaka all mõeldi, ei söandanud Rainer pärida, kuid talle tuli millegipärast kohe meelde Priit Paalo, kes oli samuti pidanud nädala alguses Tallinna sõitma – vaatamata sellele, et oli sealt alles nädalavahetuse järel saabunud. Eduard Vassilevski oli Paalo ootamatust sõidust rääkides olnud salapärase ilmega ja kavalalt silma pilgutanud. Mida see võis tähendada, ei viitsinud Rainer järele uurida. Ta püüdis oma toakaaslastega käia endiselt läbi nii vähe kui võimalik, veetis ühikas olles aega enamasti kas Martin Sambliku või mõne oma kursavenna juures ega andnud end mõnikord isegi koristuspäeval näole. Käigu see Paalo kus kurat, oli ta siis ainult korraks mõelnud.

Kui Priit Paalo peale mõnepäevast äraolekut ühel hommikul jälle välja ilmus ja ennast lõhnastama hakkas, küsis Vassilevski temalt nagu muuseas:

„Noh, kas saite oma paberid sisse antud?”

„Saime-saime,” vastas Paalo lõbusalt, „eks hädalisi ikka aidatakse.”

„Teil käis see küll pagana kähku,” imestas seepeale oma aset korda sättiv Viirik.

„Ega niisama polekski midagi välja tulnud,” seletas Paalo, „igal pool on tõesti hirmus pikad sabad. Ja Tartus veel eriti.”

„Mis sul viga, sul ju Tallinnas kõrged tutvused,” nentis Vassilevski kadedalt.

„Eks tutvust peab ikka olema,” naeris Paalo, aga rohkem sel teemal ei räägitud. Hakati hoopis ühika puhveti kehva varustamist kiruma – mõnel hommikul ei tooda isegi värskeid saiakesi, nii et tuleb järada vintsket lihakamarat või mäluda roheline limaga kaetud munavõileibu. Rainer ei saanudki sellepärast täpselt aru, millest enne jutt oli käinud. Asi oli teda huvitama hakanud, kuid õiget hetke pärimiseks enam ei tekkinud. Kõik

kiirustasid usinalt viimastesse loengutesse, ainult tema jäi järjekordselt järele mõtlema, kas üldse tasubki neid EPA-õpinguid jätkata.

Eksamid ja arvestused olid taas tulemas, tegemata töid, kontrolltööde võlgu ja puudumisi oli kogunenud juba ülearu palju. Õppejõudude ja kursusevanema irisemist ei jaksanud Rainer enam kuulata, püües aeg olnuks end nüüd tõsiselt kokku võtta ning hakata ööl ja päeval vahet tegemata rabama. Ainult nii võinuks ta veel sessile pääseda, ja sedagi napilt üle noatera. Kuid kõigepealt oleks ta tahtnud kuulda mõnd lootustandvat sõna Mariannelt, saada temalt virgutav ja toetav kinnitus, et kolhoosipõldude suunas viiv elutee on õigesti valitud, et see kulgeb kahtlemata nende ilusa ühise tuleviku poole ning seda mööda võib julgel sammul edasi minna.

Tüdruk oli aga salapäraselt kadunud. Teda polnud endiselt näha ei ülikooli peahoones, kus semestrilõpu tühjad auditooriumid vaid nukra ükskõiksusega vastu haigutasid, kui Rainer nende uksi avas, ega ka mujal ülikoolis või selle majade ümber, kus varem oli ikka kokku saadud. Seega jäi üle ainult Annelinna minna ning Marianne kodust üles otsida.

Õied hakkasid juba närbuma, tõmbusid inetult krimpsu ja poetasid oma lehti jahedates tuulepuhangutes laiali. Puude all oli maa muutunud valgeks, otsekui oleks lumi jälle maha sadanud. Äsjasest ülevoolavast ilust polnud enam kuigi palju järele jäänud, vaid kastanite rohkearvulised lühtrid pakkusid silmale veel pisut rõõmu. Rainer astus kõhkleval sammul uue elamurajooni kõrgete majade poole, mõtted peas rahutult keerlemas ja hinges mingi veider eelaimdus. Ehkki suvi oli alles algamas, tundus talle ometi, nagu hakkaks midagi olulist tema elus just praegu püüdnud mööda libisema, nagu oleks üks ajajärk peagi lõplikult läbi ning koos sellega kaoks igavikku ka palju niisugust, millest tal on väga kahju. Mis see kõik võis olla, ei osanud ta veel endale seletada. Neil hetkedel ei saanud ta õieti millestki selgemalt aru.

Enne Pikalt tänavalt Annelinna poole pöördumist ostis ta kinohoone esisest luitunud kioskist vahvlijäätist ja mõtles, et kuigi oli Mariannet mitu korda kinno kutsunud, polnud see kordagi tulnud. Mariannel juhtus alati midagi tähtsat ees olema. Viimati oli ta Rainerist mööda vaadates ohanud, pead raputanud ja öelnud:

„See on sinust väga kena küll, aga ära mu peale oma aega kuluta.”

Rainer oleks tahtnud pärida, mida Marianne täpsemalt silmas peab – tüdruku hää oli kõlanud kuidagi nukralt –, aga ta ei osanud oma küsimust ammendava selgusega, ühtaegu etteheitvat alatoonni vältides sõnadesse panna ning ütles selle asemel tobedalt:

„Oh, mul aega küllalt.”

Teine kord Mariannega läbi Emajõe-taguse pargi jalutades püüdis ta seda viga parandada, kavatses tüdrukule ilusasti ära seletada, miks tal temale pühendatud ajast sugugi kahju pole, miks ta ilma temata tegelikult üldse aega veeta ei suuda ega õieti eladagi taha, kuid söandamata ausa otsekoheusega oma tunnetest rääkida, hakkas keerutama ja nõnda kukkus jälle kõik kehvasti välja:

„Ma olen kaua mõelnud, kas ma ikka olen sinust sisse võetud või ei, aga nüüd tundub, et vist olen.”

„Milles see siis väljendub?” päris Marianne selle peale kuidagi salvvalt. Küsimus ajas Raineri mõtted sassi ja ta hakkas närviliselt kõkutama.

„See on lihtsalt säärane tunne,” sai ta oma naerukrambi järel öeldud. Siis jäi ta Marianne ette üleni võbisedes seisma, puudutas värisevate kätega tüdruku õhulisi helkivaid juukseid ja suudles õrnalt tema tedretähnidega kaetud laupa. Marianne vastu ei hakanud, kuid mingil viisil vastu ka ei tulnud, seisis üksnes liikumatult, silmad arglikult maha löödud, nii et Rainerile näis, nagu peaks tüdruk teda mingiks kummaliseks elukaks ja ootaks seetõttu kannatamatult, millal see tüütu nuhutamine küll ometi lõpeb. Niisugune abitu passimine oli Rainerile hästi tuttav, sest väiksena onu Mihkli juures külas käies oli ta pidanud laskma end onu suurel mustal šnautseril alati enne üle nuusutada, kui majja sisse astuti.

Selle veidra mälestuse tõttu Rainer enam midagi ei üritanudki, astus otsemaid häbelikult kõrvale ja päästis Marianne liikuma. Mõne hetke nagu midagi kaaludes viivitanud, võttis ta end tüdrukule sappa.

Seekord lubati tal isegi Mariannelinna kaasa tulla, ehkki teel enam palju ei räägitud. Vahetati vaid mõni hädapärane sõna ja lahku minneski oli Marianne ilme väga äraolev. Kui Rainer esmakordselt otsejoones küsis, millal võiksid nad siis jälle kokku saada, vastas tüdruk jahedalt:

„Seda ei tea isegi jumal.”

Õige viiekordse maja teiste magalakastide hulgast üles leidnud, tegi Rainer esmalt paar tiiru ümber selle ja proovis ära arvata, millised on Marianne koduaknad. Mõistatamisega hätta jäädes tammus ta kaua trepikoja ukse ees, nagu oodates imet, et tüdruk astub ise uksest välja ja tuleb ta juurde, kuid et midagi seesugust ei juhtunud, võttis end äkitselt kokku, jooksis astmeid vahele jättes ühe hooga neljandale korrusele ning andis Marianne ukse taga kella.

Keegi korterist ei vastanud, hääli ukse tagant kuulda ei olnud. Teist korda ei julgenud Rainer enam kellanupule vajutada. Ta kõmpis trepist alla, vältides samal ajal ennast vaevaliselt ülespoole vedava vana-muti kahtlustavat pilku, uuris eeskojas postkaste, tehes kindlaks, et Marianne omas, number kuuekümne kaheksas, olid ajalehed veel sees, ning jäi siis jälle maja ette vahtima.

Rainer ei teadnudki järsku, kuidas tüdrukule oma suuri tundeid ja kavatsusi selgitada. Ühtegi korralikku lauset polnud veel valmis mõeldud. Ta oli lootnud, et Mariannet nähes tuleb kõik nagu iseenesest välja, et ta leiab kindlasti õiged sõnad ja väljendid, kõneleb arukalt ja veenvalt, kuid nüüd hakkas ta oma suutlikkuses tõsiselt kahtlema. Oleks hull lugu küll, kui läheks jälle nõndamoodi nagu tookord kino juures või viimati seal pargis – siis kui oleks pidanud asjade olemusse tungima, sai ta hakkama vaid mõttetute sõnakõlksudega.

Mariannest polnud aga endiselt ühtegi märki ja Rainer pöördus minekule, hakates lõntsuma Annelinna keskust kujutava madala nurgelise hoone poole, kuhu oli sisse seatud mitmeid teenindusasutusi. Selle ühes otsas oli ka baar. Baari lähedusse jõudnud, jäi ta seisma ja meenus, kui vastik oli siin kunagi sügisel jokkis peaga kakerdada. Hea vähemalt, et Marianne talle tookord juhuslikult peale ei sattunud. See oleks võinud tüdrukule raske mälestuse jätta ja kõik juba ette ära rikkuda. Või äkki kogemata sattuski, kohkus Rainer – võib-olla just sellepärast ongi tüdruk nõnda jahe ja ettearvamatu.

Rainer hoidis nüüd joomakohast vaistlikult eemale, tõrjudes ühtlasi oma kiuslikke kahtlustusi. Alati ei pea ju halvim variant kõikide võimalike hulgast tegelikkuseks saama, lohutas ta ennast. Ta kõndis sihitult edasi, tiirutas üksluiste karpmajade vahel, ronis laste mänguplatsi kõrval võimlemisredelile ja tõmbas otsekui oma jõuvarude kontrolli-

miseks roostes kangil lõuga, kuid otsustas siis jälle kindlama suuna võtta ning jalutas aeglaselt bussipeatuse poole.

Äkitselt nägi ta kaugemal enda ees tütarlast, kel oli seljas täpselt samasugune sinakas-rohekas pükskostüüm nagu viimati Mariannel. Ka juuksed helendasid üsna Marianne moodi.

Raineri süda hakkas tugevasti taguma. Ta kiirendas ägedalt sammu, jõudis tüdrukule varsti peaaegu järele ning jäi temaga koos bussipeatusse seisma. Seal selgus, et Marianne see siiski ei ole, pole õigupoolest üldse mingi tüdruk, vaid hoopis keskealine morni olekuga naine, lai abielusõrmus sõrmes hiilgamas.

Peatusse sõitis korraga sisse kaks bussi. Rainer astus räämas ootepukast paar meetrit eemale ja jäi ennast maha rahustades vaatama bussiustest väljuvat rahvast.

Oli hiline pärastlõuna, osa inimesi võis juba töölt koju tulla. Mõnel saabujal ripnesid käe otsas kartulist, sibulast ja muudest tarvilikest toiduainetest punnis võrgud, mõnel hõõrus jalasääri mahukas kandekott, millest ulatusid välja suurte piimapudelite mürkrohelisteks kaanetatud otsad, mõni edukam oli endale kuskilt hankinud haruldase kilekoti, selle arvatavasti teisi defitsiitseid asju täis ladunud ja liikus nüüd edasi suure ettevaatusega, et kallihinnaline valge plastkile välja ei veniks. Tassiti ka raskeid portfelle, postipakkide vineerkaste, papist ja kunstnahast kohvreid, ning meestel oli muu koju kantava kraami kõrval tihtipeale kaasas veel moodne diplomaadikohver, mis pidi selle kandjast jätma soliidsema mulje. Ilm oli hommikust saadik olnud üsna sombune, inimesed näisid oma koormate raskuse all tusased ja tuimad. Nõukogude argipäev oli nad ära väsitanud, näost halliks ja ükskõikseks kulutanud.

Peagi saabus ka kolmas buss, mis jäi teistest veidi kaugemale seisma. Uste avanedes pudenes sealt kõigepealt tänavale trobikond rabelevaid koolilapsi. Seejärel väljus veel mitu inimest ja neid tähelepanelikult silmitsedes hakkas Raineril süda taas kõvemini pöksuma. Viimaks ometi näis olevat kindel, et üks neist tulijatest on tema kallis, kaua taga otsitud ja igatsetud Marianne.

Armsad näojooned ära tundud, ei mõelnud Rainer enam millelegi, tahtis vaid kiiresti vastu joosta, rõõmsalt tervitada ja tüdrukul kätest

kinni haarata – hoolimata isegi sellest, kuidas Marianne sellesse suhtub. Ta astus juba hoogsalt esimese sammu, oli tegemas teistki, kuid märkas siis äkki veel üht tuttavat nägu.

Rainer ei tahtnud jälle oma silmi uskuda. Ta koguni hõõrus neid suures hämmingus prillide alt, sest see, mis ta nägi, tundus olevat täielik arusaamatus: Marianne kõrval võttis koha sisse noor jässakas mees, rohelist teklit kandev üliõpilane, kes ilma igasuguse kahtluseta osutus Raineri toakaaslaseks. Rainer raputas tahtmatult pead. Uskumatu küll, aga see oli tõepoolest maaparandaja Priit Paalo.

Paalo pani käe ümber Marianne piha ning Marianne lasi sellel rahulikult sündida. Vähe sellest, ta isegi naeratas vastu. Mariannel oli pihus lillekimp, Paalo aga kandis teises käes diplomaadikohvri kõrval ümmargust tordikarpi. Rainerit bussipeatuses tähele panemata, õieti üldse ringi vaatamata jalutasid nad omavahel lõbusalt vesteldes edasi Marianne maja poole ja näis, nagu oleks neil silmi vaid teineteise jaoks. Rainer jõllitas paarikesele järele – ikka mõistmatult, pea mõtetest täiesti tühi –, vahtis paigale tardununa veel ka siis, kui nad mõlemad olid juba ammu majade vahele kadunud ning järjekordne buss peatuses reisijaid maha hakkas puistama.

Tol kurval öhtul kõndisin ma niisamuti Emajõe äärt mööda siia-poole, mõtleb Rainer. Tuul oli tõusnud, peagi hakkas ka sadama.

Ta kükitas ühe röötsakile vajunud kuuri katusenurga alla ja vaatas, kuidas raske vihm peksab viimseid valgeid õielehti puudelt maha mutta. Kõik oli äkki selgeks saanud, loor, mis seni ta silme eest tegelikust varjas, oli viimaks kerkinud ja tõe paljastanud. Marianne on langenud õela mudapumba seatud lõksu, vasardas tal peas, sellest tüdrukust on saanud elumehe uus vallutus. Kas peaks Mariannet hoiatama, enne kui on hilja, enne kui temagi on armetult porri paisatud?

Kuradi elu ikka küll, sai siis kirutud, armastad, ja ei tule sellest välja miskit. Teine ei armasta, saab kõik kätte ja siis võib-olla ei tahagi. Aga seda ma tookord veel ei teadnud, et Paalo ja Marianne olid käinud Tallinnas ennast abielu registreerimiseks järjekorda panemas, mõtleb Rai-

ner. See tuli välja alles siis, kui Paalo hakkas ühikas oma toakaaslasi pulma kutsuma. Pidu pidi peetama kohe sessi järel Tallinnas ja rahvast pidi tulema palju. Asjad käisid neil kahtlaselt kähku nagu Leemetil. Ju siis on ka last oodata.

Võib-olla oli Marianne juba tookord Paalo juures ühikas, kui tema oma kõrgel naril lamas ja kõike kuulma pidi. Äkki oli see tõesti Marianne, kellega Paalo siis allpool voodis nii metsikult mässas, et üleval tuli lausa laest kinni hoida?!

Selle õudse mõtte püüab Rainer küll kiiresti tagasi tõrjuda, kuid miski ei räägi sellele ka otseselt vastu. Paalo võis ju korraga mitme naisega katsetada ja üks neist oligi Marianne. Aga ikkagi on imekspandav, et ta Paalot ja Mariannet varem kuskil koos ei näinud, et ta nendega väikeses ülikoolilinnas mitte kordagi kokku ei trehvanud. Või on see tõesti alles selsamal uimastavalt õiterohkel kevadel sündinud lugu – Marianne sattus ootamatult elumehe laia haardesse ja üritas seda tema, Raineri eest kramplikult varjata. Selleks hakkaski tüdruk ühtäkki nii kummaliselt käituma, ei lubanud tal koduteel kunagi kuigi kaugele kaasa tulla ning tormas mõnikord ta eest lausa minema. Nähtavasti Priit Paalo kutsel läks Marianne ka restorani. Võib-olla vaatas Paalo oma toakaaslast haletseval pilgul ja irvitas selja taga tema üle. Võib-olla said nad mõlemad südamest naerda. Kuidas võib küll armunu olla nii pime, imestab Rainer jälle. Nagu oleks puuga pähe saanud, kõva obadusega täiesti juhmiks löödud.

Samas vaimus on Rainer juba palju kordi püüdnud sündmusi läbi arutada. Ta on mälestuskilde ja killukesti kokku korjanud, et tagantjärele tervikpilti luua, kuid jõudnud lõpuks alati järeldusele, et parem on ennast rohkem mitte vaevata. Tuleb hoopis kõik unustada, kogu see lugu peast välja heita nagu halb unenägu. Nii on ta Paalotki igati vältinud, pole tollest päevast saadik, mil ta neid koos nägi, temaga enam poolt sõnagi vahetanud. Ei läinud loomulikult ka pulma, ehkki melioraatorist peig oli ühe läbipõimunud südametega kutsekaardi personaalselt tema jaoks toalauale poetanud, või pigem kahjurõõmsalt visanud, nagu Rainerile tundus.

Kevadsessi arvestuste ja eksamite tegemisest loobus Rainer samuti. Oli küll kahju sellest ajast, mis läbi pika kõleda sügise ja ränga talve

sai loengutel asjata ära istunud, jooniste ja projektide kallal higistades rumalalt ära raisatud – kui palju pühkmehunnikusse heidetud tööd ja vaeva –, kuid enam ei olnud midagi, mis oleks teda innustanud, polnud enam kedagi, kelle pärast jätkata. Asi oli ühekorraga otsustatud ja see tegi hinge natuke kergemaks. Lõpuks ometi!

Kui Rainer oma eksmatrikuleerimise avaldusega dekanaati tuli, püüdis dekaani asendanud väike kühmakas professor, kes iga s-hääliku puhul terava vile kuuldavale tõi, lahkuja meelt veel tagasi pöörata:

„Meie põllumajanduse edukus saab alguse traditsioonidest, sajan-ditepikkuse visa töö kogemuste ärakasutamisest, see on hoolika ja järjekindla töö tulemus. Kuid pidage meeles, mu noor seltsimees, et sellele tööle annab jõu ja õige suuna ainult tänapäevane teadmine põl-lust, tema omadustest, mis peituvad mullas, taimede ja loomade vaja-dustest ning paljust muust, mis käib kaasas põllumajandusliku tootmi-sega. Põllumajanduses nagu mujalgi tänapäeva rahvamajanduses saab ilma teha vaid kõrgemate teadmistega, ja meie põllumees võib neid omandada ainult Eesti Põllumajanduse Akadeemias.

Mis teile siis siin ei meeldi, või kuhu te üldse lähete?” küsis professor oma pühaliku kõne lõpul Rainerile üle prillide otsa vaadates.

„Ma ei tea,” vastas Rainer lihtsalt. Ta tundis end targa mehe läbi-tungiva pilgu ees häbiväärse petturina, peaaegu rahvamajanduse reetu-rina, ent oma plaane polnud tal tõesti kavas avada enne, kui on ülikooli sisse saanud. Emalegi ei tahtnud rääkida.

Professor vangutas pead ja manitses kõrvulõikava vile saatel veel kord: „Mõelge ikka hästi järele, noormees, teist võiks saada tubli meh-hanisaator!”

Ükskord tuleb siiski minna, et oma õige koht siin ilmas leida, korrutab Rainer Emajõe lämbeid luhtasid pidi edasi kõndides ja kuulates, kuidas siristavad sajad ritsikad, need sumedate augustiõhtute väsimatud moose-kandid. Viuldaja Lankots juba läks oma teed, lubades konservatooriumi astuda – küllap saab tema mängugi varsti mõnel avalikul kontserdilaval kuulata, Jaanus Pilviste kadus ka kuskile sinna, kus ta arvas olevat oma õige paiga. Mõni teinegi on suunda muutnud ja mujale läinud.

Ag a mida ma üldse tahan sellest ilmast saada, küsib Rainer endalt, mis võiks see õieti olla – teha tööd, raamatuid lugeda, vahel ka mõni

luulerida kirjutada; ammutada muusikast tundmustele tuge ja omaette laulda; uurida jõudumööda huvitavaid elunähtusi, nautida looduse või inimese loodud asjade ilu; istuda vahetevahel mõnes mõnuses kohvikuseltskonnas; uida mõtiskelles mööda Tartu lombakaid tänavaid, mille rohketesse aukudesse kogunev vesi tekitab õiste laternate valguses oivalisi sätendavaid lombikesi, luusida kraaksuvate vareste ja tokerjate tänavakoerte seltsis sagristes agulihoovides, tajuda vanade vildakil puumajade resigneerunud hingust, kuulata üle sammaldunud katuste igaviku poole kanduvat tornikellade kaja; aga võiks ka kaugemale rännata, vaadata ühest, teisest ja kolmandast küljest seda maailma, kuhu ollakse saatuse tahtel ühe aastatuhande viimaseks sajandiks paisatud. Ja unistused, need olgu alati nagu soe tekk kõige selle ümber. Muud Rainerile parasjagu meelde ei tule. Mõni armas tüdruk võiks muidugi ka kuskil lähedal olla, lisab ta veel oma vähenõudlikku nimekirja.

Mariannet on ta hiljem mõned korrad näinud, mõelnud isegi paar heatahtlikku sõna vahetada, kuid eneseuhkus on alati viimasel hetkel võidule pääsenud ja ta on naisest vaid kerge peanoogutusega möödunud. Mida olekski tal enam öelda? Kas seda, et on näinud kõvasti vaeva, et Mariannet oma südamest välja kiskuda, ning ilmutada seejärel rõõmu, et see on viimaks peaaegu korda läinud? Justkui oleks mingist parasiidist lahti saanud, oh jubedust!

Ei, see kõik on möödas. Parem juba tõesti jätta piinavad mälestused seljataha, kõndida üksinda linnast välja, uida mööda luhtasid ja otsida üles see ilus unenäoga sarnanev aas, kus saaks vaikselt mõtteid mõlgutada, kus oleks hea nautida neid täiuslikke hetki, mil tuulgi peatub, mil linnud ei laula ega sääsed pinise, mil kõik kired korraks vaibuvad ja maale laskub jumalik rahu. Seda on mõnikord vägagi vaja – et paraneda eelmisest vapustusest ja hakata end elu pakutavateks uuteks üllatusteks ette valmistama.

Ega nad siis tulemata jää, kui kõik veel alles ees.

SÕGE SOOMUK JA KAABLIUSS

Mu täiskirjutatud paberilehekeseid langesid äkilisest tuuletõmbusest aetuna maha, sest keegi püüdis umbse kasarmu akent lahti kangutada. Neid voodi alt üles korjates tuli meelde üks helge pildike meie varakevadisest kohtumisest Tartus. Olin parasjagu tulnud Supilin-nast, kõndinud mööda Jaani kirikust ja avastanud, et selle seinte puna-sed telliskivid on muutunud peaaegu valgeks, just nagu kiirgunuks sealt midagi puhast ja püha. Jäin suures hämmingus tänavanurgale vahtima.

Tibutas peenikest vihma, ülikoolilinna oli äkiliselt saabunud sula. Püh-kisin pidevalt udumärjaks kiskuvaid prille ega tahtnud imesid uskuda. Passisin seal minutit kaks, kuid oskamata kummalisest nähtusest midagi arvata, müttasin kokkuvajunud mustades hangedes edasi. Jalad süga-vasse lumelöögasse vajumas, rüselesin visalt Werneri kohviku poole, kuhu olime Sinuga leppinud kokkusaamise ja kus ma tahtsin ennast enne Su saabumist kuuma kohviga turgutada. Ilm oli vastik, mu ümber hulkusid läbilõikavad tuuleiilid, kord mind kõvasti tagant lükates, kord liikumist õelalt takistades. Kohviku trepil ja eeskojas voolas ligane vesi. Üle pori-märja põranda tõin ma kohvi, laotasin ajalehed enda ette ning jäin eba-levas meeleolus Sinu tulekut ootama.

Kaua ma üksi istuma ei pidanud. Enne veel, kui ma lootagi julgesin, astusid Sa sisse, pühkisid vihmapiisarak silmade ümbert ja heitsid hab-rastele õlgadele laiali oma niiskelt helkivad juuksed. Koos Sinuga tuhises kohvikusse reibas puhang värsket õhku. Ajalehed said sellest pahvakust tiivad, tõusid laualt lendu ning ma pidin tahtmatult nende järele haa-rama. Kätte ma neid ometi ei saanud, sest pehme tuuleõhk voogas hoog-salt aina edasi.

Ühekorraga tundsin, et mu ümber on hakanud hõljuma pärnaõite magusat aroomi. Näis, et müürikivide valge terendus, mis seni oli mu

silme ees püsinud, läheb üle õitsemise kauniks valenduseks, mähib mu üleni enesesse ja kannab ära hoopis teise aega – otse kevadesse. Sinu saabumine oleks justkui sulatanud pika talve jooksul kogunenud painava lumelasu ja pannud mind ühtaegu tingimatult uskuma, et olin just äsja kõndinud läbi õitest lõhnava pargi, kohviku poole püüeldes ekselnud kaua selle lummuses ning lasknud siis end erkrohelise muru vahel keerutaval jalgrajal vastutulelikult kohale kanda. Sihuke iseäralik lugu.

Otsin lohutust, seepärast lähevadki mõtted meie ilusale kevadele. Kirjutan hägusa valguse käes ja seda selgemini tuleb silme ette Eestimaa oma roheliste niitude, õitsvate puude ja sinavate metsadega. Meenuvad Toome varemed, kus kord suudlesime, öine Tartu vanalinn, kus käest kinni jalutasime, ning kuskil sügaval sisimas liigatab kirkas armutunne, leevendades mu lahkumise kibedust.

Kolmas päev siin Leedu metsade vahele peidetud sõjaväelaagris hakkab läbi saama. Pakun alustuseks mõningaid kirjeldusi, istudes ise voodil, olles ainuvõimalikus asendis, milles praegustes oludes üldse kirjutada saab. Plokk on põlvedel ja kirsades jalad voodiserval, selg toetub vastu pundunud kaltsupatja.

Elan alumisel naril. Meie rood on kasarmus, teine rood aga selle taga telkides. Ruum on küll suur, kuid peaaegu sajale inimesele, kes siin magama peavad, ikkagi väikesevõitu. Narid on kahekordsed ja tihedalt üksteise kõrval, nende vahel paikneb nelja mehe peale mõeldud väike kapike, kuhu mahuvad paar raamatut ja pesutarbed. Muud asjad panin kotti, koti andsin lattu. Sinna peaks vahetevahel ligi pääsema, niimoodi vähemalt lubati. Seevastu ei pääse enne kolme kuud mitte kuidagi ligi neile asjadele, mis läksid oranžitriibulisse kotti ja saadeti polku hoiule.

Siia sõideti rongidega Šiauliai kaudu, suure kära ja joomise saatel. Ega mõni mäletagi, kuidas kohale sai. Nagu küpseid vilju pudenes mehi lõppjaama lagununud perroonile. Püüan varsti täpsemalt kindlaks teha, kus me asume, annan siis ka juurdepääsu kirjelduse ja lisan aadressi. Aadressist muidugi midagi välja ei loe, sest peale lähima suure linna nime sisaldab see vaid arusaamatuid numbreid.

Esimese öö põõnasime üleriietes paljastel madratsitel. Telkides magati sootuks madratsiteta – heideti lihtsalt kõvadele puulavatsitele pikali. Söök vastab eelmise aastakäigu poiste kirjeldusele: sarvekesed või riis

tihtes tumedas tomatikastmes, mõnikord sekka ka hirsipuder, kuid ilma tomatikastmeta, ja lõunaks enamasti supp – või pigem supivesi, mida juhul, kui sealt kogemata herneterake leitakse, nimetatakse hernesupiks suitsuribita. Magustoiduks on kollakas kompotilõga ning täna saime isegi mingit klimpjat kisselli. Leiba on igapähele ette nähtud üks viil, aga saia suisa kaks. Hommikuti võib neile määrada natuke võid, suhkrut tee sisse saab ka. Mõlemal õhtul oleme seni sünnud ainult kalatefteele. Putrudes kohtab hea õnne korral pekki, veelgi harvem taid. Meie laagritoite nime-tatakse üldiselt kas lebraks või vene nimega paraškaks. Kõõgi roppustest kirjutan siis, kui olen ise toimekonnas ära käinud.

Pesta pole end veel õnnestunud, sest vett ei ole. Millal tuleb, ei teata. Tegevused on seni piirdunud vaid ümbruse korrastamise ja õppeväljaku ettevalmistamisega, sündmusi on olnud vähe. Kõige tähtsam on ülemuse silma alt ära saada. Liikumisruum on meil piiratud, ettenähtud alalt väl-jumise eest ähvardatakse karmilt karistada. Karistuste valik näib olevat äärmiselt lai, üks leebemaid pakkumisi on peldiku puhastamine.

Püüan kohaneda ja mitte ülearu palju aega mõõta, sest võitlus sellega tuleb vaevaline ja pikk. Õnneks mul on, kelle nimel vapralt võidelda – eks ikka Sinu ja meie armastuse nimel. Tahaks Sulle hellalt öelda: „Su silmades laotub tuhandete taevaste hele sina, Su hääles heliseb varjulistes metsades ärganud sillerdavate allikate puhtus, Su kätes hällib sumedate aasade pehme rohi. Sina oled mu ülim kuninganna, mina Su ustavaim sõdur. Varisegu kõik vaenlased Su viipel põrmu!”

Primitiivne oleskelu, milleni oleme oma laagris laskunud, paneb mind aga filosoofiliselt mõtlema, kas elu ikka areneb materialistliku dialektika reeglite kohaselt lihtsamatelt vormidelt keerukamatele. Võib-olla viib selle suure õpetuse uskumine meid hoopis puhtasse idealismi ja tegelikult on kõik hoopis vastupidi, see tähendab, et maailm järjepidevalt ei täiustu ega muutu ka kuigivõrd paremaks, on vaid üks suur eksistentsialistlik mõttetatus, mis nurga tagant tulijale märja porikaltsuna vastu nägu viru-tab, nii nagu ma seda nüüd lausa iga päev kogema pean. Ainult Sinu kauge olemasolu annab veel jõudu kogu siinset soppa taluda, hommi-kuti jalad rättidesse mässida ja kirsadesse toppida, et hakata oma ole-mise vundamendist valla pääsenud kive Sisyphose kombel jälle ülespoole nügima. Igal hommikul on sama seis, kõik algab otsast peale.

Tänase päeva veetsime paguluses, sest meie diplomeeritud humanitaaride rühm on ametlikult süüdimatuks, see tähendab täielikuks lollikarjaks tunnistatud ja laagrit väisavate kontrollide eest ära koristatud. Eriti kardeti patsifistlike kalduvustega filolooge, psühholooge ja ajaloolasi näidata ühele vägevale kindralile, kes helikopteriga saabus. Kindluse mõttes taheti kogu rühm soomukisse toppida ja laagripaigast kaugele sooservale kupatada – et isegi mitte kogemata kõrge aukandja silme alla ei satuks –, kuid kahjuks polnud masinates enam tilkagi bensiini. „Benzina njetu,” lautasid ohvitserid kahetsedes käsi. Kütus oli öösel ära auranud. Konutasime siis laagri taga väikesel metsalagendikul ja püüdsime end okstega maskeerida. Peale lõunat aeti meid kööki, anti õpperaamatud kätte ja kästi olla hästi vagusi.

Olingi vagusi ja mõtlesin Sinust. Oleks tahtnud Sind õrnalt puudutada, hoida Su imeõhukest kätt oma sõjaväljal karmiks kulunud peos ning laulda: „Ära kurvasta, mu väikseke – peagi saabun tagasi Su juurde, astume koos ellu jälle uude.” Vabu hetki kasutades proovisin tõlkida ungari keelest Sándor Petöfi, samuti kord kirgliku sõduri elu elanud luuletaja armuvärsse. Vabas vormis kukkus see mul välja nii:

„Armastan Sind, mu arm, armastan Su kerget keha, Su süsimusta juust, Sinu valget laupa, Sinu tumedaid silmi, Sinu punaseid põski, seda magusat huult, seda väikest pehmet kätt, armastan Sinu hinge kõrget lendu, armastan Sinu südame meresilma sügavust, armastan Sind, kui rõõmustad ja kui mure vaevab, armastan ühtviisi Su naeratust ja pisaraid. Sinuta mu jaoks ei ole elu, ei maailma, Sina põimid end läbi igast mu mõttest, helised minu südame igas löögis.”

Siin on ainult esialgne katkend. Tõlgin selle ilusa luuletuse lõpuni ja loen Sulle kunagi hiljem ette. See lõpeb nii:

„Sa oled mulle õpetanud suurt armastust.”

Kindralitele näidata meid veel ei kõlba, aga tulirelvi juba usaldetakse: võtsime vastu jumala uusi Kalašnikovi automaate, granaadiheitjaid ja kuulipildujaid, kõik üleni õlised. Hommikupoole oli ka esimene laskeharjutus ehk tapariistade sisselaskmine. Mina ei tahtnud oma

kõrvu kohe ära rikkuda, kuna paugutada saab mitme kuu jooksul veel küll ja küll, mistõttu olin täiesti rahul, kui minu eest tulistas meid juhendav major. Tõelise sõjardina tegi ta seda suure vaimustuse ja sisemise kaasaelamisega, iga lasu järel mõnust lausa oiates.

Esimesel relvadega rivistusel juhtus aga päris ohtlik lugu. Ühe kursandi püssirauda oli kuidagimoodi sattunud padrun ja kui tema kõrval seisnud poiss naljaviluks päästikule vajutas, kõlas lask. Tänu jumalale läks kuul joonelt üles, taevasse kohevate rünkpilvede vahele. Süüdlane pisteti muidugi pikema jututa pokri, kuid sündmus mõjus kõigile ehmatavalt. Selgelt oli tunda surma sünget hingust, vikatimees hiilis meie nooruslikust kambast hästi lähedalt mööda.

Hiljem saime ka sõdurisineliid kätte, aga paraku olid need puha vanad ja kantud. Sinel on siin siiski hädavajalik, ilma selleta hakkab külm – kui mitte enne, siis vastu sügist kindlasti. Proovisime neid hulk aega selga, meelegeitlikult parajat mõõtu otsides. Jaanusel oma kahe meetriga oli kõige tõsisemaid probleeme. Suurim saada olnud sinel katab tal vaevalt taguotsa ja käised lõpevad kohe pärast küünarnukke. Isegi ohvitserid ei suuda muhelist tagasi hoida.

Eile pidi sõber Heino otsad andma. Hommikuvõimlemise ajal kukkus ta pikali, pulss peatus täiesti. Õnneks leidis kohe mees, kes oskas teha südamemassaazi – meil ju arstiteaduskonna rahvast ka. Heino silmad olid veel veidralt pahempidi, kui mina kohale jõudsin. Näost oli ta sinine, suunurgast nirises verd. Viidi kõõgi autoga kähku tsiviilhaiglasse. Meile öeldi, et niisuguseid asju tuleb sõjaväeteenistuses ikka ette. Pidavat justkui mingi kohanemiskasus olema. Heino toodi haiglast õnneks varsti tagasi, süda töötavat jälle häireteta. Vigurdamises teda vist ka ei kahtlustata, sest peagi lubati arstlik komisjon kokku kutsuda, et edasise ravi üle otsustada.

Teenisime esmakordselt vahtkonnas, mina olin kogunisti vahetuse ülem. Päevnikud vehkisid minu targal juhtimisel mitmesuguseid jaburaid ülesandeid täita, mina aga andsin edasi kõrgemalt poolt tulnud käske, raporteerisin ning sain ohvitseridelt vastutasuks karme noomitusi. Vastu lõugu õnneks ei virutatud. Pärast tõmbasin veel omaenda õmmeldud lipugi kasarmu ette vardasse. Õmblustööd tuli teha käsitsi, nõeluda kinni rebenenud kohad ning palistada narmendav äär. Torkasin nõe-

laga mitu korda sõrme, värvides lipu nõndaviisi päris ehtsalt punaseks. Vereva dominandina laperdab nüüd mu võitluslipp kogu laagri kohal.

Putrude valik on mitmekesistunud, lisandunud on tatrapuder ehk gretška. See-eest pole juba mitu päeva nähtud liha. Poistel on käsil üks tõsine uuring: millises toidus leidub seksuaaltunge pärssivat ainet. Kõigil paistab olevat ühine mure. Eriti kahtlaseks peetakse praegu lõunast kisselli, mida mina õnneks ei söö – lapsest saadik pole limaseid kliistreid armastanud. Nii et ihaldan Sind ikka endistviisi.

Pärastlõunal ei teinud me muud, kui värvisime üht aknaliistu siniseks. Toimetasime pealegi kolmekesi: üks hoidis liistujuppi, teine värvipotti, kolmas pintslit. Muidu vedeldi päev otsa kasarmus, peamiselt lugedes ja peeretades, sest vahepeal anti vastavalt põhiprogrammile ka süüa. Võisin juba eelmisel õhtul menüü ära ennustada: sarvekesed tomatikastmes, riisipuder teftelidega ja magustoiduks steriliseeriv kissellikliister. Teftelid aga sünnitavad gaase, mis võiksid edukalt asendada keemiarelva.

Peagi saavad rahulikud, ent ühtlasi talumatult venivad päevad läbi, algab tõsine väljaõpe, loengud, jooksud ja laskmised, lisaks öised häireharjutused. Järelikult peaksid algama ka õiged jalahõõrdumised, mis tekitavad maasikasuurusi vereville, lihaseid rebestavad venitused ning teised mehised kannatused. Seni käiakse ajaviiteks laagrist väljas hüppes. Tagasi tulles tuuakse kaasa piima, komme, vorsti ja vahel muudki headparemat. Puskarit ehk kohalikus pruugis šarmat hangitakse ümberkaudsetest taludest ning selle baasil luuakse kasarmunurkades salatsevaid joomaringikesi.

Niisugune hüpe nõuab kogu rühma koordineeritud koostööd, sest rivistusel on vaja puudujat kiivalt varjata. Meie rühm koosneb aga äärmiselt individualistlikest humanitaaridest ja väga raske on ära käia, kui kindlat kokkulepet ei sünni. Vahelejäämise oht on liiga suur.

Poisid taluvad laagrit erinevalt. Alati veidi kummaline saksa filoloog Gunnar ütles iseäraliku leebe muigega, et talle on sürr alati meeldinud. Noorpoet Kristjan G., kes Herne tänaval meie vastas elas, on kuidagi tasakaalutuks muutunud ja tõmbleb aeg-ajalt. Suur-Jaanus aga enamasti magab. Praegu on ta siiski juba ärganud ning joob januselt puskarit.

Ka seltsimees Ralf R., tead küll, kellest on jutt, kaanib parajasti seda jubedat kusekollast vedelikku. Tema käitub tobedalt nagu ikka. Magame

Ralfiga täiesti kõrvuti, voodid külgepidi koos. Olen sunnitud taluma ta veidraid häälightsusi ja pidevat vada, kannatama rahutut vähkremist ja voodi ümber trampimist. Alatasa virvendab ta turritav siilisoeng mu silme ees. Püüdsin teda küll igati vältida ja valisin voodikoha hoopis teise ritta, kuid siis toodi narisid juurde ning lükati kõik olemasolevad koomale. Nii me kokku sattusimegi. See on mulle üpris ebameeldiv, nagu Sa arvata võid. Ei sooviks säherdust naabrust vaenlaselegi – ehkki Sa ütled seepeale kindlasti, et mitte midagi tõsist Sul temaga polnud.

Mõnusalt soe õhtu, kirjutan kasarmu taga krõbedaks kuivanud heina sees. Päike juba loojus, kuid taevaserv annab veel sumedat valgust. Kaste pole veel maha langenud.

Jätsin jälle õhtusöögi vahele. Mitu päeva järjest pole ma suutnud jälke tefteele manustada. Arvatakse, et nende sisse on rotiliha pandud. Rotid, kes meil kõogi ümber saalivad, on tõesti väga prisked ja aeg-ajalt lüüaksegi mõni ülbem nende hulgast maha.

Harjutasime täna soomukiga sõitmist. Sõiduauto juhtimist võib selle kõrval pidada lapsemänguks. Sõitsin ainult viis kilomeetrit ja olin lõpuks rooli taga higest läbimärg nagu kass. Kohmakas raudmardikas ehk lühendatult BTR laseb end väga vaevaliselt taltsutada, selle kaks mootorit ei taha kuidagi sünkroonis töötada ja kaheksat ratast korraga vedada.

Kui õhtu hakul õppuselt tagasi jõudsime, avastasime, et vahepeal on posti toodud. Otsisin, tuhlasin saadetiste hulgas, ei leidnud aga midagi. Teised said kirju, telegramme ja isegi suuri pakke, igasugust head kraami täis, ent mulle polnud kaardikestki. Vaatasin kõik kirjad sada korda läbi – ikka asjata. Hiilisin seejärel välja nukrutsema. Kõndisin ringi, vahetisin õhtutaeva imepäraseid värvimänge, kuni minuni hakkasid jõudma teated, et on saabunud veel üks panderoll, mis pandud minu voodile ootama.

Tormasin tagasi ja seal tõesti see oligi – paraku hoopis Ralfile. Veeretasin võõra panderolli kõrvalvoodisse, silmitsesin seda pettunult ning püüdsin samal ajal mõistatada, mida Sa üksinda Tallinnas teed, kuidas Sinu suvi ilma minuta möödub. Millal küll tuleb Su kiri ja millal Sind

ennast näha saab? Tooksid mulle kallistusi, vitamiine, toitvat sööki ja veel midagi meeletult head. Tahaks Sinuga võimalikult kaua kahekesi olla, veeta mitu päeva võõraste silmade eest varjul, unustades kõik muu siin segases maailmas.

Televiisorist vahitakse vutti, sööklas käib kino. Ühe aparaadiga näidates kestab iga film kaks korda kauem kui normaalselt, nii et kehvade Vene linasteoste niigi lõtv süžeeelõng kipub lindiketaste vahetuse ajal täiesti ära kaduma. Vaatasin eelmisel nädalal natuke aega üht kriminaallugu, mis osutus puhtakujuliseks haltuuraks. Süüdlased olid peaaegu algusest peale teada, toppisid end lausa haiglasliku järjekindlusega kõigile ette, kuid nõukogude miilits andis ikkagi endast parima, et neid enne filmi lõppu mitte avastada.

Minu tervis on korras, aga muidu tuleb meil haigeid aina juurde. Heinost ma juba rääkisin. Vigaste sangarite ridu täiendab ka Jaanus, kes õlle avamisel katkise pudelisuuga nõnda sügavalt kätte löikas, et tuli koguni kolm õmblust teha. Ravitsemisele vaatamata on tal nüüd põletik haava sisse pugunud. Tüütu defektoloog Ralf on samuti suutnud arstilt mingi vabastuse välja kaubelda. Milles tema seekordne defekt seisneb, pole ma veel aru saanud. Magades ta igatahes norskab.

Ralf on hakanud mulle imelikke vihjeid tegema. Olen temaga püüdnud rääkida nii vähe kui võimalik, aga ta kuramus tikub pidevalt ise juttu ajama. Meil ju voodid kõrvuti ja pääsu pole kuskile. Eile õhtul enne magamajäämist ilmutas ta mulle äkki, et kadestab mind Sinu pärast. Et isegi väga kadestab. Kui ma selle peale midagi ei kostnud, käskis ta mul oma kättevõidetud varandust hoolega hoida, sest tema teadvat hästi, mida see väärt on. Siis keeras selja ning hakkas kohe kõvasti norskama.

Mul oli väga vastik seda kõike kuulata, igasugused häirivad kujutluspildid tulvasid kohinal pähe. Ei saanud tükk aega und, mõtlesin teie kunagisele suhtele ja sellele, kuidas te koos võisite armatseda. See tegi mu hingele haiget, aga ma ei suutnud end ka kokku võtta ja kiuslikke mõtteid tõrjuda.

Vahepeal on taevas läinud müstiliselt kauniks: seni kahvatud roosad toonid hõõguvad nüüd erksalt ja hakkavad pilvi süütavas intensiivsuses helenduses lillakamaks tõmbuma. Milline maaliline vaatepilt! Kui vaid koletu tankimakett silmapiiril seda ei segaks.

Kasarmus Ralf juba norskab, tolmu ta ümber lendab. Tolmu ja kärkseid on siin üldse metsikult palju. Mina olen ainukesena kärkseid, teised ei viitsi neid isegi enda pealt ära peletada, üritavad vaid nahka väristada nagu hobused. Kasarmu on nõnda räpane, et seda on võimatu kirjeldata. Pühitakse mõnikord küll, kuid veepuudusel ei pesta. Kui midagi maha kukub, siis tuleb see väljas puhtaks kloppida, sest muidu tekib uus kohutav tolmupilv juurde.

Seisund, mis meid kõiki siin valdab, on mingi laagritargia. See seisneb tajude tuimenemises, paljude mõttekeskuste väljalülitumises, tuues muuhulgas kaasa häiriva võimetuse jälgida keerulisemat raamatuteksti. Tekib üldine apaatia ja stress, süvenevad tõrked argises suhtlemises. Iga päev saab mitu korda söömata, ehkki lausa mõnitamiseni pole veel mindud. Aga see Vene sõjaväe idiotism, mis igal sammul vastu vaatab ja meid kõikjal ümbritseb, on ikka masendav küll.

Äsja tuli polgust telefonikõne, millest selgus, et tuntud rokkbändimees ja laia joonega mõllaja Valter B. on siia poole teel. Toob ehk natukenegi vaimukat vaheldust meie tuima ellu, tema tembutustest räägitakse ju legende. Valter lõpetas ülikooli juba eelmisel aastal, kuid ei viitsinud korralikult sõjalises käia ning peab seepärast diplomi kättesaamiseks kogu kursuse koos õppelaagriga uuesti läbi tegema.

Õõsel nägin und, et meie räbaldunud ja lotendav valvetelk, mis tuult ega vihma ei pea, on sisustatud pehmete idamaiste diivanitega. Olen peaaegu kindel, et nägin nende süleluses ka Sind. Kuid Sa polnud sugugi üks. Kelle kõrval Sa seal lebasid, ei saanud ma aru. Tundsind koraks okast hingesügavuses torkimas, aga ei tahtnud hakata imelikule unenäole tähendust otsima.

Vahetasin eile voodit ja kobisin Ralfi kõrvalt Heinost ajutiselt vabaks jäänud asemele. Heino saadeti hospidali uurimisele. Kohale, kus nüüd laman, langeb õhtuti rohkem lambivalgust. Tuleb sügis, õhtud lähevad pimedamaks, siis on sellest palju kasu. Minu kõrvalvoodis magab Gunnar, kes ei lase ennast kunagi mitte millestki häirida ega sega eriti ka teisi. Uitab vaid ringi, vahib taevas pilvi ning kaotab tihti ajataju. Väheke

omapärane kuju ta ju on, aga igatahes palju meeldivam naaber kui see eelmine.

Kallab nagu oavarrest. Käisin söögisaras toidu järel, ränga vihmasaju tõttu sinel seljas. Sineli pärast sain sõimugi kaela: jämeda punase kaelaga alampolkovnik, kes on ajutiselt laagri peremees, sarjas mind nii, et sülg pritsis. Tahtis mulle selgeks teha, et sõdur ei tohi suvel sinelit kanda, kui just otse kästud ei ole. Mis tal viga seletada, endal vihmakeep õlgadel, meil seevastu pole peale sineli midagi kaitseks võtta. Püüdsin ennast välja vabandada, aga hea, et mu üritus arestiga ei lõppenud.

Ohtu hakul mindi külapeole puskaripudeleid kummutama ja leedu neidudega tantsu lööma. Näis, kas keegi endale Leedust naise ka leiab. Puhtast igavusest läksin teistega kaasa, kuigi minul pole mitte kedagi peale Sinu vaja. Tagasi sõitsime soomukiga, nelikümmend meest peal. Muist puges masina kabiini, aga enamasti istuti lauldes või muidu jõurates väljas soomusel. Välimuselt meenutab see tumeroheline kolakas surnukirstu, nii et hõissassaa ja pudel rummi!

Öösel kihutanud sama soomustransportöör koos ülemeelikute kursantidega uuesti külla ja siis olevat sel otse sõidu pealt üks ratas ära karanud. Purjus juht ei olevat arugi saanud. Pole ka ime, sest tükki seitse jäi neid ju veel alles. Sõge soomuk olevat ka palju kurja teinud: allee keskelt kõrge kase maha niitnud, mitmeid aedu lõhkunud ja kõige krooniks kellegi kartulimaa metsikult segi pööranud. Roolis olevat rahvaste sõpruse märgiks olnud üks usbekk või tadžikk, kohaliku polgu sõdur.

Sajab mis kole. Valvetelk laseb kõikjalt läbi, võimatu on leida kohta, kus üldse ei tilguks. Laskeväljal paugutatakse. Püsside lühikeste heledate plaksatustega liituvad granaadiheitjate ja tankitörjerelvade võimsad, telgipresenti lõhestada ähvardavad õhulöögid, millele järgneb pikalt kumisev müra. Meiegi tulistasime neist riistapuudest. Umbes poole meetri pikkune reaktiivgranaat pannakse toru esimesest otsast sisse, vajutatakse päästikule ja otsekohe käib trumminahku viimse piirini rutjuv kõmakas. Toru tagant paiskub välja paarimeetrine tulelont nagu raketistardil, granaat kihutab vilinal minema ning lendab mõnisada meetrit tankimaketi suunas või ka selle pihta, kui veab.

Mina sihukest riistapuud kardan, sest see on ülimalt ohtlik. Torusse ei tohi laskmise ajal üldse piiluda, nagu Gunnar uudishimulikult üritas –

juhendav ohvitser läks seda nähes näost kaameks ega suutnud sõimatagi, pomises ainult, et loll pea oleks võinud nagu kapsas otsast ära lennata.

Jälle käis pauk ja põrand värises. Peab hoolega jälgima, et need paugud midagi päris lõhki ei kisuks – hing ju niigi rebenemas. Mälestused meie ühistest hetkedest kaotavad värskust ja seepärast igatsen Sind iga päevaga aina rohkem ja rohkem.

Hommikul rabasime polgu territooriumil roppu moodi tööd teha, labida ja kirkaga vehkides nagu ikka. Teostasime ühtlases tempos mahu-kaid mullatöid, kaevates jämedat kaablit Leedumaa pühasse pinda. See on võrreldav kaevikute uuristamisega, ainult et pärast tuleb kraav kinni ka ajada. Pealtnäha justkui mõttetu tegevus, kui ei teaks, et kaabli-uss sinna sügavale maha jääb. Mida me sellest õpime? Et äkki jookseb absurdsena tunduva elu all siiski mingi nähtamatu mõtteniit? Aga kes on selle sinna susanud?

Puhkepausi ajal selgus ootamatult, et boheemitsev kursant Valter on ära kadunud. Olevat laulu lüües metsa läinud ega andvat end enam näole. Otsisime teda alguses lähemalt, pärast lõunat kaugemaltki, liikusime tihedas ahelikus ja tegime lõbu pärast mitmesuguseid oletusi, üks jubedam kui teine – jäi vennike näiteks rebaseraudadesse või sattus lausa miini otsa. Olime aga siiski enam-vähem kindlad, et Valter realiseerib oma hullumängimise kaugeleulatuvat plaani. Oleksime teda vist ööselgi edasi otsinud, kui ta õhtul kell üheksa ise välja poleks ilmunud nagu õige mees kunagi. Ütles, et eksis ära. Pahandust kui palju, ülemus vehkis rusikatega ja vandus verist kättemaksu.

Kõigest hoolimata jätkas Valter ohtlikku tembutamist ja keeras lõpuks vindi üle. Viibisime parajasti õppusel, tulistasime soomukist inimsiluetide pihta, surmates neid nii liikumise pealt kui ka paigalt, nuusutasime kirbet püssirohuvingu ja püüdsime kõrvale hoida raudkeres kõlinal ringi lendavate padrunikestade eest, mis võivad katmata ihule korralikke sini-kaid lüüa. Mõni saigi jälje näkku, mind tabas üks kest õnneks ainult käeseljale. Uje Gunnar ja veelgi õrnema hingega Kristjan pusisid kaua suurekaliibrilise kuulipilduja kallal, suutsid selle halastamatu tapariista peaaegu kõrvalise abita ära laadida ja isegi laskevalmis seada, ent just siis, kui Kristjan tahtis rahuldustundega päästikule vajutada, röögatas

keegi metsikult: „Inimene sektoris, raisk!” Surmakujude vahel otse kuu-
lide ees seisis Valter, elus mees täies mundris.

Oppus katkestati, sõitsime soomukiga laskeväljale ning korjasime
Valtsi üles. Värises vaeseke üle kogu keha. Pole ka ime, sest asi läks ikka
väga tõsiseks. Kristjan oleks võinud vallatu muusiku nagu muuseas
maha kõmmutada ja eluks ajaks raske koorma oma hinge peale saada.
Patt ju tappa laulurästast. See psühhedeealne rokokluus, mille Valteri punt
ühe Kristjani luuletuse sõnadele tegi, pole sugugi nii halb, et vääriks huk-
kamist.

Valteri lood on siiski rohkesti vaheldust pakkunud. Saime laantes lon-
kida ja värskaid marju süüa, võisime tervislikku männimetsaõhkugi pii-
ramatus koguses sisse hingata. Väikest looduslikku ravikuuri oli hädasti
vaja, sest paljud poisid on jäänud põdema. Mingi kõhugripi moodi tõbi
võtvat võimust, löövat palaviku hoobilt kõrgele ja vatsa väga vedelaks.
Suur Jaanuski on jälle haigena maas, kasarmus seekord, sest nii nagu
kartseris, kust karistuse saanud poisid ruumipuudusel alati kähku tagasi
saadetakse, ei leidu ka hospitalis enam vabu kohti. Düsenteeriat meil
ehk veel pole, aga kasarmu juurde on klooritünnid igaks juhuks juba
kohale veeretatud. Midagi head see muidugi ei tähenda.

Sanitaarse olukorra parandamiseks viidi kursandid täna linnasauna
duši alla. Leili kahjuks ei pakutud. Saun oli kohaliku polgu sõdureid
paksult täis, nii et pidime kordamööda oma asju valvama. Esimesel või-
malusel pannakse kõik väärtuslik pihta, hea kui hallitanud jalanartsud
alles jäävad.

Õhtul pääsesime linna peale jalutama. Libistasime järveäärses võsas
Leedu õlut, mis on natuke kalaträäni maitsega, haukasime peale hapu-
kurki ja suitsuvorsti ning korra tekkis veidi õdusam olemine. Lained
loksusid tasa, punakas päikesehelk lagunes veepinnale laiali ja pardid
sobrasid oma lestadega selle uppuvates pudemetes, neile vahel järelegi
sukeldudes. Järve kohal tiirlesid õrnroosade tiibadega kajakad. Oleksime
samuti tahtnud vabade lindudena õhku tõusta ning hämaruse varjus
kuskile ära lennata.

Pääsu aga pole, ees seisab hoopis uus ja hullem katsumus: kogu rüh-
mal tuleb öösel sõjamängu lülitada ning minna suurtele manöövritele
vaenlast kujutama. Näib, et humanitaarid sobivad kahurilihaks eriti

hästi. Loodame siiski, et meid ka seekord maha ei notita, isegi mitte eksi-kombel.

Vaatasin kasarmuseinal kroonupatriotismi kultiveerimiseks üles pandud pilti, kus on näha kivinäolist nõukogude sõjameest oma lahutamatu püssiga, ja mõtlesin, kas meidki tahetakse muuta säherduste tardunud kujude sarnaseks? Kahtluseuss hinges, uurisin peeglist oma nägu, kuid nii tuima maski veel vastu põrnitsemas ei näinud.

Hommikul kella viie aegu löödi meid maast lahti, anti püssid-padrunid kätte ning topiti igauhele ka pirakas suitsupomm ja kaks valgustusraketti kaasa. Siis sõidutati õppeväljale, kus kõndisime tükk aega teadmata suunas. Pilkases pimeduses ringi hiilides puges tasakesi põue hirm, sest kõrval pidi olema lõhkeainest küllastatud ala, lõputud miiniväljad või mis kõik veel. Olime ju ikkagi vaenlased ega teadnud, millist põrgut meile tahetakse korraldada. Õnneks juhatati rühm varsti oma positsioonidele ning jäeti mõneks ajaks rahule.

Pimedus hakkas vähehaaval järele andma. Öö oli mahe, mul pealegi soe kampsun ja sinel seljas, seega esialgu polnud häda midagi. Halli sõdurisineli all põksus üks armastav süda, ma kujutasin ette Su saledat keha, ilusaid peenikesi jalgu ning leidsin järjekordselt, et oled ütlemata armas. Lahingueelses kummalises vaikuses hajusid mõtted viimaks laiali ja silmad kippusid vägisi looja vajuma. Suigatasingi päikesetõusul viivuks, kuid kohe hakkas viiskümmend meetrit eemal kõhutav sapöör metsikult karjuma – just sel lühikesel tukastushetkel oli võitlus käima läinud ning kätte jõudnud minu kord suitsupomm lahti lasta. Kähku maast üles karates tõmbasin korgi maha ning viisin sisiseva torbiku nõuetekohaselt allatuult. Alul tõusis musta, siis halli ja lõpuks ereoranži suitsu, justkui oleks pikka paberlehtikut purgist välja kistud või nagu oleks Aladdin hakanud oma imelambist välja ronima. Levitasin tossu umbes viis minutit ja samal ajal tossasid teisedki pommid, nii et väli oli poole kilomeetri ulatuses kaetud kireva suitsuvinega. Igal suitsupommil oli oma väike tooninüanss ning kokku andis see niisuguse kunstilise vaate, mida oleks kadestanud isegi Konrad Mägi.

Valgusraketidega oli rohkem jändamist. Pealegi pidi nendega ülimalt ettevaatlikult toimetama, sest eelmisel päeval oli üks soldat, kellele rakett õnnetult näkku kargas, otse keset sõjateatrit hinge heitnud. Teinegi polgu-sõdur hukkus, lämbudes tankide vahel heitgaasides, ja kolmanda eluküünal kustus juhuslikust kuulist. Suurtel manöövritel olevat normaalne inimkadu umbes viis protsenti.

Tapan oma aega edasi. Peaaegu kolm päeva veetsin kõige tähtsamas vahtkonnas, valvates igasugu haubitsaid, kahureid ja katjuušasid. Meie vahetus venis ettenähtud kahest ööpäevast palju pikemaks, sest kohalikust polgust ei jõudnud asendusmeeskond kuidagi pärale. Aju-tine ülemus, vanemleitnant Ivanov, oli kogu vahtkonna aja purupurjus, mistõttu ei olnud võimalik ka kaebust esitada. Nägime teda vaid oma vahikorra alguses ja lõpus. Määrustiku järgi ei tohi tunnimees kõnelda kellegagi peale oma otsese ülemuse, sest iga inimene võib osutada julmaks imperialistlikuks diversandiks, ja selle, kes tunnimeest häirida üritab, lubab määrustik esimese hoiatuse järel hoobilt maha lasta. Üks naabertalu lehm olevatki oma otsa leidnud, kui polgusõdurist tunnimehe nina alla möögima tuli – polevat korduvatele hoiatustele reageerinud ja üleüldse, mis ta raibe siis tikub meie hoovile tüli norima! Lahingupadruneid on vahisõduril küllalt, vähemalt kuuskümmend tükki, aga kelle pihta sa neid lased, kui tekib vastupandamatu militaristlik tung pauk ära panna – ühtegi õiget vaenlast peale mõne loiult piniseva sääse pole siinkandis veel näha olnud. Peaks õige proovima, kas sääski saab auto-maadivalanguga tappa.

Meile on leitud muudki tegevust. Eile näiteks korraldati näidisäratus. Suur mees Jaanus, ühtlasi ka suur magaja, oli sedapuhku korrapidajaks. Teda ennast on olnud hommikuti üsna lootusetu üles saada, kuid sel-legipoollest pidime meie tema padjommi-hüüde peale püsti kargama ja palju ülakehaga nagu metsavaimud paksus jahedas hommikuudus ringi silkama. Ihu oli alguses üleni kananahal, värinad käisid mööda õõnsat sisemust igas suunas ringi ning alles meeletu, ennastületava ponnistuse järel tuli mingi soe sisse.

Seejärel võeti kurnatud kursandid rivvi ning toodi üks kahekordne reformnari välja – õnneks mitte minu oma. Roodukomandör Rogovinski, kes erinevalt vanemleitnant Ivanovist on hommikuti peaaegu kaine, kis-kus tekid ja linad madratsi pealt ära ning demonstreeris elegantsete lii-gutustega, kuidas voodipesu kohe peale ärkamist takenema panna. Vot tak! Alles pärast võimlemist ja pesemist võivat aseme üles teha.

„Kusi ei kuiva nii ruttu ära!” hüüti meie rivist, aga aset siluv ohvitser sellest ei hoolinud.

Päeval kärusime taas soomusmasinatega ringi. Mina olin paaris Kristjaniga ja pidin ära nägema tema esimese abitu katse mingit trans-pordivahendit juhtida. Soomuk on õnneks üsna tuim raudruun, seega täiesti sobilik instrument algajale poeedile sõidu õppimiseks. Kõige suu-rem puu, mille ta pikali lükkas, oli umbes Sinu sääre jämedune ja umbes viie meetri kõrgune mänd. Soomukile ei teinud see mitte mingisugust häda. Ja kui lüüriline oli veel Kristjani sõidu trajektoor – ikka ära loo-dusse, ikka võsa vahele. Itsitasin tagaistmel pidevalt, ehkki pidin sealjuu-res ka hoolsalt kuskilt kinni hoidma, kui me kraavidest läbi pörutasime. Tee peal see värk tal millegipärast ei püsinud.

Lõpuks lagunes masin Kristjani käes ära. Mootoritel sai vist oskama-tust gaasitamisest ja solgutamisest villand ning üks neist viskas vihaselt mingi rihma maha.

Peale konarlikku soomukisõitu kihutas meist üle võimas tank, ehtne T-72, kahuritoru ähvardavalt ees. Olime kaevikus valvel ja hüppasime üles, et puugranaat sellele vastu visata. Siis vajusime auku tagasi, lasime sõjamasinal endast üle sõita ning virutasime teise granaadi järele. Tanki enda kohal tajudes tekkis imelik tühise sipelga tunne, elu näis hetkeks täiesti väärtusetu. Poolsada tonni kaaluv monstrum teeb põrgulikku müra, paneb maa värisema ja keerutab pealekauba veel hullupööra tolmu üles. Naljaasi on tal kogemata mõni kursandiroju ära lõmastada.

Eilne hullupööra rahutu päev lõppes seevastu erakordselt ilusa päikese-loojanguga. Loojangud on siin tõesti võrratud. Neid saab üle kolmekilo-meetrise õppevälja hästi vaadelda ja räigele kasarmu esteetikale pakub see suurt vaheldust. Aga võib-olla ma juba kirjutasin sellest, ega mäletagi täpselt – mõtted muutuvad siinses limana venivas ajas hajuvaks, sünd-muste järjestus kaotab tähtsuse.

Tundub, nagu näinuksin ma vahepeal üht ilusat unenägu. Oled mul tõesti visa rändur, imetusväärsest visa, tuled kas või maailma lõppu kohale, et mind näha. Meenutan oimetuna äsjaseid hurmavaid hetki ja kurvastan, et need nõnda üürikeseks jäid. Ma ei jõudnud paljutki küsida, ka selle meesterahva kohta mitte, kes Sind lahkesti Leedumaale sõidutas. Rõõm Sinu nägemisest oli nii suur, et kõik muu läks meelest. Vaatasin Sind ja lobisesin mõttetult oma tuimast sõdurielust.

Kas ta on Su vana tuttav? Oli tal niisama siiakanti asja ja te saite lihtsalt kokkuleppele, et ta Su kaasa võtab, või pidid talle midagi selle sõidu eest ka maksma? Kahju, et ta kohe tagasi pidi sõitma. Sina oleksid võinud siiski paariks päevaks kohale jääda, küllap oleksime kuskilt ka öömaja leidnud. Leedus pidi hotellitubegi lahedamalt saada olema kui Eestis. Koju oleksid ju saanud sõita ka busside või rongidega. Aga iga-tahes veel kord suurim tänu selle toreda paki eest, mille Sa oma vaesele armusõdurile kaasa töid ja kus kõiksugu maitsevaid asju sees oli. Olen neid nüüd tasapisi muginud ning teistelegi pakkunud, nii nagu meil siin kombeks. Kui hea ja hoolitsev naine Sa oled! Läheks need kuud siin ometi kiiremini mööda ja saaksin Su uuesti kaissu võtta. Jäänuks meil pisutki rohkem aega, oleksime jalutanud suure järve äärde, laenanud paadi ja pugunud kõrkjatesse teiste silme eest peitu. Siis saanuks muudki mõnusat peale suudluste ette võtta. Järve suubuva jõesuudme juures on väga tihe kõrkjastik, seal oleksime olnud peidus nagu vanajumala selja taga ning toimetanud vaikselt oma pühalikku armuriitust.

Järjekordne sisuta päev kuulsusetult igavikku vajumas. Vihma pole enam ammu sadanud ja kasarmute ümber hõljub põuane tolmuvine. Teed on kaetud vahuleklopidud jahuga, kuhu kirsasaapad sügavale sisse vajuvad. Marssida tuleb tihedas tolmupilves, mistõttu näeme välja nagu tolmuahvid. Kolonni viimased inimesed hingavad peenikest punakat puru sügavalt kopsudesse, pääsu pole selle eest mitte kuskile. Ilmunud on uusi, härjanäolisi ja röökivaid ülemusi, tähelepanu on hakatud osutama äratuse täpsusele, võimlemisele ning rividrillile.

Õhtupoolikud on õnneks endistviisi rahulikud. Magasin äsja rohus putukate hulgas, laskudes veelgi madalamale kui rohi. Tapsin niiviisi

korraga terve tunnikese. Aega on ikka liiga palju, otse üüratult palju, sellega ei ole mitte kui midagi peale hakata. Kunagi ei ole ma hulpinud sellises ajakaoses.

Mõtisklesin, meelisklesin eilsest päevast, mille me koos veetsime – see oluks nagu hoopis teine aeg. Mitu tundi lendas mööda üheainsa viivuna. Pärast Su eilset lahkumismusi kõndisin veel tükk aega õnnest uimasena ringi, enne kui kasarmusse tagasi läksin. Jälgisin mõtteis Su liikumisi, kujutasin ette, kuidas buss Su linna viis ja Sa bussijaamas oma salapärase sohvri masinasse ümber istusid. Küllap läks teil ka pikal koduteel kõik hästi. Praeguseks peaks Sul reisiväsimus olema juba välja puhatud.

Tulevane defektoloog Ralf, kes praegu jalavigastust simuleerides kepiga ringi liipab ja eile kõõgitoimkonna autoga ametlikult linnas käis – väidetavalt apteegist rohtu toomas –, mainis, et oli Sind juhtumisi restoranis kohanud. Olevat Sul aidanud koguni kedagi oodata. Pärast tulnudki üks ilus pikk eesti mees Su lauda, nagu Ralf tähendusrikkalt märkis.

Kas Sa siis jõuadsid seal oma reisikaaslasega veel süüa ka? Mulle jäi mulje, et tal pidi kojuminekuga väga kiire olema. Olen siin vist natuke armukadedaks muutunud, aga eks see tule sellest, et Sinu nägemine on minus kõik tunded kobrutama pannud. Pealegi üritas see kuramuse Ralf jälle midagi oma totral viisil mõista anda, rääkis jälle, et selliseid toredaid tüdrukuid nagu Sina tuleb kogu aeg silmas pidada, muidu libisevat nad püüdmatusena käest. Igatseb Sind vist taga. Oled talle kunagi sügava mulje jätnud, kuigi ma ei saa aru, mis Sind tema juurde tõmbas.

Pühapäeva hommikul sadas tihedat vihma, kuid sellele vaatamata aeti meid põllumajandusse tööle. Sattusin neljasesse punkti, kuhu peale minu kuulusid veel Gunnar, Kristjan ja Jaanus. Töö oli väegade sant, sest laadisime kühvlitega rohujahu laost autokasti. Hingata oli iga vähimagi labidaliigutuse järel lausa võimatu, ümberringi hõljus lämmatav tolmuturupilv, mis kuidagi hajuda ei tahtnud. Läkastasime pidevalt ja üheaegselt nagu mingi astmaatikut kvartett. Veel tänagi nuuskan ninast tihedat rohujahumassi.

Lõuna oli see-eest korralik. Kardetud rohujahukoogi asemel anti maitsvat lihasuppi, salatit ja kaks latakat šnitslit. Mina ei jaksanudki teist tükki ära süüa, ei mäleta, kes selle endale sai. Peale jõime õlut ja veini, aga seda juba omal kulul. Siis aga tuli tagasi laadima minna, jälle üleni rohelistesse õudusse sukelduda ning plaanipäraselt kella seitsmeni vastu pidada. Ilmselt oli keegi meid maha müünud – võib-olla annab sovhoos selle eest ohvitseridele mingit proviant.

Rabasime mis rabasime, viskasime elu eest jahu, ent autokasti päris täis ei saanudki. Kohalikud laadisid ise viimase jao peale, kokku tuli oma kolm tonni. Aga eks me teinud ka pikki bakhanaallike sugemetega pause lao pööningul, kus sai rahus kanepiseemnete hunnikul külitada ning külast hangitud peediveini tinistada. Pood oli kinni, pidime poodniku kaugel külaservas asuvast kodust üles otsima ja teda tagant utsitama, et ta poe puhkepäeval erandkorras avaks. See kõik viitis kenasti aega.

Tagasiteel hakkas Jaanus tugevas veiniuimas vanu metsavendade laule mõirgama ning tagus pilotka viisnurgaga vastu bussi lage takti. Siis tehti tema tungival nõudmisel metsapeatus, aga niipea kui uksest välja saime, kukkus ta pikali ning veeres kogu oma pikkuses ja laiuses sügavasse kraavi, teerullina kõrget rohtu maha muljudes. Oli päris tegu teda sealt välja tirida, sest jalgu mees enam alla ei võtnud.

Laagrisse saabudes sasisid Kristjan ja Gunnar lampoimetust Jaanusest kinni, võtsid ta enda vahele ja hakkasid kasarmusse lohistama. Teel tuli vastu üks major, kelle eest oli mõistagi vaja surmani väsinud töömeest varjata – vahelejäamine heitnuks varju ka tema kaasosalistele. Olude sunnil võtsin selle aktsiooni korraldamise enda peale. Püüdsin poiste ees kiireid haake tehes reipalt sagivat rahvasumma etendada ja ennäe, õnnestuski valvsa ohvitseri tähelepanu korraks kõrvale juhtida. Ka Jaanus, ehkki täiesti rui, aitas natuke kaasa. Ta suutis end imekombel korraks sirgu ajada, astus kõige kriitilisemal hetkel koguni paar habisevat sammukest, kuid nõrkes seejärel taas ning kui voodile visati, norises mundrit seljast võtmata hommikuni.

Õhtul eemaldasin kirsadest rohujahu varusid. Harutasin ka jalanartsud lahti ja imetlesin kaua nende rohekat hallitusetaolist jumet. Ma ei tea kohe, mis teha! Sauna pole meil enam kaks nädalat olnud – pumbamasin läks rikki. Särk on samuti otse uskumatult must, sest pesuvahe-

tustki pole sama kaua olnud. Kui rõivad seljast tõmmata, jäävad need püsti seisma nagu skulptuurid. Tuleb vist köögist sooja vett kaubelda.

Jutustan veel, kui hästi ma nõukogude armee kombes üle võtnud olen, millist osavat sõjaväelise bürokraatia, laiskuse ja juhmuse võrku ma punuda oskan. Olin täna päevnik, see, kes kasarmus korda ja valvet peab. Jooksis sisse meie roodukomandör Rogovinski ja nõudis, et ma otsemaid ühe kursandi, kellegi Zozini üles otsiksin. Ütlesin „jah”, andsin au ning jäin vaatama, kuidas kapten rahunenult väljus.

Mõne aja pärast tuli ta tagasi, pärides, kas ma olen kursant Zozini juba leidnud. Vastasin, et ei ole ja seisin oma kohal edasi. Siis teatati meile, et otsitava kursandi võib ehk kätte saada velskripunkti juurest. Kohe andiski ülemus mulle käsu sinna joosta ja Zozin viivitamatult tema juurde kutsuda. Ohvitser läks ära, mina aga jäin kindlalt kasarmusse.

Varsti tuli see Rogovinski, keda me tema nime pärast ka Sarvikuks kutsume, jälle küsima, kas kursant Zozin oli velskri juures. Ütlesin, et ega vist ei olnud, ning lõin igaks juhuks kulpi. Seepeale tegi rooduülem otse laagri peakorrapidajale ülesandeks seltsimees Zozin ükskõik kust üles otsida. Peakorrapidaja tähtsat ametit pidas parajasti üks flegmaatiline füüsik, kes võttis käsu tuima ükskõiksusega vastu ning me istusime rahu-meeli malet mängima.

Poole tunni pärast ilmus meie sarviline ülemus uuesti välja, küsides tüdinult, kas Zozin on leitud. Füüsik teatas, et tegi endale alluvale päevnikule, see tähendab minule, ülesandeks mees üles otsida. Kapten pöördus minu poole ja ma raporteerisin innuka kaasaelamisega au andes, et saatsin paar poissi Zozinit otsima. Ohvitser ei osanud rohkem midagi öelda ning sellega kogu lugu päädiski. Kas kursant Zozin sel öhtul üles leiti või mitte, pole teada. Ma ei oska isegi seda arvata, kes see Zozin õieti on. Võib-olla teda polegi olemas.

Sain täna öhtul tavalisest rohkem süüa, sest meie kümneliikmelisest laudkonnast oli järele jäänud vaid kaks meest: mina ja Gunnar. Kõik teised olid kuskile ära hüpanud. Vaid vähesed suudavad pidevalt siin konutada. Gunnar on üks neist. Tema arvates on just katkematu rutiin hingele kõige parem palsam. Laagrist lahkumise rõõm ei katvat tagasi-pöördumise piina. Panime kahekesi ilma suurema vaevata pintslisse kogu laudkonnale mõeldud kalaportsjoni ning oleksime veel midagi peale

hauganud, kui oleks antud. Siit järeldeb, et isegi kui meile tarnitavat toiduhulka viis korda suurendada, oleks ikkagi raske sellest kõht täis saada. Mida oligi tarvis tõestada, vot, või õigemini mott! Tefteelide koguse suurendamist ma muidugi ei soovi.

Sinu kirja täna jälle ei tulnud. Istusin radikaalselt tühjenenud kasarmus ja tundsin ennast nagu läbikukkunud üliõpilane, kes peab ebaõnnestunud arvestuse järgmisel hommikul uuesti sooritama. Olen midagi sellist kogenud oma esimese sessi eel. Teised olid juba sõitnud nääripühi pidama ning mind valdas samasugune tühjuse, üksilduse ja ühtaegu piinava igatsuse tunne nagu praegu. Siis igatsesin kellegi nimetu-kehatu järele, nüüd aga oled mul Sina.

Tukkusin pisut, et peavalu leevendada, ärkasin ja vaatasin lootusrikkalt enda kõrvale kapile pandud kirja. Paraku oli see jälle Ralfile. Õnneks mitte Sinult. Näen Sind tihtipeale unes, oled mu kõrval niisama loomuliku kaaslasena nagu mu varigi. Oleksid nagu igavesti minuga seotud. Ühest unenäost on ka selgem mälestus: sõitsime kahekesi autoga Hiiu- maale, külastasime minu onu, kes osutus ootamatult nooreks ja vallaliseks meheks. Leidsime ta mingist kontorist konutamas. Siis unenäoruum deformeerus ja me avastasime end olevat ühes kolmekordses puithoones. Laskusime mööda treppe allapoole ning leidsime onukese nüüd hoopis veinikeldrist, kus ta meile ühest tolmusest pudelist veini pakkus. Mekitud joogi magus maitse segunes selle imearmsa lõhnaga, mis Sinust alati õhkub. Seesugune ruumide ja maastike ootamatu muundumine ja teisteks ruumideks ning maastikeks üleminek jätkus ka edaspidi. Mõningad unenäomaastikud olid mulle tuttavad, juba varasemates unedes läbitud. Unenäod kordavad siin ennast miskipärast.

Viibin praegu linnas restorani fuajees teisel korrusel – küllap mäletad: käisid seal oma reisikaaslasega söömas ning kohtasid ka Ralfi. Kohvikud ja restoranid peaksid siin olema avatud kella üheteistkümnest, kuid veel praegugi, mil kell on juba kolmveerand kaksteist, ei pääse mitte kuskile sisse. Millal avatakse, pole teada, ei tea mina, ei kohvikutöötajad, ei tea siin väikeses Leedu linnakeses vist mitte keegi. Mõtlesin minna

kohvikusse kirja kirjutama ja kohvi peale rüüpama, aga nagu selgus, algab päevane elu Leedus niisama vaevaliselt nagu kuskil Venemaal. Olen nüüd umbes poolteist tundi linna peatänaval tolgendanud. Jalgade rakud on taas paisunud ja tuikama hakanud. Selleks istungi siin fuajees, et puhata ja koibi kosutada. Kõik kaaskursandid on õppusel, lasevad püssist pauku või viskavad granaati, aga mina seda teha ei saa, sest ei näe enam kõike, mida oleks vaja näha. Mu prillid on katki, raamid päris põhjalikult purud ja klaasid ei seisa üldse sees.

Õnnetus juhtus järve rannas, sealsamas, kuhu oleksin tahtnud ka Sind viia, kui Sul veidigi rohkem aega oleks olnud. Mäletad, mis ma kirjutasin: oleksime saanud paadi laenuks, järve suubuva jõe kohal kõrkjastikku libisenud ning meie kehad oleksid tundnud kirglikke puudutusi ja ühinemist. Jõime sealkandis poistega õlut ja togisime palli. Jäin mingite leedukatega mängima, muudkui tõksisime ja tõnksisime, kuni ühekorraga pall mulle suure hooga näkku põrkas. Ja veel nii tugevasti, et lõi raamid kolmest kohast puruks, killudki välja. Üks klaas jäi raami sisse, teine aga kukkus maha. Selle otsisid meie poisid õnneks üles.

Vaatamata oma lühinägelikule seisukorrale pidin siiski järgmisel päeval soomukit juhtima ning automaadist märki laskma. Soomukijuhtimisega sain esialgu päris hästi hakkama, sest orienteerusin luugipilust paistvate värvide järgi. Hoidsin masinat rohelise värvi peal, eeldades, et see peaks tähendama suuremate takistusteta rohumaad, kuid sihtmärki, mille pihta tulistada, ma küll ei näinud. Andsin ohvitserile oma murest teada, tema aga käskis ikka pauku teha. Panin siis oma valangud umbes ära, andsin suvalises suunas tuld, kuni salv tühi. Sellegipoolest oli mul rühma parim tulemus ja ohvitser peab mind seitsaadik suureks simulandiks. Ilmselt oli keegi minu märki lasknud. Soomukisõiduga suutsin õnneks jätta usaldusväärsema mulje, kuna pörutasin joonelt läbi mingist kõrgest laudkonstruktsioonist, mis oli ka roheliseks värvitud. Pärast seda võeti mind kähku rooli tagant maha.

Nüüd olen linnas uusi prille hankimas. Hääletasin tee ääres oma tavalises sõdurimundris ja ennäe imet – kohe esimene auto võttis peale. Leidsin üles ka optikapoe, pakkusin katkisi prille, kuid öeldi, et parandada ei anna enam midagi, saab heal juhul vaid klaasid väiksematesse raamidesse ümber tõsta, aga sedagi teatava riskiga, et murduvad, ei lähe

fookusesse või ei jää üldse pidama. Otsustasin siiski proovida. Leitigi mu jaoks enam-vähem talutavad neljarublad metallraamid ja määrati tähtajaks kolm nädalat. Tahan aga selle asja, et mul prillid kohe tööse võeti, laagriülemuste ees saladusse jätta, sest nii saab ehk veel ühe linna-loa välja kaubelda.

Lõunaks olid söögikohad lahti tehtud. Söin restoranis imeodava komplektlõuna, ainult rubla ja kaheksa kopikat: eelroaks muna majoneesis ja oivalised värsked keedukartulid, siis külm borš, vitamiinirohkeid taimi täis, edasi põhiroana mingi omapärane lihatoode – tundmatu koostisega küll, kuid üpris maitsev – ning magustoiduks hapukas, aga ohutu karus-marjakompott.

Olen nüüd jäänud üksinda kohvikusse ja kuulen portselantasside kõlinat, kui mulle kohvi valmistatakse. Silme ees on kogu aeg Sinu kuju, tundub, nagu hõljuksid Sa oma pika helerohelise kleidiga siinsamas läheduses. Prille mul pole, selgemalt järele vaadata ei saa, seepärast oletan, et niimoodi ongi. Elan oma ähmases maailmas, mõnus on sääraseid miraaže luua. Võiks isegi öelda, et maailm näib ilma prillideta parem: kõik kontuurid pehmenevad, kogu sinise karuse elu pilt muutub mahe-damaks, ähmasemaks ja hajuvamaks ning miski ei torka enam nii räi-gelt silma kui enne. Ainult bussijaama poole pilku heites tuksatas kor-raks valulik mõte, et alles nädal tagasi olid Sa siin, istusid kellegi autosse ja sõitsid mu juurest kaugele ära.

Toodigi kohvi. See on kõlblik, ajab asja ära, aga üks Sa mäleta ju isegi seda maitset. Lahe on siin kohvikus, sest kedagi peale minu praegu lau-dade taga istumas ei ole. Aeg-ajalt astutakse sisse, saadakse tagaruumist mingi salapärane paberike ning minnakse jälle välja. Aken mu selja taga on lahti, ruumi kandub tuuleõhku ja tänavamüra. Naabermajast kostab raadioviise, keegi laulab leedu keeles, kuskil mängitakse klaverit. Klaveri-helid, mis tekivad sõrmede ruttamisest klahvidel, kukuvad nagu sooja vihmaabina piisad tilkhaaval mu peale, sätendavad rõõmsas päikese-paistes, peegeldavad ümberringi käivaid argiaskeldusi ning veerevad siri-nal, peaaegu nahka kõditades maha. Väljas hüütakse, kolistatakse ämb-ritega, inimesed elavad oma igapäevast elu.

Hetkeks tundub, nagu võiksin minagi siit lihtsalt üles tõusta ja Sinu juurde koju minna. Nii see kahjuks pole. Varsti pean jälle läppunud

kasarmuõhku nuusutama, varsti sunnitakse mind taas sukelduma julma sõdurirutiini.

Õhtul jagasime Valterile tulnud pakki ehk ahvi. Poisid olid kasti igaks juhuks lahti teinud, sest ilm on palav ja toit läheb ruttu hukka. Suitsuvorst oligi põhjalikult ära hallitanud, kuid muidu veel täiesti kõlbulik. Ralf jättis nagu ikka kõige aplama mulje – on teine alatasa näljane ja käib neilt, kellele pakke saadetakse, toitu pommimas. Tal endal ei ole midagi pakkuda, ühtegi toidupakki pole talle saadetud.

Kuumus on praegu tõesti suur ja räägitakse, et läheb veelgi hullemaks. Kõik, mis rikneda saab, rikneb kindlasti viivitamatult. Vaid minu tunded Sinu vastu püsivad ikka endistviisi värsked. Aina mõtlen Su peale, igal õhtul ootan kirja ja nukrutsen. Seisund, mis mind valdab, kui olen õhtuti posti oodates kirjata jäänud, on võrreldav sellise kõrberänduri üleelamistega, kes peale pikka ja janust retke märkab silmapiiril kaevu, hakkab pääsemisjoovastuses ennastunustavalt sinnapoole jooksuma ning siis äkki mõistab, et tema lootus on rajatud petlikule terendusele – kaev oli vaid tühipaljas fatamorgaana. Nii armetu, nii piinlik paistab see kõik, ma seisan lööduna, mu käed vajuvad rippu, seda pannakse tähele ja sellest tekivadki kõik need jutud, mis kahtlusi külvavad. Kes õhtul kirja saab, hingestab oma rõõmuga teisigi ja tema suur õnn valgustab kogu kasarmut.

Ootan küll posti, aga vastu enam ei tõtta, sest jätan niimoodi juba õige totra mulje. Ralf irvitab ja teeb lolle märkusi. Su äsjase reisi kaaslastest rääkis ta jällegi üpris nõmedat juttu, mida ma muidugi ei usu.

Üleeile asusin köögitoi mkonda. Pandi lausa ülemuseks, peakorrapidajaks, kes võtab vastu korraldused, käsud ja noomitused või sõimu, olenevalt valveohvitseri temperamendist. Kuid korrapidaja peseb ka nõusid, vastutab veetoomise, tuletegemise, kartulikooremise ning paljude muude hädavajalike toimingute eest. Köögitöö pole suurem asi, solki tekib palju, mingeid pesemisvahendeid ei anta ja kõik vajalikud töövahendid tuleb ka ise kokku otsida. Õnneks osutus mu meeskond väga tubliks, mõnel poisil oli ettenägelikult isegi pesupulbrit ja abrasiivset pastat kaasa võetud.

Ralf aga hakkas meil katlakütjaks ning tõmbus päeva peale näost mustaks nagu rehepapp. Tema õige pale ilmuski viimaks nähtavale.

Toimkonna lõpuks sõitsin kõõgi autoga linna, et järgmise päeva toiduained ära tuua. Ralf tuli omal algatusel kaasa. Teel tahtis ta mulle kangesti midagi usaldada. Hakkaski siis autokastis ketrama, et tema soovib ainult head, seletas, et teil oli paar aastat tagasi kõigest väike ülikooli-romaan ja ärgu ma sellest midagi arvaku – aga just seetõttu tundvat ta paremini Sinu loomust ning oskavat näha, et meie, see tähendab Sinu ja minu suhtega pole kõik päris korras. Soovitas jälle Sul silma peal hoida, muidu võivad asjad veel kehva pöörde võtta. Sest üks vanem kutt tiirutavad pidevalt Su ümber.

Ralfi jutt ajas mind vihale. Huvitav, kuidas ma peaksin Sul silma peal hoidma. Esiteks ei saa seda siit laagrist kuidagi teha ja teiseks ma ju usaldan Sind. Ütlesin talle, et ärgu segagu end teiste asjadesse. Minu arust on Ralf meie peale lihtsalt kade ning sellepärast keerutabki neid jutte kokku. Paistab, et ta oli omal ajal Sinust kõvasti sisse võetud ega suuda sellest siinamaani üle saada.

Aga mis siin salata, üks murekribalaid igitseb minugi hinges. Põhjusiks on eelkõige see, et liiga kaua pole Sinult enam mingeid teateid tulnud. Võib-olla on ka postiteenistus süüdi. Vahel juhtub, et kirjad jäävad kuskile seisma ning tulevad siis kõik korraga nagu lumelaviin.

Hinges närib järjest rohkem, sest nüüd tuli Kristjangi pärima, kas ma oma pruudist midagi tean. Arvan, et Ralf on talle mingit pada ajanud ja Kristjan tundis kohustust mulle appi tõtata. Ütlesin, et kõik on korras. Ega sellepärast pea ma sind veel kahtlustama, et keegi rumalaid kuuldusi levitab. Ehkki tegelikult olen juba päris nõutuks muutumas. Vahel mõtlengi, et kas on midagi lahti ja kas ma peaksin seepärast üritama Eestisse tulla. Saada ometi paar lohutavat ridagi.

Kes see mees üldse on ja millal te tuttavaks saite? On ta seesama sõber, kelle autoga Sa mul külas käisid? Ralf ütles, et teab teda sellest ajast, kui võrkpallitreennis käis, ja arvas, et mees peaks juba ammu abielus olema. Paar lastki pidi ta peres kasvama.

Aga võib-olla on see kõik lihtsalt üks väike vallatus, Sa oled ilma minuta igavledes ja seltsi otsides natuke üle piiri läinud ja kõike annab veel tagasi pöörata. Ma ei usu, et ta oskas Su südame võluklaveri heli-

sema panna, nagu Petöfi ütleb. Tahaksin loota, et teie vahel on vaid veidi suvesõprust ja ei midagi muud.

Väikese patu tunnistamine võib inimese isegi vooruslikumaks muuta ja panna ta teiste pattudesse tolerantsemalt suhtuma. Oleksin väga õnnelik, kui Sa mulle kõik ausalt ära räägiksid. Seejärel võiksimme oma mured ühe ropsuga prügikasti heita ning kohtudes kallistaksime teineteist otsekui puhastustulest läbi käinud ja paremaks saanud inimesed. Ma luban – taas Petöfit appi võttes –, et suudan ühtviisi armastada nii Sinu kasinuse puhast kiirgust kui ka Su väikeste eksimuste päikesevarjutust.

Üks meie hüppesse läinud poistest jäi paar päeva tagasi Lätimaal Valmiera jaamas miilitsa kätte, arvatavasti purjus peaga. Mis aga kõige sandim – tema taskutest leiti püstol ja tervelt nelikümmend padrunit. Jurist oli, nii et üks tal ole juba täpselt teada, kui halvasti niisugune vahelejäätmine võib lõppeda ehk mitu aastat selle eest väänatakse. Halvimal juhul pandavat isegi seitsmeks aastaks istuma. Mis sel poisil küll mõttes oli, keda ta karistama läks?

Sellest loost kuuldes hakkas ka minus idanema tume soov võtta siit laskemoonalaost pihutäis padruneid, haarata püss ja sõita selle neetud mehe juurde, kes ähvardab meie elu jõhkralt segi pöörata. Tahaksin talle tõesti mõne kuuli hoiatuseks kintsu kihutada, saagu siis pärast mis saab.

Tunnistan nüüd ausalt üles, et olingi juba korra sõgedalt teele asumas, ohvitseride relvakapist võetud Makarovi püstol vöö vahel ja viis kuuli püksitaskus. Oma Kalašnikovi automaadiga ma ju Eestisse tulla ei saaks, sõjaväepatrullid või miilits nabiksid mu kohe kinni. Kõndisin öö hakul maantee äärde, peas kindel kavatsus Šiauliaisse hääletada ja seal Kaliningradist tuleva Tallinna bussi peale minna. Vehklesin teepeenral ärevalt terve tunnikese, aga ükski auto peale ei võtnud. Hõre liiklus rauges pimeduse saabudes sootuks ning pikapeale suutis uduhärmane augustiöö ka mu tulikuumad mõtted maha jahutada. Hoian end nüüd tagasi, et midagi hullemat ei juhtuks.

Kirjutan neid ridu hilise öö või varase hommiku jahedas üksinduses, olles päevnikuna staabis relvaruumi kõrval valves. Peale oma pimedas vihas ette võetud aktsiooni tukkusin natuke, kuid praegu olen jälle ärkvel ja jätkan valvekorda. Päevnikuametit peame Kristjaniga vaheldumisi, kokku terve ööpäeva järjest. Pääsesime tänu sellele kolhoosiorjusest,

ehkki rohujahus sumpamise asemel anti kursantidele sedapuhku palju tervislikum töö – lina peodesse sidumine.

Kui Kristjan mind poole öö pealt jälle üles äratas, läksin korraks öue. Vastu löi sügiseselt karge õhk, kõrge tähine taevas kummumas üle kõledaks kiskuva maa. Varsti võib koguni öökülmi tulla. Ja öiseid õppusi. Vähemalt üks väliööbimine, sineliga lahtise taeva all magamine peaks veel ees olema. Sügis vilksatab kord siit, kord sealt, vahel lõhnana, vahel udu ja vihmana, siis jälle maastikupildina või jaheda tuulena. Poisid on vaiksemaks jäänud, enesesse tõmbunud, ainult Ralfi tobe häälitsemine, tõuklemine ja sagimine on jäänud.

Valvekorra lõpul pesime Kristjaniga koos kasarmupõrandaid. See käis nõndaviisi, et üks viskas kuuma vett maha ja teine hõõrus harjaga mustuse laiali. Niisugune see õige tehnoloogia siin ongi. Sel viisil tagatakse põranda kõrgläige tunduvalt pikemaks ajaks kui normaalse pesuga, sest põrand püsib kaua märg. Lääkiva põranda eest saab aga kiita. Mina sätisin lisaks veel sineleid nõuetekohasesse korda. See oli kuratlik vaev, sest kursante on palju ja nagisid vähe, kusjuures sinelid ei tohi mitte lihtsalt niisama rippuda, vaid peavad üksteist kolmnurkse hõlmaga katma. Siis on ohvitseridel ilus vaadata ja korrapidaja saab jälle kiita.

Vahepeal saadeti mind granaati viskama. Nagu Sa tead, on mul kooliajast saadik orgaaniline vastikus igasuguse viskamise või heitmise vastu, sest ranne ja õlg lähevad paigast ära. Seekord aga pääsu polnud. Tuli pott, see tähendab kiiver pähe panna, granaat kätte võtta ning splint välja tõmmata. Kartsin tõsiselt, sest kui granaat peaks liiga lähedale kukkuma, võib kildudest haavata saada. Ponnistasin kõigest väest ja peitusin oma abitu viske järel kähku ühe müürijupi taha. Minuga ei juhtunudki midagi. See-eest sai toreda killu kintsu meid juhendav major, kes künka otsas ülbe üleolekuga minu jõupingutusi jälgis ja kellele minu paaniline pakku viskumine alguses veel naljagi tegi. Liibaku ta nüüd pealegi – ei maksa ikka sõjaväljal nina püsti ajada ega ette tikkuda. Ütleb ju rahvataarkuski: vaid keskmised koju tulevad.

Lõpp läheneb, aga nii mõnigi poiss on hakanud naljaviluks heietama, et näe, laagris ju kohati päris rahulik olla, et ei tea, kas tasubki nii väga kojuminekuga kiirustada. Kodus ei saaks iial sellist ajuvaba rahu, seal

on aina elulised mured kaelas. Aga sedasi võib tõesti vaid nalja pärast mõelda. Tegelikult üritab igaüks siit esimesel võimalusel jalga lasta, paljudel ju ka naine-lapsed ootamas. Naisi ei või kunagi liiga kauaks üksi jätta, selles suhtes on Ralfil õigus. Kui ei saa ise oma kallima siledat nahka silitseda ja tema keha hellitada, siis teeb seda varsti keegi teine. C'est la vie.

Oleksin ihanud täna Su kirja lugeda, kuulda Sinult endalt selgitusi, aga postis polnud jälle midagi. Olen nüüd maha rahunenud ja üritanud nende väheste andmete põhjal, mis teiste kaudu minuni on jõudnud, konstrueerida pildikesi Su praegusest elust. Vahepeal oli mu meel üsna must, rasked vihahood vaheldusid näruste haletsushoogudega ja halvasid mõtlemisvõimet. Siin relvade keskel on see tõepoolest väga ohtlik – päris ime kohe, et minuga veel midagi juhtunud ei ole. Pean võitlust iseenda süngete mõtete ja äkiliste tungide vastu, armusõduri lahingust on saanud hoopis sisemine kaitsesõda.

Mulle näib, et midagi sellist toimub Sinuski. Sa oled üksinduse ja igatsuste nukral hetkel lasknud kellegi endale liiga lähedale ning pidanud seejärel iseendaga pikka heitlust, tahtmata mind sellesse mässida.

Eile tõi post Sinult kauaoodatud kirja. Otsustasin selle avamisega veidi venitada, tahtsin kogu öö ja päeva hellitada lootust, et Sinu kauni käega paberile pandud sõnad seavad meie elu jälle korda ning mustad pilved haihtuvad nagu nõiaväel. Nüüd aga pole mul muud unistust, kui vaid homseni magada, sest mõtteid tarretav raske uim rutjub Sinu kirja lugemise järel peale otsekui lumelasu. Ei ole need asjad, millest sa räägid, mulle päriselt kohalegi jõudnud, ei suuda end veel sugugi koguda. Silme ees virvendab ähmaselt, nagu oleks suitsupomm mu peale lahti lastud.

Sellest hoolimata pean kuidagimoodi ohvitserieksamitele keskendumas. Saigi juba harjutatud: joostes läbi võsa, hüppega kaevikusse, tuld andes kaevikust välja, tagasi kaevikusse, raske varustusega pikali ja püsti üle põllu, roomates läbi lemmasita, virgutava rünnakuhüüdega – hurraa, hurraa! – kõrgendikule ja samas vaimus aina edasi. Sealjuures pidin ka

ise innustavaid käsklusi karjuma, sõdurite liikumist korraldama, tegutsema nagu rühmakomandör kunagi. Kolm tundi märja ilmaga püherdamist.

Olen siiski rahulik ja mõtlen, et nüüd on vähemalt kõik selgeks saanud. Hea seegi. Unenäod, mis vahepeal olid nii lihtsad, on jälle läinud pikaks ja keeruliseks. Ühtegi süžeed ma tervikuna ei mäleta, aga tean, et Sinagi oled neis olemas olnud. Mulle on näidatud võikaid pilte, kuidas Sind riidest lahti kistakse, kuidas teie paljad kehad kirglikult kokku puutuvad, kuidas Sa oma alastuses võõra mehe himukate käte vahel väänled, ennast iharalt ta alla heidad ja võtta lased – sellal kui rasked tankid minust üle sõidavad, granaadikillud vihisedes lendavad, sellal kui mina pean poris vähkrema, mustuses hingitsema ning võin Sinust ainult unistada.

Võib-olla näen Sind unes veelgi, kuigi enam ei tea, kas ka päriselus kohtume. Ometi näib mulle veel praegugi, et olime teineteise jaoks otsekui loodud ning meid oodanuks ees ilus ühine elu. Oleksime pidanud ainult need paar kuud ära kannatama. See oli justkui prooviaeg, otsustav test, viimane pingutus enne suurt õnne, mida meile lahkelt lubati, aga milleni me ei küündinud. Seda katset me läbi teha ei suutnud. Sellegipoolest jääb mul Sinuga koos oldud hetkedest, kõigist Sinule elatud päevadest palju helli mälestusi. Su olemasolu aitas mu tülgest laagrielu kergendada, ehkki teiselt poolt tegi selle veelgi raskemaks. Nüüd on kõik ühekorraga möödas.

Rääkisin põhjalikumalt ka Ralfiga. Mõistsin lõpuks, et oleksin pidanud tema hoiatusi juba varem kuulda võtma ja tõttama siinsete mõtete sõjamängude keskelt hoopis Eestisse – tõelisse võitlusse oma armastuse eest. Pidasin Ralfi asjata mingiks pahatahtlikuks urgitsejaks, kibestunud vennikeseks, kes ainult kiusu ajab. Ta ei ole Sind tõesti suutnud unustada, kuid pilk, millega ta Su tegemisi jälgib, on üsna heatahtlik. Ralf teab ka palju Su varasemast elukäigust. Sain temalt kuulda, et see moraalitu mees on Sind varemgi piiranud, kiimasena Su ümber tiirutanud ja üritanud iga juhust jõhkralt ära kasutada.

Sellele mõeldes suudan jälle vaevu maha suruda oma karistushimu. Olen palju kordi ette kujutanud, kuidas Su õel võrgutaja mu püssitoru ees väänleb ja põlvili halastust palub. Aga mis mul temaga rääkida!

Sihukesed tüübid ajavad südame pahaks nagu need kuradi tefteelid. Paukpadrunitega tuleks nad tantsima panna ja siis õpetuseks õiget tina anda. Tankitörjepüssiga peaks panema matsu ka tema Volgale, millega te Leedus käisite ja kus te minu üle naerdes amelesite. Hea oleks vaadata, kuidas kirju porduvankri tükid tossates igasse ilmakaarde laiali lendavad. Kuid olgu, jäägu see kõik sinnapaika, kadugu need verised kättemaksumõtted, ei ole mul tahtmist süütuid lapsi orvuks teha. Õige aeg midagi ette võtta on juba maha magatud. Armusõduri viimne lahing jääbki pidamata, sest võitu ei tooks see nagunii.

Olen nüüd saunas ära käinud, ennast duši all korralikult puhtaks küürinud ja seeläbi oma meeleolu veidi kohendanud. Puhas pesu, mis vaevaga hangitud – sest kõigile ju ei jätku –, on seljas ja ka pea ei sügele enam. Ahastusse ma ei lange, et Sa teaksid. Ma loodan, et saan sellest üle, ehkki peale kõike seda, mis meie vahel on olnud, pole see sugugi kerge.

Koju mul enam suurt kiiret polegi. Võtan laagri järel ette ühe mõtliku reisi mööda Leedu väikelinnu ja tulen alles seejärel Eestisse tagasi. Mäletad, mis ma siinsete mõnusate linnakeste kohta kirjutasin – need pakuvad südantkosutavat rahu. Tahaksin loota, et väikeste kohvikute hubases vaikuses saan tasapisi ravitseda oma hingehaavu, lappida kokku lõhki kistud hinge. Vaja on palju päevi, võib-olla isegi kuid, et uut tasakaalu luua, aga küllap aeg annab arutust.

Hüvasti, rohkem pole mul midagi öelda. Mu kirjad võid Sa kõhklemata ära hävitada, nii nagu minagi Su ainsa kirja põletasin. Varsti pole sel kõigel enam mingit tähtsust – oli vaid üks soe suvi, mis vaikselt ajaloo hämusse kaob.

DOOMINOEFEKT

„P alun kaks hiirelõksu ja šašlõkivardad,” ütles Meelis rauapoe müüjale ja pani imeks, et leti taga muiati. Asi tundus kahtlane, ta arvas juba, et on end ära määrinud või juuksed sassi ajanud, kuid sai siis äkki aru, et tema lihtsast soovist võib tõepoolest nii mõndagi välja lugeda. Pagan võtaks, mõtles ta, nii lollisti ei tohiks oma oste kokku panna, hakatakse veel selja taga irvitama. Jõuab jutt mingite lõuapoolikuteni, siis naerab varsti kogu küla – ah et uued suvitajad grillivad õhtueineks hiiri, või mõeldakse välja midagi veelgi hullemat – kes neid kohalikke teab. Tihti ta end siinkandis ei näita, kuid aastaga on nägu rahvale kindlasti meelde jäänud. Tobe maine võib kergesti külge jääda, eks proovi sellest pärast vabaneda.

„Sai veidi head lambaliha kaasa võetud, ainult vardad jäid maha,” üritas ta oma vajadusi põhjendada, kuid taipas kohe, et mässib end niimoodi veelgi rohkem sisse – eriti kui pole midagi päritud. Mõtetu paanika. Nii peaks ka hiirtest rääkima, seletama, kuidas need on terve talve suvilas möllanud, augud põrandasse närinud ja kõik puha täis roojanud. Tal polnud kombeks müüjatega pikemasse vestlusse lasta – et midagi kaela ei määritaks –, aga siin on külavärk. Siin võib ka veidike semutseda. Mõnikord saab põgusast tutvusest kasugi. Eelmisel ülimalt sääserohkel aastal oli talle leti alt poetatud purk tõrjesalvi, selge vihjega, et omadele ikka hoitakse. Ju siis teda mäletati, osati võõrastest läbisõitjatest eristada.

„Jajah,” lausus müüja muhedalt, „päris hiirelõkse enam pole, ainult paar suuremat on veel jäänud. Need nagu rohkem rottide jaoks.”

„Suuri vist ikka ei taha,” loobus Meelis kohe juhust kasutades. Ta uuris moepärast küpsetusvardaid – läikivad orad olid nikerdatud käepidemega ja seega ilmselt kallimad kui tavalised, kuid maksis raha

siiski nurisemata ära ning astus välja. Kelluke väikese poe ukse kohal helises kelmikalt.

„Hiirelõks ja šašlõkivardad,” mühatas Meelis ja muigas ka ise. Peab end rohkem kontrollima, kogemata võib suust ikka igasugu totrusi välja ajada. Hea, et seekord veel tobedast olukorrast niisama lihtsalt pääses. Kuigi tegelikult olekski ehk rohkem rotilõkse vaja läinud, sest elukad, kes talvel nende suvemaja vallutasid, pidid olema küll õige suured. Vähemalt põrandasse näritud aukude järgi võis seda arvata. Aga olgu kuidas on, nüüd peab püüsinised nagunii linnast kaasa tooma.

Muidu oli mullu ostetud talutare talvele hästi vastu pidanud. Rohke lumi polnud vanale laastukatusele suuremat häda teinud ega suladeski mingeid veejälgi jätnud. Naabritel oli läinud kehvemini, katusehari sirelipõõsaste taga paistis olevat üsna lohkus ja ka ühele poole ohtlikult kaldu. Meelis oli eelmisel kuul kohapeal vaatamas käinud, külla sisse sõites seda kohe märganud ning jõudnud juba oma maja pärast kartma hakata. Hirm osutus õnneks asjatuks, kõik oli enam-vähem korras – kui näriliste kahjurlus välja arvata. Ega loodus tühja kohta salli, üritas ta maailma asjadele läheneda filosoofilise leplikkusega. Peaks talvel maja tihedamalt vaatamas käima, peletaks ehk sissetungijad ära. Lõksud tuleks muidugi ka valmis seada.

Meelis kõndis auto juurde, asetas vardad ettevaatlikult pagasiruumi kaasavõetud kraami peale ning jäi juhiukse kõrvale ootama. Eveliina oli lapsega toidupoodi läinud. Plika oli kogu tee hirmsasti karjunud – tõepoolest nagu ratta peal, mõtles Meelis –, takistades keskendumist ja segades sõitu. Kui titel jaks vahepeal otsa sai, siis ei jäänud ta lihtsalt vakka, vaid vigises visalt niikaua, kuni uus äge nutupuhang peale tuli. Võib-olla oli see kõhugaasidest, võib-olla tegi palavus liiga. Närviline õhkkond on aga liikluses ohtlik. Ta oli naisele mitu korda öelnud, et see lapse rahustamiseks midagi ette võtaks, lubanud ka ise vaikselt sõita, kuid miski polnud aidanud. Eks proovi rahulikult rooli taga istuda, kui iga natukese aja tagant autos justkui mootorsaag käima tõmmatakse. Oligi korra vihanud ja masina järsult pidurdades kinni pidanud – ehkki sai sisimas aru küll, et Eveliinaga nägelemine teeb olukorra ainult hullemaks. Väike Susanne kisendas loomulikult ka kogu selle aja, mil nad teineteist süüdistasid, ning kui uuesti sõiduks läks, oli

Meelis endast nii väljas, et ei suutnud käikegi korralikult sisse lülitada. Samamoodi peab suve jooksul veel mitmeid kordi linna ja suvila vahet kärutama, mõlgutas ta mõrult. Seekord vist Eveliina terveks suveks paigale ei jää, kuigi tundlikul lapsel oleks just rahu vaja. Millegipärast plika autosõitu ei kannata, mitte ei tea, mis tal häda on. Ja kuidas see peaaegu sajakilomeetrine reis veel siis üle elada, kui teine põnn ka juurde sünnib. Järgmisel suvel tulebki juba neljakesi sõita – seeme sai igatahes hakkama pandud. Ehk on poissi oodata.

Ilm ei töotanud midagi head, oli umbne ja sättis sajule. Meelis siku-
tas lahtist särgikaelust, nagu oleks see hakanud pooma, ahmis pead raputades õhku ning masseeris seejärel tükk aega kukalt. Olemine pol-
nud tõesti suurem asi. Suvila ümber sekeldamine oli juba eelmise suve lõpul tüütuks kiskunud, vägisi oli hakanud tekkima kahtlus, et ta on olnud ettevaatamatu, toiminud ülepeakeela ja saanud selle vana talu-
tarega endale kaela üle jõu käiva koorma. Mullu tuli üldse kõik kuidagi ootamatult, suvituskoht sealhulgas. Eveliina oli peale käinud nagu uni, muudkui korrutanud, et tahab last oodates värsket maaõhku hingata ja maapiima juua, ning kui siis mingid ta isapoolsed sugulased oma vana talukohta pakkusid, oligi valik tagasipöördumatult tehtud.

Maja saadi odavalt kätte, tänu Eveliina vanemate toele ei pidanud laenugi võtma, aga teadagi nõuab üks saja-aastane puitehitis rohkesti kohendamist. Katus näis õnneks esialgu pidavat, vaid paari kohta tuli uusi laaste peale panna, seevastu alumised palgid osutusid laudist ker-
gitades täiesti pudedaks, aknaraamid olid samuti pehkinud – mõnda ei julgenud lahtigi teha –, ahjud ajasid suitsu sisse ning mitmes nurgas oli vihmaste ilmadega tunda keldrilise hallituse tülgestavat lõhna. Ta oli terve suve rassinud, et üht-teist hädapärastelt parandada, sättinud tare-
kest nii seest kui ka väljast, aga polnud jõudnud kuigi palju ära teha. Kõik suuremad tööd ootasid alles ees. Ilmselt oli edaspidi ka abi vaja – kas tuli korraldada mingid talgud, kutsuda sugulasi ja kolleege või siis palgata töömehi, kui oma jõududega enam toime ei tule. Eveliinal olid taluga veel eriti uhked plaanid. Need nägid ette veranda, terrassi, aia-
või lehtlamajakese ja isegi uue sauna ehitamise.

Vana suitsusaun oli tõesti lääbakil ega kõlvanud üldse pruukida. Omaette küsimus muidugi, kust selleks kõigeeks raha võtta. Meelis oli

juba ammu aru saanud, et loteriiga tal ei vea, aga muid rikastumise võimalusi ei paistnud arenev kapitalistlik maailm temasugusele tavaliisele töömehele pakkuvat. Palgapiskust jäi kuust kuusse aina vähem järele.

Maaõhku naine niisiis saigi, kuid piimaga oli asi keerulisem, sest külas peeti lehma veel ainult ühes talus. Ostjaid oli seal suvel õige palju ja kõigile alati ei jätkunud. Pealegi kartis perenaine hirmsasti mingeid euronorme ega tahtnud algul võõrastele üldse müüa.

Nõnda oligi kogu see tarega jändamine, piima kerjamine ja iga-suguste muude rasedale tarvilike toiduainete hankimine Meelise eel-misel suvel täiesti ära kurnanud. Ta oli ka peale oma puhkust peaaegu igal teisel päeval, rääkimata nädalavahetustest, pidanud maale sõitma, sest Eveliina oli pähe võtnud seal võimalikult pikalt pesitseda ega nõustunud enne suve lõppu linna kolima. Sünnituse eel lastakse naisel tervislikult jõudu koguda, pidi Meelis korduvalt kuulma. Selle vastu polnud tal midagi öelda, ehkki sajad kilomeetrid nädalas raiskasid nii aega, energiat kui ka raha – oli ju kütuselgi viimasel ajal kalduvus üha kallineda. Kõht hakkas naisel maal olles aga tööpoolest silmanähtavalt kasvama, just nagu oleks sinna õhku juurde pumbatud. Soodsad olud näisid seda paisumist igati soosivat.

Lapse saamine oli Meelisele tulnud suure üllatusena, sest enne seda olid nad Eveliinaga vaevalt kuu aega tuttavad olnud. Kohtuti firmade õppepäevadel, naine oli juba esimesel öhtul ta külge klammerdunud ja sellest salakavalast haardest ei osanud Meelis enam kuidagi välja rabelda. Näis, nagu plaksatanuks mingi löks kinni.

Alguses ta uut suhet tõsiselt ei võtnud, püüdis pealetükkivat kogukat naisterahvast koguni leebelt tõrjuda ning jätkas juba ammu harjumus-päraseks saanud kohtumisi Kristiga. Pealegi näis Kristi, kes ajapikku vaikselt üsna ta südame lähedale oli pugenud, teda järjest rohkem vajavat.

Selle kirgliku, kuid tõrksavõitu tüdrukuga oli Meelis kaua vaeva näi-nud. Ta oli püüdnud näidata oma parimaid mehelikke võimeid, olnud ühtaegu nii matsolikult jõuline kui ka isalikult hell, ja kui tuli tõrkeid, kui kõik ei läinud sugugi nii, nagu ta eeldas, oli ta tõmbunud järeleand-likult tagasi ning üritanud kannatlikult aru saada, mida temalt tegeli-kult oodatakse.

Kristit oli paraku raske mõista. Meelis pidas ausat plaani pere luua, puterdas selle nimel paar korda ähmaseid armuavaldusigi, kuid tüdruk tema püüdlustest vaimustusse ei sattunud. Pigem vastupidi – tõmbas hoopis nina vingu. Ehkki Kristi tunnistas Meelisele, et on temas leidnud oma unistuste mehe, järgis ta veel ka mingeid muid sihte. Neid ei teinud ta aga kunagi täpsemalt teatavaks. Meelis sai pika pinnimise järel teada vaid seda, et noor edasipüüdlik naine tahab ikka ilusti ülikooli ära lõpetada ja korraliku töö leida, enne kui muudele asjadele mõtlema hakkab. Peale selle tundus, et tüdruk justkui võõrastab või häbeneb teda, tõsist maapoissi, kes on kena ja pikk küll, kuid kellel jääb pepsi linnatüdruku jaoks ikka midagi olulist puudu. Kristi oli jõukate vanemate laps, lisaks Meelisest üle tosina aasta noorem – eks seegi võis tekitada tõrkeid. Ega Meelise vana Ford ka teab mis esindusmasin polnud. Kristi kurtis vahel, et autos on õli hais sees ja see imbub kergesti riietesse. Meelis pani tähele, et tüdruk vaatab alati uurivalt ringi, enne kui masinast välja kobib – kardab vist, et mõni tuttav näeb, millise kohutava loksuga teda ringi veetakse.

Tuliseid voodimõlle oli neil aasta jooksul olnud palju, Kristi oli lasknud oma siredat keha igatpidi suudelda ja näppida, aga alati oli läinud nii, et enne, kui Meelis selle kõige tõsisema ja magusama asja kallale asuda jõudis, vingerdas tüdruk end tema alt välja ning nähvas, et praegu ta rohkem ei taha. Ei aidanud alandavad anumised, etteheited ega õrnad pahameeleavaldused, Kristi meelt ei muutnud ja ennast kätte ei andnud.

„Miks?” küsis Meelis pettunult nagu kõrgelt mäeveerult alla kukutatud alpinist. Mispärast ei tahetud teda päris tippu lasta, kas või korakski. Alles siis, selsamal mullusel hilissuvel, kui Eveliina ennast lahkelt pakkuma hakkas ja armuvaevas mees kõik oma tungid suuremate probleemideta maha laadida võis, õnnestus tal pikkade pingutuste krooniks ka Kristiga lõpuni minna. Mingil imelikul põhjusel oli tüdruk ootamatult meelt muutnud, metsiku vastusiplemise lõpetanud ning lubanud Meelisel esimese mehena kõik oma naiselikud annid põhjalikult järele proovida.

Paraku polnud asjad enam kaugeltki endistviisi, puhuma olid hakanud juba teised tuuled. Eveliina teatas, et Meelisest saab varsti isa ja

see tõi kaasa mehe kindla otsuse teha elus kannapööre, see tähendab Kristiga kõik kohtumised lõpetada ning ennast täielikult oma tulevase lapse emale pühendada. Kõige tähtsam oli ikkagi järeltulija. Õige aeg oli käes, rahutu noorus hakkas läbi saama, mees pidi oma mõotu ja küpsust tõestama – mida temast muidu veel võidakse arvata. Tööl juba tõgatigi vanapoisiks. Mõtet, et Kristi oleks võinud samuti rasedaks jääda, ei tulnud tal õieti pähegi. Tüdrukust oli jäänud mulje, et ta pole selleks lihtsalt veel valmis.

Kerge säärase otsuse tegemine muidugi ei olnud. Kristi oli mõnus tüdruk, temaga koos tekkis alati hea ja muretu meeleolu ning see, kuidas nad teineteist ihaldasid, oli hoopis midagi muud kui loid, peaaegu mehaaniline armatsemine Eveliinaga. Ta oli vahel koguni mõelnud, et Kristiga on neil just nagu üks hingamine või ühine vereringe. Lõpliku lahenduse poole kallutada aitas aga mõte sellest, kuidas tujutsev tüdruk oli ta mehelikku eneseuhkust riivanud, pannud ta terve aasta kannatama ja tundma, nagu saaksid temasuguse mehe õigused enne teisi otsa. Kurja armukadedusega oli Meelis isegi kahtlustanud, et Kristi käib tuttavate linnapoistega hullamas, harrastab nendega igasuguseid keerulisi seksinippe ning põlgab seepärast ühe lihtsa maaka ausad ja sirgjoonelised ettevõtmised ära.

Mõned korrad oli Meelis oma valitud teelt siiski kõrvale põiganud, Kristi haledatele palvetele järele andnud ja temaga pargis või surnuaias jalutamas käinud. Ükskord aga, kui Kristi ta keset talve töötelefonil kätte sai, toru otsas kohutavalt nuttis ja päris, miks kallim pole terve kuu ta kõnedele ega isegi mitte sõnumitele vastanud, lõi mehe kindla-meelsus päris tõsiselt vankuma.

„Kas Sulle meie ilus armastus enam midagi ei tähendagi?” küsis Kristi otse ja seda kuulates löikas kahetsuse valulik sööst Meelise südamest läbi. Ta kogeles vastuseks ebamääraseid vabandusi, laveeris, püüdis väljamõeldud takistustele viidates kuidagi kõrvale puigelda, kuid kohtamisest ära öelda ikka ei suutnud. Nii saadigi jälle draamateatri taga kokku. Ilm oli tuuline, vinge tuisk keerutas teravaid jääkristalle otse näkku ja Kristi surus end justkui nende eest kaitset otsides kõvasti mehe vastu.

„Kuhu jääb siis magus musi,” nurus tüdruk pealekauba.

See antud, läks ka kõik muu edasi nii nagu varem. Mäsi lähimasse baari, lobiseti natuke – Meelis küll passis, aga ei osanud tabada ühtegi sobivat hetke, et oma suurest elumuutusest märku anda –, võeti varsti takso ja sõideti Kristi juurde Piritale. Loodetavasti ükski tuttav meid ei näinud, mõtles Meelis teel kartlikult.

Kristi oli Meelist kaasa kutsunud tavaliselt ikka siis, kui tal vanemad kodust ära olid. Need näisid õige tihti reisivat, nii et uhke maja seisis alatasa tühi. Meelis ei saanud küll kuigi hästi aru, mis asju nad ajasid või kus nad töötasid – Kristi ei tahtnud või ei osanud sellestki täpsemalt rääkida –, aga igatahes kedagi seal segamas polnud ja nõnda võisid armastajad hommikuni kõik muu siin maailmas unustada.

See oli imeline öö. Meelis polnud kunagi varem tundnud endas valanduvat nõnda vägevat kirge. Ta otse mõirgas pöörasest himust, tahtis tüdrukut ikka ja jälle, iga korra järel kohe ruttu uuesti, ning ka Kristil ei paistnud sedapuhku olevat midagi mehe ihapursete vastu. Ta lasi end võtta nii eest kui tagant, aitas ise hoogsate liigutustega kaasa ja hommikul ainult niutsus väsinult, kui Meelis ennast riietumise ajal taas pidurdamatult vinna tõmbas, voodi veel kord raskelt rappuma pani ning juba ei tea mitmes kord järjest lõpuni läks.

„Oled sa vahepeal kellegagi olnud?” päris Meelis lahkumisel kiivalt, kuid kahetses oma küsimust kohe.

Kristi raputaski pead.

„Aga sina?” küsis ta vastu.

Meelis ei teadnud äkki, mida vastata. Tundus, et pärast äsjast lembeööd oleks aus ülestunnistus Kristile liialt raske löök.

„Ah, mis sa ...” kohmas ta vaid ja kallistas tüdrukut.

Kristi ei kahtlustanud siiski midagi, saatis edaspidigi rõõmsaid sõnu-meid ja proovis vahel ka helistada, nii et Meelis pidi tööl suisa paluma, et teda iga suvalise kõne peale telefoni juurde ei kutsutaks. Mobiiltelefoniga oli õnneks lihtsam hakkama saada, selle võis isegi mõneks ajaks välja lülitada, kui keegi liiga tülikaks muutus.

Eveliina vist kahtlustas küll. Oli alles õiendamist, mõtles Meelis süüme-piinata nagu ulakust varjav poisike. Nad olid just hakanud Mustamäele üüritud korterisse kokku kolima. Meelis oli üles öelnud üürilepingu Kalamaja armetus keldripugerikus, kuhu ta Kristit erinevalt uuest kaa-

sast polnud kunagi sõandanud kutsuda, ning Eveliina, kes oli viimased aastad elanud teiste tehasekaaslastega kolme peale üüritud Lasnamäe korteris, seadis uues kohas elamist sisse. Hädavalena pidi Meelis leiutama, et maalt oli ootamatult helistatud: jäta kõik kohe sinnapaika ja tule oma tädile appi maja katuselt lund rookima. Olukord olla kriitiliseks läinud, nagu tol raskel talvel mujalgi juhtus. Meelis kavatsenud tee pealt kindlasti helistada, aga kiirustades juhtus tüüpiline äpardus – mobiil unustööle maha. Üks häda sünnitab ju tihti teise.

Eveliina oli põhjendused porisedes vastu võtnud, ent kas ta neid ka uskuma jäi, Meelis aru ei saanud. Unustanud naine seda lugu igatahes polnud. Küsis ükskord, kui raadios lume all purunenud spordihallist räägiti, et kuidas siis ka meie vanad katused elavad. See kõlas üpris tähendusrikkalt. Naabri lohkus roovid on nüüd tõesti hea Eveliinale ette näidata, mõtles Meelis uuesti. Kuigi järgneda võib etteheiteid umbes selles vaimus, et kas sul teiste katuseid rookides ei karanud pähe ka oma maja üle vaadata.

Parajasti astuski Eveliina poe uksest välja. Naine hakkas vaevaliselt auto poole kõndima, laps süles ja poekott teise käe otsas. Meelis vaatas seda pingutust mõne hetke pealt – nagu oleks tegemist võõra inimesega – ning taipas alles siis vastu tõtata, kui Eveliina teda hüüdis.

„Oleksid võinud vähe rutem liigutada,” kähvas naine. Meelis haaras kotti enda kätte, tassis selle auto juurde ja tõmbas tagumise ukse lahti.

Otsekohe kostis kõva klirin. Linnast kaasa ostetud õllepudelid kukkusid üksteist tagant lükates välja, osa neist purtsatas vallatult lahti ning kallid kesvamärjukesed voolas lõbusalt vahutades asfaldile. Meelise kingad läksid üleni märjaks, pükstele tekkisid suured pruunid plekid, õllepritsmeid lendas laialt autossegi. Ninna lahvatas humala ahvatlevat lõhna.

„Said nüüd,” parastas Eveliina, „ma ju ütlesin, et ära pane neid pudelid sinna ukse alla.” Laps ta süles hakkas jälle röökima.

„Raisk!” pomises Meelis heitunult ja vaatas ringi, kas keegi nägi. Tunnistajaid võis olla küll. Paar poisikest oli eemal vahtima jäänud, ka jalgrattal lähenev tokerjas vanamees paistis olevat midagi haistnud.

Nüüd läheb kindlasti jutt lahti, mõtles Meelis, ja see tegi talle rohkem tuskaks kui kuus hukka läinud õlut. Õnneks polnud ükski pudel

purunenud. Kehvasti korgivad, vihastas mees õllepruulide peale ning ladus tühja taara kähku auto põrandale. Kahe korgi alt visiseva pooltühja pudeliga ei osanud ta esialgu midagi peale hakata, ent väikese arupidamise järel tõstis needki autosse – jalamati serva najale sai neid kuidagimoodi seisma sättida. Seejärel hüppas ringi vaatamata rooli taha, hakkas käivitamise järel kohe sõitma ega söandanud isegi mitte peeglist kiigata, kuidas üks suur õllelaik keset küla välja näeb. Ammugi polnud mahti mõelda uue õlle ostmisele.

Õnnetus ja selle tagajärjel tekkinud peaaegu täielik õlletus, nagu ta seda mõttes nimetas, viisid Meelise meeleolu allapoole nulli.

„Nüüd on kõik kohad seda vastikut õllehaisu täis,” pidi Eveliina veel peale tänitama ja tittki vingatas otsekui ema sõnade kinnituseks. Kõigele vaatamata suutis Meelis end üleinimliku sisemise jõupingutusega rahulikuks sundida, hoidus igasugusest õiendamisest ning loovis kruusatee aukude vahel järske pöördeid vältides küla servas ootava suvemaja poole.

Külateel tuli vastu järveäärse talu peremees, reibas taat, kellega nad mullu tihtipeale nii küla kui ka laiema maailma asju arutasid. Vana-meis jälgis teraselt kõike, mis ümberringi toimus, ja oli lubanud talvel ka nende majal silma peal hoida. Sellest hoolimata polnud Meelisel mingit tahtmist hakata praegu keset kuja juttu puhuma. Ta vaid noogutas kergelt nagu juhuslikule möödujale ja jättis taadi hämmingus järele vaatama. Oleks vist ikka olnud viisakas korraks kinni pidada, kahetses Meelis, kui oma hoovivärava taha jõudis, aga enam polnud midagi parata. Eks peab pärast vabandama. Näiteks et väikese lapsega oli kiire tuppa saada.

Auto uksti paotades satuti otse keset reedeõhtust töömõllu. Meelis ei saanudki aru, mitme masinaga külarahvas parajasti niidab, sest mootorimürinat kostis suisa igast kandist. Lohkus katusega naabril oli eriti terava häälega trimmer. Seda pruugiti üpris oskamatult ja pidev vingutamine keeras närvid pikapeale täiesti krussi.

Õiendama minna polnud siiski mõtet. Eks varsti tule omal kah sellest külasimmanist osa võtta, sedastas Meelis hoovil kasvavat kõrget heina vaadates. Pääsu pole siin kuskile. „Jaanipäevaks kõrgeks kasvab rohi,” hakkas ta peas helisema, kuid tuju see ilus laul paremaks ei

teinud. Ümberringi pulseerivas müras oli viisile nagunii raske pihta saada. Jaanipäevani on veel aega, rehkendas Meelis, enne seda jõuab heinaga mitu nädalat kangelaslikult võidelda. Siis peab igatahes plats puhas olema. Terve hektar muruniidukiga üle lasta, see nõuab ikka ponnistust. Traktori jaoks pole paraku raha. Ongi parem, lohutas ta end kohe, see võidakse kergesti ära varastada.

Meelis üritas väravaid lahti tõmmata, kuid niisama lihtne nagu mineval aastal see enam polnud. Üks väravapost kõikus juba varem, mistõttu eelmine kord kontrollkäigul käies jättiski ta auto igaks juhuks hoovi ajamata. Postid olid nähtavasti hakanud maapinna juurest läbi mädanema.

No kuku sina kah veel mulle kaela, mõtles Meelis ja tonksas naljaviluks ühte neist. Nagu ära sõnatud, vajuski see tühise müksu järel viltu, püsis mõne hetke röötsakil, otsekui tahtes mehe üle irvitada, ning prantsatas siis koos väravaga maha. Jalgvärav, mis konksuga posti küljes käis, pääses seeläbi vabaks, pendeldades mõned korrad vallatult edasi-tagasi nagu saluuniuks.

Meelis lasi käed abitult rippu, piiludes samal ajal silmanurgast auto poole, kuid kogus end siis kiiresti, tõmbas käised tegusa inimese kombel kõrgemale ja hakkas ka hoovivärava teist poolt lahti kangutama. Selle post raksatas raskelt, kui värav maast üles kerkis, kaldus järsult väljapoole ning tõmbas endaga kaasa kolm järgmist aiaposti. Alles neljanda toel suutis kogu krempel pidama jääda.

Doominoefekt, käis Meelise peast läbi veider tõdemus. Nagu õllega. Puuduks veel, et kogu tara sedasi maha langeb, niigi külarahval juba küllalt lõksutamist.

Eveliina lõi auto ukse kannatamatult lahti ning puges koos lapsega välja. Ta silmitses troostitut pilti, mis hoovis avanes, raputas pead ja maigutas suud, kuid esialgu ühtegi hääbitsust kuuldavale ei toonud. Võimalik, et Susanne oli lõpuks magama jäänud. Alles Meelise kõrvale jõudes sisistas naine:

„Kas ma ei hoiatanud sind juba ammu, et aed tahab toestamist!” Vastust ootamata hakkas ta otsemaid kindlal sammul tare poole astuma, andes sellega mõista, et tal tuleb siin endal ohjad haarata ja kord majja lüüa. Mees pidi kuulekalt järele lõntsima, sest võtmed olid tema taskus.

Esimene asi, mis maja juures silma torkas, oli kole linnusitane aken ukse kõrval. Arvatav süüdlanegi ilmus nähtavale – läikivmust kuld-nokk krääksatas katusenurgal, ilmselt nurisedes ootamatute külaliste ja pesarahu häirimise üle. Linnud olid end kuskile akna kohale räästasse sisse seadnud, küllap kavatsesid seal usinalt vähemalt jaanipäevani toimetada. Kus nad täpselt pesitsesid, polnud alt näha.

Katuseärte lähemal uurimisel ilmnes muidki kurvastavaid asjaolusid. Röövel rähn oli suutnud kaks suurt auku, millele Meelis oli eelmisel suvel paigad peale löönud, vahepeal uuesti lahti taguda ja – nagu sellest veel vähe – hakanud neid koguni jõudsalt allapoole laiendama. See tähendas lisaks juba plaanitud töödele veel üht tülikat ülesannet, maa ja taeva vahelist keerulist haamriakrobaatikat koos ohtliku kõõlumisega pikal ebakindlal redelil.

On alles pörgulised, mõtles Meelis tülpinuna, kui kotte autost tuppata tassis. Trimmerid jätkasid hirmsat tuuritamist ja kuldnokk turtsatas pahaselt inimese iga liikumise peale, jättes mulje, nagu oleks hoopis tema siin majas peremees. Vahepeal kuuldus veel mingeid hääli, mis meenutasid justkui õrna sirinat, kuid masinate pörgulärmis oli nende allikat raske tabada. Alles uuesti autosse asjade järele pugedes sai Meelis aru, et heliseb ta enda mobiiltelefon.

Meelis õngitses aparaadi taskust välja ja vaatas numbrit: helistajaks oli Kristi. Tüdruk oli endast ikka aeg-ajalt märku andnud, kuid Meelis polnud peale nende viimast tormilist ööd enam mingil moel reageerinud. Pidas küll iga kord iseendaga rasket võitlust, näpp telefoni rohelisel nupul ja Kristi mahe hääli juba kõrvus kajamas, ometi oli ta seni suutnud oma otsusele truuks jääda. Tundis selle üle pisut uhkustki: mehel peab ikka mingi vastutustunne ka olema!

Asjad tarre kantud ja viimsed õlletilgad pooltühjadest pudelitest ära joodud, asus Meelis hoovil korda looma. Ta tiris mahakukkunud aiavärava kõrvale, pani teistele postidele, mis erinevate kaldenurkade all veel püsti seisid, võsa äärest leitud roikad toeks ning ajas auto oma tavalisele kohale maja kõrval.

Seejärel vahetas õllemärjad kingad kummikute vastu, et võtta ette üks tavapärane väike jalutuskäik mööda krundi serva. Kontrolliks tuli pilk ju kõigest üle lasta. Hetk näis samuti olevat igati sobiv. Eveliina

askeldas toas, pisiplika ilmselt magas edasi ja isegi mootorite hääli oli vähemaks jäänud. Vaid üks kaugem trimmer töötas veel. Tuulgi vaibus tasapisi, nii et nüüd võis juba hästi kuulda, kuidas ööbikud võsas laksutavad. Kaugemalt kõlas peoleo küsiv häälightsus, millele järgnes kiiresti paar vihmakassilikku kräuksu. Tuleb vist kõvem sadu, mõtles Meelis, mida see muud ikka tähendab.

Talle meenus järsku eelmine kevad, meenusid Kristiga tehtud väljasõidud, suudlused autos ja armatsemine ühel metsalagendikul. Ka siis olid ööbikud laulnud. Kristi oli püüdnud teda maha rahustada ja sundinud aina linnukeste keerulisi meloodiakäike kuulama, aga mis on maapoisil tavalistest ööbikutest – oleks siis vähemalt mõni natuke haruldasem lind, näiteks seesama peoleo. Vastupandamatus ihas oli Meelis tüdruku uuesti oma embusse haaranud, rabistades riideid seljast kiskunud ja püüdnud peaaegu vägisi ta sisse tungida.

„Oota,” oli Kristi öelnud, „küll jõuab. Mul on sinuga niigi hea.”

Meelis ohkas. Oleks mõnus olnud praegugi Kristi kõrval lamada, tüdruku pehmeid juukseid nuusutada ja ta saledat keha silitada, selle asemel et siin külakolkas orjalikult ringi mütata. Uusi muresid paistis pealegi juurde tulevat. Võsataguse vaatlemisel selgus, et keegi oli nende maale tassunud suure hulga oksarisu, mattes selle alla ka sõstrapõõsa ning osa kuusehekist, mille ta eelmisel aastal oli krundi piirile istutanud. See ajas juba tõesti kopsu üle maksa. Põgus vaikusehetk sai samuti läbi, sest kõigepealt pandi naabrite juures ulguma ketassaag ja seejärel lasid trimmijad lahti järjekordse kõrvu kriipiva laulu.

Pagan võtaks, rehmas Meelis, pole siin mõtet seda jorinat pealt kuulata. Tuleb ise kaasa lüüa. Heinaga vaja nagunii kuskilt otsast alustada. Praegu veel hea kuiv niita.

Ta marssis joonelt kuuri juurde, keeras ukse lukust lahti ja sikutas muruniiduki lävele valguse kätte. Bensiin sai juba eelmine kord valmis toodud, nüüd jäi üle ainult paak täis kallata ja õlitaset mõõta. Riistapuu oli peaaegu uus, ainult ühe suve töötanud, polnud eriti karta, et see pika talveune järel tembutama hakkab.

Nii läkski. Kohe esimese nõoritõmbe järel kostis mootorist lubavat podinat, veel üks hoogne rapsak – ja hakkaski kogu masinavärk ühtlase põrina saatel käima.

Meelis ajas kähku tunked selga. Taevas muutus järjest tumedamaks, tuul oli jälle tõusnud. Väga tore, mõtles ta olukorda hinnates, ajabki sääsed laiali. Vihm laseb end esialgu oodata, jõuab rajad igale poole sisse niita.

Meelis lükkas töötava niiduki madalama rohu peale ja hakkas seda reipalt maja poole edasi pressima. Hoonetagusest rohurindest pääses kergesti läbi, kuid siis läks hein tihedamaks. Lõiketera ähvardas paksus rohumassis kinni jääda, tuure tuli pidevalt tõsta. Mootor hakkas meeletultki mõirgama, mutimullahunnikutest lendas tolmu ja maa seest üles tõngitud kivid peksid kõlinal vastu plekki, tihtipeale sealt ka valusasti jalgadesse põrgates. Maapind oli konarlik, rattad takerdusid mätaste taha, seepärast tuli niidukit pidevalt kõvasti tagant sundida. Õnnetu masinavärk ei olnud säärase kurja väntsutamisega rahul, kõhis vahetevahel, otsekui oleks teda kuri töö tabanud, ning ähvardas paaril korral koguni vastutustundetult välja surra.

Meelis tajus, kuidas see kõik teda järjest rohkem ärritab. Ebamäärane pahameel hinges kippus paisuma, tekkis imelik tunne, et elus on midagi paigast ära nihkumas, et miski nagu üldse enam ei klapi, aga miks see nii on ja kes on selles süüdi, jäi esialgu selgusetuks. Oleks tahtnud siinsamas kellelegi vastu pead lajatada, karjuda üle aia „ära mõlise, raisk!” või teha midagi veelgi hullemat, aga kedagi ei olnud käepärast. Parema süüdlase puudumisel pööras ta oma viha hoovi katvate hein- ja rohttaimede peale, ründas jõhkra hooga naate, putki, võililli ja igasugu kõrrelisi, muljus neid massiliselt masina alla, kiskus tükkideks, jahvatas halastamatult pihuks-põrmuks, need aga avaldasid omakorda metsikut vastupanu, panid mootori ülekoormusest läkastama, ajasid selle kõrgetele tuuridele vaatamata ikka ja jälle umbe ning suretasidki viimaks õelalt välja.

„Hulluks oled läinud või!” karjus Eveliina, kes oli vahepeal majatrepile ilmunud. „Laps ärkab üles, jäta ometi järele! Varsti hakkab sadama ka.”

Kohe järgmisel hetkel, otsekui oleks etendus sellega alanuks kuulutatud, kärgataski äike. Tuul puhus puud looka, taevaluugid avanesid nagu nupuvajutusest ja äge rajahoog kallaski maa peal kõik üle.

Meelis ei teinud ümberringi toimuvat märkamagi. Ta vabastas rootorikarbi paksust rohumassist, rookis väljundiava seestpoolt puhtaks

ning tõmbas muruniiduki uuesti käima. Paar meetrit vastumeelselt töötanud, jäi masin taas seisma. Meelis katsetas veel mitu korda, kostitas nõrkema kippuvat tööriista julmade jalahoopidega ja raputas seda meeleheitlikus pimedas raevus, kuid tulemus oli ikka sama.

Vihma kallas nagu oavarrest. Meelis oli üleni märg, käed ei tahtnud enam kuidagi masina sangade küljes püsida, jaladki hakkasid rohus üsna ohtlikult libisema. Ta vajus kord ühele, kord teisele põlvele, rähkles siis mudas tasakaalu otsides ja proovis end niiduki najal üles hiivata, kuid korraks püsti saanud, libastus järgmisel hetkel taas ning poole sammu pealt suure hooga maha räntsatades tõmbas ühe ropsuga ka masina enda kõrvale kummuli.

Sedapsi siis, mõtles Meelis end ootamatult vaenuliku heina keskelt leides, nüüd on sellega ühel pool. Sirakil maas nagu aiapost. Lõplikult lõksus ja vardasse aetud nagu rott.

Ta ei üritanudki enam uuesti üles ronida. Keha liigutamise ajal hakkasid kõrred torkima, vasak jalg tundus ka nagu veidike valus. „Mina siit enam ei tõuse,” ütles ta valjult. „Mina olen nüüd madalam kui rohi, nii et kerige te kõik õige põrgu!”

Selle välja hüüdnud, pani ta pea näo ees turritavale mättale ja sulges silmad. Vett küll ladistas, aga muidu oli ümberringi jäänud õige vaikseks.

Korraga näis Meelisele, et läbi vihmapladina kostab taas telefoni-helinat. Ta kuulatas – helin tuli ta enda alt. Meelis ajas end käpuli, raputas kae sodist puhtaks ning koukis mobiili püksitaskust välja. See tiris lakkamatult, ekraanil vilkus Kristi hästi tuttav number.

Mu kallid tüdruk, heldis Meelis äkitselt. Hetkegi kõhklemata vajutas ta rohelisele nupule.

„Hallo,” hüüti telefonist, „Meelis, kuhu sa oled kadunud?”

„Oota!” karjatas mees, kargas otsemaid hämmastava kergusega püsti ja jooksis ühte jalga liibates kuuri alla varju.

„Kus sa ise oled?” küsis ta seal.

„Kodus olen,” ütles Kristi, „sind ootan, tule juba ükskord. Ma olen sulle nii palju helistanud. Kuhu sa oled jäänud, miks sa enam ei vasta?!”

„Oota,” ütles Meelis hingeldades, „oota mind, kullake, ma juba tulen. Varsti olengi su juures, ainult natuke kannatust veel. Ära sa kuskile minel!”

Ta sulges telefoni ja hakkas palavikuliselt rabeldes ligaseid tunke-
sid seljast kiskuma. Kuivad riided selga tõmmanud, jooksis ta valusast
jalast hoolimata auto juurde, tagurdas selle längakil aia vahelt nobedalt
välja ning vett laias kaares kahele poole pritsides kihutas külateed pidi
minema. Enne suurele teele pööramist jäi veel korraks seisma, justkui
oleks kedagi silmanud või milleski kahtlema hakanud, ent vajutas järg-
misel hetkel uuesti gaasipedaali, nii et auto rattad paigal keerlesid, sai
liikuma ning sõostis uue hooga edasi linna poole. Arvaku nad kõik,
mis tahavad, peksles ta peas trotslik hüüe, pole enam minu asi. Lõksu-
tagu mutid kus iganes tahavad, maa peal või maa all.

Meelis pani raadio mängima ja lasi metasel rokil kogu tee valjusti
tümpsuda. Muusika virgutas meelt, aitas masendust tõrjuda, energili-
sed rütmid ärgitasid ka sõidukiirust tõstma. Sadas ikka vahetpidamata,
aeg-ajalt löi sekka eredat välku. Vesi voolas asfaldil jõena, auto vänder-
das justkui lainetel ja tikkus kurvides libisema. Nähtavus oli samuti väga
kehv, kuid Meelis hoidis nii palju tee keskele, kui sai, pidas hoolega telg-
joont silmas ning põikas vastutulevate autode eest alati aegsasti kõrvale.
See jättis vana Fordi juhust päris osava mulje. Tekkis uljas tunne, nagu
võiks ta oma asjadega hõlpsasti toime tulla, nagu suudaks ta keerulised
probleemid mängeldes lahendada ja kõik raskused järjest ületada. Küll
ma hakkama saan, kordas Meelis endamisi, ära nüüd muretse.

„Oota mind, mu arm,” hüüdis ta valjult, „ma olen su poole teel!”

Pirital haaras ta koputuse peale uksele ilmunud Kristi süle ja hak-
kas teda sõnagi lausumata üle kogu näo suudlema.

Kristi suudles tuliselt vastu.

„Sa tulid, lõpuks ikkagi tulid,” rõõmustas tüdruk käsi mehe kaela
ümber põimides.

Meelis viis oma magusalt lõhnava kandami tuppä, asetas rohmaka
liigutusega juba tuttava voodi peale ja hakkas teda seal kannatamatult
lahti riietama.

„Sina oled tüdruk, keda ma täiega armastan,” sosistas ta ennastunus-
tavas tuhinas. „Sind, ainult sind ongi mul vaja.” Nii selgesti polnud ta
seda veel kunagi välja öelnud.

„Küll sa oled porine, määrid kõik ära,” kihistas Kristi, kuid min-
geid takistusi aina edasi pürgivale mehele tegema ei hakanud. Meelis

klammerdus tüdruku külge, muljus teda kramplikult ja surus õlgadest pigistades tugevasti oma ihu vastu, otsekui tahaks teise täiesti endaga liita, kaks keha võimalikult tihedalt kokku ühendada ning seejärel neist mõlemast õhkava higise kuumusega üheks lahutamatuks tervikuks kinni sulatada. Näis, et see lähebki tal varsti korda – Kristi vaid viik-sus veel raske surve all –, ent ühekorraga mees tardus, jäädes justkui midagi kuulama, langetas pea tüdruku pikkadesse juustesse – ning õige pea oligi kõik möödas. Uppujalik haare lõdvenes ja liikumine lakkas.

Meelis vajus hingeldades vooditekiele. Ta sirutas end tüdruku kõrval täies pikkuses välja, ägises mõnust ja jäi silmitsema lakitud laeplaate, mis õrnalt kardinate vahelt sisse piiluvat õhtuvalgust heiastasid. Oli tõesti hea olla – üle tüki aja. Keha surises raugelt, mõtted ujusid helli tundeid häirimata tasapisi laiali ja uppusid tühistena kuskilaju hädases olluses. Kristi lebas samuti üsna vaikselt, kohendas ainult endale kobamisi tekinurka peale.

Paraku ei kestnud see õnnis seisund kuigi kaua. Pilk ikka üles suunatud, kargas Meelisele äkitselt meelde, et talutare lagesid katavad pikad kõmmeldunud lauad. Muist neist oli hakanud servadest lahti koolduma, mistõttu sirises põõningule kantud liiva pragude vahelt alla. Iga päev võis kuulda naise irinat, et pühi muudkui põrandaid ja raputa vaipu. Liivateri sattus tihti sussidessegi.

Laed peab tõesti korda tegema, mõõnis Meelis, proovides jääda endistviisi liikumatuks.

Lahke lubadus teda edasistest mõttekäikudest ei päästnud. Üksteise järel meenusid pehmed aluspalgid, pehkinud aknaraamid ja mahalangenud värav, seejärel tuli nagu etteheitena silme ette vihmasele hoovile kummuli keeratud niidumasin.

Õli valgub mootorist välja, ehmatas ta nüüd. Sedasi võib kaevu ära rikkuda. Ei saa enam joogivettki võtta.

See oli juba hullem mure. Nagu vedrust visatud kargas Meelis istukile, kobas jalaga voodiserva alt kingi ning hakkas siis põrandalt oma riideid kokku korjama. Kristi silitas ta selga.

„Tule siia,” kutsus tüdruk, „tule võta mind kõvasti kaissu.”

Meelis ainult ohkas korra, maigutas suud ja raputas pead. Oleks tahtnud Kristile midagi ütelda, talle asjalood ära seletada, et siis koos

arutada, mida keerulises olukorras ette võtta; oleks tahtnud tüdrukut isegi veidi lohutada, hellitada ja julgustada, aga lausejupid aina hüpleksid peas, läksid omavahel lootusetult segamini ja Meelisele hakkas tunduma, et ühtegi sobivat sõna, millega juttu alustada, tal enam keelele tulemas ei ole. Seepärast tõusis ta häbelikult püsti, pani Kristi poole vaatamist vältides püksid ja kingad jalga, toppis käed särgivarrukatesse ning, toolilt krattipidi oma sinise jope kaasa haaranud, kõndis tõtlikul sammul toast välja.

„Kuhu sa ometi lähed?!” hüüdis Kristi, kui mees sõnagi lausumata välisukse avas ja õue astus.

Vihm oli järele jäänud, taevas hakkas selginema. Meelis sammus värava ees seisva auto juurde, korraks imestades, et juhiuks oli lahti ja võtigi ette jäänud, pani mootori pikemalt mõtlemata käima ning keeras masina kumme kiunutava pöördega tagasi tulnud tee. Varsti hajusid hämaras taevalaotuses ka kohevad helehallid pilved ja sealt ilmus nähtavale poolik kuu, mis oli neid seni saladusliku helendusega täitnud. Sinkjas valguses näis kogu maailm ühtäkki surnukahvatu ja morn.

Imre Siil kirjutab nii lühiromaanis kui ka kõigis karusevõitu lugudes suurtest kiindumustest ja ihalustest, armastuse ja elus oma koha otsimisest – taustaks pinevad sündmused möödunud sajandi teisest poolest kuni tänapäevani välja. Hõljumas on sõja ja repressioonide varje, räägitakse hukatuslikust Siberi vangipõlvest, metsadesse jäänud pommidest, mis tapavad nendega mängivaid lapsi, manatakse silme ette pilte noorte haritlaste vaimu muserdavast nõukogude sõjaväelaagrist. Aimu saab kogu sellest NSVL-i hirmude õhkkonnast, millega oli raske leppida, kuid milles ometi tuli elada ning võimlust mööda ka rõõmus ja õnnelik olla. Ühtlasi selgub, et omad ohud on vabaduse aegadelgi, sest alati võib igatsusi tappa argine elurutiin. Valdav osa raamatu tegevustikust on seotud Tartu ja seal pulbitseva üliõpilaseluga. Keskseid tegelasi kerkib esile linna mõlemast kõrgkoolist – kunagisest elu parimate aastate EPA-st ja auväärsest ülikoolist. Lood on mitmekülgsed nagu elu ise.

Autorilt on varem ilmunud novellikogud „Mereröövlite loss” ja „Marino Marini kontsert”.

